

TADEVSZOWI
KOSCIUSZOWI
- PODLASIE -

1817 - 1917

Andrzej Prządka

Od zniewolonej do Niepodległej.
Ziemia Siedlecka w latach 1794-1918
w ujęciu bibliograficznym

Od zniewolonej do Niepodległej.
Ziemia Siedlecka w latach 1794-1918
w ujęciu bibliograficznym

niepodległa

**POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI**

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
W SIEDLCACH

Miejska Biblioteka Publiczna w Siedlcach

Andrzej Prządka

Od zniewolonej do Niepodległej.
Ziemia Siedlecka w latach 1794-1918
w ujęciu bibliograficznym

Siedlce 2018

Opracowanie
Andrzej Prządka

Układ graficzny i projekt okładki
Agnieszka Kanicka, Andrzej Pawluk, Ireneusz Ślaz

Zdjęcia na okładce
Jarosław Kurzawa
Na zdjęciach
Pomnik Tadeusza Kościuszki w Siedlcach
Pomnik upamiętniający bitwę z 10 kwietnia 1831 r. w Nowych Iganiach

ISBN 978-83-946807-4-9

Wydanie I
Siedlce 2018

Wydawca
Miejska Biblioteka Publiczna w Siedlcach
08-110 Siedlce, ul. J. Piłsudskiego 5

Druk
www.kozakdruk.pl

„Wolność stale trzeba zdobywać, nie można jej tylko posiadać. Przychodzi jako dar, utrzymuje się poprzez zmaganie. Dar i zmaganie wpisują się w karty ukryte, a przecież jawne. Całym sobą płacisz za wolność – więc to wolnością nazywaj, że możesz płacąc ciągle na nowo siebie posiadać”

(Karol Wojtyła, *Mysząc Ojczyzna*)

Słowo wstępne

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwałą z 25 maja 2017 roku ustanowił rok 2018 Rokiem Jubileuszu 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości. W uchwale czytamy: *Odzyskanie niepodległości dokonało się poprzez walkę pełną poświęcenia i bohaterstwa nie tylko na polach bitew, ale i w codziennych zmaganiach o zachowanie duchowej i materialnej substancji narodowej oraz w codziennym trwaniu polskich rodzin. Dokonało się również dlatego, że ludzie, reprezentujący różne obozy – lewicy niepodległościowej, narodowy, ludowy – potrafili się porozumieć w sprawach najważniejszych¹.*

Ten szczególny dla Polaków Jubileusz stał się doskonałą okazją, by opowiedzieć dzieje odzyskania Niepodległości przez Polskę, także poprzez historię naszej Małej Ojczyzny.

Miejska Biblioteka Publiczna w Siedlcach również włączyła się w obchody 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości. Zorganizowała wydarzenie artystyczne „Czytaj o Niepodległej” połączone z konkursem fotograficznym „Wolność czytania”, Narodowe Czytanie „Przedwiośnia” Stefana Żeromskiego, „Noc Bibliotek ze Zbigniewem Herbertem”, Turniej Jednego Wiersza pt. „Kobietom” z okazji Roku Praw Kobiet. We wszystkich placówkach MBP zostały przygotowane specjalne półki „Czytaj o Niepodległej” (z akcentem biało-czerwonym) na których przez cały rok jest prezentowana tematyczna literatura do wypożyczenia przez czytelników. Dla dzieci i młodzieży organizowane są lekcje biblioteczne o Niepodległej.

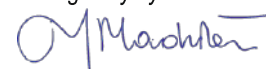
W obchody 100-lecia odzyskania Niepodległości przez Polskę wpisuje się przygotowana przez MBP wystawa „Siedleckie drogi do Niepodległości”, a także wydanie okolicznościowych publikacji - tomu poezji Eugeniusza Kasjanowicza pt. „Niepodległej...” i publikacji „Od zniewolonej do Niepodległej. Ziemia siedlecka w latach 1794-1918 w ujęciu bibliograficznym”.

Publikacja bibliograficzna, którą Państwu przedstawiamy została starannie opracowana przez starszego kustosa, bibliografa - Andrzeja Prządkę z MBP.

Jej celem jest prezentacja publikacji dotyczących regionu siedleckiego w okresie niewoli narodowej. Obejmuje okres od powstania kościuszkowskiego w 1794 roku do odzyskania niepodległości 11 listopada 1918 r. Opracowanie uwzględnia przede wszystkim zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach, a także Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego i MBP w Białej Podlaskiej.

Zapraszam na rocznicowe wydarzenia organizowane przez Siedlecką Książnicę i wierzę, że upamiętniając historię odzyskania przez Polskę Niepodległości zadbamy także o przyszłość, budowanie wspólnoty, silnej i wolnej Polski.

Jadwiga Krystyna Madziar

Dyrektor Miejskiej Biblioteki

Publicznej w Siedlcach

¹ Monitor Polski DzURP z dnia 7 czerwca 2017 r. poz. 538.

MHPRL, 12926 Poczтівka „Jeszcze Polska nie zginęła” niedatowana, Wydawnictwo „Poczтівka” w Krakowie.

Mój kraj

Mój kraj miał granice swoje w sercach ludzi,
przemocą wykreślone z politycznej mapy.
Mój kraj, pod szponami bezlitosnej łapy
umierał, żył, walczył, zrywał się i trudił.
W moim kraju nie zawsze wystarczało chleba,
a w chlebaku nie zawsze starczało nabozi.
W moim kraju nie liczył się ten co się boi,
tylko ten, który umrzeć potrafił jak trzeba.
W moim kraju najprostszą chadzało się drogą,
choć jej koniec uciekał poza mgłę przyszłości,
bo ideał kobiercem pod stopy się mościł
i dyktował pieśń ustom i sprężystość nogom.
Krocie lat przeleciały, ptaki na wyraju.
Obce drogi krok trują pod nieswoim niebem.
Gdzie cię szukać, mój kraju z twoim gorzkim chlebem,
mój niesforny, uparty, mój jedyny kraju?
Burze ścichły, opadła kurzawa zawiei.
Nowe zręby wzniesiono i nowe powały.
Nowe życie, w myśl nowej płynące uchwały,
szuka nowych sygnałów i nowych nadziei.
Są granice, są flagi, polityczne ciało.
Ale myśl, kornik-drukarz, po nocach mnie budzi:
Jak mi ciebie, odnaleźć znowu w sercach ludzi,
kraju, za który umrzeć tak łatwo bywało?

Zbigniew Kabata – "Bobo" (1924-2014)

Wielki grecki filozof Platon już przed wiekami stwierdził, że pragnienie niepodległości jest częścią ludzkiej natury¹. Niepodległość to dążenie do tego, by ktoś obcy nie wydawał nam poleceń, nie mówił jak mamy żyć, w co wierzyć, w jakim języku mówić². 100. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości uzmysławia nam jak wielkie było pragnienie wolności, na którą czekało kilka pokoleń Polaków. Wszystkim działaniom towarzyszyła nadzieja i sprzeciw wobec obcej przemocy. Zwykle kojarzy się to z żołnierzem polskim, często nieznanym, który swoje życie oddawał za wolność ojczyzny na polach bitew w kraju i na obczyźnie.

W życiu narodu polskiego słowa Ojczyzna i patriotyzm w każdym okresie miały zawsze nadrzędne znaczenie. Patriotyzm zwykle wiązał się z miejscem urodzenia, czyli z domem rodzinnym. Przywiązanie do Ojczyzny to praca dla jej dobra, a jak była potrzeba to w jej obronie umieranie i cierpienie. Istota służby dla Ojczyzny wiązała się z aktualną sytuacją i przekładała się na różne działania. Czas zaborów to okres wielkich prądów w literaturze, sztuce i muzyce. Wielkie dzieła czasów romantyzmu, pozytywizmu i Młodej Polski sławiły czyny żołnierza, krzepiły duszę narodu, pochylały się nad niestrudzonym w działaniu ziemianinem, duchownym, zmęczonym ciężką pracą chłopem czy robotnikiem. Powieść, poezja czy dzieło malarskie oddziaływały jak huk armat na polu bitwy, świst szabli czy błysk kosa. Napęliły serca raz zapalem i otuchą, a innym razem wylewały falę żalu, rozpacz, gniewu i zemsty.

Znakomicie wyraził to w wierszu *Za co ty walczysz, polski żołnierzu* Artur Oppman:

Za co ty walczysz, za co ty giniesz,
Polski żołnierzu?
Za swojej ziemi wielkość i sławę,
Za jej mogiły święte i krwawe,
Za honor dziadów, za własną bliźnę,
Za swoją całą dumną Ojczyznę,
Na której kresach sztandar rozwinięsz,
Polski żołnierzu!

Polski żołnierzu?
Każdego grodu, każdego sioła,
Każdego krzyża, co Polską woła,
Pamięci ległych na polach bitwy,
Polskiej twej mowy, polskiej modlitwy
I orlej chwały, do której gonisz,
Polski żołnierzu!

Za co ty walczysz, za co ty giniesz,
Polski żołnierzu?
Za naszą miłość domów rodzinnych,
Za wolność swoją i wolność innych,
Za dni idących dobro i piękno
I za grób własny, na którym klękna,
Gdy ty się w ziarno lub w kwiat rozpłyniesz,
Polski żołnierzu!

Za co ty walczysz, cóż chcesz w nagrodę,
Polski żołnierzu?
Stanąc u armat, błysnąć w pałasze,
Odbić wrogowi, co twe i nasze,
Nad Karpat szczytem, Bałtyku tonią
Wionąc chorągwią z Orłem, z Pogonią,
Zwiastować życie, szczęście, swobodę,
Polski żołnierzu!

Za co ty walczysz, czego ty bronisz,
Polski żołnierzu?
Matki, co pacierz za ciebie szepce,
Maleńkiej siostry, co śpi w kolebce,
Ojca, co twardą pracą codzienną
Wykuwa Polsce przyszłość bezcenną,
Czci kraju, który piersią osłonisz,
Polski żołnierzu!

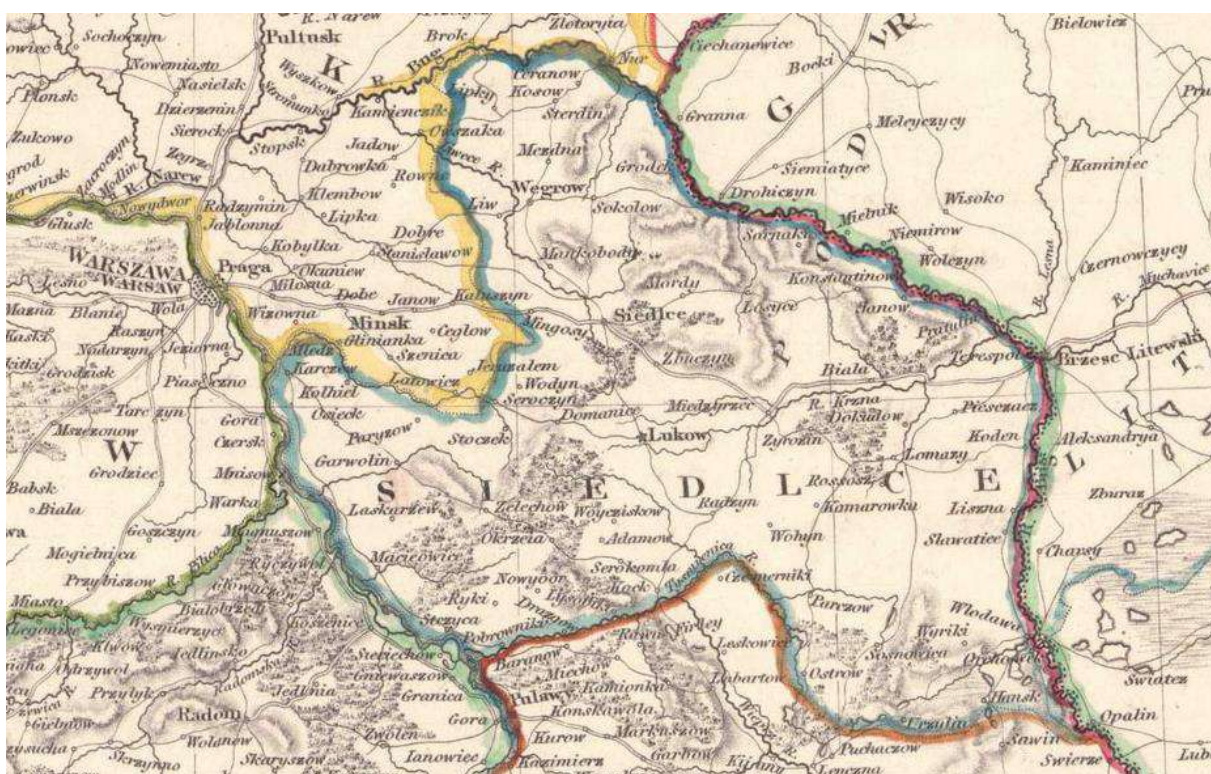
Za co ty walczysz, cóż chcesz w nagrodę,
Polski żołnierzu?
Polskę w potędze i w majestacie,
Śmiech w każdym domu, pieśń w każdej chacie,
Wolnych pod stropem wolnego nieba,
A jeśli trzeba... a jeśli trzeba:
Oddać Ojczyźnie życie swe młode,
Polski żołnierzu!³

¹ Zob. Platon, *Prawa*, Warszawa 1997, ks. III.

² A. Nowak, *Niepodległa! 1864-1924. Jak Polacy odzyskali ojczyznę*, s. 7.

³ A. Oppman, *Za co ty walczysz, polski żołnierzu*, [w:] *Hymn wolności*, Warszawa 1925, s. 107-109.

Głównym celem niniejszego opracowania jest prezentacja publikacji dotyczących regionu siedleckiego w okresie niewoli narodowej. Chronologicznie obejmuje okres od powstania kościuszkowskiego w 1794 roku do odzyskania niepodległości 11 listopada 1918 r. Zasięg terytorialny jaki został uwzględniony to obszar południowego Podlasia i wschodniego Mazowsza, który często na przestrzeni wieków zmieniał nazwę i zakres swego terytorium. Na potrzeby niniejszego opracowania został przyjęty podział administracyjny dokonany w czasie istnienia Księstwa Warszawskiego. Zasadniczo pokrywa się z utworzonym wtedy w 1810 r. departamentem siedleckim, przekształconym w 1816 roku na województwo podlaskie, a potem na gubernię siedlecką⁴. Tak więc w dużym przybliżeniu to obecnie obszar obejmujący powiaty: siedlecki, białskopodlaski, garwoliński, łosicki, łukowski, radzyński, sokołowski, węgrowski, włodawski⁵.

Źródło: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/df/Congress_Poland_1811.jpg, dostęp 2018.06.16.

Siedlce leżące w granicach północnych Małopolski nie miały wiele wspólnego z geograficznym czy historycznym Podlasiem. Stały się jednak w tym czasie w świadomości społecznej stolicą Podlasia. Tak nadana sztucznie podlaska tożsamość zadomowiła się na

⁴ Zob. J. Tyszkiewicz, *Podlasie. Kształtowanie się nazwy i terytorium do końca XIX stulecia*. „Prace Archiwalno-Konserwatorskie na Terenie Województwa Siedleckiego” 1982, z. 3, 1982 ; J. Mikulski, *W sprawie niewłaściwego stosowania nazwy „Podlasie” do niektórych powiatów woj. lubelskiego*, „Czasopismo Geograficzne” nr 3, 1931 ; G. Welik, *Wschodnie Mazowsze, czy Południowe Podlasie? Region w podziałach administracyjnych*, [w:] *Źródła do dziejów regionu*, red. U. Głowacka-Maksymiuk i G. Welik, Siedlce, s. 9-16.

⁵ W. Trzebiński, A. Borkiewicz, *Podziały administracyjne Królestwa Polskiego w okresie 1815-1918: (zarys historyczny)*, „Dokumentacja Geograficzna” z. 4, 1956 ; A. Borkiewicz, *Podziały administracyjne Królestwa Polskiego w okresie 1815-1918*, „Dokumentacja Geograficzna” z. 4, a 1956.

stałe. Miasto stało się synonimem dużego regionu siedleckiego, a przede wszystkim diecezji siedleckiej, czyli podlaskiej⁶.

Region podlaski zapisał chlubne karty w dziejach walk o wyzwolenie narodowe w czasach wszystkich powstań przeciwko zaborcom⁷. Podlasie było często traktowane przedmiotowo, dzielone i włączane do sąsiednich jednostek administracyjnych⁸. Taki stan destabilizował życie mieszkańców. Pod koniec XVIII wieku Siedlce nie były jeszcze postrzegane jako centralne miasto dla Podlasian. Najczęściej były nimi miejscowości znajdujące się najbliżej miejsca ich zamieszkania, np. Liw, Drohiczyn czy Mielnik. W rezultacie trzeciego rozbioru dokonął się sztuczny podział ziem rozciągających się po obu stronach Bugu. Podlasie zostało podzielone pomiędzy trzech zaborców. Ziemie rozciągające się na południe od rzeki Bug znalazły się zaborze austriackim, natomiast położone na północ terytoria Podlasia, Mazowsza i Suwalszczyzny włączono do Prus. Pozostałe obszary znalazły się pod panowaniem rosyjskim⁹. Sprawilo to, że rodziny posiadające dobra po obu stronach Bugu zostały rozdzielone. Dotknęło to wiele miejscowości podlaskich jak: Drohiczyn, Włodawa, Terespol, Ciechanowiec¹⁰.

Niniejsze opracowanie na pewno nie wyczerpuje podjętego tematu, ponieważ jest to niemożliwe. Uwzględnione zostały w pierwszym rzędzie zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach, a także biblioteki w Białej Podlaskiej i Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Są to monografie, artykuły zamieszczone w pracach zbiorowych, artykuły opublikowane na łamach czasopism naukowych, mikrofilmy, artykuły w gazetach lokalnych oraz interesujące strony internetowe dotyczące tematu opracowania¹¹. Naszym celem jest także pokazanie efektów pracy historyków, regionalistów (Rafał Dmowski, Artur Zióntek, Arkadiusz Kołodziejczyk, Jarosław Cabaj, Henryk Mierzwiński, Józef Geresz, Szczepan Kalinowski, Zbigniew Gnat-Wieteska, Tadeusz Swat, Jacek Odziemczyk, Mirosław Roguski, Grzegorz Welik, Sławomir Kordaczuk, Andrzej Chojnacki) i innych twórców w upowszechnieniu wiedzy o regionie czasów niewoli narodowej zarówno podlaskich jak ogólnopolskich ośrodków naukowych.

Na uwagę zasługują pamiętniki uczestników tamtych wydarzeń, w których opisują wydarzenia związane z regionem podlaskim, np. Tadeusz Kościuszko, Julian Ursyn Niemcewicz, Michał Kleofas Ogiński, Ignacy Prądzyński, Józef Dwernicki, Dezydery Chłapowski, Mikołaj Berg, Tymoteusz Łuniewski, Walenty Lewandowski, Szczepan Ciekot) oraz artykuły z prasy ówczesnych czasów, jak i współczesnej. Wspomnieć także należy (nie uwzględnionych w tym wykazie, ponieważ to materiał na osobną publikację) o bogatych zasobach archiwów zarówno państwowych jak i kościelnych, zbiorach parafialnych i prywatnych, np. Archiwum Państwowe w Siedlcach, Archiwum Państwowe w Lublinie,

⁶ R. Dmowski, *Siedlce w XIX wieku - zarys problematyki badawczej*, [w:] *Aleksandra Ogińska i Siedlce w trzech pamiętnikach z XIX wieku*, teksty opracowali i wstępem opatrzyli Rafał Dmowski i Artur Zióntek, Siedlce 2006, s. 45-66.

⁷ B. Kozaczyńska, *Dzieje walk o wyzwolenie narodowe i społeczne w działalności wystawienniczej Muzeum Regionalnego w Siedlcach (1974-1994)*, „Niepodległość i Pamięć”, nr 20 (2004), s. 245-246.

⁸ J.E. Żółkowska, *Podziały polityczno-administracyjne na Ziemi Podlaskiej w ciągu tysiąclecia*, „Roczniki Nauk Społecznych”, t. 3, 2011, s.235-237.

⁹ *Ibidem*, s. 239.

¹⁰ A. Chojnacki, *Żołnierze w społeczeństwie regionu siedleckiego w latach 1795-1831*, Radzyń Podlaski-Siedlce 2015, s. 9.

¹¹ Zob. *Bibliografia Siedlec i powiatu siedleckiego*, oprac. A. Prządka, Siedlce 2000-2018.

Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Diecezjalne Siedleckie, Archiwum Diecezji Drohiczyńskiej¹².

Powstanie kościuszkowskie 1794 r.

Drugi rozbiór w 1793 r. spowodował, że Rzeczypospolita straciła samodzielność stając się cieniem dawnej potęgi, z której pozostały tylko szczątki. Grabież i represje wojsk carskich będące na porządku dziennym spowodowały gwałtowny kryzys gospodarczy. Nad Polską zawisła groźba następnego rozbioru. Duże znaczenie dla dalszych wydarzeń miała rewolucja francuska. Pobudziła ona opór wobec rosyjskiego bezprawia a ludzie związani ze Stronnictwem Patriotycznym przygotowywali powstanie, które właściwie rozpoczął brygadier Antoni Madaliński. Dwunastego marca 1794 roku sprzeciwił się rozkazowi cara o redukcji wojska, a następnie podążył na czele oddziału do Krakowa. Przebywający w tym czasie w pobliżu Tadeusz Kościuszko 24 III 1794 r. zaprzysiął akt powstania. Na krakowskim rynku, bohater wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych i wojny polsko-rosyjskiej z 1792 roku przysięgał narodowi:

„Ja, Tadeusz Kościuszko, przysięgam w obliczu Boga całemu Narodowi Polskiemu, iż powierzonej mi władzy na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie jej dla obrony całości granic, odzyskania samodzielności Narodu i ugruntowania powszechnej wolności używać będę. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Męka Syna Twego¹³.”

„Przysięga na rynku Krakowskim 24 marca 1794 roku” namalowany został w 1911 roku przez Wojciecha Kossaka. Płótno ma wymiary: 147 cm na 195 cm i obecnie znajduje się w Muzeum Tadeusza Kościuszki w Solothurn (Solura), w Szwajcarii. <http://arsenal.org.pl/przysiega-kosciuszki-na-rynku-krakowskim>, dostęp 25 marca 2017.

Gromadzący się na rynku lud krakowski ogarnął zapał. Place i ulice zapęłniły się mieszkańcami Krakowa i okolic ubranych w białe i szare sukmany, z czerwonymi krakuskami na głowach¹⁴, a podniecony tłum śpiewał pieśń¹⁵.

¹² R. Dmowski, *Źródła do dziejów diecezji siedleckiej*, [w:] *Diecezja Siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja ks. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda. -Siedlce, 2018. -S. 467-490.

¹³ *Pisma Tadeusza Kościuszki*, Warszawa 1947, s. 78.

¹⁴ H. Kocój, *W 210 rocznicę powstania kościuszkowskiego*, „Niepodległość i Pamięć” 2004, nr 1, s. 10.

Dalej chłopcy, dalej żywo,
otwiera się dla nas żniwo,
rzućwa pługi, rzućwa radło,
trza wojować, kiej tak padło.
Niechaj baba gospodarzy,
niech pilnują roli starzy;
my parobcy, zagrodniki,
rzućwa cepy, bierzwa piki.

Albośmy jacy,
jeno chłopcy krakowiaki!
Harda w nas dusza,
nie boim się Rusa, Prusa!
Dość nas natyrpali,
bijwa Prusów i Moskali,
chwyćwa za obuszki,
pójdźwa wszyscy do Kościuszki!

Tu na ziemi krakowskiej pod wsią Raclawice 4 kwietnia 1794 r. miało miejsce jedno z najśłynniejszych zwycięstw oręża polskiego, a jej uczestnik Wojciech Bartos stał się symbolem powstańczego zrywu. Po zwycięskiej bitwie gdzie o sukcesie przesądził atak kosynierów, Kościuszko paradował w chłopskiej sukmanie. W powstaniu pierwszy raz odwołano się do całego narodu, także do chłopów. Pod Połańcem Naczelnik wydał uniwersał, w którym znosił przywiązanie chłopów do ziemi, zapewniał im nieusuwalność z gruntów, a biorącym udział w powstaniu zmniejszał pańszczyznę¹⁶.

Wkrótce na Podlasie dotarli emisariusze Kościuszki, a trzeba zaznaczyć, że już jako młody kadet miał liczne związki z ziemią podlaską od 1765 roku¹⁷. Naczelnik napisał 19 maja 1794 roku odezwę do mieszkańców Podlasia: **„Uzbrajajcie się wszyscy, łączcie się pod chorągwie, pokażcie nieprzyjacielowi ogromną masę potęgi wolnych Polaków. Ośmielcie lud rolniczy [...] aby poszedł zniżyć karki nieprzyjacielskie**”¹⁸. Rola regionu podlaskiego była znaczna, ponieważ leżąc przy ważnej drodze przez cały okres powstania służył swymi zasobami finansowymi i ludzkimi. Na podkreślenie zasługuje tu ofiarność społeczeństwa z księżną Aleksandrą Ogińską na czele¹⁹.

¹⁵ E. Śmiałowski, *Tadeusz Kościuszko: jego życie i czyny*, Kraków 1901, s. 40.

¹⁶ P.F.Kubicki (F. Kabe), *Tadeusz Kościuszko: kryształowy bojownik o wolność narodu (1746-1817)*, Sandomierz 1928, s. 26-28 ; W. Smoleński, *Dzieje narodu polskiego*, Kraków 1918, s. 389.

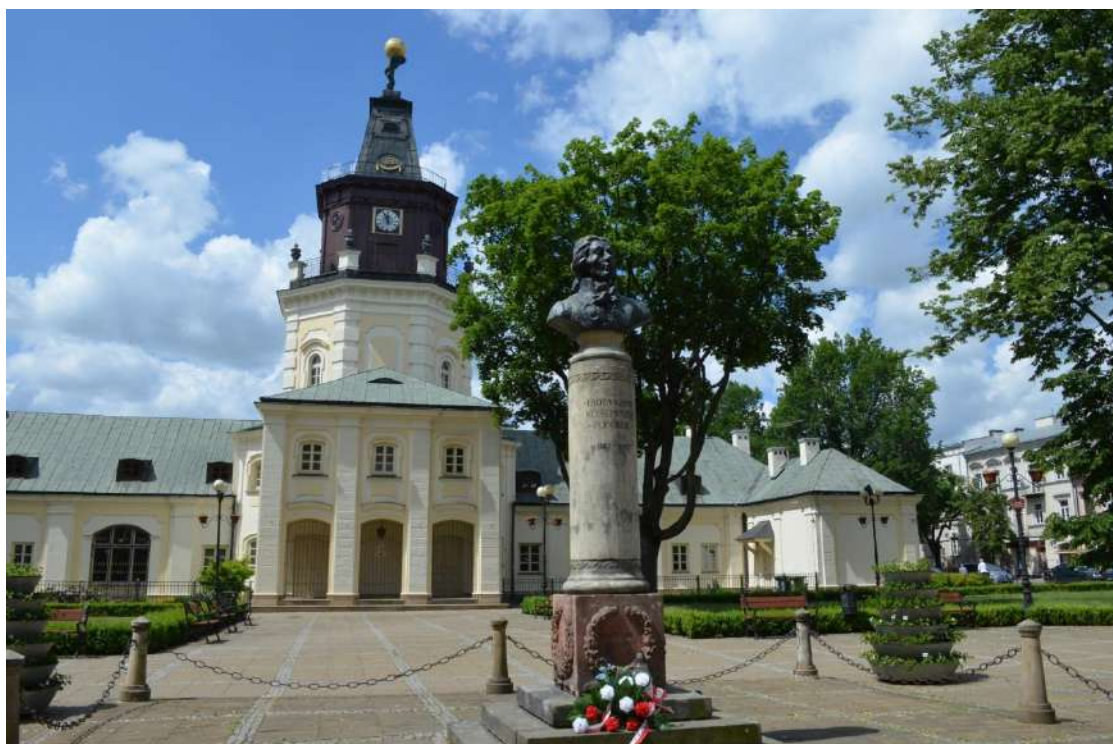
¹⁷ Zob. T. Kościuszko, *Tzw. "Odezwa do Podlasianów", Winiary, 1 maja 1794 r. Druk : Warszawa, ok. 17 maja 1794 r.*, „Gryfita” Nr 5 (1994), s. 22, 23 ; J. Geresz, *Tadeusz Kościuszko i jego spotkania z Podlasiem*, „Rocznik Białskopodlaski” t. 2, 1994, s. 180.

¹⁸ *Pisma Tadeusza Kościuszki*, Warszawa 1947, s. 97 ; J. Geresz, *Odezwa Kościuszki do Podlasian*, „Echo Katolickie”, s. 23 ; J. Geresz, *Tadeusz Kościuszko i jego spotkania z Podlasiem*, „Rocznik Białskopodlaski” t. 2, 1994, s. 189 ;

¹⁹ A. Winter, *Dzieje Siedlec: 1448-1918*, Warszawa 1969, s. 91 ; T. Korzon: *Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764-1794) : badania historyczne ze stanowiska ekonomicznego i administracyjnego. T. 3*, Kraków 1897, s. 406, 451, 461, 471, 476 ; Szerzej o postawie mieszkańców Podlasia w czasie insurekcji 1794 r. zob. W. Bartel, *Ustrój władz cywilnych powstania kościuszkowskiego*, Wrocław 1959, s. 99 ; K. Bartoszewicz Kazimierz, *Dzieje insurekcji kościuszkowskiej*, Wiedeń 1909 ; K. Bauer, *Insurekcja kościuszkowska – nadzieje i rzeczywistość, cz. III*, „Wiadomości Historyczne” t. XXVII, nr 1, 1994, s. 38-40 ; K. Bauer, *Wojsko koronne powstania kościuszkowskiego*, Warszawa 1981, s. 414 ; M. Roguski, *Pospolite ruszenie Ziemi Liwskiej w 1794 roku*, „Rocznik Liwski” t.1, 2005/2006, s. [185]-207 ; M. Roguski, *Postawy i działalność szlachty liwskiej po upadku powstania kościuszkowskiego*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” t. 2, 2005, M. Roguski, *Sokołów Podlaski i ziemia drohicka w czasach powstania kościuszkowskiego*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 2, 2014 ; M. Roguski, *Trzy powstania : tradycje powstańcze na pograniczu Mazowsza i Podlasia*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 1, 2013, s. 15-35 ; M. Roguski, *Udział szlachty - ziemian liwskich w powstaniu kościuszkowskim i listopadowym*, [w:] *Ziemianie mazowieccy wobec obronności Ojczyzny. Od konfederacji barskiej po II wojnę światową*, red. Jarosław Kita, Bogumiła Umińska, Ciechanów 2015 ; M. Roguski Mirosław, *Wysilek zbrojny ziemi liwskiej w insurekcji 1794 roku*, „Rocznik Kałuszyński” z. 5, 2005.

Kościuszko przebywał w Siedlcach dwukrotnie. 19 września 1794 r. w towarzystwie Niemcewicza był gościem księżnej Ogińskiej²⁰, a tydzień później ponownie odwiedził Siedlce²¹. Tu dokonał przeglądu wojsk pod powództwem gen. Karola Sierakowskiego stacjonujących w pobliżu Wiśniewa, rozbitych w bitwach pod Krupczycami i Terespołem²². Tu też wydał rozkaz do żołnierzy: „*Bracia i koledzy moi! Przybyłem tu na miejsce, bym imieniem narodu podziękował tym, którzy w ostatniej bitwie pamiętni na Ojczyznę i własną sławę, dopełnili święcie obowiązków swoich, bym oglądał, bym z radością uściskał tych, którzy tylekroć ze mną odważnie walczyli*”²³. W tym miejscu obiecał także żołnierzom, którzy swoją postawą przyczynią się do zwycięstwa nad wrogiem, nadania ziemskie z dóbr narodowych, mówiąc: „*Wszchemocny wesprze ramieniem swoim oręż nasz i okrutnych pognębi nieprzyjaciół [...] Ja nie zapomnę was w całym życiu moim. Każdy cnotliwy, każdy odważny, nie przestanie być nigdy kolegą i przyjacielem moim*”²⁴.

W 1917 r. w setną rocznicę śmierci wodza insurekcji i dla upamiętnienia jego dwukrotnego pobytu w Siedlcach wzniesiono pomnik, który ma postać kolumny z popiersiem. Na kolumnie jest wyryty napis "*Tadeuszowi Kościuszce - Podlasie 1817-1917*", a poniżej nazwy miejscowości oraz daty bitew stoczonych pod jego dowództwem.

Pomnik Tadeusza Kościuszki, fot. Jarosław Kurzawa, Miejska Biblioteka Publiczna w Siedlcach.

10 października 1794 r. mimo heroicznego wysiłku pod Maciejowicami armia carska pokonała wojska powstańcze. Ciężko ranny Kościuszko dostał się do niewoli razem ze swoimi żołnierzami²⁵.

²⁰ J. Niemcewicz, *Pamiętniki czasów moich : dzieło pośmiertne Juliana Ursina Niemcewicza*, Lipsk 1868, s. 168.

²¹ J. Geresz, *Siedleckie decyzje Najwyższego Naczelnika*, „Echo Katolickie” s. 23.

²² J. Geresz, *Tadeusz Kościuszko w Wiśniewie i Mościbrodach*, „Echo Katolickie”, s. 23 ; J. Gmitruk, T. Skoczek, *Insurekcja Kościuszkowska i jej Naczelnik w legendzie, historiografii i sztuce*, Warszawa 2017, s. 59-62.

²³ J. Geresz, *Tadeusz Kościuszko i jego spotkania z Podlasiem*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 2, 1994, s. 190.

²⁴ Ibidem ; *Pisma Kościuszki*, s. 151.

²⁵ A. Śliwiński, *Bitwa pod Maciejowicami*, „Tygodnik Ilustrowany” 1917, nr 41 ; J. Geresz, *Maciejowicki grom*, „Echo Katolickie” 2010, nr 29, s. 23.

Na polityce zagranicznej i wewnętrznej powstania ogromny wpływ wywarły poglądy Tadeusza Kościuszki. Były one w swych założeniach szlachetne i wzniosłe, ale w rzeczywistości mało realne. To właśnie Kościuszko wypowiedział znamiennej sentencji: „**Pierwszy krok do zrzucenia niewoli jest odważyć się być wolnym, pierwszy krok do zwycięstwa - poznać się na własnej sile**”²⁶. To dzięki insurekcji kościuszkowskiej do grona bohaterów narodowych weszli: chłop Wojciech Bartos, szewc Jan Kiliński, rzeźnik Józef Sierakowski, kupiec Krieger, Żyd Berek Joselewicz²⁷.

Bitwa pod Maciejowicami pędzla Jana Bogumiła Płerscha. Kościuszko pada ranny w bitwie. Muzeum Narodowe w Poznaniu, nr inw. M.p. 29, 29,5x.78,5 cm, [w:] L. Ratajczyk, J. Teodorczyk, *Wojsko powstania kościuszkowskiego w oczach współczesnych malarzy*, Warszawa 1987, s. 95.

Mimo przegranej powstania naród czci Kościuszkę nie jako pokonanego wodza, czy sprawcę trzeciego rozbioru. Stał się on symbolem moralnego zwycięstwa. Od roku 1794 chłop polski, który miał mgliste wyobrażenie o wcześniejszych zwycięstwach oręża polskiego, zaczął w swej chacie wieszać portret Naczelnika, gdyż on stał się uosobieniem jego żywotnych interesów oraz nadziei narodowych i społecznych²⁸. Kościuszko uważał także, że w przyszłej wojnie między zaborcami jest ratunek dla wyzwolenia Polski. W liście do Sierakowskiego pisał: „**Przyjdzie czas, że te same mocarstwa, jak są w wielkiej przyjaźni teraz, rozdzieli interes potem**”²⁹.

Klęska maciejowicka mimo dość licznych zaplecza bojowego złamała wiarę w sens dalszej walki i możliwość zwycięstwa. Tomasz Wawrzecki, który został nowym Naczelnikiem nie był już w stanie zmienić losów powstania. W listopadzie 1794 roku powstanie kościuszkowskie upadło, a z nim marzenia Polaków o niepodległości. Jednak wysiłek zbrojny narodu zmanifestował swój sprzeciw wobec obcej grabieży państwa polskiego. Zryw powstańczy był czytelnym znakiem, pokazującym, że terytorium to nie wszystko. Powstanie pokazało zaborczym mocarstwom, że Polacy to gotowe do walki społeczeństwo patriotyczne, w którym jest wielki potencjał. Udowodniło także, że do

²⁶ Pisma Tadeusza Kościuszki, s. 19.

²⁷ W. Smoleński, *Znaczenie Tadeusza Kościuszki w dziejach Polski*, Warszawa 1917, s. 10 ; J. Załączny, *Tradycje patriotyczne elementem kształtowania zbiorowej świadomości historycznej w II Rzeczypospolitej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2017, s. 61.

²⁸ Zob. L. Ordon, *Spory o Tadeusza Kościuszkę w polskiej historiografii i literaturze*, Warszawa 2017.

²⁹ P.F.Kubicki (F. Kabe), *Tadeusz Kościuszko: kryształowy bojownik o wolność narodu (1746-1817)*, Sandomierz 1928, s.33.

zniszczenia Polski nie wystarczy umowa dokonująca podziału jej ziem. Żeby tego dokonać trzeba byłoby pokonać naród, pozbawić go tożsamości, odebrać wiarę w wolne jutro. Powstanie kościuszkowskie przegrało walkę, ale nie przegrało idei walki o niepodległość³⁰.

Na uwagę zasługuje również fakt, że osoba Naczelnika i insurekcja wzbudziła wielkie zainteresowanie historyków, o czym świadczy bogata bibliografia na jego temat³¹, a także malarzy, grafików i literatów³².

Okres 1795-1830

Po upadku powstania kościuszkowskiego III rozbiór z 3 stycznia 1795 r. usuwa Polskę z mapy Europy. W życiu narodu daje się zauważyć regres umysłowy wywołany szokiem i żalobą z powodu utraty niepodległości. Poeta Cyprian Godebski wyraził to słowami: **nieszczęście nas dotknęło, lecz nie pokonało, imię znikło na karcie, lecz w sercu zostało**³³. Postawy społeczeństwa wobec nowej sytuacji były różne: rozpacz, obojętność, lojalność wobec zaborec, próby tajnych organizacji, aż po zwykłą patologię³⁴.

Doniosłym wydarzeniem było utworzenie Legionów Polskich we Włoszech 9 stycznia 1797 r. przez Jana Henryka Dąbrowskiego, weterana insurekcji kościuszkowskiej.

Juliusz Kossak „Marsz, marsz Dąbrowski”, z cyklu Pieśni Legionów, 1893, [w:] S. Krzysztofowicz-Kozakowska, *Kossakowie*, Wrocław 2001, s. 33.

³⁰ H. Kocój, op, cit., s. 15 ; Z. Dębicki, *Wolność, całość, niepodległość*, „Tygodnik Ilustrowany” 1917, nr 41.

³¹ J. Wojtasik, *Tadeusz Kościuszko w świetle polskich publikacji*, „Niepodległość i Pamięć” 2011, nr 2, s. 131-143 ; T. Demidowicz, *Insurekcja 1794 r. na Podlasiu. Stan badań*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 12, 2004.

³² Zob. T. Skoczek, *Tadeusz Kościuszko w sztuce*, „Niepodległość i Pamięć” 2016, nr 2, s. 223-234.

³³ A. Zióntek, *Podróż epistemologiczna. Głosy wokół twórczości „legionowej” Cypriana Godebskiego*, [w:] *Siedlce w dobie napoleońskiej*, red. A. Rogalski, Siedlce 2009, s. 147.

³⁴ Zob. szerzej: M. Nalepa, *Śmiech po ojczyźnie. Patologia społeczeństwa początków epoki rozbiorowej*, „Napis” 1998, z. 4, s. 131-171.

Były one pierwszym wojskiem na obczyźnie po utracie niepodległości. Dla wszystkich wstępujących do Legionów Polaków formacja ta stała się szkołą wychowania patriotycznego przyszłej kadry oficerów³⁵. Znaleźli się wśród nich liczni mieszkańcy z regionu podlaskiego (np. Antoni Kosiński, Franciszek Podolski, Tadeusz i Sykstus Estkowie, Andrzej Karwowski, Wincenty Żylicz, Michał Buyno, Ignacy Bolesta, Wiktor Malski, Narcyz Klembowski)³⁶. Legioniści śpiewali w tym czasie pieśń, której słowa napisał w 1797 r. Józef Wybicki, a jej pierwotny tekst brzmiał:

*Jeszcze Polska nie umarła,
kiedy my żyjemy.*

*Co nam obca moc wydarła,
szablą odbijemy.*

*Marsz, marsz, Dąbrowski
do Polski z ziemi włoski
za Twoim przewodem
złączem się z narodem.*

*jak Czarniecki do Poznania
wracał się przez morze
dla ojczyzny ratowania
po szwedzkim rozbiornie.*

*Przejdziem Wisłę przejdziem Wartę
będziem Polakami
dał nam przykład Bonaparte
jak zwyciężać mamy.*

*Niemiec, Moskal nie osiędzie,
gdy jąwszy pałasza,
hasłem wszystkich zgoda będzie
i ojczyzna nasza.*

*Już tam ojciec do swej Basi
mówi zapłakany:
„słuchaj jeno, pono nasi
biją w tarabany”.*

*Na to wszystkich jedne głosy:
„Dosyć tej niewoli
mamy Raclawickie Kosy,
Kościuszkę, Bóg pozwoli”³⁷.*

Pieśń ta nawiązywała w treści do wydarzeń z historii oręża polskiego, geograficznego pojmowania ojczyzny oraz do współczesnych wojskowych (Jan Henryk Dąbrowski, Napoleon Bonaparte), w których widziano nadzieję na wolną Polskę. Od 1927 r. jest to oficjalny hymn narodowy Polski.

Siedlce i okolice znalazły się w granicach administracyjnych Austrii stając się siedzibą władz cyrkularnych od sierpnia 1796 r. pod nazwą Zachodnia Galicja. Naród polski nigdy nie pogodził się z utratą niepodległości. Wkrótce zaczęły powstawać tajne organizacje mające na celu odrodzenie państwa polskiego. Jeden z pierwszych takich spisków miał miejsce w regionie siedleckim w latach 1796-1797. Wiąże się on z osobami Franciszka Gorzkowskiego, Łukasza Przyborowskiego i Antoniego Perlesa³⁸, który jednak został wykryty i rozbity przez władze zaborcze.

Zasługą Austriaków było utworzenie w Siedlcach w 1804 r. garnizonu wojskowego, a miasto od tej pory stało się ważnym ośrodkiem wojskowych w Polsce³⁹. Klęska Prus w 1806 r. w wojnie z Francją spowodowała, że wielu polskich patriotów widziało szansę na wyzwolenie w osobie Napoleona. Powstałe w 1807 r. Księstwo Warszawskie obejmowało

³⁵ *Legiony Polskie we Włoszech z perspektywy dwustulecia (1797-1997)*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 2001, s. 74; J. Geresz, *Legionowy zew*, „Echo Katolickie” 2010, nr 39, s. 23.

³⁶ J. Geresz, *Legioniści z Podlasia*, [w:] *Legiony Polskie we Włoszech z perspektywy dwustulecia (1797-1997)*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 2001, s. 75-80.

³⁷ http://www.psmkoscierzyna.pl/upload/2011/Skrypt_Konkurs_o_Hymnie_Narodowym.pdf, dostęp 22.04.2018

³⁸ A. Winter, op. cit., s. 96-97; J. Geresz, *Jakobińskie sprzysiężenie*, „Echo Katolickie” 2010, nr 40, s. 23 ; W Cisiu XVIII-tego stulecia (sprawa budowy kościoła i działalności Franciszka Gorzkowskiego), [w:] Witeczuk Włodzimierz / Szkice do dziejów zachodnich przedproży Siedlec, Cisie-Zagrudzie 2012, s. 43-44

³⁹ A. Chojnacki, op. cit., s. 10-11.

ziemie drugiego i trzeciego zaboru pruskiego. W 1809 r. po wojnie z Austrią powiększyło się o Galicję Zachodnią, czyli ziemie zagarnięte przez nią w trzecim rozbiórce. 6 maja 1809 r. do miasta wkracza z wojskiem gen. Aleksander Roźniecki⁴⁰.

Generał Aleksander Roźniecki, Muzeum Wojska Polskiego nr inw. 42088

Źródło: *Siedlce w dobie napoleońskiej 1809-1815*, pod red. Artura Rogalskiego, Siedlce 2009, s. 276.

Echem tych wydarzeń było później nadanie jednej z głównych ulic w mieście nazwy Roźnieckiego (obecnie Pułaskiego). Siedlce stają się stolicą departamentu a urząd prefekta pełnił Józef Grzybowski⁴¹.

Pieczęć prywatna Józefa Grzybowskiego prefekta departamentu siedleckiego z 1808 roku .Archiwum Państwowe w Siedlcach , Wiktor Witkowski pisarz aktowy departamentu siedleckiego, sygn. 4,

Źródło: *Siedlce w dobie napoleońskiej 1809-1815*, pod red. Artura Rogalskiego, Siedlce 2009, s. 166.

⁴⁰ B. Gembarzewski, *Wojsko polskie 1807-1814*, Warszawa 1905, s. 150-151 ; B. Pawłowski Bronisław, *Historia wojny polsko-austriackiej 1809 roku*, Warszawa 1935, s. 200 ; D. Kuziak, *Gdy do Siedlec wkroczył gen. Roźniecki...*, „Tygodnik Siedlecki” 2009, nr 51, s. 20 ; G. Welik, *Powitanie wojska - 1809 r.*, „Kurier Siedlecki” 2011, nr 3, s. 19-20 ; J.Geresz, *Ku zwycięskiemu finałowi*, „Echo Katolickie” 2010, nr 50, s. 23.

⁴¹ A. Chojnacki, *Działalność urzędnicza i życie prywatne Józefa Grzybowskiego w czasach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19, 2014, s. 31-41 ; M. Roguski, *Józef Grzybowski - działalność publiczna w czasach stanisławowskich*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19, 2014, s. 17-30.

W skład departamentu weszło 9 powiatów: siedlecki, węgrowski, łosicki, bialski, włodawski, radzyński, łukowski, żelechowski i garwoliński⁴². Utworzony został urząd plackomendanta, czyli komendanta garnizonu, a pierwszym komendantem został kpt. Antoni Oborski⁴³. Także większą aktywność wykazuje w dziele ożywienia gospodarczego i kulturalnego miasta społeczeństwo siedleckie⁴⁴.

Żołnierze 10 i 13 pułku huzarów Księstwa Warszawskiego, mal. Roman Rupniewski, Muzeum Wojska Polskiego, nr inw. 58992/5

Źródło: *Siedlce w dobie napoleońskiej 1809-1815*, pod red. Artura Rogalskiego, Siedlce 2009, s. 256.

W 1812 r., a więc w czasie wyprawy Napoleona na Moskwę w Siedlcach ma miejsce koncentracja pododdziałów jazdy, które osłaniały prawe skrzydło armii napoleońskiej. Dla ochrony departamentu siedleckiego wysłano wtedy do Siedlec oddział pułkownika Piotra Bazylego Wierzbickiego. Działania tego oddziału sprawiły, że Siedlce i okolice zajęte zostały przez wojska rosyjskie dopiero na początku lutego 1813 roku⁴⁵.

Wyprawa napoleońska na Rosję pozostawiła na ziemi podlaskiej liczne ślady. Trakt, którym wracali żołnierze jeszcze po 200-tu latach odkrywa liczne pamiątki, zwłaszcza na Bugu w postaci resztek mostów. Dla zmarłych z powodu odniesionych ran, głodu i zimna ziemia podlaska stała się miejscem pochówku.

Wydarzenia tamtych czasów zostały uwiecznione na płótnach malarza batalisty Januarego Suchodolskiego. Artysta ten, późniejszy uczestnik powstania listopadowego

⁴² A. Rogalski, *Materiały z dziejów departamentu siedleckiego*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” t. 14, 2004, s. 145-168.

⁴³ A. Winter, op. cit., s. 98.

⁴⁴ P. Lelewel, *Pamiętniki i dziennik domu naszego*, Wrocław 1966, s. 122-125.

⁴⁵ M. Łukasiewicz, *Armia księcia Józefa 1813*, Warszawa 1986, s. 44-45, 73-74 ; A. Chojnacki, op. cit., s. 253-259.

(walczył m.in. pod Iganiami) żył i tworzył od 1848 roku w Bojmiu w pobliżu Siedlec. Tematem jego prac najczęściej był okres wojen napoleońskich i powstania listopadowego⁴⁶.

Odwrot spod Moskwy, epizod z roku 1812. obraz olejny namalowany w 1854 przez Januarego Suchodolskiego znajdujący się w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie, <http://www.imnk.pl/gallerybox.php?dir=SU206>, dostęp 2018.06.16.

Na mocy decyzji podjętych podczas kongresu wiedeńskiego w 1815 r. ziemie regionu siedleckiego zostają włączone do Królestwa Polskiego. W miejsce departamentów utworzono województwa, a Siedlce stają głównym ośrodkiem województwa podlaskiego, które podzielono na obwody: siedlecki, bialski, radzyński i łukowski. W 1818 r. utworzona zostaje diecezja Janowska czyli Podlaska ze stolicą w Janowie Podlaskim. W tej kwestii został wzięty pod uwagę podział administracyjny w Królestwie Polskim z 16 stycznia 1816 roku. Dostosowano granice diecezji do granic utworzonego wtedy województwa podlaskiego, którego stolicą były Siedlce⁴⁷.

W regionie podlaskim po 1815 roku rozwijały się tajne organizacje, jak Związek Wolnych Polaków, Narodowe Towarzystwo Patriotyczne i Wolnomularstwo Narodowe. Przynależność do masonerii w XIX wieku była traktowana jako przejaw patriotyzmu. W Siedlcach w 1815 roku powstała Loża Orzeł Biały Przywrócony, a do grona jej członków należeli: wojskowi, urzędnicy, ziemianie, prawnicy i lekarze⁴⁸. Działalność loży w Siedlcach,

⁴⁶ L. Nowaliński, *Januarey Suchodolski - pierwszy polski malarz batalista*, Spotkania z Zabytkami, 2012, nr 9-10, s. 54-56.

⁴⁷ Szerzej zob. R. Dmowski, *Szkice z dziejów diecezji podlaskiej*, „Szkice Podlaskie” z. 16, 2008, s. 93 ; . oraz inne prace tego autora dotyczące historii powstania diecezji, , kasaty i wskrzeszenia a także biskupów podlaskich ; A. Gil, *Polityczne uwarunkowania powstania diecezji janowskiej czyli podlaskiej*, [w:] *Diecezja siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja W. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018, s. 19-20; *Dzieje Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej w latach 1818-1867*, pod redakcją Edwarda Jarmocha, Sławomira Byliny, Romana Wiszniewskiego, Siedlce ; Bydgoszcz 2017.

⁴⁸ R. Dmowski, *Loża "Orzeł Biały Przywrócony" - czyli masoni w Siedlcach*, „Prestiż” 2016, nr 2, s. 18-19.

jak i innych w Polsce, zakończył ukaz carski z 1822 roku, a pretekstem było stwierdzenie, że tajne organizacje powodują niepokoje⁴⁹. W 1822 r. w Siedlcach przebywał krótko „słynny” więzień caratu Walerian Łukasiński⁵⁰.

Powstanie listopadowe 1830 r.

Europa na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XIX ogarnięta została wrzeniem niepodległościowym. Samodzielny byt odzyskuje po wiekach tureckiej niewoli Grecja oraz Belgia, a powstanie listopadowe stanowiło wtedy część europejskich rewolucji. Wydarzenia te były zagrożeniem dla ustalonego przez Rosję, Austrię, Prusy, Anglię i Francję ładu na Kongresie Wiedeńskim. Wrogi stosunek trzech zaborców wobec powstania nie był dla nikogo zaskoczeniem. Natomiast Anglia i Francja okazały polskiemu zrywowi powstańczemu obojętność. Jak widać już w przeszłości Polska miała „szczęście” do pustych gestów mocarstw zachodnich. Jedyne krajem, gdzie z polskich sukcesów powszechnie się cieszone była Belgia, ale zbyt słaba, żeby się z nią liczone.

Powstanie listopadowe w ocenie historyków miało największe możliwości działania, ponieważ były tu do dyspozycji środki materialne i doskonale przygotowana armia. Działania wojenne w przeważającej części toczyły się w regionie podlaskim. Tu miały miejsce najważniejsze starcia z wojskiem rosyjskim i tu stoczono najwięcej bitew, a niektóre miejscowości były świadkiem tych zdarzeń kilka razy (Kałuszyn, Mińsk Mazowiecki, Wawer). Tysiące mieszkańców walczyło w regularnym wojsku polskim, a ludność cywilna zaopatrywała wojsko. Na potrzeby naszych rozważań przedstawiamy zestaw stoczonych wówczas bitew i potyczek. Efektem działań wojsk powstańczych było 29 zwycięstw, 10 porażek, a cztery bitwy były nierozstrzygnięte:

bitwa pod Stoczkiem, 14 lutego 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Dobrem, 17 lutego 1831, zwycięstwo wojsk polskich
I bitwa pod Kałuszynem, 17 lutego 1831, nierozstrzygnięta
bitwa pod Cyganką, 18 lutego 1831, bitwa nierozstrzygnięta
bitwa pod Nową Wsią, 19 lutego 1831, zwycięstwo wojsk polskich
I bitwa pod Wawrem, 19 lutego 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Nowogrodem, 23 lutego 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Białoleką, 24-25 lutego 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Olszynką Grochowską, 25 lutego 1831, bitwa nierozstrzygnięta, taktyczne zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Puławami, 2 marca 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Kurowem, 3 marca 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Dębem Wielkim, 31 marca 1831, zwycięstwo wojsk polskich
II bitwa pod Wawrem, 31 marca 1831, zwycięstwo wojsk polskich
II bitwa pod Kałuszynem, 2 kwietnia 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Domanicami, 10 kwietnia 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Iganiami, 10 kwietnia 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Poryckiem, 11 kwietnia 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Wronowem, 17 kwietnia 1831, przegrana wojsk polskich
bitwa pod Boremlem, 18-19 kwietnia 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Kazimierzem Dolnym, 18 kwietnia 1831, przegrana wojsk polskich
bitwa pod Sokołowem Podlaskim, 21 kwietnia 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Mariampolem, 22 kwietnia 1831, przegrana wojsk polskich
bitwa pod Kuflewem, 25 kwietnia 1831, bitwa nierozstrzygnięta

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ A. Winter, *Dzieje Siedlec: 1448-1918*, Warszawa 1969, s. 148.

I bitwa pod Mińskiem Mazowieckim, 26 kwietnia 1831, bitwa nierozstrzygnięta
bitwa pod Kiejdanami, 29 kwietnia 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Firlejem, 9 maja 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Lubartowem, 10 maja 1831, bitwa nierozstrzygnięta
bitwa pod Jędrzejowem, 13 maja 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Połogą, 10-14 maja 1831, przegrana wojsk polskich
bitwa pod Daszowem, 14 maja 1831, przegrana wojsk polskich
bitwa pod Tykocinem, 21 maja 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Nurem, 22 maja 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Ostrołęką, 26 maja 1831, przegrana wojsk polskich
bitwa pod Rajgrodem, 29 maja 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Uchaniem, 11-12 czerwca 1831, wygrana wojsk polskich
bitwa pod Budziskami, 19 czerwca 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Łysobykami, 19 czerwca 1831, zwycięstwo wojsk polskich
I bitwa pod Wilnem, 19 czerwca 1831, przegrana wojsk polskich
bitwa pod Szawlami, 8 lipca 1831, przegrana wojsk polskich
III bitwa pod Kałuszynem, 10 lipca 1831, wygrana wojsk polskich
II bitwa pod Mińskiem Mazowieckim, 14 lipca 1831, bitwa nierozstrzygnięta
bitwa pod Ilżą, 9 sierpnia 1831, zwycięstwo wojsk polskich
bitwa pod Gniewoszowem, 9 sierpnia 1831, przegrana wojsk polskich
II bitwa pod Wilnem, 17 sierpnia 1831, przegrana wojsk polskich
bitwa pod Rogoźnicą, 29 sierpnia 1831, zwycięstwo wojsk polskich
szturm Warszawy: 6-7 IX 1831 (obrona redut Ordon i Wolskiej, zajęcie miasta przez Rosjan)⁵¹.

Ofiarność, determinacja i waleczność żołnierza polskiego była ogromna. Jako przykład można tu podać najkrwawszą bitwę powstania pod Olszynką Grochowską 25 lutego 1831 r. Jej uczestnik, poeta Maurycy Gosławski wyraził to w wierszu poświęconemu temu wydarzeniu⁵².

Wara z granic płatni słudzy!	Nam Bałkanem jest pierś nasza,
Wara dumne wrogi!	Nasza krew Dunajem,
Wara! nie leżć w ogród cudzy,	Wodzem nam nie Jusuf Pasza,
Bo połamię nogi.	My się nie sprzedajem.
Zaświadczą Suchozanety, ⁵³	Tu nie złotem do fortecy
Zaświadczy wam Praga,	Znaleźć sobie drogi,
Zaświadczą wam własne grzbiety,	Tu pod kijem trzeszczą plecy.
Jak polski bicz smaga.	Tutaj łamię nogi!
Precz włóczęgi w ruskiej skórce	Waraż z granic najeźdźnicy!
Dybicze i Tole!	Dalej, naprzód wiara!
To nie Bałkan, o nie, gburze!	Staniem z mieczem na granicy,
To drugie Psie Pole.	I powiemy: „Wara!”

Ziemia podlaska stała się od początku działań wojennych celem Rosjan, a od marca 1831 roku także celem polskiej ofensywy wiosennej⁵⁴. Ten okres to seria świetnych zwycięstw wojsk polskich. Wywarły one ogromne wrażenie po stronie rosyjskiej, a nawet

⁵¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Powstanie_listopadowe, dostęp 2018.05.01 ; E. Callier, *Bitwy i potyczki stoczone przez wojsko polskie w roku 1831*, Poznań 1881 ; R. Dmowski, *Powstanie listopadowe na południowym Podlasiu i wschodnim Mazowszu w historiografii*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831 : dzieje, historiografia, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015, s. 266-268

⁵² M. Gosławski, *Wybór poezji*, oprac. Jacek Lyszczyzna, Katowice 2005, s. 101-102.

⁵³ (Suchozanet, generał rosyjski, który stracił nogę podczas bitwy pod Wawrem ; a określenie włóczęgi w ruskiej skórce, to aluzja do niemieckiego pochodzenia Dybicza i Tolla, generałów pozostających w służbie Rosji).

⁵⁴ J. Warmiński, *Siedlce w okresie powstania listopadowego*, „Rocznik Mazowiecki” t. 8, 1984, s. 23-51.

swego rodzaju strach. W ocenie rosyjskiego historyka i generała Aleksandra Puzyrewskiego ta faza wojny zdawała się przechylać szalę zwycięstwa na stronę słabszego przeciwnika⁵⁵.

„Bitwa pod Stoczkiem”, Jan Rosen, Muzeum Wojska Polskiego, [w:] Z. Gnat-Wieteska, *Stoczek*, Pruszków 1995, s. 35.

Na uwagę zasługują bitwy stoczone w pobliżu Siedlec 14 lutego 1831 r. pod Stoczkiem⁵⁶, oraz 10 kwietnia 1831 r. pod Domanicami i Iganiami, których efektów niestety nie udało się wykorzystać⁵⁷. Chodziło tu o zdobycie głównych magazynów zaopatrzeniowych armii rosyjskiej w Siedlcach. O bitwie pod Domanicami gen. Ignacy Prądzyński tak zapisał w swoich pamiętnikach: **„Ta potyczka, w której 2-gi pułk ułanów miał przeciwko sobie w trójnasób przemagającą siłę, a za to w pomocy dwa tylko działa, policzoną być powinna do najświetniejszych czynów, jakimi pojedynczy pułk odznaczyć się może”**⁵⁸.

Natomiast Wincenty Pol uczestnik powstania w wierszu „Pod Stoczkiem” zwanym także „Mazurem Dwernickiego” tak wyraził słowami przebieg bitwy:

⁵⁵ Zob. A. Puzyrewski, *Wojna polsko-rosyjska 1831 r.*, Warszawa 1899.

⁵⁶ J. Dwernicki, *Pamiętniki generała Józefa Dwernickiego*, Lwów 1870, s. 21-29 ; Z. Gnat-Wieteska, *Stoczek*, Pruszków 1996 ; P. Giczela, *Tu, gdzie Dwernicki pokonał Geismara*, „Tygodnik Siedlecki” 2010, nr 24, s. 18 ; W. Kucharski, *Wpływ zwycięstwa pod Stoczkiem na morale armii Królestwa Polskiego w wojnie polsko-rosyjskiej 1831 roku*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831 : dzieje, historiografia, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015, s. 16-26.

⁵⁷ I. Prądzyński, *„Zaprzepaszczone szanse” : wybór myśli politycznych i społecznych*, wybrał i wstępem opatrzył Jerzy Robert Nowak, Kraków ; Wrocław 1985, s. 137-139 ; T. Strzeżek, op. cit., s. 26-27 ; R. Dmowski, *Bitwa pod Iganiami 10 kwietnia 1831 r. w świetle wspomnień gen. Ignacego Prądzyńskiego : wybór dokumentów źródłowych*, [w:] *Wojskowość - bezpieczeństwo - wychowanie : księga jubileuszowa profesora Lecha Wyszczałskiego w 70. rocznicę urodzin*. T. 2, red. nauk. Aneta Niewęgłowska, Siedlce, 2012, S. 74-97; J. Geresz, *Bój o Domanice (10 kwietnia 1831 r.)*, „Echo Katolickie” 2011, nr 48, s. 23 ; W. Charczuk, *Niewykorzystane zwycięstwo*, z dr. Wiesławem Charczukiem z UPH w Siedlcach, rozm. przepr. MD, „Echo Katolickie” 2012, nr 16, s. 22 ; A. Winter, op. cit., s. 153-155 ; Strychalski Jerzy: *Bitwa pod Domanicami. (10 IV 1831)*, Siedlce 1986.

⁵⁸ I. Prądzyński, *Pamiętniki generała Prądzyńskiego, T. II*, Kraków 1909, s. 112.

Grzmią pod Stoczkiem armaty,
Błyszcza białe rabaty,
A Dwernicki na przedzie,
Na Moskala sam jedzie.
„Hej, za lance chłopacy!
Czego będziemy tu stali?”

Tam się biją rodacy,
A my będziemy słuchali?”

„Chodźwa trzepać Moskala,
Bo dziś Polska powstała!
Niech nam Polski nie kala —
Hej, zabierzwa mu działa!”
I zerwali się razem,
Posterunek rzucili,
Niewołani rozkazem,
Na batalję przybyli.

„Cóż to słysząc ułanie?”
Pyta jeden z nich żwawo:
— „Kropią naszych mospanie,
Słońce zaszło dziś krwawo!”
— „Ejże kropią, mówicie?!”
Jakże kropić nie mają,
Kiedy wy tu stoicie,
A wej oni strzelają?!”

„Wszak to działa, nie dziwo?
Wszak to blisko, wiarusy.
Hej, na działa, a żywo!
Dalej naprzód krakusy!”
I krzyknęli wraz: „Hura!!!”

Właśnie, gdy wróg nacierał.
„Co tam leci za chmura?”
Pyta sztabu generał.

„Generale! Krakusy
Znać swą pocztę rzucili” —
„Oszaleli wiarusy,
Bez rozkazu ruszyli,
A to czyste waryaty!
Patrz — jak lecą po roli —
Patrz, jak wiercą granaty!
Nie daruję swawoli!”

Lecz gdy wódz się tak gniewa,
Groźnie patrzy dokoła,
Ktoś od walki przybywa
I z daleka już woła:
— „Generale! to chwaty!
Od lewego tam skrzydła
Wiodą cztery armaty,
I Moskali jak bydła!”

Lecą, lecą wzdłuż błonia,
Grzmią krakowskie kopyta;
A Dwernicki spiął konia,
I okrzykiem ich wita:

„Dzielnieście się spisali!
Zawsze Polak tak bije!
A krakusy wołali:
„Nasza Polska niech żyje!!!”⁵⁹

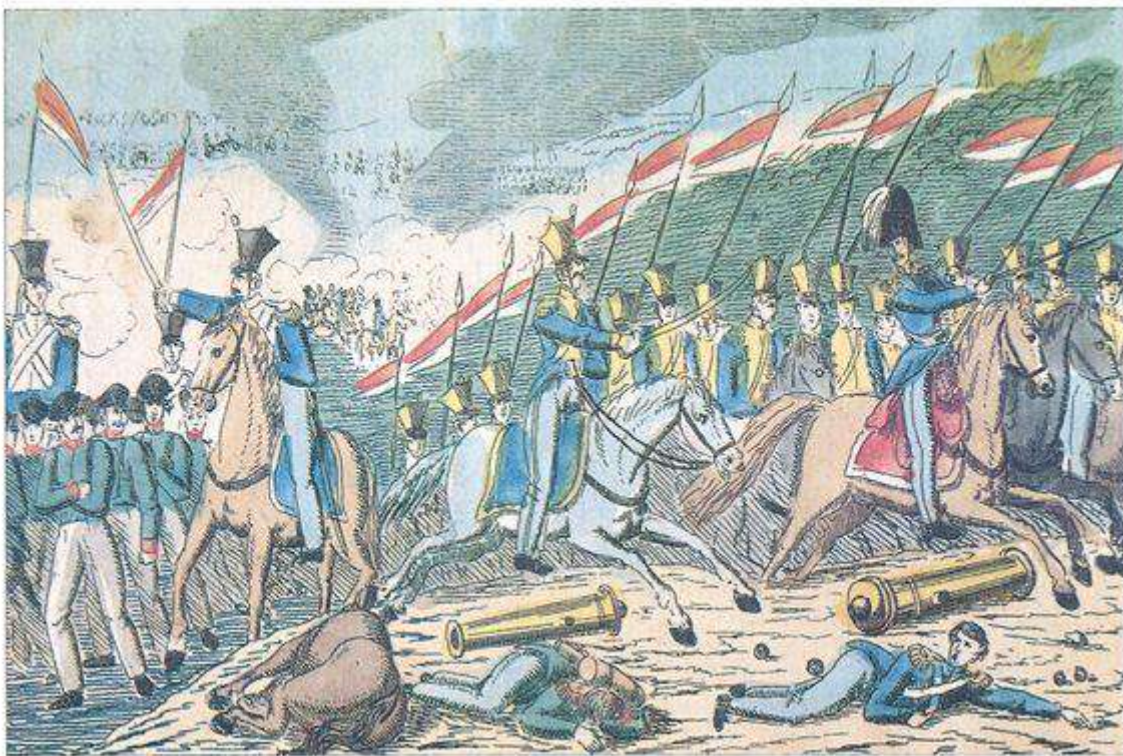
Bitwa pod Iganiami to piękna karta w dziejach oręża polskiego. Zaistniało tu idealne współdziałanie piechoty, artylerii i jazdy. Talentem dowódczym w wymienionych bitwach zabłysnęli Józef Dwernicki, Ignacy Prądzyński i Józef Bem⁶⁰.

⁵⁹ W. Pol, *Pod Stoczkiem*, [w:] *Polskie pieśni wojenne i piosenki obozowe*, zebrał Adam Zagórski, Piotrków 1915, s. 22-25.

⁶⁰ A. Sokołowski, *Dzieje powstania listopadowego*, Berlin; Wiedeń 1913, s. 218-230 ; R. Łoś, *Artyleria polska w czasie polskiej ofensywy i jej rola*, [w:] *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831: w 165-rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997, s. 40.

Pułk 2gi ułanów Michała Mycielskiego łamie huzarów Sieversa pod Domanicami 10.IV.1831, mal.Maryan Rybkowski, [w:] M. Sokolnicki, Wojna polsko-rosyjska w roku 1831, Poznań 1919.

„Bitwa pod Igańiami” ryc. Kormnay, [w:] Z. Gnat-Wieteska, *Iganie*, Pruszków 1997, s. 27.

Po igańskiej wiktoryi entuzjazm żołnierzy wobec wodza był niezwykle. Michał Sokolnicki, historyk, polityk i dyplomata, tak to przedstawia: „*Na pobojowisku krwi*”

*ociekłem otoczyły wiarusy Prączyńskiego i obrzuciły jego konia szarfami z zabitych oficerów nieprzyjacielskich w takiej ilości, że biedny rumak uginał się pod ciężarem*⁶¹.

Wybitna polska poetka Maria Konopnicka w wierszu „Pod Iganiami (1831 10 kwietnia)” tak przedstawia to wydarzenie:

Wyszło carskie rozkazanie:
— Lwów Warneńskich pułk niech stanie:
Czas już zetrzeć w proch Polaków! —
Wstali, poszli pod Iganie.

Dział czterdzieści wali z niemi,
Aż grzmot idzie wnętrzem ziemi,
A czarnaście naszych armat
Odgrzmiewa im huk swemi.

Wali Moskwa, jako mrowie,
Karabiny z mrowia sterczą...
Lecą kruki, bitwę czują,
Bitwę krwawą i morderczą.

Grzmią strzałami lwy warneńskie,
Rozkaz ich zagrzewa carski.
Do ataku pierwszy na nich
Podpułkownik biegnie Karski.

Biegnie, ginie jak bohater...
Ale wiara jego śmiała
Pędzi, wpada na baterję
I zdobywa cztery działa.

Rykną ogniem lwy warneńskie,
Z coraz bliższej rażą mety.
Aż jak piorun rozkaz huknie:
— Do ataku! Na bagnety!
— Schyliły się czarne kaski,
Czarne kaski, orły złote —
Runą naprzód Lwy warneńskie,
Z bagnetami na piechotę.

A jenerał nasz Prączyński
Z konia swego skacze śmieje,
Chwyta bagnet, pieszo idzie
Z bataljonem swym na czele.

Widzi żołnierz, że wódz drogi
Sam się rzuca w bitwę krwawą.
— Hura! — krzyknie — na Moskali!
I odparli wroga z sławą.

Tam Chrzanowski dzielny zginął,
Tam Krasicki poległ śmiały —
Lecz Warneńskie lwy na placu
Trupem legły — i zostały! ¹

Powstanie bez aprobaty i wsparcia międzynarodowego nie miało jednak szans na zwycięstwo, ponieważ zbyt wielka była dysproporcja sił ludzkich i finansowych Rosji i Królestwa Polskiego⁶². Powszechnie za niepowodzenia obarczało się naczelne dowództwo, które nie wierzyło w sukces. Podkreślić należy także brak powszechnego zaangażowania się w powstanie mas chłopskich. Zdobycie Warszawy 8 września 1831 r. oznaczało powolną agonię powstania, a upadek twierdzy Zamość 21 października jest jego kresem. Po upadku powstania na Polskę spadły represje zaborców. Car Mikołaj I unieważnił konstytucję, zlikwidował sejm, wojsko polskie, uczestników skazywano na śmierć, więzienie, zsyłki, konfiskowano majątki, włączano siłą do armii carskiej, rozpoczęto walkę z Kościołem

⁶¹ A. Sokołowski, Op. cit., s. 167. *Relacja Prączyńskiego o bitwie pod Iganiami*, [w:] *Polska w latach 1795-1864 : wybór tekstów źródłowych do nauczania historii*, wybór i oprac. Izabella Rusinowa, Warszawa 1986, s. 122-124.

⁶² P.M. Pilarczyk, *Szanse powstania listopadowego – mity historiografii*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831 : dzieje, historiografia, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015, s. 189-200.
Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831. W 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997, s. 3-4.

katolickim. Powszechnie stało się niszczenie kultury i oświaty, następowała rusyfikacja w urzędach i szkołach.

Na znak żałoby narodowej powszechnie śpiewano pieśń patriotyczną „Czarna sukienka”. Jej autorem był uczestnik powstania listopadowego Konstanty Gaszyński.

Schowaj, matko, suknie moje,
Perty, wieńce z róż:
Jasne szaty, świetne stroje -
To nie dla mnie już!
Niegdyś jam stroje, róże lubiła,
Gdy nam nadziei wytrysnął zdrój;
Lecz gdy do grobu Polska zstąpiła,
Jeden mi tylko przystoi strój:
Czarna sukienka!
Narodowe nucąc śpiewki,
Widząc szczęścia świt,
Kiedym szyła chorągiewki
Do ułańskich dzied -
Wtenczas mnie kryła szata godowa;
Lecz gdy wśród bitwy brat zginął mój,
Kulą przeszyty w polach Grochowa -
Jeden mi tylko przystoi strój:
Czarna sukienka!
Gdy kochanek, w sprawie bratniej

Mściwą niosąc broń,
Przy rozstaniu raz ostatni
Moją ścisnął dłoń -
Wtenczas, choć smutna, lubiłam stroje:
Lecz gdy się krwawy ukończył bój,
A on gdzieś poszedł w strony nie swoje -
Jeden mi tylko przystoi strój:
Czarna sukienka!
Gdy laur Igań, Wawru kwiaty
Dał nam zerwać los,
Brałam perły, drogie szaty
I trefiłam włos;
Lecz gdy nas zdrady wrogom sprzedały,
Gdy zaległ Polskę najeźdźców rój,
Gdy w więzach jęczy naród nasz cały,
Jeden mi tylko przystoi strój:
Czarna sukienka!

Powstanie listopadowe cieszyło się już w XIX wieku wielkim zainteresowaniem historyków⁶³. Uczestnicy i świadkowie listopadowego zrywu zostawili po sobie liczne pamiętniki, a w tym gronie było wielu cudzoziemców.

O publikacjach na temat przebiegu powstania listopadowego na południowym Podlasiu i wschodnim Mazowszu ciekawe zestawienie przedstawił siedlecki historyk Rafał Dmowski⁶⁴.

Okres międzypowstaniowy 1831-1863 r.

Po klęsce powstania listopadowego na Królestwo Polskie spadła sroga zemsta cara Mikołaja I⁶⁵. Zniesiono autonomię, na ludność posypały się sankcje i konfiskaty, wcielano siłą do wojska carskiego⁶⁶, zmuszano do emigracji, niszczone polskie szkolnictwo⁶⁷, zaczęto prześladowanie unitów, nastąpiło załamanie rozwoju gospodarczego.

Na emigracji rozgorzały spory na temat przyczyn przegranej powstania. Próbowano wyciągnąć wnioski jak ma wyglądać przyszła wojna i metody jej prowadzenia. W obecnej sytuacji nie było regularnej armii, tak więc dyskusja dotyczyła ewentualnej wojny

⁶³ Zob. *Bibliografia powstania narodu polskiego z r. 1830-1831*, wspólnie z gronem akademików lwowskich ułożył A. Hirschberg, Lwów 1882.

⁶⁴ R. Dmowski, *Powstanie listopadowe na południowym Podlasiu i wschodnim Mazowszu w historiografii*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831 : dzieje, historiografia, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015, s. 251-268.

⁶⁵ W. Sobieski, *Dzieje Polski od R. 1696 do R. 1865, T. II*, Warszawa 1924, s. 103-104.

⁶⁶ Zob. T. Demidowicz, *Prawne aspekty poboru wojskowego w Królestwie Polskim w latach 1832-1862*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1997, z. 1/2, s. 87-100.

⁶⁷ Zob. T. Demidowicz, *Reforma szlachectwa w Królestwie Polskim w latach 1836-1861*, „Czasopismo-Prawno-Historyczne” t. 62, z. 2, 2010, s. 145-171 ; Demidowicz, *Projekt do Ustawy dla Instytutów Edukacyjnych w Królestwie Polskim z 30 V 1835 r : próba charakterystyki*, „Rocznik Białskopodlaski” t. 24, 2016, s. 231-266.

partyzanckiej. Emocje w tych sporach podnosiła ponowna edycja broszury *Czy Polacy wybić się mogą na niepodległość?*, której autorstwo przypisywano Tadeuszowi Kościuszce⁶⁸.

W 1832 r. wyemigrowało wielu powstańców, którzy pochodzili z Podlasia. Proces zjednoczenia emigracji rozpoczął Joachim Lelewel, były poseł podlaski. W odezwie Komitetu Narodowego Polskiego pisał: „*Narodów wytepić nie można. I my nie zginęliśmy! Nie zginął nasz język, obyczaje, religia ; nie zginęła pamiątka naszej wielkości... Jeszcze rdza nie stoczyła polskiego żelaza, jeszcze koń polski zarzy pod ulubionym wojownika ciężarem, pod dzidą ułana i krakusa. Jeszcze i dla nas zaświeci gwiazda wolności*”⁶⁹.

Jednak mimo terroru zaborców powstawały tajne organizacje spiskowe w całym kraju, np.: Związek Węglarzy Polskich, Komitet Poznański, Związek Plebejuszy, Związek Chłopski⁷⁰. Wśród spiskowców należy wymienić takie nazwiska jak: Józef Zaliwski, Szymon Konarski, Henryk Kamieński, ks. Piotr Ściegienny.

Inicjatorzy kolejnych prób powstańczych, byli przeświadczeni, że naród jest znów gotów chwycić za broń. Wezwanie do walki miało być poparte wkroczeniem niewielkich oddziałów, które miały dać początek właśnie działaniom partyzanckim. Organizacją tych przedsięwzięć zajął się płk Józef Zaliwski., który 19 marca 1833 r. z ośmioma towarzyszami podjął próbę wojny partyzanckiej na ziemi lubelskiej i podlaskiej. Niestety osłabiona, sterroryzowana represjami Polska pozostała bierna, a wyprawa skończyła się niepowodzeniem i kolejnymi represjami carskimi⁷¹.

W latach 1843-1846 sytuacja stawała się napięta. Powstanie zaczęto przygotowywać od początku 1846 roku, a dowódcę w Królestwie powołano Bronisława Dąbrowskiego (syn twórcy legionów). W regionie siedleckim przygotowaniom działań zbrojnych przewodniczył Pantaleon Potocki, który skupił wokół siebie grupę spiskowców. Do tej niewielkiej grupy należeli: Stanisław Kociszewski, Władysław Żarski, Stefan Dobrycz, Jan Lityński, Michał Mirecki, Karol Ruprecht, Andrzej Deskur⁷². Spiskowcy popierali powstanie krakowskie i dążąc do jego rozprzestrzenienia uderzyli na garnizon rosyjski w Siedlcach. Tak charakteryzuje Potockiego rosyjski historyk Mikołaj Berg:

„Dnia następującego 18. lutego pojawił się w Kufłowie Ruprecht z młodym obywatelem z pod Siedlec, Pantaleonem Potockim, człowiekiem najgwałtowniejszego charakteru: dla niego nie było żadnych przeszkód, ani zwątpienia; duszą i ciałem oddany sprawie powstania, wierzył w jej powodzenie, w marzeniach swych widział szeregiem stojące, nie dziesiątki, nie setki, ale dziesiątki tysięcy powstańców; jedna Warszawa i jej okolice, powinny były dostarczyć według jego zdania do trzydziestu tysięcy ludzi”⁷³.

Tragedią dla siedleckich spiskowców okazał brak informacji o odwołaniu akcji powstańczej i ucieczce przywódcy. Całe przedsięwzięcie, jak to określił urzędowy komunikat władz rosyjskich w Gazecie Warszawskiej pod tytułem „*Napad na Siedlce*” świadczyło o nierozwadze i szaleństwie jego uczestników⁷⁴.

⁶⁸ J. Pawlikowski, *Czy Polacy wybić się mogą na niepodległość*, Poitiers 1939.

⁶⁹ Komitet Narodowy Polski w Paryżu do Wojowników Polskich / odezwa KNP do Powstańców Listopadowych [1831], <http://antykwarariatwaw.pl/blog/ksiazka-krzepi-antykwarariat-warszawa/komitet-narodowy-polski-w-paryżu-do-wojownikow-polskich-odezwa-knp-do-powstancow-listopadowych-1831>, dostęp 2018.05.24.

⁷⁰ M. Zgórniak, *Polska w czasach walk o niepodległość (1815-1864)*, Kraków 2001, s. 186-190.

⁷¹ J. Geresz, *Próba działań partyzanckich w 1833 r.*, „Echo Katolickie” 2012, nr 33, s. 23.

⁷² J. Ziółek, *Nieudana próba powstania siedleckiego w 1846 r.*, „Studia Płockie” t. 8, 1980, s. 227-230 ; J. Geresz, *Początki oporu chłopskiego*, „Echo Katolickie” 2012, nr 47, s. 23.

⁷³ M.W. Berg, *Pamiętniki o polskich spiskach i powstaniach 1831-1862*, Kraków 1880, s. 87 .

⁷⁴ „Gazeta Warszawska” 28.II. 1846, nr 57 ; J. Ziółek, *Op. cit.* ; Dobrzański Józef: *Tragizm pomyłki : rzecz o Pantaleonie Potockim z Cisia*, „Siedlce” nr 2 (1975), s. 35-46 ; *Urzędowe obwieszczenie władz rosyjskich o napadzie na Siedlce, 22 lutego 1846 r.*, [w:] *Polska w latach 1795-1864 : wybór tekstów źródłowych do nauczania historii* , wybór i oprac. Izabella Rusinowa, Warszawa 1986, s. 91-92.

Po schwytaniu spiskowców Potockiego, Kociszewskiego i Żarskiego, skazano na karę śmierci. Dobrycz, Ruprecht, Lityński, Mirecki i Deskur zostali skazani na bezterminowe zesłanie na Sybir⁷⁵ Pantaleon Potocki został stracony 16 marca 1846 roku na rynku miejskim w Siedlcach. W tym miejscu (skrzyżowanie ulicy Świętojańskiej i Sienkiewicza). stoi pamiątkowy krzyż⁷⁶.

Cisie-Zagrudzie, fot.
S. Kordaczuk

Grób. Gen. Potockiego, fot.
S. Kordaczuk

Krzyż na miejscu stracenie
Pantaleona Potockiego, fot.
T. J. Zadrozny

Źródło: T. Zadrozny, *Pantaleon Potocki powstaniec z Cisia*, „Prestiż”, 2017, nr 2, s. 7.

Powstanie styczniowe 1863 r.

Wydarzenia z lat 1853-1856 na arenie międzynarodowej zbudziły pewną nadzieję dla sprawy polskiej. Niepowodzenia Rosji w wojnie krymskiej, śmierć cara Mikołaja I oraz namiestnika Królestwa Polskiego Iwana Paskiewicza spowodowały, że znów ożyły nadzieje niepodległościowe w społeczeństwie polskim. W kraju zaczęto przygotowania do powstania zbrojnego. W tej kwestii ścierały się poglądy ugrupowań politycznych „Białych” i „Czerwonych”. „Biali” uważali, że najlepszym rozwiązaniem będzie negocjowanie z zaborcami i skupienie się bardziej na pokojowych manifestacjach oraz pracy organicznej. Natomiast „Czerwoni” dążyli do zbrojnej rozprawy z caratem i uwłaszczenia chłopów.

Rok 1861 był w Polsce czasem obudzenia patriotyzmu i manifestowania swej przynależności państwowej. Społeczeństwo żyło wspomnieniami wydarzeń z lat ubiegłych. Taką manifestację 8 kwietnia 1861 roku zmasakrowała policja carska⁷⁷. Wydarzenie to spowodowało wrzenie w całym kraju, także na ziemi podlaskiej⁷⁸. Zarządzona jesienią 1862 roku branka do rosyjskiego wojska przyspieszyła wybuch powstania 22 stycznia 1863 r.

⁷⁵ J. Ziółek, op. cit.

⁷⁶ A. Giller, *Historja powstania narodu polskiego w 1861-1864 r. T. 4*, Paryż 1871, s. 68-71 ; G. Welik, *Egzekucja Pantaleona Potockiego (17 marca 1846 r.)*, „Kurier Siedlecki” 2008, nr 3, s. 28 ; T. Zadrozny, *Pantaleon Potocki powstaniec z Cisia*, „Prestiż” 2017, nr 2, s. 7.

⁷⁷ J. Geresz, *Wobec wydarzeń warszawskich*, „Echo Katolickie” 2013, nr 4, s. 23 ; T. Łysiak, *Manifestacje patriotyczno-religijne 1861 roku: preludeum Powstania Styczniowego*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 11, s. 55-63.

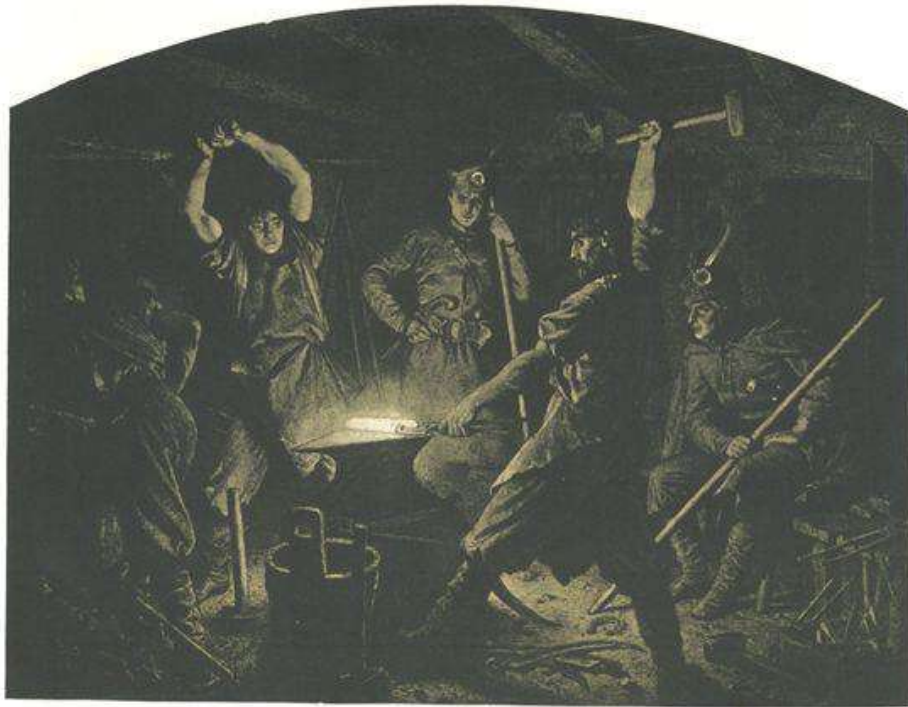
⁷⁸ Z. Chyra-Rolicz, *Kobiety w powstaniu styczniowym*, [w:] *Powstanie styczniowe z różnych stron widziane*, red. nauk. Violetta Machnicka, Siedlce 2016, s. 50-51.

Wojciech Kossak, *Czerkiesi na Krakowskim Przedmieściu 1912*. Olej na płótnie. 100 x 200 cm, [w:] W. Brański, *Powstanie styczniowe w malarstwie polskim*, http://www.zsg.bialystok.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=928:powstanie-styczniowe-w-malarstwie-polskim&catid=24:dzieje-polski-pdzlem-malowane&Itemid=21, dostęp 2018.06.15.

Malarską opowieścią o przygotowaniach do powstania jest obraz Artura Grottgera „Kucie kos”. Artysta ukazuje budzenie się w Polakach świadomości narodowej przedstawiając różne uczucia i postawy wobec szybko nadchodzących, nieznanych jeszcze wydarzeń. Mamy tu pośpiech i wysiłek pracujących kowali. Smutek, zamyślenie, niepokój wyczekiwania oraz strach przed czekającą ich walką. Przedstawiona w cieniu kobieta z dzieckiem to symbol rozstania⁷⁹.

⁷⁹ W. Juszcak, *Artur Grottger: pięć cykliów*, Warszawa 1957 ; A. Rachąński, *Analiza dzieła malarskiego Kucie kos – Artur Grottger*, cykl „Polonia”, http://www.profesor.pl/mat/pd6/pd6_a_rachanski_20050930_1.pdf, dostęp 2018.05.25.

Źródło: W. Juszcak, *Artur Grottger: pięć cyklów*, Warszawa 1957.

Działania zbrojne miały zupełnie inny wymiar niż te z poprzednich zrywów niepodległościowych. W 1863 roku nie było regularnej armii i były to tylko starcia o charakterze partyzanckim. Do powstania garnęła się młodzież miejska, studenci, uczniowie, ziemianie, młodzi rzemieślnicy. Chłopi, którzy zostali uwłaszczeni zarówno przez ukaz cara jak i Rząd Narodowy, powstanie raczej omijali⁸⁰.

Taką zachętą do udziału w powstaniu był wiersz ***Polska powstaje***:

Polska powstaje, dzwon wolności brzmi,
Dumny despota na swym tronie drży.
Hej! odbierzmy własność swoją
I rozpedźmy w rogów roje!
Dalej na koń!
Dalej na koń!
Hej, na koń wraz!
Włazł nam do kraju nieproszony car;
Gnębił nas, chwycił, mordował i darł.
Hej, dajmyż mu dzisiaj w skórę,
Pędźmy za dziesiątą górę:

Dziś niszczy, pali i miasta i wsie,
Mamy tam żony, ojców, dzieci swe:
Lećmy póki słońce świeci,
Bronić żony, ojców, dzieci!
Chłopy i pany, księża, mieszczany,
Powstańmy wszyscy za kraj kochany!
Niech nam już Polski nie kała,
Hura — na szyzmę Moskala!⁸¹

Natomiast wiersz Felicjana Faleńskiego „*Morituri te salutant*” (z łac. idący na śmierć cię pozdrawiają) jest porównaniem sytuacji powstańców styczniowych do rzymskich gladiatorów idących na śmierć.

⁸⁰ Zob. szerzej: J. Gmitruk, „*Gdy Polska powstanie inaczej będzie...*”: *chłopska legenda powstań narodowych*, „Niepodległość i Pamięć” nr 1-2, 2013.

⁸¹ *Polska powstaje*, [w:] *Polskie pieśni wojenne i piosenki obozowe*, zebrał Adam Zagórski, Piotrków 1915, s. 37-38, https://pl.wikisource.org/w/index.php?title=Plik:Adam_Zag%C3%B3rski_-_Polskie_pie%C5%9Bni_wojenne_i_piosenki_obozowe.pdf&page=76

Z okiem krwawą łzą zwilżonem
Komu jeszcze łez zostało,
Idźmy wolność zdobyć zgonem,
Idźmy zgon nasz okryć chwałą!
Wprzód, nim kula pierś przewierci,
Nim z żył krwi strumienie bryzną,
Ci, co idą szukać śmierci,
Pozdrawiają Cię, Ojczyzno!
My się śmierci nie ustraszym,
Bo nam tęschno za mogiłą;
Niech zginiemy, byle naszym
Dzieciom po nas lepiej było!
Z naszych ciał i krwi topieli
Bądź im, Polsko, w wolność żyzną,
Ci, co umrzeć zapragnęli,
Pozdrawiają Cię, Ojczyzno!
Żegna matka, drży jej ręka,
Wyszła żona na rozdroże,
Choć im z żalu serce pęka:
- Idźcie - mówią - w Imię Boże!
Pierzchnął płacz na wiatru fali,

Wkrótce w uszach kule gwizną.
Ci, co wszystko pożegnali,
Pozdrawiają Cię, Ojczyzno!
Łzami losów nie przemienieni,
Ni nas rady zbawią czyje;
Człek ni w ziemię wrósł kamieniem,
Ni dla siebie tylko żyje.
Bierzem z sobą rozpacz nędzy,
By dać wolność krwi spuścizną,
Ci, co umrzeć chcą co prędzej,
Pozdrawiają Cię, Ojczyzno!
Chodźmy! im nas prędzej zgniotą,
Tym pośpieszniej śmierć zwyciężem;
Żegnaj, wdowo i sieroto!
Bóg ci będzie ojcem, mężem;
Choć, nim wolność z grobu wstanie,
Nam się stopy w grób poślizną,
Ci, co wierzą w Zmartwychwstanie,
Pozdrawiają Cię, Ojczyzno!⁸²

W opiniach historyków starcia zbrojne w 1863 r. nigdy nie urastały do rangi walnej bitwy i zwykle toczyły się na poziomie potyczki zbrojnej z kompanią, batalionem, czasem pułkiem rosyjskim. Siła zbrojna powstańców była oceniana na 20–30 000 żołnierzy, a luźne dane statystyczne wskazują, że przez całe powstanie mogło przewinąć się ponad 200 tys. ochotników, którzy przeciwko sobie mieli armię carską w liczbie 360 tys. doskonale uzbrojonych i wyszkolonych żołnierzy, a w końcowym momencie powstania nawet ponad 400 tys. Uzbrojenie powstańców było fatalne. Najczęściej były to przestarzałe strzelby myśliwskie, sztucery i kosy, które w walce wręcz okazały się niezwykle groźną bronią. Jako przykład tej siły zbrojnej można podać bój 3 lutego 1863 roku pod Węgrowem, gdzie szarża kilkuset kosynierów na rosyjskie armaty wywarła wielkie wrażenie w całej Europie. A tu na ziemi węgrowskiej do dziś pamięć o tym wydarzeniu obrosło do rangi legendy. Francuski poeta August Barbier w wierszu *Atak pod Węgrowem* nawiązał do zarządzonej branki do wojska carskiego a polskich kosynierów porównał do starożytnych Spartan. Natomiast bitwę nazwał „Polskimi Termopilami”.

Potem poborca ze zbirów pomocą,
Przyszedł dla cara wybierać żołnierzy,
Na kwiat narodu napadając nocą,
By z najpiękniejszej złupić kraj młodzieży.
I tnąc latorośl wśród szczepów zarodu,
Na długo odjąć drzewu możliwość płodu.

Natenczas każdy, w kim tłał ogień żywy,
Wrzała krew młoda i polskości zamię
Zostało w duszy, boju tylko chciwy
Brał kil do ręki lub kosę na ramię
I szedł do lasu, by w myśli prostaczej,
Utworzyć zastęp i wszczać bój rozpaczy.

⁸² F. Faleński, *Wybór utworów*, Wrocław 1971, s. 42-44.

Więc trzeba było jąć się kos, oręży,
By stoczyć walkę choćby z piorunami,
Umrzeć, by umrzeć, bo w Polsce nie ciężej,
Wolnym i dumnym upaść pod kulami,
Niż dnie swe kończyć od rodziny z dala,
Jak podły żołdak w służbie u Moskala.

I zajaśniały owe wielkie czyny,
Jakich nam dzieje przedstawiają całe
Gdy dwóchset młodzi, jak Termopil syny,
By resztę braci zasłonić się dało,
Mężnie na paszcze rzuca się armatnie
I tam znajduje swe chwile ostatnie⁸³.

„Bitwa pod Węgrówem”, anonimowa litografia wiedeńska, [w:] A. Kołodziejczyk, T. Swat, *Węgrów 1863*, Pruszków 2013, s. 25.

Natomiast Cyprian Kamil Norwid w wierszu „*Vanitas*” pisał:

*Greki ma więcej świętych w dziejach kart
Niż leż... w mogile –
U Polaka tyle Węgrów wart,
Tyle!... co Termopile...*

Ziemia podlaska charakteryzowała się w tamtych czasach dużym odsetkiem lasistości. Las w okresie walk stał się sprzymierzeńcem powstańców, miejscem obozowisk, a wojsko carskie nie mogło często wykorzystać swojej przewagi. Podlasie posiadało ważne znaczenie strategiczne, ponieważ przebiegały tu główne trakty (trakt brzeski, warszawsko-lwowski, kolej Warszawsko-Petersburska czy Wielki Gościniec Litewski), a dla wojsk carskich stanowiły dogodną drogę dla zaopatrzenia i transportu⁸⁴. Duże znaczenie dla armii carskiej miały także miasta leżące przy tych traktach, które obsadzono silnymi garnizonami wojskowymi.

⁸³ [https://pl.wikisource.org/wiki/Atak_pod_W%C4%99growem_\(fragment\)](https://pl.wikisource.org/wiki/Atak_pod_W%C4%99growem_(fragment)), dostęp 2018.05.16

⁸⁴ R. Dmowski, *Teren działań powstańczych podczas Powstania Styczniowego*, „Prestiż”, 2015, nr 1, s. 8 ; S. Sawicka, *Kartka z dziejów powstania [18]63 r. na Podlasiu : Władysław Rawicz*, Siedlce 1925, s. 4.

Spółeczeństwo regionu odznaczyło się wyjątkowym patriotyzmem, aż do końca powstania wspierając ostatnich walczących z jego legendarnym dowódcą księdzem Stanisławem Brzóska. Region ten zapłacił za to wysoką cenę. Tu w okolicznych miastach dokonano najwięcej egzekucji powstańców. Władzom carskim szczególnie chodziło o zastraszenie ludności miast i wsi podlaskich. Czy zaborca osiągnął tymi represjami swój cel? Te publiczne egzekucje w tych naocznych świadkach wzbudzały nie tylko litość wobec skazanych czy nienawiść do oprawców, ale także powodowały, że często młodzi ludzie szybko dojrzewali. Budziła się w nich myśl o odwecie i przyszłej walce. Wspomina o tym uczestnik powstania Tymoteusz Łuniewski w swoim pamiętniku: **„Zastanawiając się obecnie, w jakie mnie widok tych zabitych, rannych, egzekucji wprawiał, orzec mogę, że młodziemiec wobec takich faktów okropnych przyspieszenie dojrzewa, mężnieje, młody umysł nie przeraża się, lecz nabiera hartu, heroizmu i pragnie rzucić się w wir wypadków, aby zostać bohaterem..., lecz dusza dziecka przestaje być duszą dziecka, dojrzewa za wcześniej”**⁸⁵.

Wojska carskie poruszające się po kraju dużymi kolumnami dokonywały na ludności cywilnej licznych rabunków, podpaleń i gwałtów (np. okrutnie potraktowana została ludność Siemiatycz i okolic po bitwie 6-7 lutego 1863 r.)⁸⁶. Czasem także schwytanych powstańców wieszano bez wyroku w środku wsi, na rynkach małych miasteczek, lub na przydrożnych drzewach. Jak wyglądały takie działania pokazuje film „Szwadron” z 1992 roku w reżyserii Juliusza Machulskiego. Scenariusz filmu powstał na podstawie opowiadań Stanisława Rembeka **„Ballada o wzgardliwym wisielcu oraz dwie gawędy styczniowe”**, **„Przekazana sztafeta”** oraz **„Igła wojewody”**⁸⁷.

Trudno sobie wyobrazić co przeżywali ówczesni powstańcy. Byli skazani na przebywanie w ciężkich warunkach pogodowych (np. bardzo mroźna zima 1863/1864), choroby, głód, towarzystwo przypadkowych współtowarzyszy walk oraz ciągła ucieczka przed naciskającym wojskiem carskim. Wiązało się to nie tylko z nieporozumieniami w obozach powstańczych, niesubordynacją wobec dowódców, dezercją, ale także ze zwykłą patologią, jaką było np. pijaństwo⁸⁸.

Militarną stroną powstania wypełniają setki a może i tysiące nazw różnych miejscowości uwiecznionych bitwami i potyczkami w starciu z liczniejszym i lepiej uzbrojonym wrogiem. To także setki nazwisk dowódców oddziałów powstańczych, którzy dziś są patronami szkół, ulic i placów. Tu na Podlasiu w okresie powstania stoczono ponad sto potyczek i bitew. Dotyczy to zwłaszcza tych miejscowości, których obecni mieszkańcy nawet o tym nie wiedzą, np.: Kisielany Kuce, Drupia, Patrykozy, Wola Wodyńska, Mingosy, Przywózki, Stok Lacki, Mokobody, Łosice)⁸⁹.

Każdy uczestnik powstania to odrębna tragiczna historia, a takich na ziemi podlaskiej nie brakowało. Nasi przodkowie w 1863 roku, z kosą przekutą na sztorc, zdarzało się czasem

⁸⁵ T. Łuniewski, *Wyjtki z pamiętnika Ś.P. Tymoteusza Łuniewskiego, dotyczące pobytu w gimnazjum siedleckim (1857-1866)*, [w:] *Księga pamiątkowa siedlczan (1844-1905)*, Siedlce 1927, s. 90.

⁸⁶ N. Wronowski, *Węgrów-Siemiatycze*, [w:] *W czterdziestą rocznicę Powstania Styczniowego 1863-1903*, Lwów 1903

⁸⁷ A. Bąkowski, *Szaleństwo czy potrzeba narodowa? : refleksje z okazji rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego*, „Palestra” 2006, nr 1/2 , s. 116-119 ; Szerzej zob. S Artymowski, *Powstanie Styczniowe w fabularnym filmie polskim*, „Niepodległość i Pamięć” nr 1-2, 2013.

⁸⁸ A. Buława, *1863. Życie obozowe powstańców styczniowych*, z dr Adamem Buławą, adiunktem Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Instytut Nauk Historycznych UKSW w Warszawie, rozm. przepr. Jakub Pacan, <http://powstaniestyczniowe.nck.pl/?p=1498>, dostęp 2018.05.13

⁸⁹ H. Mierzwiński, *Walki zbrojne na Południowym Podlasiu w latach 1792-1944. Szkic do dziejów*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 5, 1997, s. 104-105 ; R. Dmowski, *Powstanie styczniowe na pograniczu Mazowsza i Podlasia*, „Prestiz” 2013, nr 1, s. 8-9 ; S. Zieliński, *Bitwy i potyczki 1863-1864*, Rapperswil 1913.

z karabinem lepszym nawet od rosyjskiego, byli gotowi oddać w imię lepszej przyszłości swoje życie, swoich najbliższych i wszystko co posiadali.

Z dowódców powstania styczniowego na Podlasiu wyróżniło się wielu uczestników. Do dziś mieszkańcy wielu miast i wsi na Podlasiu pamiętają o bohaterach tamtych walk związanych z ich regionem, np. ks. Stanisław Brzóska, Franciszek Wilczyński, Władysław Rawicz, ks. Wawrzyniec Lewandowski, Walenty Lewandowski, Władysław Czarkowski, Romuald Traugutt, Jan Matliński, Władysław Jabłonowski, Marcin Borelowski, Władysław Cichorski, Aleksander Szaniawski, Roman Rogiński, Leon Frankowski, Mikołaj Moritz, Józef Berliński, Hieronim Jasiński i inni. W tym miejscu jako przykłady wskazujemy dwa nazwiska, mimo że, każdy zasługuje na osobną opowieść.

Władysław Rawicz właściciel majątku w Grochowiu w pobliżu Sokołowa Podlaskiego, już jako młody człowiek był wzorowym gospodarzem i społecznikiem. W swoim majątku założył szkołę, urządził szpital oraz jako jeden z pierwszych w regionie podlaskim przeprowadził oczyszczanie chłopów⁹⁰. Zyskał szczególne uznanie jako cywilny naczelnik województwa podlaskiego. Pracując na rzecz powstania rozwinął energiczną działalność: zbierał fundusze na broń, umundurowanie, zaprowadził ład w organizacji. Jego praca i zaangażowanie, ciągłe wizyty różnych nieznanym osobom nie uszły uwadze Rosjan. Niestety bardzo cierpiała przy tym jego żona Paulina, która w obawie o życie męża, zaczęła go wspólnie z całą rodziną prosić, aby się tak bardzo nie narażał i złożył urząd naczelnika⁹¹.

Został aresztowany 27 września 1863 roku i poddany okrutnemu śledztwu. W jego sprawie niechlubny udział miał sąsiad Maksymilian Oborski⁹², który szantażowany przez Rosjan przekazał wszystkie informacje o całej organizacji powstańczej na Podlasiu. Rodzina i wpływowi sąsiedzi zabiegali o łaskę. Car wprawdzie przysłał akt łaski, ale namiestnik Berg rozkazał przyspieszyć egzekucję celowo. O wyroku poinformowano Rawicza na dwie godziny przed egzekucją, oświadczając mu, że ma być rozstrzelany, co było nieprawdą. Rawicz został stracony publicznie przez powieszenie w Siedlcach 21 listopada 1863. Oto jak przebiegała egzekucja:

„Rawicz dzielnie trzymał do ostatka. (...) Wycieńczony i zmizerowany, przecież ubrany ze zwykłą sobie starannością, odważny był i spokojny. Nawet jęk i płacz zebranych tłumów nie wyprowadził go z równowagi. Skinął głową braciom na pożegnanie i pod szubienicą rzekł: „Powiedźcie moim rodzicom, iż umieram szczęśliwy i spokojny, bo za najświętszą sprawę i nikogo nie zdradziwszy. Proszę, aby syn mój w tychże, co ja wrósł zasadach. Żegnaj was a Bogu oddaję!”⁹³ .

Władysław Rawicz został pochowany w zbiorowej mogile, która znajduje się przy Szkole Podstawowej nr 5, której jest obecnie patronem.

⁹⁰ S.M. Sawicka, *Kartka z dziejów powstania 63 r. na Podlasiu : Władysław Rawicz*, Siedlce 1925, s. 6.

⁹¹ Z. Chyra-Rolicz, *Kobiety w powstaniu styczniowym*, [w:] *Powstanie styczniowe z różnych stron widziane*, red. nauk. Violetta Machnicka. -Siedlce, 2016, s. 66.

⁹² J. Geresz, *Haniebne zeznania Oborskiego*, „Echo Katolickie” 2014, nr 19, s. 23.

⁹³ S.M. Sawicka, Op. cit., s. 9-10 .

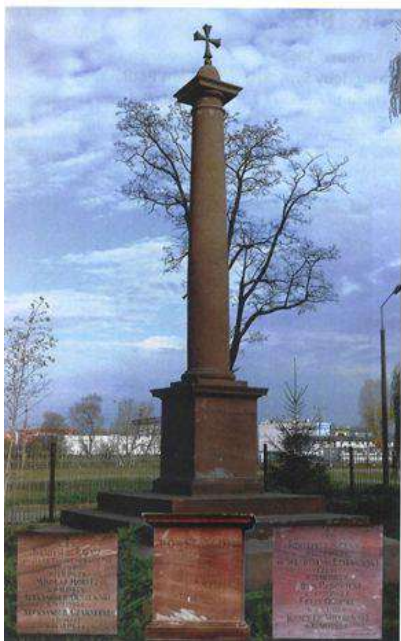

Ks. Brzóska po pojmaniu w Sypytkach 29 kwietnia 1865 r., zbiory Muzeum Regionalnego w Siedlcach, rep. A. Ścichocki, [w:] E. Niebelski, *"Na Bóg żywy, Bracia, nie zasypiajmy sprawy!"*. *Rzecz o ks. Stanisławie Brzósce (1834 - 1865)*, Lublin 1995, s. 129.

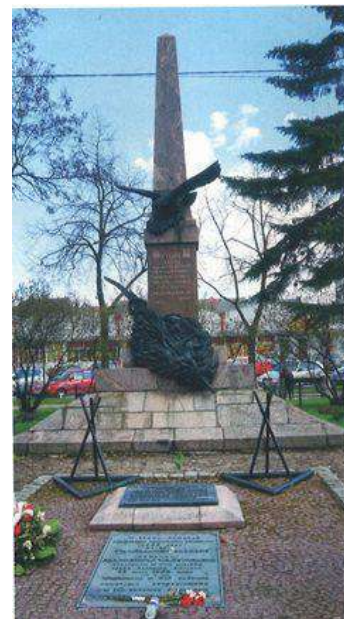

Portret Władysława Rawicza (1832-1863) autor malarz Horowitz, Leopold (1838-1917))

<http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=8872>

Pomnik powstańców w Siedlcach nazywany Kolumną Rawicza, fot. Katarzyna Dmowska, [w:] R. Dmowski, *Kalendarium działań zbrojnych na pograniczu Mazowsza i Podlasia podczas powstania styczniowego*, Siedlce 2013, s. 124.

Pomnik księdza Stanisława Brzóska i Franciszka Wilczyńskiego na sokołowskim rynku, [w:] T. Biaduń, P. Balcerek, P. Orzechowski, *Powiat sokołowski: przewodnik turystyczny: historia i zabytki*, Sokołów Podlaski 2015, s. 181.

Symbolem obrońcy Polski stał się ksiądz Stanisław Brzóska. Jego niezłomna postawa dała się zauważyć jeszcze przed powstaniem, wtedy za płomienne kazania patriotyczne został

skazany na areszt w twierdzy zamojskiej, a potem działał w władzach powstańczych województwa podlaskiego. W nocy z 22 na 23 stycznia kierował pierwszymi walkami w Łukowie⁹⁴. Jego działalność została zauważona przez władze narodowe. 22 lipca 1863 roku Wydział Wojny Rządu Narodowego mianował ks. Brzóske naczelnym kapelanem wojsk powstańczych województwa podlaskiego w randze generała. Od tej pory ksiądz zaczął używać pseudonimu „generał Brzeziński”⁹⁵.

Legenda księdza rodziła się już wtedy za jego życia, jako świętego kapłana i niepokonanego partyzanta. Wiązało się to z tym, że Brzóska nie udawało się schwytać, chociaż władze carskie miały do dyspozycji specjalne oddziały do tropienia partyzantów. Lud podlaski kochał go i osłaniał. Nie pomagały próby skompromitowania powstańca poprzez rozsiewanie fałszywych pogłosek, że ksiądz Brzóska to nie powstaniec, lecz zwykły bandyta, kapłan bez poczucia moralności, nie święty, lecz szarlatan⁹⁶.

Warunki dla oddziału powstańczego były trudne. Działania wojenne właściwie ograniczały się tylko do obrony i nieustannych ucieczek przed ciągle napierającym wrogiem, a sytuację oddziału pogorszyła reforma uwłaszczeniowa chłopów 2 marca 1864 roku⁹⁷. Car nadawał chłopom prawa własności do posiadanej przez nich ziemi, połączone ze zniesieniem obciążeń feudalnych. Oddział zaczął topnieć błyskawicznie. Jesienią 1864 r. ksiądz miał pod swym dowództwem tylko około 40 ludzi. Władze carskie mimo nieustannych poszukiwań nie mogły go schwytać. Wiosną 1865 roku ks. Brzóska i jego adiutant Franciszek Wilczyński przedostali się na teren pierwszej parafii kapłana. Tam we wsi Krasnodęby-Sypytki w pobliżu Sokołowa Podlaskiego ukrywali się pomiędzy dwiema ścianami domu należącego do sołtysa Bielińskiego. Ostatni powstańcy zostali jednak wytropieni i pojmieni 29 kwietnia 1865 roku, a po śledztwie w Warszawie skazani na śmierć.

Przed egzekucją księdza Brzóska, władze carskie próbowały pozbawić go godności kapłańskiej. W tym celu próbowano wszelkimi sposobami naciskać na biskupa podlaskiego Beniamina Szymańskiego. Duchowny jednak nie dał się zastraszyć i wystosował pismo, w którym napisał:

„Był to jeden z najbardziej wzorowych młodych kapłanów, nie miał nigdy żadnego zarzutu, pobożny, a z charakterem łagodny i bojaźliwy. Poświęceniem się zaś dla ludu oraz bezinteresownością uzyskał sobie u niego wielką miłość i szacunek”⁹⁸.

⁹⁴ E. Niebielski, op. cit., s. 68.

⁹⁵ R. Dmowski, *Używał pseudonimu generał Brzeziński*, z dr. Rafałem Dmowskim, z Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UP-H w Siedlcach, rozm. przepr. AS, „Echo Katolickie” 2012, nr 3, s. 22.

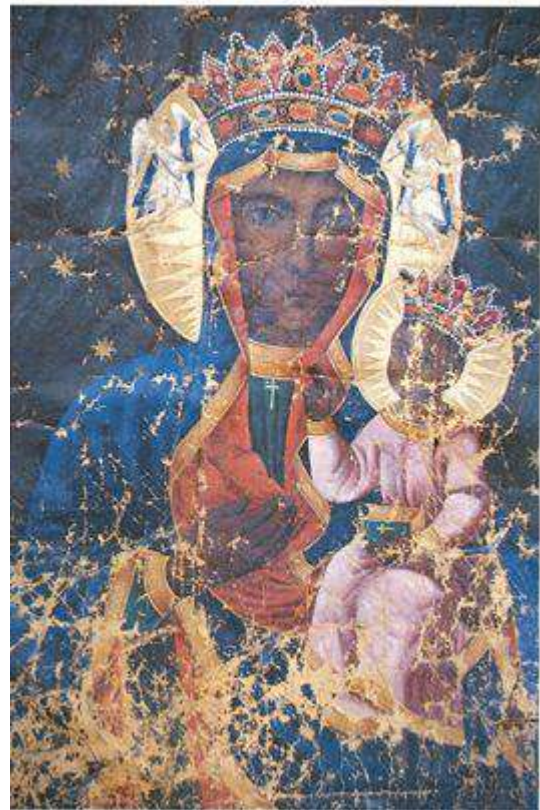
⁹⁶ E. Niebielski, *Legenda księdza Stanisława Brzóska*, [w:], *Epilog styczniowej insurekcji 1863 roku*, red. E. Niebielski, Lublin 2006, s. 78-79 ; B. Niemirka, *Ksiądz Stanisław Brzóska - ostatni dowódca Powstania Styczniowego. W 150. rocznicę śmierci*, Siedlce ; Warszawa 2015, s. 31-33.

⁹⁷ M. Zgórnjak, *Polska w czasach walk o niepodległość (1815-1864)*, Kraków 2001, s. 3020-321.

⁹⁸ Niebielski Eugeniusz: *Korespondencja dyrektora KRSWiD Władimira Czerkaskiego z biskupem podlaskim Beniaminem Szymańskim w sprawie powstańca księdza Brzóska*, [w:] *Epilog styczniowej insurekcji 1863 roku*, red. Eugeniusz Niebielski, Lublin 2006, s. 310 ; T. Krawczak, *Ksiądz generał Stanisław Brzóska*, Pruszków-Sokołów, 1995, s. 58-62 ; B. Niemirka, *Ksiądz Stanisław Brzóska - ostatni dowódca Powstania Styczniowego. W 150. rocznicę śmierci*, Siedlce ; Warszawa 2015, s. 51-59.

Stuła ks. Brzóska, zbiory Muzeum Regionalnego w Siedlcach

Matka Boska Częstochowska ze sztandaru oddziału ks. Brzóska. Zbiory o. Eustachego Rakoczego. Leśna Podlaska.

Źródło: T. Krawczak, *Książdz general Stanisław Brzóska*, Pruszków-Sokołów 1995, s. 37, 45.

Wyrok na obu bohaterach wykonano 23 maja 1863 roku o godzinie 11-ej w Sokołowie Podlaskim. Ostatnie słowa jakie wykrzyczał ksiądz Brzóska przed egzekucją brzmiały: ***Żegnajcie bracia i siostry i wy małe dzieci. Ginę za naszą ukochaną Polskę, która przez naszą krew i śmierć...*** Pozostałe słowa zagłuszyły werble⁹⁹. Tak przebieg egzekucji relacjonuje uczestnik powstania styczniowego Konstanty Borowski: ***"Kiedy wróciłem z Syberii, żona starszego brata mego, mieszkanka miasta Sokołowa (...) opowiedziała mi o egzekucji jego. której była naocznym świadkiem"...*** ***Franciszek Wilczyński z obliczem pełnym spokoju i rezygnacji szedł obok Brzóska z dumnie podniesioną głową, a lud ujrzawszy prowadzonych na stracenie zawył i płakał rzewnie z wielkiego bólu. (...) Włożono na nich płócienne, długie koszule, przystawiono do stołu krzeselko, po którym wszedł pierwszy na stół ksiądz Brzóska. tu kat związał mu długimi rękawami od koszuli ręce, spuścił kaptur na oczy, założył stryczek na szyję, zszedł ze stołu na ziemię i stół spod nóg wyciągnął. Ksiądz Brzóska zawisł w powietrzu, zakręcił na stryczku i lekko w parę minut Bogu ducha oddał".*** Wilczyński zginął następny, ***"...lecz długo męczył się, nim skonał, nim Bogu ducha oddał. Podobno kat umyślnie tak stryczek na szyję Wilczyńskiego założył, ażeby on długo się męczył"***¹⁰⁰.

⁹⁹ P. Frydel, *Bohaterowie Polskiej Historii: Stanisław Brzóska h. Nowina* <https://parezja.pl/bohaterowie-polskiej-historii-stanislaw-brzoska-h-nowina/>, dostęp 2018.05.16

¹⁰⁰ K. Borowski, *Wspomnienia powstańca i sybiraka z 1863 roku*, [w:] *Między Kamieńcem i Archangielskiem : dwa pamiętniki powstańców z 1863 roku*, Zygmunt Starorypiński, Konstanty Borowski ; oprac. [i przedm.] Stefan Kieniewicz, Warszawa 1986, s. 249-250 ; B. Niemirka, *Ksiądz Stanisław Brzóska - ostatni dowódca Powstania Styczniowego. W 150. rocznicę śmierci*, Siedlce ; Warszawa 2015, s. 74.

Obaj bohaterowie nawet po śmierci byli dla Rosjan groźni. Spalono szubienicę, żeby nie stała się relikwią, a tym samym miejscem kultu. Natomiast miejsce pochówku do dziś jest nieznane. Maria Konopnicka poświęciła księdzu Brzósce wiersz „O ostatnim partyzancie”¹⁰¹

Tęga ziemia, dobra ziemia,
To nasze Podlasie!
Zmilknie jeden, to wnet drugi
Krzyknie Moskwie: Zasio!

Tam się z partją swą uwija
Pan Stanisław Brzozka,
Tak zajadły na Moskali,
Że niech ręka boska!

Nie przepuści, nie daruje,
Tak w nim dusza sroga.
— Na to Bóg dał ręce — mówi —
Żeby pobić wroga!

Już zdławiły klęski ducha,
W narodowym cieple,
A Podlasie jeszcze z Moskwą,
Walczy dotąd śmieie.

Jeszcze Moskal się obziera,
Gdzie borek, gdzie wioska...
Nuż wypadnie, nuż przetrzepie,
Pan Stanisław Brzozka!

Hej! ty dzielny Podlasiaku!
Szkoda nam twej doli!
Pochwycili się Moskale,
Wzięli do niewoli.

Długo myślą, długo radzą,
Jak się pomścić krwawo...
— Nie dali ci kuli w piersi,
Coś dyszał za sławą!

W Sokołowie cię na rynku
Powiesiły wrogi...
— Cześć ci dzielny partyzancie,
Podlasiaku drogi!

Szabla generalska S. Brzóska. Fragment głowni z inskrypcją. Zbiory Ojców Paulinów w Częstochowie. Fot. M. Mszyca, [w:] Niemirka Bogusław: *Ksiądz Stanisław Brzóska - ostatni dowódca Powstania Styczniowego. W 150. rocznicę śmierci*, Siedlce ; Warszawa 2015, s. 30.

¹⁰¹ M. Konopnicka, *Śpiewnik historyczny 1767-1863*,
http://katalogi.bn.org.pl/iii/encore/record/C__Rb2834043__S%C5%9Bpiewnik%20historyczny__Orighresult__U__X6?lang=pol&suite=cobalt, s. 196-197.

Rycina z kolekcji Krzysztofa Kura,
<http://powstaniestyczniowe.nck.pl/?p=1944>,
 dostęp 2018.05.13

(Ilustracja dotycząca powstania w prasie zagranicznej)¹.

że zwyciężą, albo zginą¹⁰³. Rządy mocarstw zachodnich w sprawie polskiej zdobyły się jedynie na notę wobec Rosji z żądaniem rozszerzenia autonomii, która została odrzucona. Jako potwierdzenie należy to przytoczyć opinię ówczesnego premiera brytyjskiego lorda Palmerstona, który powiedział, że Wielka Brytania nie ma ani wrogów ani wiecznych sojuszników, a tylko interesy. Tym samym Polska żadnej realnej pomocy nie otrzymała. Jak pisał Czartoryski do Traugutta: **jesteśmy sami, pozostaniemy sami**¹⁰⁴. W XIX o niepodległość walczyli Włosi, Belgowie, Grecy, narody bałkańskie. Jednak samodzielnie nikt jej nie odzyskał bez zewnętrznego poparcia. Sprawa polska na arenie międzynarodowej stała się milczącą, wstydliwą kwestią. Solidarność zaborców odegrała tu decydującą rolę. Mieli oni po prostu więcej wspólnych interesów w sprawie Polski niż przeciwnstw.

Upadek powstania styczniowego to seria represji zaborcy wobec narodu polskiego, które dotknęły ludzi wszystkich stanów, rujnując egzystencję całych rodzin. Według badań

¹⁰² W. Sobieski, *Dzieje Polski od R. 1696 do R. 1865, T. II*, Warszawa 1924, s. 134 ; J. Załączny Jolanta: *Tradycje patriotyczne elementem kształtowania zbiorowej świadomości historycznej w II Rzeczypospolitej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2017, s. 87-88 ; J. Gmitruk, "Gdy Polska powstanie inaczej będzie..." : *chłopska legenda powstań narodowych*, „Niepodległość i Pamięć” nr 1-2, 2013, s. 15-16.

¹⁰³ <http://natemat.pl/141213,wloch-ktory-zginal-za-polske-gdy-dowiedzial-sie-o-powstaniu-od-razu-ruszyl-na-pomoc>, dostęp 2018.06.02.

¹⁰⁴ J. Zdrada, *Biel, czerwień, czerni*, „Polityka” 2008, nr 8, „Pomocnik Historyczny nr 1, s. 12-19 ; O stosunku mocarstw zachodnich do powstania styczniowego zob. także, J. Klaczko, *Dwaj kanclerze : książkę Gorczakow : książkę Bismarck*, Kraków 1905.

szacunkowych na polach walk poległo ok. 20 tysięcy osób. Około 1000 stracono za udział w powstaniu, a paręset zmarło podczas śledztwa w więzieniach. Zesłanych na katorgę i osiedlenie na Syberii zostało 35-40 tys. Ponad połowa z nich nigdy już do kraju nie powróciła. Tysiące mężczyzn zostało wcielonych do armii carskiej i zmuszanych do walki w cudzej sprawie. Na Zachód emigrowało ponad 10 tys. powstańców, z których także połowa nie wróciła. Zniszczeniu uległo około 100 miast i wsi, a niektórym odebrano prawa miejskie (np. Łosice)¹⁰⁵. Znacznie zmniejszyło się we wsiach pogłowie inwentarza żywego, zmalała produkcja w przemyśle. Orzeczone wiele konfiskat majątków oraz nałożono olbrzymie kontrybucje na ziemian. Zamiary carskie oznaczały całkowitą likwidację jakichkolwiek form polskości, rusyfikację w szkołach i urzędach. Ważniejsze stanowiska urzędnicze przeznaczone były tylko dla Rosjan¹⁰⁶. Na wzór rosyjski reorganizacją objęto urzędy, banki i szkoły. Zakazano działalności wszelkich towarzystw kulturalnych i oświatowych, a cenzura objęła prasę i wydawnictwa. Na Kościół katolicki spadły prześladowania (m.in. skasowano diecezję podlaską), ponieważ w nim upatrywano ostoję polskości¹⁰⁷. Nastąpiła kasata klasztorów i konfiskaty dóbr kościelnych, zakazywano kontaktu z papieżem, zniesiono kościół unicki. Całkowitej likwidacji polskości służyła zmiana nazwy Królestwa Polskiego na Kraj Nadwiślański. Szczególnie złą sławą wyróżniają się dwa nazwiska: kurator oświaty okręgu warszawskiego Aleksander Apuchtin oraz Michał Murawiew („wieszateli”) na Litwie¹⁰⁸.

Represjom poddano także kobiety, które bardzo aktywnie wzięły udział w powstaniu styczniowym¹⁰⁹. Trafiały one do więzień, pod nadzór policji, często wędrowały na Syberię z własnym wyrokiem, czasem towarzysząc skazanym mężom albo narzeczonym. Według prof. Wiesława Cabana liczbę zesłanych Polek lub osiedlonych na Syberii szacuje się na ok. 3–4 tys¹¹⁰. Władze carskie chcąc podkreślić uznanie zasług wszystkich, którzy mieli swój udział w stłumieniu powstania styczniowego przyznawały specjalny medal: *Медаль "За усмирение польского мятежа"*¹¹¹.

Medal "За усмирение польского мятежа" (Medal "For the pacification of the Polish uprising")

¹⁰⁵ J. Lesiuk-Klujewska, *Dążenia do niepodległości i jej obrona*, „Słowo Podlasia” 2018, nr 28, s. 29.

¹⁰⁶ Zob. A. Kulecka, E. Hoff, *Urzędy, stanowiska i tytuły urzędowe w Królestwie Polskim (1815-1915): materiały do słownika*, Warszawa 2017.

¹⁰⁷ J. Skowronek, *Rok 1863–refleksje podlaskie i uniwersalne*, w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, red. H. Mierziński, Siedlce 1998, s. 24 ; M. Zgórnjak, op., cit., s. 325-327. M. Rogulski, *Trzy powstania. Tradycje powstańcze na pograniczu Mazowsza i Podlasia*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” nr.1, 2013, s. 31.

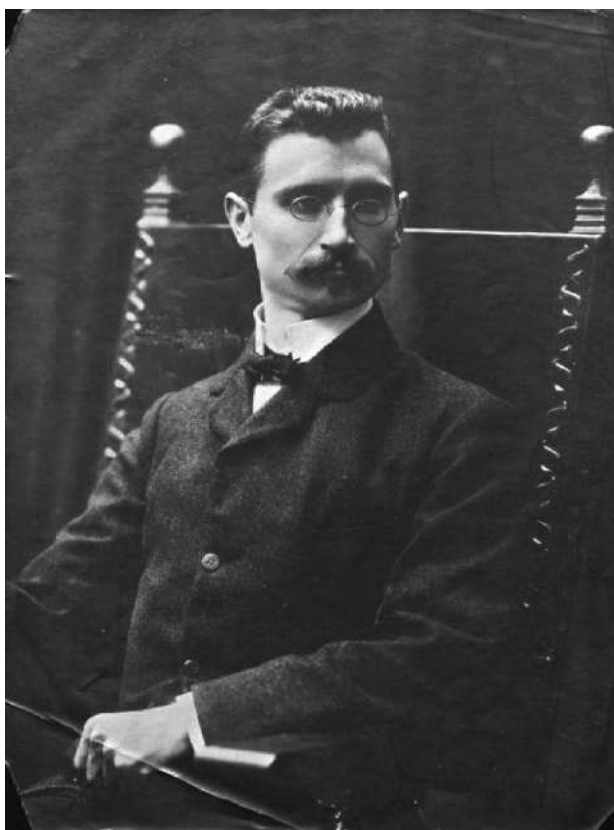
¹⁰⁸ Zob. M. Murawjow, *Pamiętniki hr. Michała Mikołajewicza Murawiewa ("Wieszatela") : (1863-1865) : pisane w roku 1866*, Kraków 1896.

¹⁰⁹ J. Załączny, *Powstanie Styczniowe „wojnę kobiecą”*, „Niepodległość i Pamięć” nr 1-2, 2013.

¹¹⁰ W. Caban, *Syberyjskie losy uczestniczek powstania styczniowego*, referat wygłoszony dn. 29 .11.2013 r. na konferencji naukowej 1863.Narodziny nowej Polski, IBL, IS PAN, Cender Center, Warszawa ; Z. Chyra-Rolicz, *Kobiety w powstaniu styczniowym*, [w:] *Powstanie styczniowe z różnych stron widziane*, red. nauk. Violetta Machnicka, Siedlce 2016, s. 69.

¹¹¹T. Krawczak, *Książdz generał Stanisław Brzóska*, Pruszków-Sokołów, 1995, s. 47 ; Zob. także K. Urbański, *Ordery, medale, odznaki pamiątkowe, oznaki rozpoznawcze w zbiorach muzeów państwowych województwa kieleckiego*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach”, 1985, s. 173-174.

W tym miejscu nasuwa się pytanie stawiane już po kolejnym przegranym powstaniu: należało się bić czy nie? Operując kategoriami handlowymi, to być może nie. Przywołać należy postać ostatniego dyktatora powstania Romualda Traugutta (od 1852 r. mieszkaniec Żelechowa). Stanisław Koźmian, krytyk powstania, tak charakteryzuje Traugutta: „*Było w nim coś z nietoperza i w czasach jawności brzydota ta byłaby mu szkodliwa; lecz silna wola i niezwykła energia były widoczne, dobra wiara, którą się czuło w nim, obudzała zaufanie; rozumiał i oceniał położenie czerstwo, po męsku, bez złudzeń, tylko w obcej pomocy upatrywał możliwość powodzenia, jako wojskowy nie widział jego warunków w powstaniu; przedłużanie takowego uważał jedynie jako środek wywołania obcej pomocy, a chociaż jej widoki były coraz słabsze, równie jak my mniemał, że skoro się tak daleko zaszło, niepodobna było nie wyzyskać ich do końca*”¹¹².

<https://www.tvn24.pl/romuald-traugutt-symbol-walki-o-niepodleglosc,301446,s.html>
dostęp 2018.06.10.

W powieści Tadeusza Konwickiego „Kompleks polski”. został przedstawiony z jednej strony jako człowiek targany wątpliwościami, twierdząc, że „*Nie wiem, czy był sens. Wiem, że był mus*”¹¹³, a jednocześnie był świadomy, że za wielkimi czynami stoją anonimowi ludzie, którzy walczą nie dla poklasku i tytułów, ale w imię szczytnych ideałów, twierdząc, że: „*Nie ma innej drogi, jeśli nie chcemy znikczemnieć, skarłęć i umrzeć we wzgardzie*”

¹¹² http://wyborcza.pl/alehistoria/1,121681,15742332,Zagadka_Traugutta.html?disableRedirects=true, dostęp 2018.05.26.

¹¹³ W. Krupowies, *Echa powstania styczniowego w prozie Konwickiego*, [w:] *Powstanie styczniowe z różnych stron widziane*, red. nauk. Violetta Machnicka, Siedlce 2016, s. 103.

*innych*¹¹⁴. Konwicki zabiera tu głos w dyskusji o sens polskich powstań, ale odpowiedź na to pytanie każdy musi znaleźć sam.

Powstanie styczniowe zostawiło po sobie szczególną wartość jakim był etos walki o Polskę „od morza do morza”, czyli marzenia o wielkiej Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Historyk Artur Śliwiński tak pisał o powstaniu styczniowym: „*rok 1863 pozostawił po sobie bezcenny, bo krwią przypieczętowany spadek ideowy, że tym spadkiem żyło pokolenie następne, że pokolenie styczniowe stworzyło w naszych dziejach nową kartę historyczną, że naród, który sam nie tworzy swojej historii, przestaje być narodem*”¹¹⁵. Pół wieku później, siwowłosi, wiekowi weterani walk styczniowych, ubrani w granatowe mundury i czapki rogatywki w tym samym kolorze ze srebrnym orłem, odbierali szczególnie dla siebie nagrody. W wolnej Polsce zarówno uczniowie szkolni jak i wojskowi wszystkich stopni oddawali im honory¹¹⁶. Do wielkiego zaszczytu należało zapraszanie ich na uroczystości państwowe szkolne akademie, goszczenie podczas świąt religijnych w swoich domach. Było ich pod koniec dwudziestolecia międzywojennego już niewiele. Otaczano ich szacunkiem i kochano, jak przystało bohaterom narodowym. Należy tu podkreślić, że ostatnim żyjącym weteranem powstania był Feliks Bartczuk (1846-1946) z Kosowa Lackiego¹¹⁷, którego ostatnim epizodem powstańczym był udział w egzekucji księdza Brzóska¹¹⁸. Powstanie styczniowe cieszyło się wielkim zainteresowaniem zarówno historyków jak i publicystów, liczba pozycji bibliograficznych jest ogromna¹¹⁹. Dla naszych rozważań dotyczących regionu podlaskiego warto podkreślić wagę opracowań Janusza Wojtasika, Rafała Dmowskiego oraz Tadeusza Swata. Omówione tu zostały publikacje ukazujące przyczyny powstania, niepowodzeń działań militarnych i dyplomatycznych¹²⁰. O przebiegu działań zbrojnych w powstaniu styczniowym na terenie województwa podlaskiego pisali także historycy rosyjscy, np. Mikołaj Berg, Sergiusz Gesket i Mikołaj Pawliszczew. Podkreślali oni dość obiektywnie, że w powstaniu społeczeństwo podlaskie wykazało się dużym zaangażowaniem¹²¹.

Bogactwo etosu powstańczego znajdziemy u wielkich twórców polskiej literatury, malarstwa i poezji jak: A. Grottger, S. Żeromski, J. Matejko, A. Asnyk, E. Orzeszkowa,

¹¹⁴ T. Konwicki, *Kompleks polski : powieść*, Londyn 1984, s. 157.

¹¹⁵ A. Śliwiński, *Zwycięstwo 1863 roku*, „Tygodnik Ilustrowany” 1933, nr 4, s. 63. Cyt. za: J. Załęczny, *Tradycje patriotyczne elementem kształtowania zbiorowej świadomości historycznej w II Rzeczypospolitej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2017, s. 144-145.

¹¹⁶ J. Załęczny, *Żywe pomniki bohaterstwa, czyli o szacunku dla weteranów Powstania Styczniowego w II RP*, „Niepodległość i Pamięć” nr 1-2, 2013, s. 51-53 ; Gottesman K., *Lista nietykalnych*, „Pamięć.pl: Biuletyn IPN” 2013, nr 1, s. 9, https://pamiec.pl/ftp/pamiecpl/pamiec_11_caly.pdf, dostęp 2018.06.05.

¹¹⁷ J. Odziemczyk, A. Ziontek, *Feliks Bartczuk : ostatni weteran powstania styczniowego*, Siedlce 2013.

¹¹⁸ Ibidem, s. 90-93.

¹¹⁹ E. Kozłowski, *Bibliografia Powstania Styczniowego*, Warszawa 1964 ; J. Wojtasik, *Polskie powstania narodowe XVIII-XIX w. w świetle historiografii*, [w:] *Polska historiografia wojskowa. Stan badań i perspektywy rozwoju. VI Ogólnopolskie Forum Historyków Wojskowości*, red. H. Stańczyk, Toruń 2002, s. 69.

¹²⁰ R. Dmowski, *Przebieg powstania styczniowego na terenie województwa podlaskiego. Stan badań*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19. 2014, s. 109-125 ; T. Swat, *Źródła do dziejów powstania styczniowego na Południowym Podlasiu*, [w:] *Źródła do dziejów regionu. I Siedlecka Sesja Archiwalna*, pod red. Urszuli Głowackiej-Maksymiuk i Grzegorza Welika, Siedlce 2002 ; J. Wojtasik, *Polskie powstania narodowe XVIII-XIX w. w świetle historiografii*, [w:] *Polska historiografia wojskowa. Stan badań i perspektywy rozwoju. VI Ogólnopolskie Forum Historyków Wojskowości*, red. H. Stańczyk, Toruń 2002.

¹²¹ R. Dmowski, *Przebieg powstania styczniowego na terenie województwa podlaskiego. Stan badań*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19. 2014, s. 112.

W. Reymont, M. Dąbrowska, H. Sienkiewicz, B. Prus, A. Gieryski, J. Kossak i inni, którzy w swoich dziełach nawiązywali do wydarzeń przełomu romantyzmu i pozytywizmu¹²².

Szczególnym przykładem jest tu Ludomir Benedyktowicz. Pochodził z regionu siedleckiego, a walcząc w powstaniu został ciężko okaleczony w potyczce z oddziałem kozackim¹²³. Jedną z kul rozerwała mu lewą rękę, a już leżącemu na pobojowisku żołdak rosyjski odciął prawą dłoń, mówiąc: *Wot, buntowszczyk, nie udzierysz ty uże gwintowki!*¹²⁴. Mimo kalectwa zachował pogodę ducha, doczekał wolnej ojczyzny, a jego prace z biegiem czasu zyskiwały uznanie. Prezentowany poniżej obraz jest jakby opowieścią o nim samym, ponieważ chcąc uniknąć represji, rozpuszczał nieprawdziwe pogłoski o własnej śmierci a poniżej przedstawiony grób to w rzeczywistości miejsce spoczynku Benedykta Teresińskiego, jego dowódcy¹²⁵.

Nad mogiłą powstańca, mal. Ludomir Benedyktowicz, 1975. Lwowska Narodowa Galeria Sztuki. Źródło: Z. Gołubiew, G. Banach-Kielanowska, R. Róg: *Powstanie styczniowe : publikacja towarzysząca wystawom w 150. rocznicę wybuchu powstania styczniowego "Artyści - świadkowie powstania styczniowego 1863 roku" oraz "Portrety, symbole, broń – w rocznicę styczniowego zrywu"*, styczeń - maj 2013, Kraków 2013, s. 34.

Kończąc rozważania na temat powstania styczniowego jako swoistego podsumowania nastroju, jakiemu uległo społeczeństwo polskie po jego upadku posłużymy się obrazem Jana Matejki „Polonia” namalowanym w 1864 roku. Każdy szczegół ma tu znaczenie symboliczne. Polska jest to znajdująca się w centrum kobieta w czerni, zakuwana w kajdany. Ubrana na biało to Ruś, która jest siłą odrywana. Litwa, to kobieta leżąca we krwi. Nad nimi stoją

¹²² Motyw powstania styczniowego w literaturze i malarstwie XIX w, http://sciaga.pl/tekst/37444-38-motywy_powstania_styczniowego_w_literaturze_i_malarstwie_xix_w.

¹²³ A. Ziółek, *Poetycki testament pokolenia. Trzy wiersze "powstańcze" Ludomira Benedyktowicza*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19, 2014, s. 147-148.

¹²⁴ P.E. Gołębski, *Powstaniec styczniowy – artysta malarz bez rąk*, „Kurier Wnet” 2017, nr 31, <http://wnet.fm/kurier/wziety-artysta-malarz-bez-rak-powstaniec-styczniowy-przyjaciel-brata-alberta-chmielowskiego-ludomir-benedyktowicz/> dostęp 2018.06.01.

¹²⁵ T. Skoczek, *Obraz Powstania Styczniowego w sztuce : (na przykładzie zbiorów Muzeum Niepodległości)*, „Niepodległość i Pamięć” t. 1-2, 2013, s. 227.

oprawcy ubrani w mundur rosyjski i pruski. Pod krzyżem przedstawieni są prześladowani chłopci, a w centrum obrazu umieszczony jest manifest Rządu Narodowego. Obraz można było oglądać na wystawie „Bóg-Honor-Ojczyzna w malarstwie XIX wieku. Malczewski, Matejko, Grottger, Gierzyński, Benedyktowicz i inni” w Muzeum Diecezjalnym w Siedlcach w 2016 roku¹²⁶. Uzupełnieniem poetyckim niech będzie wiersz Wincentego Pola „*Śpiew z mogiły*”¹²⁷.

Polonia-Zakuwana Polska, mal. Jan Matejko 1864. Muzeum Narodowe w Krakowie

Leci liście z drzewa,
Co wyrosło wolne;
Z nad mogiły śpiewa
Jakieś ptaszę polne:
Nie było — nie było
Polsko dobra, tobie!

Skończyły się boje,
Ale pusta praca;
Bo w zagony swoje
Nikt z braci nie wraca.
Jednych ziemia gniecie,
A inni w niewoli —

¹²⁶ Mościcki Michał: "Polonia" Jana Matejki, „Scena 24” 2016, nr 9, s. 18.

¹²⁷ W. Pol, *Śpiew z mogiły*, [w:] *Ojczyzna w pieśniach poetów polskich : głosy poetów o Polsce*, zebr. Władysław Bełza. Lwów 1906, s. 417-418.

Wszystko się prześniło,
A twe dzieci w grobie.

Popalone sioła,
Rozwalone miasta,
A w polu do koła
Zawodzi niewiasta.
Wszyscy poszli z domu,
Wzięli z sobą kosy;
Robić nie ma komu,
W polu giną kłosa.

Kiedy pod Warszawą
Dziatwa się zbierała,
Zdało się, że z sławą
Wyjdzie Polska cała.
Bili zimę całą,
Bili się przez lato;
Lecz w jesieni za to
I dziatwy nie stało.

A inni po świecie
Bez chaty i roli.

Ni pomocy z nieba,
Ani z ludzkiej ręki,
Pusto leży gleba,
Darmo kwitną wdzięki.

O Polska kraino!
Gdyby ci rodacy,
Co za ciebie giną,
Wzięli się do pracy —

I po garstce ziemi
Z Ojczyzny zabrali,
Jużby dłońmi swemi
Polskę usypali.
Lecz wybić się siłą,
To dla nas już dziwy;
Bo zdrajców przybyło,
A lud zbyt pocziwy.

Okres postyczniowy 1867-1918 r.

Okres półwiecza od upadku powstania styczniowego do roku 1918, często określanej epoką postyczniową, odcisnęła na życiu społeczeństwa niezatarte piętno. U wielu uczestników wywołały nastroje przygnębienia, rozpacz, poczucie beznadziejności, a nawet obłędu, z którego trudno było się podźwignąć. Nie oznaczało to zaniechanie walki o niepodległość. Zmieniły się tylko z konieczności formy działania. Niepokój carskich urzędników i policjantów wzbudzało zainteresowanie ziemian polityką zagraniczną. Po roku 1871 następują ogromne zmiany w polityce międzynarodowej. Wzrasta znaczenie Niemiec, które po zjednoczeniu urastają do rangi mocarstwa militarne i gospodarcze. Nowe zawarte sojusze Trójporozumienie (Francja, Rosja, Wielka Brytania) i Trójprzymierze (Niemcy, Włochy, Austro-Węgry) zmieniają dotychczasowy ład zawarty podczas Kongresu wiedeńskiego w 1815 r. Wszystko to dawało nadzieję na zmianę stosunku mocarstw do sprawy polskiej.

W wielu miastach podlaskich wzrosła liczba rosyjskich wyższych urzędników i wojskowych, co było jedną z form represji carskich. Można to zauważyć np. w Siedlcach w relacji Wacława Świątkowskiego. Autor stwierdza, że: *„razila tu każdego, różnorodność mundurów wrogich nam wojsk i urzędników, te bezmyślne, pijackie typy, wychowane w kulturze wschodniej, ta obca mowa narzucana nam przemocą i gwałtem. W niewielkim, co do ilości mieszkańców, grodzie powstało mnóstwo urzędów, biur, centrali, koszar dla wojska. Nigdzie też jak tutaj, nie dawało się widzieć tylu Rosjan... Polaków zupełnie odsunięto od posad państwowych*¹²⁸.

¹²⁸ W. Świątkowski, *Piąta wycieczka po kraju*, Warszawa 1929, s. 49

Wieś podlaska po powstaniu styczniowym przedstawiała sobą pesymistyczny obraz. Składało się na to zacofanie agrotechniczne majątków i złe ich zarządzanie. Miarą dopełnienia była wszechobecna lichwa oraz opanowanie handlu przez Żydów. Ziemianie guberni siedleckiej uznali, że obecna sytuacja jest przejściowa i na fali pozytywistycznych haseł zaczęli skupiać się na pracy gospodarczej, skierowanej na wzrost kultury rolnej i poziomu cywilizacyjnego. Polacy pozbawieni praw aktywności politycznej działalność gospodarczą rozumieli to jako wyraz patriotyzmu. Ziemianie, ignorowali uroczystości organizowane przez Rosjan, nie utrzymywali z nimi kontaktów, manifestowali polskie święta narodowe i patriotyzm. Jako przykład można podać przeprowadzenie wizyty duszpasterskiej biskupa lubelskiego Franciszka Jaczewskiego na terenie guberni siedleckiej w 1905 roku¹²⁹. Wszystko to było swego rodzaju oporem wobec carskich represji¹³⁰. Tak postrzegane hasła wiązały z poglądami filozofa Edwarda Abramowskiego. Sformułował on program odbudowy przyszłego państwa polskiego oparty na bazie różnych stowarzyszeń (spółdzielczych, sportowych, zawodowych, kulturalno-oświatowych). Podkreślał szczególną rolę spółdzielczości jako zrębów przyszłego państwa¹³¹.

Mimo uścisku okres popowstaniowy był dla regionu okresem rozwoju. Do rozwoju gospodarczego przyczyniła poprawa komunikacji zewnętrznej. W tym celu wybudowano w latach 1866-1906 linie kolejowe biegnące w różnych kierunkach: Warszawa-Siedlce, Siedlce-Brześć, Siedlce-Małkinia Górna, Siedlce-Czeremcha. Podkreślić należy udział ziemiaństwa w licznych organizacjach społecznych i charytatywnych: Towarzystwo Kredytowe Ziemskie, Towarzystwo Oświaty Narodowej, Polska Macierz Szkolna¹³², Towarzystwo Zjednoczonych Ziemianek, kółka rolnicze.

Działalność pozytywistów miała duży wpływ na rozwój wielu dziedzin życia gospodarczego i naukowego w okresie braku własnego państwa. Liczba ziemian w guberni siedleckiej w latach 1864-1914 wyróżniających się w pracy zaufaniem i powszechnym uznaniem była długa. Niektórzy do dziś są wspominani w lokalnych społecznościach. Nie chcemy pomijać zasług nikogo, ale jako przykład nasuwa się działalność Ludwika Górskiego i Tymoteusza Łuniewskiego.

Ludwik Górski w swoim długim życiu (1818-1908) został zapamiętany jako wielki patriota, który swoje przywiązanie do ojczystej ziemi zaznaczył ciężką pracą dla jej rozwoju. W majątkach Sterdyń i Ceranów stosował nowoczesne metody gospodarowania i wcielał w życie postępowe idee oświatowe i społeczne. W posiadanie majątku wszedł na drodze małżeństwa z hrabiną Pauliną Krasińską. Posiadłość była zaniedbana, ale poprzez wspaniałe zarządzanie uwolnił majątek z długów. Wydzielił grunty chłopskie, zamienił pańszczyznę na czynsz, a służbie na folwarku płacił pensję. Z innych ważnych inwestycji była melioracja gruntów, dzięki której majątek zyskał większą powierzchnię łąk i wzrost zdrowotności okolicy. Przeprowadzone tego rodzaju przedsięwzięcie było w skali Królestwa Polskiego jednym z pierwszych. Wprowadzony system płodozmianu, spowodował znaczny wzrost wydajności plonów. Rozwinął hodowlę owiec i . Dbał o służbę poprzez budowę dla nich domów o dość wysokich standardach. Założył szpital i aptekę oraz utrzymywał lekarza, felczera i położną na własny koszt. Posiadał rozległe kontakty towarzyskie w kraju i za granicą, np.: znał Adama Mickiewicza, Henryka Sienkiewicza, ks. Adama Czartoryskiego.

¹²⁹ J. Geresz, *Z dziejów Podlasia*, „Echo Katolickie” 2017, nr 17-22, s. 23 ; G. Welik, op. cit., s. 82.

¹³⁰ G. Welik, *Ziemiaństwo guberni siedleckiej 1867-1912*, Siedlce 2009, s. 72-73 ; S. Wiech, *Spółczeństwo Królestwa Polskiego w oczach carskiej policji politycznej (1866-1896)*, Kielce 2002, s. 102 ; Z. Chyra-Rolicz, *Nowoczesność w majątkach ziemiańskich na Podlasiu w XIX-XX w.*, „Studia z Historii Gospodarczej” T. VIII, 2010, s. 167-168.

¹³¹ Zob. E. Abramowski, *Braterstwo, solidarność, współdziałanie : pisma spółdzielcze i stowarzyszeniowe*, Łódź 2009.

¹³² J. Geresz, *Działalność Polskiej Macierzy Szkolnej*, „Echo Katolickie” 2017, nr 27, s. 23.

Ludwik Górski razem ze swą żoną Pauliną byli inicjatorami fundatorami kościołów i kaplic¹³³. Sprowadził także Ceranowie Siostry Felicjanki, ponieważ jego zdaniem, właściwe wychowanie duchowe ludu wiejskiego sprzyja wzrostowi dobrobytu Ludwik Górski był także publicystą, inicjatorem powstania Roczników Gospodarstwa Krajowego oraz był działaczem Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. Zmarł 11 kwietnia 1908 roku i został pochowany w Ceranowie¹³⁴.

Godnym przypomnienia jest także osoba Tymoteusza Łuniewskiego (1847-1905). W swoim życiu wybrał pozytywistyczny sposób służby dla ojczyzny. Wpływ na to miały wartości wyniesione z domu rodzinnego oraz późniejsze doświadczenia w powstaniu styczniowym i okresie nauki i związane kontakty towarzyskie, np. Zygmunt Gloger, biskup Franciszek Jaczewski. Prowadził także gospodarstwa w Guzówce, Korytnicy i Łaziskach. Jego zainteresowania określane są jako renesansowe, ponieważ z zawodu był rolnikiem, a praca ta była dla niego i źródłem dochodów i osobistą satysfakcją. Wzorem jego perfekcyjnej pracy był majątek w Korytnicy, który stał się przykładem dla całej guberni siedleckiej. Działalność Łuniewskiego w tej sferze obejmowała różną działalność rolniczą. W jego majątku funkcjonowała olejarnia, gorzelnia, cegielnia. Zdobył uznanie jako producent sera śmietankowego i nowoczesnej uprawy ziemniaków. Zdobywał za to uznanie i liczne nagrody i wyróżnienia. Był także aktywnym uczestnikiem w wielu towarzystwach rolniczych, a także pisał Praca w gospodarstwie nie była jego jedyną pasją. Interesował się etnografią i archeologią, meteorologią. Pełnił także różne funkcje w powiecie węgrowskim, np. był sędzią i radcą powiatowym ubezpieczeń Jego praca na rzecz ówczesnego społeczeństwa miała charakter celowej, konkretnej wizji i była wyrazem patriotyzmu. Pozostawiony przez niego pamiętnik jest cennym źródłem do dziejów regionu siedleckiego od czasów powstania styczniowego i początków XX wieku¹³⁵.

Szczególne piętno powstanie styczniowe odcisnęło na kształtowaniu się świadomości narodowej unitów nadbużańskich. Atrakcyjność kultury polskiej i większy prestiż Kościoła katolickiego niż cerkwi prawosławnej spowodował, że wierni unicy coraz bardziej identyfikowali się z polskością, chociaż z kulturą Wschodu też nie chcieli do końca zrywać. Carat, po 1864 roku, zdecydował się na kasatę unii¹³⁶. Faktu tego unicy w większości nie zaakceptowali, podkreślając w ten sposób wierność wobec swojej wiary, a tym samym wierność Polsce. Prześladowania carskie były przemysłane i okrutne.

¹³³ G. Welik, *Ziemianie jako fundatorzy obiektów sakralnych i przedsięwzięć charytatywnych na terenach skasowanej diecezji podlaskiej*, [w:] *Diecezja Siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja ks. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018, s. 456.

¹³⁴ Zob. *W służbie dla Ceranowa: 500-lecie parafii Ceranów: 100-lecie śmierci Ludwika Górskiego*, red. J. Bielińska i A. Ziótek przy współr. R. Dmowskiego, Siedlce 2008 ; G. Welik, *Ludwik Górski (I V 1818 - II IV 1908) : (Tekst prelekcji wygłoszonej w Sterdyni 05.09.2004 r.)*, „U nas na Podlasiu” nr 17/18, 2004 ; G. Welik, *Ludwik Górski ze Sterdyni, wzorowy gospodarz*, [w:] *Wybitni przedstawiciele ziemiaństwa podlaskiego w XIX i XX wieku*, [red. i wybór zdj. Sławomir Kordaczuk], Siedlce, 2011.

¹³⁵ Zob. M. Roguski, *Materiały archiwalne Tymoteusza Łuniewskiego jako źródło do badań nad działalnością naukową, kulturalną i społeczną ziemiaństwa polskiego w drugiej połowie XIX wieku*, [w:] *Archiwa w nauce, nauka w archiwach*, pod redakcją Doroty Krystyny Rembiszewskiej, Konrada Kazimierza Szamryka, Białystok ; Łomża 2016 ; M. Roguski, *Tymoteusz Łuniewski : od powstańca do pozytywisty : powstanie styczniowe w pamiętniku Łuniewskiego*, „Rocznik Liwski” t. 7, 2014, s. 135-155.

A. Kruszewski, *Tymoteusz Łuniewski – pozytywista o renesansowych zainteresowaniach*, „Wieści Węgrowskie” 2007, nr 264.

¹³⁶ S. Bylina, *Likwidacja i męczeństwo Kościoła greckokatolickiego*, „Drohiczyński Przegląd Naukowy” nr 2, 2010, s. 102-106.

Zaczęły się one od próśb i rozkazów. Potem były szantaże, kary więzienia, poniżanie godności ludzkiej, kary finansowe, a przecież dotyczyły głównie niemających, ciężko pracujących chłopów. Mimo tego odważnie trwali przy swojej wierze¹³⁷. Apogium tych prześladowań były wydarzenia 24 stycznia 1874 roku przy świątyni w Pratulinie. Zgromadzonych na modlitwie, świadomych zagrożenia unitów, wojsko carskie rozstrzelało. Śmierć poniosło 13 wiernych¹³⁸. Byli to: **Wincenty Lewoniuk, Daniel Karmasz, Łukasz Bojko, Konstanty Bojko, Konstanty Łukaszuk, Bartłomiej Osypiuk, Anicet Hryciuk, Filip Geryluk, Ignacy Frańczuk, Onufry Wasyluk, Maksym Hawryluk, Jan Andrzejuk, Michał Wawryszuk**¹³⁹.

Wkrótce w 1875 roku Walery Eliaż-Radzikowski namalował obraz przedstawiający męczeństwo unitów, a wymownym literackim jego uzupełnieniem niech będzie fragment wiersza księdza Mateusza Jeża „Podlaska ty męczeńska krwi”.

Męczeństwo Podlasian (Mordowanie włościan unickich przez wojsko rosyjskie w Pratulinie celem nawrócenia na prawosławie, Walery Eliaż-Radzikowski, 1875, Muzeum Wojska Polskiego, [w:] Dwudziestolecie beatyfikacji Męczenników z Pratulina, [red. Roman Wiszniewski ; poszczeg. części oprac. Jan Babik, Bernard Błoński, Andrzej Filipuk, Henryk Jakubowicz, Marek Kot, Jacek Guz, Kazimierz Korszniewicz, Jacek Sereda, Siedlce 2016, s. 27.

¹³⁷ W. Kołbuk, *Wokół kwestii tożsamości narodowej unitów podlaskich*, „Studia Białorusenistyczne” t. 7, 2013, s. 11-24.

¹³⁸ J. Geresz, *Męczeństwo w Pratulinie*, „Echo Katolickie”, 2015, nr 44, s. 23.

¹³⁹ Hagiographus, *Bronili Kościoła :bł. Wincenty Lewoniuk i 12 Towarzyszy - unicy (grekokatolicy), męczennicy : sceny z życia świętych*, „Źródło” 2012, nr 4, s. 12-13.

Podlaska ty męczeńska krwi!
Odważna jako lew
W tobie się Boża siła skrzy
I ludu święty gniew!
Tyś okazała, jaką moc
Ma w sobie polski lud,
Przez cię ucisku pierzchła noc,
Wolności błysnął cud!
Podlaska
ty męczeńska krwi!
Tyś jak potężny młot!
Przed tobą cofa się i drży
Ogień moskiewskich rot,
[...]
I gdzież jest dziś twój wróg??

Wydarzenia w Pratulinie nie były odosobnione, ponieważ niemal każda unicka parafia doświadczyła prześladowań. Postawa unitów już wtedy wzbudziła wśród Polaków podziw i sympatię¹⁴⁰. Z tajną pomocą duszpasterską pospieszyli księża katoliccy i misjonarze, a także ziemianie¹⁴¹. Ziemianie (np. Ludwik Górski, Hubert Krasieński, Książę Czetwertyński, Kazimierz Łubieński i inni) udzielali wsparcia materialnego w postaci dostarczanej żywności, ukrywania przed kozakami, prowadzili tajne nauczanie dla dzieci unitów¹⁴². Przykładem zorganizowanej pomocy unitom był utworzony w 1895 roku Komitet Obrony Byłych Unitów¹⁴³.

Wierni unicy przyjęli prześladowania nie jako niesprawiedliwość i przemoc, ale jako swoisty akt wiary. Pomoc Kościoła katolickiego oraz ich wiara pozwoliły przeczekać okres prześladowań przez czterdzieści lat, aż do dekretu cara Mikołaja II o wolności religijnej z kwietnia 1905 roku¹⁴⁴.

Męczennicy podlascy swoją postawą zyskali uznanie ówczesnych papieży Piusa IX, Leona XIII i Piusa XII. Zachowane w dużej ilości dokumenty o męczennikach z Pratulina spowodowały, że biskup podlaski Henryk Przeździecki właśnie ich wybrał do grona kandydatów na ołtarze. W poczet błogosławionych wprowadził ich św. Jan Paweł II w rocznicę zawarcia 400-lecia Unii Brzeskiej w dniu 6 października 1996 roku¹⁴⁵.

Należy w tym miejscu zapytać dlaczego są nam tak bliscy? Wydaje się, że dostrzegli w wierze katolickiej piękno i czystość. Jako pierwsi zrealizowali w praktyce ekumenizm

¹⁴⁰ J. Geresz, *Powstanie ośrodka pomocy unitom w Krakowie*, „Echo Katolickie” 2016, nr 19, s. 23.

¹⁴¹ J. Geresz, *Początki misji jezuickiej wśród unitów*, „Echo Katolickie” 2016, nr 17, s. 23.

¹⁴² G. Welik, op. cit., s. 74.

¹⁴³ J. Geresz, *Powstanie KOBU i wznowienie misji jezuickiej*, „Echo Katolickie” 2016, nr 43, s. 23 ; G. Welik, op. cit., s. 77.

¹⁴⁴ J. Geresz, *Edykt tolerancyjny i dni radości*, „Echo Katolickie” 2017, nr 15, s. 23 ; G. Polak, *Niezłomne Podlasie*, „Niedziela” 2018, nr 21, s. 20-23.

¹⁴⁵ *Dwudziestolecie beatyfikacji Męczenników z Pratulina*, [red. Roman Wiszniewski; poszczeg. części oprac. Jan Babik, Bernard Błoński, Andrzej Filipuk, Henryk Jakubowicz, Marek Kot, Jacek Guz, Kazimierz Korszniewicz, Jacek Sereba ; tł. Konstanty Kusyk], Siedlce 2016 ; Z. Sobolewski Zbigniew: *Wierni prawdzie i jedności : duchowe dziedzictwo męczenników z Pratulina*, Siedlce 2017.

wybierając to co trwalsze i bardziej wartościowe, pokazując innym czym jest droga do świętości¹⁴⁶.

Tematyka „męczeństwa unitów” była częstym motywem wielu utworów literackich (W. St. Reymont, S. Żeromski, W. Grochowska, I. Maciejowski, K. Junosza-Szaniawski, F. Rawita-Gawroński, J. Weysenhoff, W. Żmudzki, M. Rodziewiczówna, J. Barski, M. Gerson-Dąbrowska, M. Konopnicka, J. Łubieńska, J. Pruszkowski)¹⁴⁷. Poza tym problem „unicki” cieszy się dużym zainteresowaniem historyków i teologów, o czym świadczy bogata bibliografia¹⁴⁸.

Burzliwe dla regionu siedleckiego stają lata 1902-1907. Rosja carska pogrąża się w kryzysie wewnętrznym, a tego dopełnieniem jest przegrana wojna z Japonią¹⁴⁹. Przeciwno nauczaniu religii w języku rosyjskim organizowano strajki szkolne. W styczniu 1902 roku w siedleckim gimnazjum protest przybrał ostrą formę, a władze w drodze represji usunęły ponad dwustu uczniów. Siedleccy uczniowie nie zostali sami, albowiem w ramach solidarności do protestu przyłączyli się uczniowie w wielu miastach na Podlasiu, a także w Polsce¹⁵⁰. Taka postawa zmusiła władze rosyjskie do ustępstw, co pozwoliło wielu uczniom na powrót do szkoły¹⁵¹. W lutym 1905 roku strajk szkolny ogarnął całe Królestwo i znów podlaską szkołę dotknęły carskie sankcje, w wyniku których relegowano ponad dwustu uczniów¹⁵². Strajki zdławiono, ale trwający dalej bojkot szkół zmusił władze zaborskie do ustępstw. W lipcu 1905 roku zarządzenie ministra Głazowa pozwalało na naukę w języku polskim w szkołach średnich, a ukaz cara z października tegoż roku dopuszczał tworzenie szkół prywatnych z polskim z językiem wykładowym. Ukaz nie dotyczył języka rosyjskiego, historii i geografii¹⁵³.

¹⁴⁶ J. Geresz, *Unitów podlaskich droga do świętości*, Lublin 1991, s. 3-4 ; A. Szewczuk, *Uczą nas wiary*, „Echo Katolickie” 2010, nr 3, s. 1, 18-19.

¹⁴⁷ R. Krawczyk, „Męczeńskie Podlasie” w *wybranych utworach literatury polskiej na przełomie XIX i XX wieku*, „Szkice Podlaskie” t. 2, 1986 ; Z. Lisowski, *Podlasie w nowelistyce Żeromskiego*, „Szkice Podlaskie” t. 2, 1986.

¹⁴⁸ B. Błoński, *Bibliografia o Unitach Podlaskich za lata 1900-2016*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”, 2016, Numer Specjalny, s. 79-98 ; B. Błoński, *Bibliografia o Unitach Podlaskich za lata 1990-2015*, [w:] *Dwudziestolecie beatyfikacji Męczenników z Pratulina*, [red. Roman Wiszniewski ; poszczeg. części oprac. Jan Babik, Bernard Błoński, Andrzej Filipuk, Henryk Jakubowicz, Marek Kot, Jacek Guz, Kazimierz Korszniewicz, Jacek Sereda, Siedlce ; Bydgoszcz 2016, s. 55-68 ; Młynarski Zdzisław: *Polska bibliografia do dziejów męczeństwa unitów na Podlasiu za lata 1874-1990*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 1990, nr 4 ; Zob. także *Bibliografia Siedlec i powiatu siedleckiego*, oprac. A. Prządka, Siedlce 2000-2018.

¹⁴⁹ J. Geresz, *Odgłosy wojny z Japonią*, „Echo Katolickie” 2017, nr 8, s. 23.

¹⁵⁰ R. Dmowski, *Jak walczone o religię w gimnazjum siedleckim w 1902 r.*, „Prestiż” 2013, nr 2, s. 8-9 ; T. Kożuchowski, *Moje wspomnienia i przeżycia z pobytu w gimnazjum w Siedlcach od r. 1895-1903*, [w:] *Księga pamiątkowa Siedleczan : (1844-1905) : wraz z pamiątkami zjazdów w r. 1920 i 1925*, Warszawa 1927 ; W. Łapiński, *Walka o wykłady religij[!]i w języku polskim w gimnazjach siedleckim i bialskim w roku 1902*, Wyd. 2, Siedlce br. ; J. Geresz, *Strajki szkolne w Siedlcach i Białej Podlaskiej*, „Echo Katolickie” 2016, nr 48, s. 23 ; J. Flisiński, *Geneza i przebieg strajków szkolnych w Białej Podlaskiej w latach 1902 i 1905*, „Rocznik Białskopodlaski” t. 1, 1993, s. 9-33

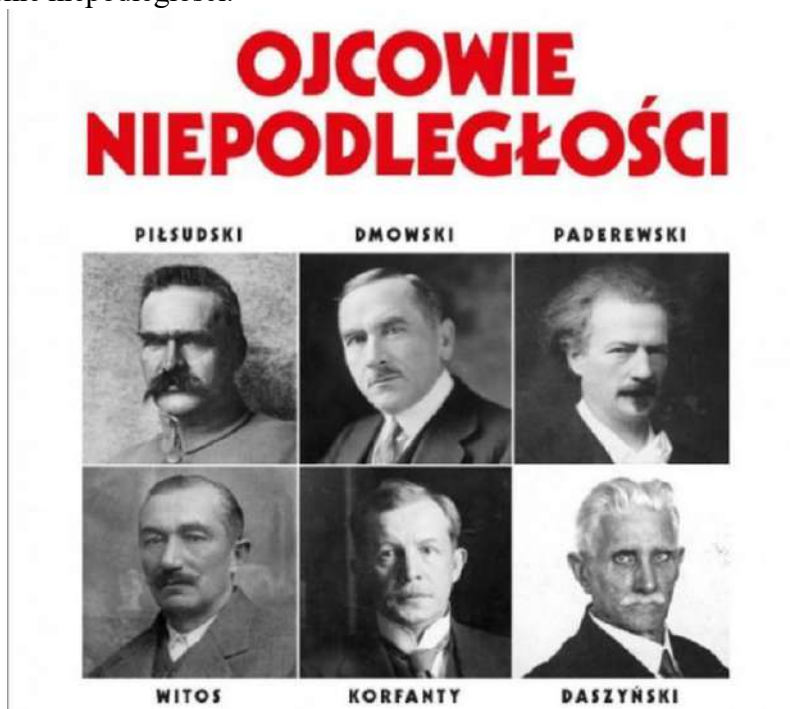
¹⁵¹ R. Dmowski, op. cit. ; J. Geresz, *Udział Podlasian w wydaniu carskiego reskryptu*, „Echo Katolickie” 2016, nr 52, s. 23.

¹⁵² R. Dmowski, op. cit. ; J. Geresz, *Strajk szkolny w Białej Podlaskiej*, „Echo Katolickie” 2017, nr 11, s. 23. ; J. Geresz, *Strajk szkolny w Siedlcach*, „Echo Katolickie” 2017, nr 10, s. 23 ; G. Welik, *Strajk szkolny (5 luty 1905 r.)*, „Kurier Siedlecki” 2008, nr 2, s. 28 ; J. Geresz, *Pomoc Henryka Sienkiewicza*, „Echo Katolickie” 2017, nr 13, s. 23.

¹⁵³ J. Flisiński, *Geneza i przebieg strajków szkolnych w Białej Podlaskiej w latach 1902 i 1905*, „Rocznik Białskopodlaski” t. 1, 1993, s. 32.

Dokonywano także zamachów na przedstawicieli władzy zaborczej, np. 21 sierpnia 1906 roku w takim zamachu zginął policmajster siedlecki Golcew¹⁵⁴. W dniach 6-7 września 1906 roku miał miejsce w Siedlcach pogrom ludności żydowskiej, w czasie którego z rąk żołnierzy rosyjskich śmierć poniosło kilkadziesiąt osób, a ponad 200 zostało rannych. Wydarzenia te były powtórką zajść z czerwca 1906 roku w Białymstoku i sprawiły, że znacznie został zahamowany ruch rewolucyjny w regionie¹⁵⁵.

Ostatnie dwie dekady XIX wieku to czas, kiedy dorosły wiek osiąga pokolenie wyzwolone z urazu po klęsce powstania styczniowego. Urodzili się w różnych zaborach, reprezentowali różne ugrupowania polityczne, każdy zajmował się czym innym. Byli to działacze społeczni, żołnierze, politycy, dyplomaci, duchowni i artyści. Zjednoczyło ich mimo tych różnic pragnienie niepodległości.

Źródło: <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2018/03/ojcowie-niepodleglosci-calosc-small.pdf>, autorzy wystawy Zofia Fenrych, Mateusz Lipko, Instytut Pamięci Narodowej, dostęp 2018.06.16.

Politycy tacy jak: Józef Piłsudski, Roman Dmowski, Ignacy Jan Paderewski, Ignacy Daszyński, Wincenty Witos, Wojciech Korfański, podejmują działania międzynarodowe wznawiając sprawę polską. Taką rolę spełniał w państwach neutralnych i centralnych (Niemcy, Austro-Węgry) Naczelny Komitet, a po stronie Ententy (Francja, Wielka Brytania i USA) Komitet Narodowy Polski.

Przedstawiliśmy tylko te jednostki, których działalność szczególnie przyczyniła się do odzyskania niepodległości. Należy jednak pamiętać, że wolność Polski po 123 latach niebytu zawdzięczamy szerokim masom. Wszystkim naszym rodakom, którzy ginęli w powstaniach i na polach bitew w szeregach obcych armii, którzy w codziennym trudzie tworzyli podwaliny gospodarki odrodzonej Polski, ludziom nauki, kultury i sztuki należy się pamięć i cześć. Henryk Sienkiewicz odbierając nagrodę Nobla w 1905 roku powiedział do zgromadzonych

¹⁵⁴ J. Wojtasik, *Siedlce w latach zaborów (1795-1914)*, [w:] *Siedlce 1448-2007*, red. nauk. E. Kospath-Pawłowski, Siedlce 2007, s. 113.

¹⁵⁵ Ibidem ; M. Kurkiewicz, M. Plutecka, *Zapomniane pogromy*, „Nowe Państwo” 2006, nr 4, s. 52-55 ; J. Geresz, *Dni carskiego terroru w Siedlcach*, „Echo Katolickie” 2017, nr 28, s. 23.

tam ludzi o swojej Ojczyźnie: „**Głoszono ją umarłą—a oto jeden z tysięcznych dowodów, że ona żyje, głoszono ją podbitą, a oto nowy dowód, że do podbojów jest zdolna**”¹⁵⁶.

Wojna w 1914 roku między zaborcami zmienia układ sił. Przegrana Rosji w konfrontacji z Niemcami i Austro-Węgrami w 1914 i 1915 roku otworzyła nowe możliwości dla Polski. Rosjanie uchodzili z terenu podlaskiego w pośpiechu, zabierając wszystko co uważali za potrzebne¹⁵⁷. Wszechobecny chaos w roku 1915, zamieszanie i szal wojenny stworzył w społeczeństwie obraz, że teraz nadejdzie coś lepszego. Niemcy, to był jednak pozorny wyzwoliciel, który nadszedł z zachodu. Zlikwidowana w 1912 roku gubernia siedlecka w umysłach społeczeństwa miałyby teraz być odbudowana, ale to była iluzja¹⁵⁸. Lata Wielkiej Wojny były dla miast regionu siedleckiego trudnym okresem. Okupant niemiecki prowadził bezwzględną eksploatację ziemi podlaskiej¹⁵⁹. Jak wyglądała szara rzeczywistość związana z okupacją niemiecką tamtych czasów znajdujemy w pamiętnikach świadków tych ponurych wydarzeń i zwodniczych obietnic nowego okupanta¹⁶⁰. Jak przykład można tu podać pierwszy w historii Siedlec atak lotniczy, który na pewno był wielkim szokiem dla mieszkańców¹⁶¹.

Rok 1916 przynosi dla Niemiec i Austro-Węgier trudności wojenne. Ten czas zmusił je do ogłoszenia aktu 5 listopada 1916 roku¹⁶². Były to mgliste obietnice przywrócenia jakiejś namiastki państwa polskiego. Chodziło tu o coś w rodzaju pozyskania „mięsa armatniego”, którym miałyby być żołnierz polski. Na tym tle ścierały się wizje przyszłego państwa polskiego, które było w programach ugrupowań politycznych. Nową wizję stworzył upadek Rosji carskiej w marcu 1917 roku. Otworzyło to drogę do uznania niepodległości Polski przez Francję i Anglię. Wzmocniła to bardzo mocno deklaracja ówczesnego prezydenta USA Woodrowa Wilsona, który w punkcie 13-tym swego pokojowego orędzia mówił o: **stworzeniu niepodległego państwa polskiego na terytoriach zamieszkałych przez ludność bezsprzecznie polską, z wolnym dostępem do morza, niepodległością polityczną, gospodarczą, integralność terytoriów tego państwa powinna być zagwarantowana przez konwencję międzynarodową**¹⁶³.

¹⁵⁶ *Ojcowie Polskiej Niepodległości. Komu nasi dziadkowie zawdzięczali odzyskanie wolności?*,

<http://bezkompleksow.com.pl/2016/11/13/ojcowie-polskiej-niepodleglosci-komu-nasi-dziadkowie-zawdzieczali-odzyskanie-wolnosci/>, dostęp 2018.06.15.

¹⁵⁷ J. Geresz, *W ostatnim roku pobytu Rosjan*, „Echo Katolickie” 2017, nr 42, s. 23 ; J. Geresz, *Dantejski odmarsz Rosjan i wkroczenie Legionów Polskich*, „Echo Katolickie” 2017, nr 44, s. 23 ; J. Geresz, *Gehenna ludności i świt nadzie*, „Echo Katolickie” 2017, nr 45, s. 23.

¹⁵⁸ J. Geresz, *Pierwsze miesiące okupacji niemieckiej*, „Echo Katolickie” 2018, nr 5, s. 23.

¹⁵⁹ T. Boruta, *Siedlce 1914-1918*, [w:] *Siedlce 1448-2007*, red. nauk. E. Kospath-Pawłowski, Siedlce 2007, s.133.

¹⁶⁰ A. Kuć-Staniszevska, *Wspomnienia z okupacji niemieckiej 1915-1918*, Warszawa 1939 ; A. Safran, *Dziennik Anny Kahan : Siedlce 1914-1916*, [tł. zespół Paweł Buda et al. ; opieka red. Agnieszka Janiszewska], [Siedlce 2011] ; ; J. Geresz, *Pierwsze łapanki i sprawy karne*, „Echo Katolickie” 2018, nr 6, s. 23.

¹⁶¹ J. Geresz, *Pierwszy atak lotniczy na Siedlce*, „Echo Katolickie” 2017, nr 43, s. 23. Bombardowanie miało miejsce 7-ego sierpnia o godz. 0.30 w nocy. Niemiecki sterowiec "Zeppelin" rzucił w Siedlcach ok. 30 bomb.

¹⁶² J. Geresz, *Odgłosy aktu z 5 listopada. Zgon nietypowego gubernatora. Początek działań ukraińskich na Południowym Podlasiu*, „Echo Katolickie” 2018, nr 10, s. 23.

¹⁶³ <http://dzieje.pl/aktualnosci/rocznica-oredzia-prezydenta-usa-wilsona-o-zasadach-powojennego-ladu>, dostęp 2018.06.11.

Czy umrzeć nam przyjdzie na polu

Czy w tajgach Sybiru gnić

Z trudu naszego i bólu

Polska powstanie by żyć!

Nic nie powstrzyma rycerzy

Ofiarnych na mękę i trud.

Kiedy pod sztandar swój bierzy

Do walki o wolność i lud....

(Hymn strzelecki)¹⁶⁴

Pocztówka „Czy umrzeć nam przyjdzie na polu...” Adam Setkiewicz, 1908-1918 Wydaw. Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, Źródło: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego 13697, Kalendarz 2018.

Najważniejsze znaczenie miała jednak postawa narodu polskiego, który w toku wojny 1914-1918 zjednoczył się w dążeniu do wskrzeszenia odbudowy Rzeczypospolitej. Tego natomiast nie mogły zignorować w rokowaniach pokojowych mocarstwa zachodnie.

Szczególnie warta jest podkreślenia zasługa regionu podlaskiego w rozbudowie Polskiej Organizacji Wojskowej. Na tym polu zasłużyli się Stanisław Zdanowski i Czesław Dylewicz¹⁶⁵. Niebagatelną rolę odegrały tu Straże Ogniowe. Czas powstania wielu jednostek to często okres pierwszych dwóch dekad XX wieku. Ochotnicy brali udział w tajnych ćwiczeniach wojskowych pod przykrywką przynależności do Straży Ogniowych, stając się w latach I wojny światowej dla powstających struktur POW już dobrze wyszkolonymi żołnierzami. Straże dawały możliwości nauki postaw patriotycznych i narodowych, wychowywania jednostek zdyscyplinowanych i gotowych do czynnego udziału w walkach zbrojnych¹⁶⁶. Wydarzenia, które rozegrały się w listopadzie 1918 roku były początkiem odrodzenia niepodległego państwa polskiego. W wielu miejscowościach Podlasia rozbrojono wojska niemieckie, choć nie obyło się to bez krwawych wydarzeń i tworzone pierwsze lokalne władze wolnej Rzeczypospolite¹⁶⁷.

¹⁶⁴ http://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Hymn_strzelecki/tekst , dostęp 2018.07.12.

¹⁶⁵ J. Geresz, *Rozwój Polskiej Organizacji Wojskowej* , „Echo Katolickie” 2018, nr 11, s. 23 ; HAH, *Budził Polskę*, „Echo Katolickie” 2018, nr 22, s. 22.

¹⁶⁶ W. Charczuk, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Wiśniewie w latach 1917-2017*, Wiśniew 2017, s. 46-48 ; W. Charczuk, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Zbuczynie (1916-2006)*, Siedlce 2010, s. 39-42 ; Sz. Ciekot, *Wspomnienia 1885-1964*, Warszawa 1969, s. 164-165 ; Z. Todorski, *Zarys dziejów Ochotniczej Straży Pożarnej w Kotuniu w latach 1918-2018*, Kotuń 2018, s. 27-40 ; A. Ziótek, *100 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Ceranowie 1914-2014*, Ceranów-Radzyń Podlaski 2014, s. 15-17.

¹⁶⁷ J. Geresz, *Rozbrojenie Niemców w Siedlcach*, „Echo Katolickie” 2018, nr 15-17 s. 23 ; J. Geresz, *Sytuacja na pld. Podlasia 11 listopada 1918 r.*, „Echo Katolickie”, 2018, nr 18, s. 23 ; J. Geresz, *Trudności i przejściowe sukcesy w rozbrajaniu na terenie Ober-Ostu- 13 listopada 1918 r.*, „Echo Katolickie” 2018, nr 20, s. 23 ; J. Geresz, *Nowe problemy w Białej Podlaskiej, Międzyrzeczu i Włodawie - 14 listopada 1918 r.*, „Echo Katolickie” 2018, nr 21, s. 23 ; J. Geresz, *Napad Niemców na Międzyrzec 16 listopada 1918 r.*, (cz. I-II) „Echo Katolickie” 2018, nr 23-24, s. 23 ; J. Lesiuk-Klujewska, *100. rocznica Krwawych Dni Międzyrzecza*, „Słowo Podlasia” 2018,

Najbliższe lata wystawiają młode państwo polskie na ciężką walkę w obronie dopiero co wywalczonej niepodległości, jak i o granice. Walki Orłąt Lwowskich, powstanie wielkopolskie, sejneńskie, powstania śląskie i wojna z bolszewickim najazdem zasługują na osobną prezentację. Ksiądz Mateusz Jeż wyraził to w wierszu „O Polsko!”¹⁶⁸

O Polsko! cudem z letargu zbudzona
Po długoletniej bolesnej niedoli,
Rzuć się z wdzięcznością w Chrystusa ramiona,
Bo wolność z Jego odzyskałaś woli!

Trzymaj się Jego Krzyża i Ołtarza,
Chwyć się Piotrowej niespożytej skały,
Bo nowa zguba dzisiaj ci zagraża,
Bo zastęp wrogów masz jeszcze niemały!

On złożył z tronu wszystkich tych tyranów,
Którzy do twego łona nóż wbijali,
On upokorzył twych zaborczych panów,
A ciebie z prochu podniósł i ocalił!

Oto do walki dziś z Chrystusem staje
W Polsce duch kłamstwa, zepsucia, niewiary,
Chce struć swym jadem polskie obyczaje
I ściągnąć na nas nowe Niebios kary!

Ten Chrystus żyje w tysiącach kościołów
I kaplic na twej dziś swobodnej ziemi,
I do Swojego zaprasza cię Stołu,
By cię odrodzić łaskami Swojemi.

Ratuj się Polsko! wyteż wszystkie siły,
Czerp z Eucharystji życie i wytrwanie,
Jeżeli byt wolny naprawdę ci miły,
Jeżeli ci drogie twe zmartwychpowstanie!

16 listopada 1918 roku Józef Piłsudski wysłał depezę do szefów mocarstw notyfikującą powstanie Państwa Polskiego: *Jako Wódz Naczelny Armii Polskiej pragnę notyfikować rządowi i narodowi wojującym i neutralnym istnienie Państwa Polskiego Niepodległego, obejmującego wszystkie ziemie zjednoczonej Polski. Sytuacja polityczna w Polsce i jarzmo okupacji nie pozwoliły dotychczas narodowi polskiemu wypowiedzieć się swobodnie o swym losie. Dzięki zmianom, które nastąpiły w skutek świetnych zwycięstw armij sprzymierzonych – wznowienie niepodległości i suwerenności Polski staje się odąd faktem dokonany. Państwo Polskie powstaje z woli całego narodu i opiera się na podstawach demokratycznych. Rząd Polski zastąpi panowanie przemocy, która przez sto czterdzieści lat ciążyła nad losami Polski – przez ustrój zbudowany na porządku i sprawiedliwości. Opierając się na Armii Polskiej pod moją komendą, mam nadzieję, że odąd żadna armia obca nie wkroczy do Polski, nim nie wyrazimy w tej sprawie formalnej woli naszej. Jestem przekonany, że potężne demokracje Zachodu udzielą swej pomocy i braterskiego poparcia Polskiej Rzeczypospolitej Odrodzonej i Niepodległej*¹⁶⁹.

Józefa Piłsudskiego łączyła swoista więź z Tadeuszem Kościuszką. Z jednej strony była to instytucja Naczelnika, która w polskiej tradycji łączyła się z tymczasowością, odpowiedzialnością, i demokratyzmem. Z drugiej strony osoby Naczelników spinają klamrą bolesne dzieje Polski, ale jakże różne. Epoka Kościuszki to koniec I Rzeczypospolitej i początek zniewolenia. Wywarła jednak ogromne znaczenie w kształtowaniu się naszej tożsamości państwowej i narodowej. Osoba Naczelnika Piłsudskiego to wskrzeszenie wolnej II Rzeczypospolitej. Dojrzewanie Piłsudskiego jako polityka to czas popowstaniowy. To właśnie na micie legendy styczniowej kształtowała się jego dusza patriotyczna.

nr 14, s. 21 ; T. Boruta, *Siedlce 1914-1918*, [w:] *Siedlce 1448-2007*, red. nauk. E. Kospath-Pawłowski, Siedlce 2007, s. 132.

¹⁶⁸Ze starego modlitewnika "Nieznajomemu Bogu" czyli ku czci Eucharystii Św. autorstwa X. Mateusza Jeża z 1935r. Udostępnił Jantek Gall, <http://www.traditia.fora.pl/zyczenia-wiersze-galerie-zdjec,25/o-polsko-ks-mateusz-jez,14132.html>, dostęp 2018.06.16.

¹⁶⁹J. Piłsudski, *Odezwy, dekrety, mowy*, Ligatur 2008, s. 12.

Józef Piłsudski często odwiedzał miasta w regionie siedleckim, a na pewno często przez nie przejeżdżał. W Siedlcach po raz pierwszy przebywał w 1904 roku w czasie wybuchu wojny rosyjsko-japońskiej, a potem w 1908 roku. Czas następnej wizyty Piłsudskiego w Siedlcach, to okres szczególnie, albowiem to już wolna, wymarzona Polska.

Dzień przyjazdu Naczelnika do Siedlec w 1919 roku uwiecznił fotograf Adolf Gancwol-Ganiewski, gdzie witany jest przez władze miasta i żołnierzy¹⁷⁰. Zdjęcia znajdują się w zbiorach Muzeum Regionalnego w Siedlcach.

Fot. A. Ganiewski (Gancwol), neg. 630 z 1919 r. Źródło: S. Kordaczuk, *Siedlecki fotograf Adolf Ganiewski (Gancwol) 1870-1942*, Siedlce 2009, s. 276.

Wydarzeniom związanym z Józefem Piłsudskim i Legionami Polskimi poświęcona była wystawa pamiątek ze zbiorów historyka i regionalisty podlaskiego Szczepana Kalinowskiego, które można było oglądać na wystawie w 1918 roku Archiwum Państwowym w Siedlcach¹⁷¹.

Kończąc powyższe rozważania należy podkreślić, że stosunek do przeszłości, docenienie dokonań naszych przodków, jest ważne dla rozumienia czasów współczesnych i kształtowania przyszłości. Wskazał na to papież Franciszek w przemówieniu podczas wizyty apostolskiej w Polsce 27 lipca 2016 roku: **„Cechą charakterystyczną narodu polskiego jest pamięć. Zawsze byłem pod wrażeniem żywego zmysłu historycznego papieża Jana Pawła II. Gdy mówił o narodach, wychodził od ich dziejów, aby podkreślić ich skarby humanizmu i duchowości. Świadomość tożsamości, wolna od manii wyższości, jest niezbędna dla zorganizowania wspólnoty narodowej na podstawie jej dziedzictwa humanistycznego, społecznego, politycznego, ekonomicznego i religijnego, aby inspirować społeczeństwo i kulturę, zachowując je wiernymi wobec tradycji, a jednocześnie otwartymi na odnowienie i na przyszłość. W tej perspektywie niedawno obchodziliście 1050. rocznicę Chrztu Polski.**

¹⁷⁰ S. Kordaczuk, *Siedlecki fotograf Adolf Ganiewski (Gancwol) 1870-1942*, Siedlce 2009, s. 276 ; J. Cabaj, R. Dmowski, R. Roguski, *Piłsudski i Siedlce*, Siedlce 2018, s. 164, 195-198.

¹⁷¹ HAH, *Budził Polskę*, „Echo Katolickie” 2018, nr 22, s. 22.

Było to z pewnością ważne wydarzenie jedności narodowej, które potwierdziło, że zgoda, pomimo różnorodności poglądów, jest pewną drogą do osiągnięcia dobra wspólnego całego narodu polskiego [...] Zachęcam naród polski, aby w świetle swojej tysiącletniej historii patrzył z nadzieją w przyszłość i na problemy, którym musi stawić czoło. Taka postawa sprzyja klimatowi szacunku między wszystkimi środowiskami w społeczeństwie i konstruktywnemu dialogowi między różnymi stanowiskami¹⁷².

MHPRL, 8180 Pocztówka „Jeszcze Polska nie zginęła” Karol Kranikowski, litografia, niedatowana, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie.

¹⁷² <http://episkopat.pl/przemowienie-ojca-swietego-franciszka-podczas-ceremonii-powitania-na-wawelu/> , dostęp 2018.06.04.

Insurekcja kościuszkowska 1794 r.

1. A.J.: *Podsumowano Rok Kościuszkowski*, „Gościniec Biały” 2015, nr 3.
2. Ajdukiewicz Zygmunt : *Maciejowice*, po 1906. (Pocztówka).
3. *Akty Powstania Kościuszki, T. 2, Protokoły i dzienniki Rady Zastępczej Tymczasowej i Rady Najwyższej Narodowej, Cz. 2*, wyd. Szymon Askenazy i Włodzimierz Dzwonkowski, Kraków 1918, s. 83. (Ofiary pieniężne siedlczan na cele powstania).
4. Barankiewicz Tadeusz, Kot Stanisław: *Gmina i wieś Wola Rębkowska na przestrzeni 600 lat*, Wola Rębkowska ; Garwolin 2013.
5. Bartel Wojciech: *Ustrój władz cywilnych powstania kościuszkowskiego*, Wrocław 1959, s. 99. (Postawa szlachty podlaskiej w powstaniu kościuszkowskim).
6. Bartoszewicz Kazimierz: *Dzieje insurekcji kościuszkowskiej*, Wiedeń 1909. (Podlasie wobec odezwy Kościuszki, 1 maja 1794 r.).
7. Bauer Krzysztof: *Insurekcja kościuszkowska – nadzieje i rzeczywistość, cz. III*, „Wiadomości Historyczne” t. XXVII, nr 1, 1994, s. 38-40. (Wysyłek aprowizacyjny Podlasia dla powstania).
8. Bauer Krzysztof: *Wojsko koronne powstania kościuszkowskiego*, Warszawa 1981. (Wysyłek ziem podlaskich w aprowizacji powstania).
9. *Bitwa pod Maciejowicami*, [w:] Czesław Pietrasik, *Ku chwale Ojczyzny*, Siedlce 2012.
10. *Bitwa pod Maciejowicami*, [w:] Kalbarczyk Michał, *Walory Etnograficzne i Kulturalne Obszaru Lokalnej Grupy Działania - Forum Powiatu Garwolińskiego*, Garwolin 2010.
11. *Bitwa pod Maciejowicami 10 X 1794 r. : żale pomaciejowskie : wybór tekstów historycznych i literackich*, oprac. i noty ed. Andrzej Woltanowski ; wstęp Tadeusz Rawski i Andrzej Woltanowski, Białystok 1994.
12. Brewczyński Jacek: *Maciejowicki tryptyk z bohaterem*, „Tygodnik Siedlecki” 1984, nr 41, s. 5.
13. Brodowska Małgorzata: *Tam gdzie kochał Kościuszko : Sosnowica raj dla wędkarzy i miłośników historii*, „Słowo Podlasia” 2004, nr 30.
14. Budzyński Adam, Filipeczuk Józef: *Stoczek Łukowski : z dziejów miasta*, Stoczek Łukowski 1996.
15. Całka Stanisław: *Starogród : wieś mazowiecka*, Warszawa ; Pruszków 2002.
16. Charczuk Wiesław: *Dzieje gminy i samorządu w Zbuczynie*, Lublin ; Siedlce 2014.
17. Daniluk Krzysztof: *Mordy: dzieje miasta i okolic*, Mordy 2007.
18. Demidowicz Tomasz: *Biała Podlaska w okresie zaborów 1794-1918*, „Biały Przegląd Akademicki” 2010, nr 3.
19. Demidowicz Tomasz: *Insurekcja 1794 r. na Podlasiu. Stan badań*, „Rocznik Biały-podlaski” t. 12, 2004.
20. Denter Zygmunt, Lutosławski Józef: *Tadeusz Kościuszko w 100-tną rocznicę śmierci*, Moskwa 1917.
21. Dębicki Z.: *Wolność, całość, niepodległość*, „Tygodnik Ilustrowany” 1917, nr 41.
22. Dobrowolski Tomasz: *750 lat ziemi łosickiej. T. 1, Łosice i ziemia łosicka w latach 1264-1939*, Łosice 2014.
23. Drozdowski Marian Marek: *Poświęcenie grobu i tablicy Kościuszkowców w Nowym Żabieńcu*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 22, 2017. (Przemówienie wygłoszone podczas uroczystości poświęcenia grobu żołnierzy T. Kościuszki w Nowym Żabieńcu 22 sierpnia 1999 r.)
24. Drozdowski Marian Marek: *Spory wokół bitwy maciejowickiej*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 22, 2017.
25. Drozdowski Marian Marek: *Ziemia Garwolińska w Powstaniu Kościuszkowskim*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 22, 2017.

26. *Dzieje Mińska Mazowieckiego : 1421-1971*, [red. nauk. Józef Kazimierski], Warszawa 1976.
27. *Dzieje Sokołowa Podlaskiego i jego regionu : praca zbiorowa*, pod red. Józefa Kazimierskiego, Warszawa 1982.
28. *219 rocznica bitwy pod Maciejowicami : XXX Międzynarodowe Sympozjum Kościuszkowskie*, [Warszawa] 2013.
29. Fedorowicz Renata: *Przez rok z Tadeuszem Kościuszką*, „Gmina Tuczná” 2015, nr 14.
30. [Fotografia rysunku autorstwa Jana Piotra Norblina przedstawiającego wzięcie Tadeusza Kościuszki do niewoli pod Maciejowicami], ante 1911.
31. Francić Mirosław: *Sprawa chłopska w insurekcji kościuszkowskiej*, [w:] *Powstanie kościuszkowskie 1794 : z dziejów polityczno-społecznych*, pod red. nauk. Janusza Wojtasika ; zespół aut. Andrzej Ajnenkiel [et al.], Warszawa 1997.
32. Gajowniczek Zygmunt Tomasz: *Dzieje Latowicza*, Latowicz 1999.
33. (gap): *Kościuszkowskim rajdem za wolnością*, „Nowy Dzwon” 2011, nr 40.
34. *Garwolin – dzieje miasta i okolicy*, Warszawa 1980.
35. Geresz Józef: *Międzyrzec Podlaski : dzieje miasta i okolic*, Międzyrzec Podlaski 2001.
36. Geresz Józef: *Pobyt Tadeusza Kościuszki na Podlasiu*, [w:] *Słynni Polacy Polesia. Tadeusz Kościuszko (1746-1817)*. Brześć, 2006.
37. Geresz Józef: *Tadeusz Kościuszko i jego spotkania z Podlasiem*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 2, 1994.
38. Geresz Józef: *Tadeusz Kościuszko w historii i tradycji Podlasia*, [w:] *Powstanie 1794 roku i tradycje kościuszkowskie na Podlasiu*, red. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
39. Geresz Józef: *Z dziejów Konstantynowa i okolic*, Międzyrzec Podlaski 2009.
40. Geresz Józef: *Z dziejów Podlasia*, „Echo Katolickie” 2010, nr 5-35.
41. Geresz Józef: *Z historii wsi Kornica*, Międzyrzec Podlaski 2009.
42. Gitler Marzena: *W rocznicę insurekcji*, „Nowy Dzwon” 2012, nr 17.
43. Gmitruk Janusz, Skoczek Tadeusz: *Insurekcja Kościuszkowska i jej Naczelnik w legendzie, historiografii i sztuce*, Warszawa 2017.
44. Gnat-Wieteska Zbigniew: *Z dziejów powiatu garwolińskiego - tradycje patriotyczne : 470 lat Powiatu Garwolińskiego*, Garwolin 2009.
45. Gnat-Wieteska Zbigniew: *Żelechów : tradycje patriotyczne*, Żelechów 2000.
46. Gomółka Marcin: *XXVI Sympozjum Kościuszkowskie*, „Echo Katolickie” 2009, nr 43.
47. Gomółka Marcin: *Insurekcja kościuszkowska na Ziemi Łukowskiej*, „Nasz Łuków”, 2014 (grudzień), 2015 (styczeń).
48. Gomółka Marcin: *Powstanie utraconych nadziei*, „Tygodnik Siedlecki” 2017, nr 12.
49. Górny Bolesław: *Monografia powiatu bialskiego województwa lubelskiego*, Międzyrzec Podlaski 2008.
50. Grzegorzcyk Danuta: *Dzieje Mrozów i okolic*, Mrozy 1997.
51. Herbst Stanisław: *Walki na pograniczu Mazowsza i Podlasia w czerwcu i lipcu 1794 roku*, „Przegląd Historyczny” t. 49, z. 2, 1958.
52. Herbst Stanisław: *Z dziejów wojskowych powstania kościuszkowskiego 1794 roku*, Warszawa 1983.
53. *Historia województwa podlaskiego*, pod red. Adama Dobrońskiego ; [aut. Krystyna Bięnkowska et al.], Białystok 2010.
54. Hrycak Jerzy: *W duchu tradycji Kościuszki i kosynierów*, „Życie Garwolina”, 2006, nr 240.
55. *Insurekcja kościuszkowska w dziejach i tradycji*, red. nauk. Janusz Gmitruk, Andrzej Stawarz, Warszawa 2004.
56. Jabłoński Lech, Sobiech Ewa: *Z Międzyrzecza do Legii Naddunajskiej. Rzecz o ppłk Wincentym Żyliczu (1770-1811)*, „Rocznik Międzyrzeczki” t. 19, 1987.

57. Jaroń Waldemar: *Nie ma Polski bez Maciejowic: w rocznicę insurekcji kościuszkowskiej*, „Echo Katolickie” 2014, nr 42.
58. Jaroń Waldemar: *Z przeszłości czerpać mądrość: rocznica powstańczego zrywu*, „Echo Katolickie” 2016, nr 41.
59. Jastrzębski Adam: *Pomnik Tadeusza Kościuszki i nowe przedszkole*, „Goniec Terespolski” 2015, nr 1.
60. (jj): *Przyjechali dla Kościuszki*, „Tygodnik Siedlecki” 2011, nr 42, dod. "Tygodnik Siedlecki w Powiatach".
61. (jj): *Rocznica słynnej bitwy*, „Tygodnik Siedlecki” 2008, nr 43, dod. "Tygodnik Siedlecki w Powiatach".
62. (jj): *Rynek był pełny*, „Tygodnik Siedlecki” 2014, nr 41.
63. Jóźwik Anna: *Obchody Roku Kościuszkowskiego w powiecie*, „Gościniec Bialski” 2014, nr 3.
64. Kalinowska Marta: *Uczcili pamięć o Kościuszcze*, „Twój Głos” 2012, nr 41.
65. Kalinowski Szczepan: *Dano mi nazwisko "Naczelnika"... T. Kościuszko w legendzie J. Piłsudskiego*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2018, nr 1.
66. Kalinowski Szczepan, Prawdzic-Orliński Lech: *Związki Tadeusza Kościuszki z Terespołem*, „Gościniec Bialski” 2014, nr 3.
67. Karśnicki Wojciech: *Bitwa pod Maciejowicami i Tadeusz Kościuszko : (w setną rocznicę zgonu)*, Warszawa 1917.
68. Kieniewicz Stefan, Zahorski Andrzej, Zajewski Władysław: *Trzy powstania narodowe: kościuszkowskie, listopadowe, styczniowe*, Wyd. 5 popr. i uzup., Warszawa 2006. (Pobyty Kościuszki w Siedlcach i Wiśniewie).
69. Kiernikowski Paweł: *Wpływ bitew pod Dubienką i pod Maciejowicami na życie Tadeusza Kościuszki*, „Rocznik Chełmski” t. 17, 2013.
70. Knot Antoni: *Finis Poloniae!: legenda maciejowicka*, Lwów 1938.
71. Kołęda Kamila: *Pamiętajcie o Kościuszcze*, „Słowo Podlasia” 2014, nr 14.
72. Kołęda Kamila: *Rosjanie znów górą. Niecodzienna lekcja historii*, „Słowo Podlasia” 2008, nr 37. (Rekonstrukcja bitwy pod Terespołem z 1794 r.).
73. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Dzieje Korytnicy i ziemi korytnickiej*, Korytnica 2007.
74. Kopówka Edward: *Kopiec Kościuszki*, „Tygodnik Siedlecki” 1992, nr 19, s. 8. (Krępa).
75. Kordaczuk Sławomir: *Szlakiem najważniejszego bohatera*, „Scena 24” 2017, nr 10.
76. Kordaczuk Sławomir: *Śladami Zamoyskich i Tadeusza Kościuszki*, „Scena 24” 2018, nr 7/8.
77. Kordian: *Historia połączona z pieszymi wędrówkami*, „Życie Siedleckie” 2008, nr 42.
78. Korycki Łukasz: *Już ćwierć wieku szlakami naczelnika insurekcji*, „Życie Siedleckie” 2009, nr 42.
79. Korycki Łukasz: *Pamiętaj o Kościuszcze*, „Życie Siedleckie” 2012, nr 41.
80. Korycki Łukasz: *Wolności nie darowuje nikt. Trzeba o nią walczyć!*, „Życie Siedleckie” 2011, nr 40.
81. Korzon Tadeusz: *Kim i czym był Kościuszko?*, Warszawa 1907, s. 159. (Pobyty w Siedlcach).
82. Korzon Tadeusz: *Kościuszko : życiorys z dokumentów wysnuty*, Kraków ; Rapperswyl, 1894. (M.in. pobyt Kościuszki w regionie siedleckim i bitwa pod Maciejowicami).
83. Korzon Tadeusz: *Plan bitwy pod Maciejowicami*, Kraków ; Warszawa 1898.
84. Korzon Tadeusz: *Przedśmiertna męczarnia Kościuszki i żal pozgonny narodu*, Warszawa 1917.
85. Korzon Tadeusz: *Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764-1794) : badania historyczne ze stanowiska ekonomicznego i administracyjnego. T. 3*, Kraków 1884. (Ofiary pieniężne siedlczan na cele powstania).

86. Kościuszko Tadeusz: *Tzw. "Odezwa do Podlasiaków", Winiary, 1 maja 1794 r. Druk : Warszawa, ok. 17 maja 1794 r., „Gryfita” Nr 5 (1994).*
87. *Kościuszkowskie Maciejowice*, [w:] Kunicki Kazimierz, Ławecki Tomasz, Olchowiak-Adamowska Liliana: *Mazowsze: przewodnik*, Olszanica, 2010.
88. Kowecki Jerzy: *Pospolite ruszenie w insurekcji 1794*, Warszawa 1963.
89. Kozaczyńska Beata: *Dzieje walk o wyzwolenie narodowe i społeczne w działalności wystawienniczej Muzeum Regionalnego w Siedlcach (1974-1994)*, „Niepodległość i Pamięć”, nr 20, 2004.
90. Kraszewski Józef Ignacy: *Polska w czasie trzech rozbiorów 1772-1799 : studia do historii ducha i obyczaju. T. 3, 1791-1799*, Warszawa 1903. (Bitwa pod Maciejowicami).
91. Kruszewski Waclaw: *Jest bohaterem dla Polaków i Amerykanów*, „Więści Sokołowskie” 2011, nr 2.
92. Krześniak Leszek Marek: *Dokąd tak śpieszysz, panie generale : (poemat o bitwie maciejowickiej)*, Maciejowice ; Warszawa 2013.
93. Krześniak Leszek Marek: *Szacunek dla Kościuszki u dorosłych i młodych*, „Życie Garwolina” 2007, nr 239. (Z prezesem Polskiej Fundacji Kościuszkowskiej rozm. przepr. Marcin Gomółka).
94. Krześniak Leszek Marek: *Tradycja kościuszkowska w Maciejowicach*, [w:] *Powstanie 1794 roku. Dzieje i tradycja. Studia i szkice w dwustulecie*, red. H. Szwankowska, Warszawa 1996.
95. Krześniak, Leszek Marek : *Za chwilę... : poemat spod Maciejowic*, Warszawa 2016.
96. Kubicki Paweł Franciszek (Kabe Franciszek) : *Tadeusz Kościuszko: kryształowy bojownik o wolność narodu (1746-1817)*, Sandomierz 1928.
97. Kukiel Marian: *Maciejowice*, Kraków 1928.
98. Kukiel Marian: *Od Wiednia do Maciejowic*, Londyn 1965.
99. Kurach Michał: *Po stronie polskiej stało 6300 obrońców niepodległości*, „Twój Głos” 2011, nr 4.
100. Kurach Michał: *W miejscu pojmania bohatera postawiono krzyż*, „Twój Głos” 2011, nr 8.
101. Kurach Michał: *Wojska nieprzyjaciela prowadził do boju gen. Iwan Fersen*, „Twój Głos” 2012, nr 39.
102. *Losy miasta w ostatnich latach Rzeczypospolitej i w powstaniu kościuszkowskim*, [w:] Winter Antoni: *Dzieje Siedlec 1448-1918*, Warszawa 1969.
103. Łukasiewicz Mariusz: *Armia księcia Józefa 1813*, Warszawa 1986.
104. Maciejewski Gabriel: *Finis Poloniae*, „Dobry Znak”, 2014, nr 13.
105. *Maciejowice : historia*, reż. Maciej Sieński, Warszawa 1980. (Film).
106. *Maciejowice 1794 : koniec insurekcji*, [w:] Krzysztof Nowiński, *Śladami polskich bitew*, Warszawa 2004.
107. *Maciejowice 1794 r. - ostatnia bitwa Tadeusza Kościuszki : antologia tekstów historycznych*, oprac. Marian Marek Drozdowski, Warszawa 1997.
108. *Maciejowice : 200 rocznica Insurekcji Kościuszkowskiej*, [przygot. zespół red. pod kier. Romualda Michalczyka], Maciejowice 1996.
109. Mackiewicz Michał: *Ostatnia bitwa Kościuszki*, „Mówią Wieki”, 2014, nr 4.
110. Malczuk Beata: *Zawieźli ziemię pod kopiec w Krakowie: Terespol na mapie pól bitewnych wojsk Tadeusza Kościuszki*, „Słowo Podlasia” 2009, nr 46.
111. Marcinkowska Jadwiga, *Powstanie Kościuszkowskie w roku 1794-ym*, Warszawa 1907.

112. Martyniuk Jan: *Bitwa pod Terespołem z 19 września 1794 roku*, „Goniec Terespolski” 1999, nr 8.
113. Matosek Marianna: *Śłużba zdrowia w okresie Insurekcji Kościuszkowskiej*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 17, 2011.
114. Matosek Mirosław: *Insurekcja kościuszkowska na ziemi garwolińskiej*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 21, 2016.
115. MAZ: *Tu był Tadeusz Kościuszko*, „Nasze Miasto” 2008, nr 48, s. 2. (Pomnik w Siedlcach).
116. Mierzwiński Henryk: *Udział Tatarów podlaskich w obronie niepodległej Polski w II połowie XVIII wieku*, [w:] *Powstanie 1794 roku i tradycje kościuszkowskie na Podlasiu*, red. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
117. Michałowski Grzegorz, Jarmoszewicz Teresa: *Sławatycze 1499-1999*, Sławatycze 1999.
118. Mielniczek Jan: *Węgrów: miasto moje, a w nim...*, Węgrów 2016.
119. Mierzwiński Henryk: *Udział Tatarów podlaskich w obronie niepodległej Polski w II połowie XVIII wieku*, [w:] *Powstanie 1794 roku i tradycje kościuszkowskie na Podlasiu*, red. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
120. Mierzwiński Henryk: *Walki zbrojne na Południowym Podlasiu w latach 1792-1944. Szkic do dziejów*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 5, 1997.
121. Mikuła Wojciech Stanisław: *Batalia pod Maciejowicami 10 X 1794 r. : sztuka wojowania armii powstańczej w insurekcji kościuszkowskiej*, Warszawa 2015.
122. Mikuła Wojciech Stanisław: *Działania militarne na ziemiach wschodnich w okresie powstań narodowych*, [w:] *Działania militarne na Mazowszu i w Polsce północno-wschodniej*, red. nauk. W. Wróblewski, Warszawa 2000. (Kościuszko w regionie siedleckim).
123. Mikuła Wojciech Stanisław: *Maciejowice 1794*, Warszawa 1991.
124. MK: *W hołdzie naczelnikowi i poległym żołnierzom*, „Twój Głos” 2013, nr 41.
125. MLS: *Nie tylko o Kościuszcze*, „Echo Katolickie” 2016, nr 42.
126. Młynarski Zdzisław: *Wspaniały znak wiary i patriotyzmu: uroczystości 200-lecie bitwy pod Maciejowicami*, „Nowe Echo Podlasia” 1994, nr 47.
127. (mm): *W Maciejowicach był Kościuszko*, „Nowe Echo Podlasia” 1992, nr 29, s. 5.
128. Mościcki Henryk: *Generał Jasiński i powstanie kościuszkowskie*, Warszawa 1917. (Działania zbrojne na ziemi podlaskiej).
129. *Naczelnik i insurekcja : program obchodów 200-rocznicy Powstania Kościuszkowskiego 1794-1994*, aut. tekstów Maria Nowak-Kasprzysiak, Stanisław M. Jankowski; zdj. Grażyna Kułakowska [et al.], Kraków 1994.
130. Nakonieczny Andrzej: *Tradycja Kościuszkowska na Ziemi Maciejowickiej*, „Nowe Echo Podlasia” 1994, nr 36 ; nr 39
131. Niebelski Eugeniusz: *Maciejowice Kościuszkowskie*, [w:] Niebelski Eugeniusz, *Nieprzejednani wrogowie Rosji : duchowieństwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1863 roku i na zesłaniu*, Lublin 2008.
132. Niedziółka Katarzyna Teresa: *Dzieje Domanic 1548-2002*, Siedlce 2005.
133. Niemcewicz Julian Ursyn: *Pamiętniki czasów moich : dzieło pośmiertne Juliana Ursina Niemcewicza*, Lipsk 1868. (Pobył Kościuszki i Niemcewicza w Siedlcach).
134. Nowiński Krzysztof: *Gdyby Kościuszko to widział*, „Spotkania z Zabytkami” 2004, nr 10.
135. Ogiński Michał Kleofas: *Pamiętniki Michała Ogińskiego o Polsce i Polakach : od roku 1788 aż do końca roku 1815*. T. 2, Poznań 1870. (Bitwa pod Maciejowicami).

136. Ohry Avi : *General Thaddeus Kościuszko and his spinal corg injury = Uraz rdzenia kręgowego generała Tadeusza Kościuszki*, „Ortopedia, Traumatologia, Rehabilitacja” 2011, nr 5. (Bitwa pod Maciejowicami).
137. Olkowicz Andrzej: *Węgrów po upadku niepodległości*, „Tygodnik Siedlecki” 1987, nr 46, s. 7.
138. Onyszczyk Jarosław: *Kodeń: od siedziby magnackiej do osady gminnej : (dzieje ośrodka od drugiej połowy XVIII wieku do odzyskania niepodległości)*, Warszawa ; Kodeń ; Bydgoszcz 2016.
139. Orłowski Ryszard, Szaflik Józef Ryszard: *Dzieje miasta Łukowa*, Lublin ; Łuków 1962.
140. Osiak Stanisław: *Miastków i okolice*, Miastków 2006.
141. Orzyłowski Wiesław: *Tadeuszowi Kościuszce - Podlasie 1817-1917*, „Lamus” nr 29, 2007.
142. Paciorek, Kazimierz: *Miejsca Pamięci Narodowej obszaru Lokalnej Grupy Działania Forum Powiatu Garwolińskiego*, Garwolin 2012.
143. Paszkowski Franciszek: *Dzieje Tadeusza Kościuszki pierwszego naczelnika Polaków*, Kraków 1872. (M. in. pobyt Kościuszki w regionie siedleckim, bitwa pod Maciejowicami).
144. *I Kosynierski Jarmark w Maciejowicach : 10-12.X.2003 r. : niepowtarzalna impreza wprost z epoki kościuszkowskiej*, Maciejowice 2003. (DŹS).
145. Pietrzak Edyta: *Przez rok z Tadeuszem Kościuszką*, „Wschód: Kwartalnik społeczno-kulturalny” 2017, nr 4. (Włodawa).
146. Pietrzak Marian: *Kościuszko i Poniński*, „Tygodnik Siedlecki” 1987, nr 48, s. 6.
147. *V wieków dziejów Siedlec*, pod redakcją naukową Dariusza Grzegorzczuka i Piotra Matusaka, Siedlce 2011.
148. *500 lat województwa podlaskiego - historia w dokumentach*, [aut. Janusz Danieluk, Tomasz Jaszczolt, Marek Kietliński, Bartłomiej Samarski], Białystok 2013.
149. *Pisma Tadeusza Kościuszki*, wybrał, objaśnił i wstępem poprzedził Henryk Mościcki, Warszawa 1947. (Odezwa do żołnierzy w czasie pobytu pod Wiśniewem).
150. *Plan bitwy pod Maciejowicami [d]ie 10. 8[octo]br[i]s 1794, [post 1794]*.
151. *Po stu latach : 15 października 1917 r.: wydawnictwo pamiątkowe dla uczczenia bohatera narodowego Tadeusza Kościuszki*, pod red. Jerzego Orwicza i Marji z Przeddzieckich hr. Walewskiej, Warszawa 1917.
152. *Podzamcze*, [w:] Paciorek Kazimierz, *Miejsca Pamięci Narodowej obszaru Lokalnej Grupy Działania Forum Powiatu Garwolińskiego*, Garwolin 2011. (Kamienie upamiętniające bitwę 1794 r. miejsce złożenia rannego Tadeusza Kościuszki)
153. Popko Krzysztof: *Pomnik Tadeusz Kościuszki odrestaurowany*, „Wschód: Kwartalnik społeczno-kulturalny” 2017, nr 4. (Włodawa).
154. *Powstanie kościuszkowskie*, [w] Marek Gędek, *Ilustrowana historia wojen i bitew polskich*, Warszawa 2014.
155. *Powstanie kościuszkowskie: bitwa pod Maciejowicami 10 października 1794 r.*, [w:] Romański Romuald: *Błędy wojenne polskich dowódców*, Warszawa 2013.
156. *Powstanie kościuszkowskie 1794 : dzieje militarne*. T. 2, zespół aut. Andrzej Ajnenkiel [et al.] ; pod red. Tadeusza Rawskiego ; koordynator nauk. Janusz Wojtasik, Warszawa 1996.
157. *Powstanie 1794 roku. Dzieje i tradycja. Studia i szkice w dwustulecie*, red. H. Szwanowska, Warszawa 1996.
158. *Powstanie 1794 roku i tradycje kościuszkowskie na Podlasiu*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.

159. Przyborowski Walery: *Grom maciejowicki : powieść historyczna z r. 1794*, Warszawa 1918.
160. Pycka Justyna: *Po co świętować klęskę?*, „Tygodnik Siedlecki” 2016, nr 41.
161. Ratajczyk Leonard: *Bitwa pod Maciejowicami i końcowe działania zbrojne w powstaniu kościuszkowskim: I Krajowe Sympozjum Kościuszkowskie w Maciejowicach*, Maciejowice ; Sokołów Podlaski 1988.
162. Ratajczyk Leonard: *Kalendarium życia i działalności Tadeusza Kościuszki*, „Niepodległość i Pamięć” nr 1, 1996.
163. Rawski Tadeusz: *Maciejowice 1794*, Warszawa 2008.
164. Rawski Tadeusz: *Insurekcja kościuszkowska 1794 r. Refleksje w 200-lecie*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” R. XXXIX, nr 1-2. (Wpływ bitwy pod Terespołem 19 IX 1794 r. na losy powstania).
165. Reymont Władysław Stanisław: *Rok 1794 : insurekcja : powieść historyczna*, Warszawa 1918.
166. Roguski Mirosław: *Działalność Deputacji Komisji Porządkowej Ziemi Liwskiej w 1794 roku*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” t. 1 , 2004.
167. Roguski Mirosław: *Onufry Oborski i inni. Postawy i działalność konsyliarzy targowickich ziemi liwskiej w czasach Sejmu Wielkiego, konfederacji targowickiej i powstania kościuszkowskiego*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” Z. 20, 2016.
168. Roguski Mirosław: *Pospolite ruszenie Ziemi Liwskiej w 1794 roku*, „Rocznik Liwski” t.1, 2005/2006.
169. Roguski Mirosław: *Postawy i działalność szlachty liwskiej po upadku powstania kościuszkowskiego*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” t. 2, 2005.
170. Roguski Mirosław: *Postawy szlachty liwskiej wobec konfederacji targowickiej, powstania kościuszkowskiego i listopadowego*, [w:] *Między irredentą a kolaboracją : od T(t)argowicy po "Kataryniarzy"*, redakcja Mateusz Klempert, Olsztyn 2017.
171. Roguski Mirosław: *Sokołów Podlaski i ziemia drohicka w czasach powstania kościuszkowskiego*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 2, 2014.
172. Roguski Mirosław: *Trzy powstania : tradycje powstańcze na pograniczu Mazowsza i Podlasia*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 1, 2013.
173. Roguski Mirosław: *Udział szlachty - ziemian liwskich w powstaniu kościuszkowskim i listopadowym*, [w:] *Ziemianie mazowieccy wobec obronności Ojczyzny. Od konfederacji barskiej po II wojnę światową*, red. Jarosław Kita, Bogumiła Umińska, Ciechanów 2015.
174. Roguski Mirosław: *Wysilek zbrojny ziemi liwskiej w insurekcji 1794 roku*, „Rocznik Kałuszyński” z. 5, 2005.
175. Roguski Mirosław: *Ziemia liwska w czasach powstania kościuszkowskiego*, „Węgrowskie Bądźmy Razem” nr 22 , 2017.
176. Rombel Mariusz: *Insurekcja kościuszkowska w okolicy Sobień - Jezior, Karczewa i Góry Kalwarii*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 20, 2015.
177. Sieradzki Sławomir: *Terespol 1794. Przegrana bitwa nad Bugiem*, „Tygodnik Podlaski” 2010, nr 37.
178. Siudalski Stefan Jerzy: *Walery Przyborowski (1845-1913) i jego "Grom maciejowicki"*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 21, 2016.
179. Skałkowski Adam: *Kościuszko w świetle nowszych badań*, Warszawa 1991.
180. Skałkowski Adam: *Z dziejów insurekcji 1794 r.*, Warszawa 1926. (M.in. o organizacji pospolitego ruszenia na Podlasiu).
181. Skoczek Tadeusz: *Tadeusz Kościuszko w sztuce*, „Niepodległość i Pamięć” nr 2, 2016. (Bitwa pod Maciejowicami).

182. Smoliński Aleksander: *Jak Kościuszko dostał się do niewoli pod Maciejowicami*, "Przegląd Historyczno-Wojskowy" nr 4, 2014.
183. Smółko Zbigniew: *O Kościuszcze, carskich darach i podlaskiej mądrości: łącząc rowerem*, „Wspólnota Bialska” 2015, nr 52, s. 17. (Rozwadowka).
184. Soćko Joanna: *Pamięć i wielki szacunek*, „Życie Siedleckie” 2017, nr 41.
185. *Sokołów Podlaski: dzieje miasta i okolic*, pod red. Grzegorza Ryżewskiego, Białystok 2006.
186. [Sosna, pod którą odpoczywał Naczelnik Kościuszko przed bitwą pod Maciejowicami w r. 1794], 1937. (Fotografia).
187. Sowa Justyna: *Bitwa pod Terespołem 1794 r.*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2009, z. 3.
188. Sowa Justyna: *Bitwa Terespolska*, „Goniec Terespolski” 2009, nr 2.
189. Sowa Justyna: *Pomniki upamiętniające bitwę pod Terespołem 19 września 1794 r.*, „Goniec Terespolski” 2015, nr 1, 2015.
190. Sowa Justyna: *Pomniki upamiętniające bitwę pod Terespołem w okresie Insurekcji Kościuszkowskiej*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2014, z. 3.
191. Sowa Justyna: *Z Terespoła do Krakowa*, „Goniec Terespolski” 2010, nr 1.
192. Sułek Zdzisław: *Sprzysiężenie Jakuba Jasińskiego*, Warszawa 1982. (Wysiłek społeczeństwa podlaskiego w aprowizacji powstania).
193. Swat Tadeusz: *Upamiętnienie miejsc związanych z Insurekcją Kościuszkowską, Insurekcja kościuszkowska w dziejach i tradycji*, red. nauk. Janusz Gmitruk, Andrzej Stawarz, Warszawa 2004.
194. Stachowicz Michał : *Kościuszko pod Maciejowicami d. 10 Pazdzier: 1794 r, ca 1800*. (Rysunek).
195. Staszczuk Jarosław: *Spotkali się już po raz 28*, „Twój Głos” 2011, nr 1.
196. Strychalski Jerzy: *Bitwa pod Maciejowicami*, Siedlce 1987.
197. Szczehura Tomasz: *Dzieje wsi Wilczogęby od czasów najdawniejszych do roku 1973*, Warszawa 2004.
198. Szczepanowski K. : *Wyrażenie ostatniej batalij Polaków z Moskalami w roku 1794 odprawiony pod wsią Maciejowicami [...], [post 1794]*. (Mapa). Dok. towarzyszący - rps z tekstem identycznym jak tyt.: Wyrażenie ostatniej batalij Polaków z Moskalami w roku 1794 odprawiony pod wsią Maciejowicami, gdzie Naczelnik Kościuszko kwotą woyska obozem stojąc, otoczony został od daleko liczniejszego nieprzyjaciela, startł się z nim mężnie, lecz gdy Pułki Królewskie z prawego skrzydła pierzchły, do ostatka się broniąc, raniony i do niewoli zabrany został.
199. Sztelmach Michał: *Pamiętają o Kościuszcze: sympozjum naukowe*, „Echo Katolickie” 2014, nr 42.
200. Sztelmach Michał: *Żelechów w czasach insurekcji kościuszkowskiej*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 22, 2017.
201. Szudejko Romuald: *"Podlaski" Kościuszko*, „Gościniec Bialski” 2007, nr 1.
202. Szyndler Bartłomiej, *Powstanie kościuszkowskie 1794*, Warszawa 2001, s. 343. (Działania wojsk rosyjskich na Podlasiu w październiku 1794 r.)
203. Śliwiński Artur: *Bitwa pod Maciejowicami*, Tygodnik Ilustrowany 1917, nr 41.
204. Śliwiński Artur: *Powstanie kościuszkowskie*, Warszawa 1920. (Pobyt Kościuszki w Siedlcach, bitwa pod Maciejowicami).
205. Śmiałowski Eustachy: *Tadeusz Kościuszko: jego życie i czyny*, Kraków 1901. (Bitwa pod Maciejowicami).
206. *Tadeusz Kościuszko 1746-1817. Republikanin, naczelnik, inżynier. Epoka, postać, konteksty, dokumenty*, „Polityka”. Wydanie Specjalne, [red. nac. Jerzy Baczyński], „Pomocnik Historyczny” 2017, nr 2.

207. *Tadeusz Kościuszko*, pod red. Haliny Burštyn'skiej i Zinaidy Levčuk. Brześć 2006. (Materiały międzynarodowej konferencji popularno-naukowej poświęconej słynnemu Polakom wywodzącym się z Polesia ; cz. 4).
208. *Tadeusz Kościuszko - obrońca wolności Narodu Polskiego : na pamiątkę odbytego w d. 10 Października 1861 r. Nabożeństwa za poległych w bitwie pod Maciejowicami i wzięcia do niewoli Kościuszki*, 1861. (DŹS).
209. [*Tadeusz Kościuszko pod Maciejowicami*], ca 1860. (Fotografia).
210. Tokarski Mieczysław: *Krupczyce i Terespol 1794 r.*, „Wschód. Kwartalnik społeczno-kulturalny” 2011, nr 4.
211. *Tadeuszowi Kościuszce w rocznicę bitwy pod Maciejowicami*, Cieszyn 1906.
212. Tokarski Mieczysław: *Śladami Tadeusza Kościuszki po Polesiu Lubelskim*, „Wschód. Kwartalnik społeczno-kulturalny” 2011, nr 2.
213. Tretiak Józef: *Finis Poloniae!: historia legendy maciejowickiej i jej rozwiązanie*, Lwów 1921.
214. Urwanowicz Jerzy: *Ofiarność elit. Społeczne poparcie insurekcji w województwie podlaskim*, „Gryfita” nr 5, 1994.
215. Wachowicz Barbara: *Maciejowicka klęska*, „Nasz Dziennik” 2017, nr 146.
216. Wagner Marek: *Powstanie kościuszkowskie na Podlasiu i w Wielkim Księstwie Litewskim*, [w:] *Powstanie 1794 roku i tradycje kościuszkowskie na Podlasiu*, red. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
217. WAJ: *Pamięć o Naczelniku i jego kosynierach*, „Echo Katolickie” 2015, nr 42.
218. Walicki Ryszard: *Wspomnienia więzienne Juliana Ursyna Niemcewicza*, Warszawa 2016. (M.in. o bitwie pod Maciejowicami).
219. Walter-Janke Zygmunt: *Artyleria Koronna w obronie niepodległości Polski 1792-1794*, Lublin 1999.
220. Węda Łukasz: *Tatarzy bialscy w powstaniu kościuszkowskim*, „Echo Studzianki” 2017, nr 3.
221. *Węgrów : dzieje miasta i okolic w latach 1441-1944 : praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka i Tadeusza Swata, Węgrów 1991.
222. *Węgrów : dzieje, społeczeństwo, kultura*, red. Franciszek Midura, Aleksy Chmiel, Węgrów 2011.
223. Więch-Tchórzewska Wanda: *Obchody rocznic powstania kościuszkowskiego na Podlasiu Południowym*, [w:] *Powstanie 1794 roku i tradycje kościuszkowskie na Podlasiu*, red. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
224. Wocial Andrzej: *Kałużyn a insurekcja kościuszkowska 1794*, „Rocznik Kałużyński” z. 3, 2003.
225. Wojtasik Janusz: *Polskie powstania narodowe XVIII-XIX w. w świetle historiografii*, [w:]
226. *Polska historiografia wojskowa. Stan badań i perspektywy rozwoju. VI Ogólnopolskie Forum Historyków Wojskowości*, red. H. Stańczyk, Toruń 2002.
227. Wojtasik Janusz: *Tadeusz Kościuszko w świetle polskich publikacji*, „Niepodległość i Pamięć” 2011, nr 2.
228. Wojtasik Janusz: *Z myślą o Niepodległej...: polskie powstania narodowe i próby powstańcze w latach 1795-1914*, Warszawa 2013.
229. Woltanowski Andrzej: *Powstanie Kościuszkowskie na Podlasiu*, [w:] *Z dziejów wojskowych ziem północno-wschodnich Polski. Cz. 1*, pod red. Zygmunta Kosztyły, Białystok 1986. (Działania zbrojne w regionie siedleckim).
230. Wroński Paweł : *Chwała pokonanemu*, „Gazeta Wyborcza” 2004, nr 238, s. 22-23. (Bitwa pod Maciejowicami).

231. Wysokiński Jan: *Szlak Tadeusza Kościuszki w woj[ewództwie] siedleckim*, Siedlce; Lublin [1989].
232. Wyszynski Henryk: *Podlaskim szlakiem Tadeusza Kościuszki*, Biała Podlaska 1998.
233. WZ: *Maciejowice świętowały*, „Życie Siedleckie” 2014, nr 42.
234. *Z nieznannej przeszłości Białej i Podlasia*, red. J. Skowronek i T. Krawczak, Biała Podlaska 1990.
235. Zahorski Andrzej: *Uzbrojenie i przemysł zbrojeniowy w powstaniu kościuszkowskim*, Warszawa 1957. (Rola Podlasia w zaopatrzeniu sił powstańczych).
236. Zając Wioleta: *Tadeusz Kościuszko, czyli bohater ponadczasowy*, „Życie Siedleckie” 2013, nr 41.
237. Zajączek Józef: *Józefa Zajączka pamiętnik albo Historia rewolucji czyli Powstanie roku 1794*, Poznań 1862. (M. in. o bitwie pod Maciejowicami).
238. Zakrzewska Blanka, Zaunarowa Irena: *Siedleckie miejsca pamięci narodowej*, Siedlce, 2005.
239. Zielińska Anna: *Zarys dziejów Gródka nad Bugiem*, Siedlce 2002.
240. Żebrawski Teofil : [Plan bitwy pod Maciejowicami 1794], [między 1830 i 1839]. (Grafika).
241. Żuchowska Regina: *Szlachetce córki nie dam : historia niespełnionej miłości*, „Słowo Podlasia” 2000, nr 2 ; nr 3. (Historia miłości Ludwiki Sosnowskiej (Lubomirskiej) do T. Kościuszki).

Lata 1795-1830. Księstwo Warszawskie. Królestwo Kongresowe

242. *Aleksandra Ogińska i Siedlce w trzech pamiętnikach z XIX wieku*, teksty opracowali i wstępem opatrzyli Rafał Dmowski i Artur Ziótek’ Siedlce 2007.
243. Borkowska Aleksandra: *Dawniejsze Siedlce. Urywek z opowiadania mojej babki*, [w:] *Aleksandra Ogińska i Siedlce w trzech pamiętnikach z XIX wieku*, teksty opracowali i wstępem opatrzyli Rafał Dmowski i Artur Ziótek, Siedlce, 2007.
244. Chojnacki Andrzej: *Antoni Hincz (1794-1873). Oficer artylerii Królestwa Kongresowego, urzędnik województwa podlaskiego, guberni podlaskiej i lubelskiej*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 20, 2016.
245. Chojnacki Andrzej: *Cywilna i wojskowa elita władzy departamentu siedleckiego po upadku Napoleona I. Pobyt Aleksandra I - cara Rosji w Węgrowie i Sokołowie*, „Rocznik Liwski” t.5, 2010/2011.
246. Chojnacki Andrzej: *Działalność urzędnicza i życie prywatne Józefa Grzybowskiego w czasach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19, 2014.
247. Chojnacki Andrzej: *Garnizon węgrowski w czasach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego : żołnierze węgrowscy i ich środowisko*, „Rocznik Liwski” t. 7, 2014.
248. Chojnacki Andrzej: *Proces formowania Wojska Polskiego oraz lokalnych władz w maju i czerwcu 1809 r. w okolicach Siedlec i Białej. Komendanci Placu Departamentu Siedleckiego w latach 1809-1813*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 16, 2008.
249. Chojnacki, Andrzej: *Sokołów Podlaski w pierwszych latach zaborów : wybrane życiorysy żołnierzy epoki polegionowej okolic Sokołowa Podlaskiego*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 3, 2015.

250. Chojnacki Andrzej: *Siedleckie groby żołnierzy Księstwa Warszawskiego, Królestwa Polskiego i powstańców listopadowych*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19, 2014.
251. Chojnacki Andrzej: *Wodynie i okolice przetomu XVIII i XIX wieku*, Siedlce 2014.
252. Chojnacki Andrzej: *Wojna i żołnierze departamentu siedleckiego w czasach Księstwa Warszawskiego*, [w:] *Siedlce w dobie napoleońskiej 1809-1815*, pod red. Artura Rogalskiego, Siedlce, 2009.
253. Chojnacki Andrzej: *Wywiad pograniczny w Departamencie Siedleckim w świetle raportów podprefektów w lipcu i sierpniu 1812 roku*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” t. 5, 2008.
254. Chojnacki Andrzej: *Związki Żydów z armią w departamencie siedleckim i województwie podlaskim 1809-1831*, [w:] *Żydzi Kosowa Lackiego*, red. Artur Zióntek, Kosów Lacki, 2016.
255. Chojnacki Andrzej: *Żołnierze garnizonu sokołowskiego w latach 1822-1830*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 4, 2016, s. 25-40.
256. Chojnacki, Andrzej: *Żołnierze w społeczeństwie regionu siedleckiego w latach 1795-1831*, Radzyń Podlaski-Siedlce 2015.
257. Chojnacki Andrzej: *Żołnierze Wojska Polskiego w społeczeństwie regionu siedleckiego w latach 1795-1831 : praca doktorska*, Siedlce 2011.
258. Chojnacki Andrzej, Jastrzębska Krystyna: *Finanse wojskowe regionu siedleckiego w latach 1809-1810*, [w:] *Siedlce w dobie napoleońskiej 1809-1815*, pod red. Artura Rogalskiego, Siedlce 2009.
259. Dmowski Rafał: *Loża "Orzeł Biały Przywrócony" - czyli masoni w Siedlcach*, „Prestiż” 2016, nr 2.
260. Dmowski Rafał: *Szkice z dziejów diecezji podlaskiej*, „Szkice Podlaskie” z. 16, 2008.
261. Drozdowski Marian Marek: *Ziemia Garwolińska między Powstaniem Kościuszkowskim a Powstaniem Listopadowym*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej”, z. 22, 2017.
262. *Dzieje Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej w latach 1818-1867*, pod redakcją Edwarda Jarmocha, Sławomira Byliny, Romana Wiszniewskiego, Siedlce ; Bydgoszcz 2017.
263. Garbaczewski Jerzy: *Podlasiacy pod Somosierrą*, „Nowe Echo Podlasia” 1997, nr 20.
264. Garbaczewski Jerzy: *Ulani chłopcy malowani*, „Kurier Siedlecki” 1995, nr 10. (Wojsko w Siedlcach w okresie Księstwa warszawskiego).
265. Gembarzewski Bronisław: *Wojsko polskie 1807-1814*, Warszawa 1905.
266. (M.in. rozbudowa struktur wojskowych w Siedlcach).
267. Geresz Józef: *Z dziejów Podlasia*, „Echo Katolickie” 2010, nr 36-52 ; 2011, nr 1-27.
268. Gil Andrzej: *Polityczne uwarunkowania powstania diecezji janowskiej czyli podlaskiej*, [w:] *Diecezja siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja W. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018.
269. Hoffmanowa Klementyna: *Przejażdżka w Podlasie. (W roku 1826)*, [w:] *Aleksandra Ogińska i Siedlce w trzech pamiętnikach z XIX wieku*, teksty opracowali i wstępem opatrzyli Rafał Dmowski i Rafał Zióntek. Siedlce 2007.
270. Kuligowski Janusz: *Kontrakt zamiany dóbr siedleckich na dobra rządowe w Lubelskiem pomiędzy księżętami Czartoryskimi a rządem austriackim z 15 VI 1807 r.* „Prace Archiwalno-Konserwatorskie na Terenie Województwa Siedleckiego” z. 10, 1997.
271. Kuziak Dariusz: *Gdy do Siedlec wkroczył gen. Roźniecki...*, „Tygodnik Siedlecki” 2009, nr 51. (Siedlce w czasach Księstwa Warszawskiego).
272. Lelewel Prot: *Pamiętniki i diariusz domu naszego*, Wrocław 1966. (Udział ludności cywilnej w organizacji życia codziennego w Siedlcach po 1809 r.).

273. Łazor Paulina: *Aleksander o sprawie polskiej w "Pamiętniku... księcia Michała Kleofasa Ogińskiego : przyczynek do genezy Królestwa Polskiego*, [w:] *System polityczny, prawo, konstytucja i ustroj Królestwa Polskiego 1815-1830: w przededniu dwusetnej rocznicy powstania unii rosyjsko-polskiej*, pod red. Lecha Mażewskiego, Radzymin 2013.
274. Łukasiewicz Mariusz: *Armia księcia Józefa 1813*, Warszawa 1986.
275. MD: *Siedleccy ulani i huzarzy*, „Echo Katolickie” 2016, nr 46.
276. Mielnik Marcin: *Regionalna władza policyjna Księstwa warszawskiego na przykładzie Ziemi Łukowskiej*, „Roczniki Wyższej Szkoły Biznesu i Administracji w Łukowie” nr 9, 2013.
277. Mioduszewski Jan: *Kozietulski w Białej (1815-1863-1928)*, Jan Motor (ks. Jan Mioduszewski) ; wstęp i oprac. Andrzej Chojnacki i Artur Ziontek, Radzyń Podlaski 2016.
278. Młynarski Zdzisław: *Formacja intelektualna alumnów seminarium duchownego w Janowie Podlaskim (1818-1828)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1970, nr 4.
279. Pawłowski Bronisław: *Historia wojny polsko-austriackiej 1809 roku*, Warszawa 1935. (Gen. Aleksander Roźniecki w Siedlcach 6 maja 1809 r.).
280. Rogalski Artur: *Departament siedlecki A.D. 1912. Szkic z dziejów regionu*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” t. 15, 2006.
281. Rogalski Artur: *Materiały z dziejów departamentu siedleckiego*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” t. 14, 2004.
282. Rogalski Artur: *Radzyń i powiat radzyński w okresie Księstwa Warszawskiego 1809-1812 : próba nakreślenia problemu badawczego*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” t. 6, 2008.
283. Roguski Mirosław: *Józef Grzybowski - działalność publiczna w czasach stanisławowskich*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19, 2014.
284. Romaniuk Zbigniew: *Podróże Joachima Lelewela przez Podlasie w 1822 i 1824 roku*, [w:] *Bielski almanach historyczny*, pod red. Zbigniewa Romaniuka, Bielsk Podlaski 2016.
285. *Siedlce w dobie napoleońskiej 1809-1815*, pod red. Artura Rogalskiego, Siedlce 2009.
286. Sikorski Roch: *"Łyki" i "kołtuny" : pamiętnik mieszczanina podlaskiego (1790-1816)*, Białystok 2008.
287. Skarbek Fryderyk: *Dzieje Księstwa Warszawskiego, T. 3*, Warszawa 1897. (M.in. o regionie podlaskim).
288. Smith Digby: *Napoleon przeciwko Rosji 1812 : druga wojna polska*, Zakrzewo 2012. (M. in. opis działań w regionie siedleckim).
289. Sobolewski Zbigniew: *Imię twoje wystawiamy : dzieje diecezji siedleckiej (1818-2018)*, Siedlce 2017.
290. Soszyński A.: *Powstanie i organizacja diecezji janowskiej czyli podlaskiej*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 1968, nr 7-8.
291. Welik Grzegorz: *Powitanie wojska - 1809 r.*, „Kurier Siedlecki” 2011, nr 3.
292. Welik Grzegorz: *Szczęśny rok 1809*, „Kurier Siedlecki” 1944, nr 33, s. 6.
293. Welik Grzegorz: *6 maja 1809 r. - wojska Księstwa Warszawskiego wyzwalają Siedlce*, „Kurier Siedlecki” 2008, nr 5.
294. Więch-Tchórzewska Wanda: *Opis miasta Siedlce z 1920 r.*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” t. 13, 2002.
295. Willaume Juliusz: *Obrona Księstwa Warszawskiego w 1812 r.*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” T. 3, 1930, z. 1 i 2. (M.in. o działaniach zbrojnych na Podlasiu).
296. Winter Antoni: *Siedlce jako ośrodek administracyjny w XIX wieku*, „Szkice Podlaskie” 1983.
297. Witczuk Włodzimierz: *Maciejowice – serce i wiara*, „Kurier Siedlecki” 1994, nr 41.

298. Wojtasik Janusz: *Siedlce w latach zaborów (1795-1914)*, [w:] *Siedlce 1448-2007*, red. naukowa Edward Kospath-Pawłowski, Siedlce 2007.
299. Zadrozny, Tomasz Jerzy: *Srebrni huzarzy*, „Prestiż” 2017, nr 1. (Odsłonięcie tablicy upamiętniającej miejsce stacjonowania w latach 1809-1812 sztabu 13 pułku huzarów Księstwa Warszawskiego i sztabu dywizji ułanów Królestwa Polskiego w latach 1816-1824).
300. *Ziemia radzyńska 1810-1815*, pod red. Artura Rogalskiego, Radzyń Podlaski 2011.
301. *Ziemia radzyńska 1815-1831*, pod red. Tomasza Osińskiego, Radzyń Podlaski 2013.

Powstanie listopadowe 1830 r.

302. Aftyka Cezary, Redzik Sylwester: *Bitwa pod Iganiami*, [w:] *Szkice z dziejów powstania listopadowego - w 180. rocznicę bitwy pod Iganiami (1831-2011) : praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Siedlce, 2011.
303. Ajdacki Paweł: *Szlakiem cmentarzy wojennych z lat 1830–1831*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831 : dzieje, historiografia, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015.
304. Albrecht Janusz: *Bitwa pod Stoczkiem*, „Bellona” z. 6, 1921, z. 6.
305. Barzykowski Stanisław: *Historia powstania listopadowego. T. 3*, Poznań 1884. (Działania zbrojne na przełomie marca i kwietnia 1831 r., w regionie siedleckim).
306. Bednarski Waldemar Wojciech: *Organizacja siły zbrojnej na Podlasiu w okresie powstania 1830/31*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 4, 1972.
307. Bednarski Waldemar Wojciech: *Organizacja zaopatrzenia dla wojska na terenie województwa lubelskiego i podlaskiego w okresie powstania listopadowego 1831 r.*, „Studia Puławskie” t. 2, 1978.
308. Bednarski Waldemar Wojciech: *Rola wojskowa Lubelszczyzny i Podlasia w powstaniu listopadowym 1830 - 1831 r.*, Puławy 2003.
309. Bednarski Waldemar Wojciech: *Rola wojskowa ziem południowo-wschodnich Królestwa Polskiego w powstaniu listopadowym*, „Annales UMCS Sect.F”., vol. 37, 1982. (Także o woj. podlaskim).
310. Bednarski Waldemar Wojciech: *Straty wojenne Lubelszczyzny i Podlasia w powstaniu listopadowym*, [w:] *W kręgu zainteresowań naukowych profesora Tadeusza Mencla*, pod red. Albina Kopruckowniaka, Lublin 1999.
311. Bednarski Waldemar Wojciech: *Z dziejów powstania listopadowego 1830-1831 r. na Lubelszczyźnie i Podlasiu*, Puławy 1993.
312. Bem Józef: *O Powstaniu Narodowym w Polsce. Cz. 3*, Paryż 1848. (Bitwa pod Iganiami).
313. Białczak Adam: *Powstańczy toast*, „Życie Siedleckie” 2002, nr 13. (Pomnik upamiętniający bitwę pod Iganiami).
314. *Bitwa pod Dębem Wielkim. Dnia 31 marca*, [w:] Englert Adam Wincenty: *Przewodnik po polach bitew wojny polsko-rosyjskiej 1830-1831 r.*, pod red. mjr. Ottona Laskowskiego, Warszawa 1931.
315. *Bitwa pod Dębem Wielkim 1831: komiks historyczny*: rys. Rafał Mróz ; scenariusz Marcin Skoczek ; red. Krzysztof Kalinowski, Bogdan Kuć, Dębe Wielkie 2014.
316. *Bitwa pod Domanicami 1831*, [w:] *Domanice: przyroda - tradycja – historia*, Emilianówka, 2013. (Oprac. na podst.: Jerzy Strychalski/Bitwa pod Domanicami 10 kwietnia 1831, Muzeum Okręgowe, Siedlce 1988).

317. *Bitwa pod Iganiami 10 kwietnia 1831 r. : wybór źródeł, wstęp i oprac.* Rafał Dmowski, Iganie-Siedlce, 2011.
318. *Bitwa pod Stoczkiem 14 lutego 1831 r.:* [w:] Czesław Pietrasik, *Ku chwale Ojczyzny*, Siedlce 2012.
319. *Bitwa pod Stoczkiem 14 lutego 1831. r. Zniszczenie przez generała Dwernickiego korpusu gen. Geismara*, Lwów [1910-1914]. (Pocztówka).
320. *Bitwy na Podlasiu*, [w:] Sobolewski, Zbigniew, *Imię twoje wysławiamy : dzieje diecezji siedleckiej (1818-2018)*, Siedlce 2017.
321. (blmm): *Historycznie na Stanicy*, „Tygodnik Siedlecki” 2008, nr 37. (Odsłonięcie tablicy upamiętniającej bitwę pod Iganiami w 1831 r.).
322. Bloch Czesław: *Generał Ignacy Prądzyński 1792-1850*, Warszawa 1974. (M.in. opis bitwy pod Iganiami).
323. Bloch Czesław: *Generał Wojciech Chrzanowski jako dowódca i twórca planów operacyjnych w wojnie polsko-rosyjskiej 1830-1831* [Dokument z mikrofilmowany], [w:] *Studia i materiały do historii wojskowości t.7 cz. 2*, Warszawa 1981.
324. Bloch Teresa, Bloch Czesław: *Dobrowolne ofiary województw prawobrzeżnych Królestwa Polskiego w Powstaniu Listopadowym*, „Roczniki Humanistyczne” t. 22, 1974. (Dot. m.in. woj. podlaskiego).
325. BoNo: *Skrzynecki pod Dobrem*, „Tygodnik Siedlecki” 2003, nr 8.
326. Brodowska M.: *Zwycięstwo pod Stoczkiem*, „Słowo Podlasia” 2003, nr 6.
327. Bryńczak Bożena: *Pochówki żołnierzy powstania listopadowego odkryte podczas badań archeologicznych*, „Rocznik Liwski” t. 8, 2015. (Referat z konferencji naukowej Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie: Bitwa na Liwskich Mostach 9-15 kwietnia 1831 r., Liw 15-04-2015)
328. Brzeziński Stanisław: *Ziemia Łosicka w powstaniach narodowych 1830 i 1863 r.*, [w:] *Ziemi Łosickiej drogi do niepodległości*, pod red. Arkadiusza Indrasczyka, Warszawa 2004.
329. Buczek Mirosław: *Armaty zdobywała wiara*, „Tygodnik Siedlecki” 1991, nr 7, s. 5. (Bitwa pod Stoczkiem).
330. Callier Edmund: *Bitwy i potyczki stoczone przez wojsko polskie w roku 1831*, Poznań 1881.
331. Celiński Stanisław: *Kto chciał zwyciężyć? : w rocznicę powstania listopadowego*, „Tygodnik Siedlecki” 1991, nr 1, s. 5.
332. Charczuk Wiesław: *Niewykorzystane zwycięstwo*, z dr. Wiesławem Charczukiem z UPH w Siedlcach, rozm. przepr. MD, „Echo Katolickie” 2012, nr 16. (Bitwa pod Iganiami).
333. Chłudziński Tomasz: *Szlakami powstania listopadowego*, Warszawa 1985.
334. Chłapowski Dezydery: *Pamiętniki. Cz. 2, Wojna roku 1830-1831*, Poznań 1899. (Bitwa pod Liwem).
335. Cygan Jerzy M.: *Beniamin Szymański, kapucyn, biskup podlaski. Stan badań*, „Studia Podlaskie” nr 1, 1995.
336. Cygan Jerzy M. : *Beniamin Szymański OFM Cap. a powstanie listopadowe*, [w:] *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831. W 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
337. d.: *Wypadki kwietniowe roku 1831*, „Seroczyniak” nr 1, 2011.
338. Dembiński Henryk: *Jenerała Henryka Dembińskiego Pamiętniki o powstaniu w Polsce r. 1830-31 t. I*, Kraków 1875. (Iganie).
339. Dembowski Leon: *Moje wspomnienia z czasów W. Księstwa Warszawskiego i wojny polsko-rosyjskiej 1831 roku. T. 1-2*, Petersburg 1902. (Bitwa pod Iganiami).

340. Demidowicz Tomasz: *Z dziejów instytucji nadzwyczajnych : naczelnik wojenny podlaski 1831-1844*, „Rocznik Białskopodlaski” t. 17/19, 2009/2011.
341. Dmowski Rafał: *Bitwa pod Iganiami 10 kwietnia 1831 r. w świetle wspomnień gen. Ignacego Prądyńskiego : wybór dokumentów źródłowych*, [w:] *Wojskowość - bezpieczeństwo - wychowanie : księga jubileuszowa profesora Lecha Wyszczelskiego w 70. rocznicę urodzin. T. 2*, red. nauk. Aneta Niewęłowska, Siedlce 2012.
342. Dmowski Rafał: *Bitwa pod Iganiami w historiografii polskiej*, [w:] *Szkice z dziejów powstania listopadowego - w 180. rocznicę bitwy pod Iganiami (1831-2011) : praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Siedlce 2011.
343. Dmowski Rafał: *"Do grenadiera podobniejszy aniżeli do księdza" : ksiądz Jan Marcei Gutkowski : kapelan wojskowy, biskup, zesłaniec*, [w:] *Wincenty Krasiński : życie społeczno-kulturalne Warszawy i Królestwa Polskiego : praca zbiorowa*, pod red. Romana F. Kochanowicza, Tadeusza Skoczka, Warszawa 2016.
344. Dmowski Rafał: *Powstanie listopadowe na południowym Podlasiu i wschodnim Mazowszu w historiografii*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831 : dzieje, historiografia, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015.
345. Dmowski Rafał: *Powstanie listopadowe na południowym Podlasiu i wschodnim Mazowszu w historiografii*, „Rocznik Liwski” t. 8, 2015. (Referat z konferencji naukowej w Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie: Bitwa na Liwskich Mostach 9-15 kwietnia 1831 r., Liw 15.04.2015).
346. Dmowski Rafał: *Siedlce w XIX wieku – zarys problematyki badawczej*, [w:] *Aleksandra Ogińska i Siedlce w trzech pamiętnikach z XIX wieku*, teksty opracowali i wstępem opatrzyli Rafał Dmowski i Artur Ziótek, Siedlce 2007.
347. Dmowski Rafał: *W kręgu bitwy pod Iganiami*, „Prestiż” 2013, nr 4.
348. Drewnicki Leon: *Za moich czasów*, Warszawa 1971. (Wspomnienia świadka bitwy pod Liwem).
349. Dwernicki Józef: *Bitwa pod Stoczkiem : (ustęp z "Pamiętników)*, Lwów [1911].
350. Dwernicki Józef: *Pamiętniki generała Józefa Dwernickiego*, Lwów 1870. (Opis bitwy pod Stoczkiem w 1831 r.).
351. Dylągowa Hanna: *Duchowieństwo katolickie wobec sprawy narodowej (1764-1864)*, Lublin 1981. (Stosunek biskupa Gutkowskiego wobec powstania listopadowego).
352. Dzieńo Mariusz Robert: *Generał – poeta*, „Co Słyszać?” 2001, nr 39.
353. Eda: *Powstanie listopadowe na bis*, „Podlaskie Echo Katolickie” 2006, nr 16. (Wystawa pt. "Śladami powstania listopadowego na Podlasiu").
354. Englert Adam Wincenty: *Przewodnik po polach bitew wojny polsko-rosyjskiej 1830-1931 r.*, pod red. Ottona Laskowskiego ; oprac. Adam W. Englert, Juliusz Kozolubski, Stanisław Płoski ; [przedm. Otton Laskowski], Warszawa 1931.
355. Frankowski Jan: *Niszczenie szkół łukowskich po powstaniu listopadowym (1831-1852) i wiadomości o Konwikcie Szaniawskich w Łukowie. Szkic historyczny*, Warszawa 1926.
356. Frankowski Jan: *Niszczenie szkół łukowskich po powstaniu listopadowym (1831-1852) [Dokument elektroniczny]: wiadomości o konwikcie Szaniawskich w Łukowie. Szkice historyczne*, Siedlce 2004.
357. Garbaczewski J.: *Bohaterowie powstania*, „Tygodnik Siedlecki” 1991, nr 49, s. 6. (Antoni Kuszel).
358. Garbaczewski Jerzy: *Bohaterowie spod Igań*, „Tygodnik Siedlecki” 1989, nr 19, s. 6.
359. Garbaczewski J.: *Siedlczanie w powstaniu listopadowym*, Tygodnik Siedlecki” 1991, nr 48, s. 6.
360. Gawroński Franciszek Salezy: *Pamiętnik r. 1830/31 i kronika pamiętnikowa (1787-1831) pułkownika Franciszka Salezego Gawrońskiego*, wyd. Jan Czubek, Kraków 1916. (Zniszczenia wojenne w regionie Mińska Mazowieckiego w 1831 r.).

361. „Gazeta Polska”, nr 45 z 16 II 1831. (Bitwa pod Liwem).
362. Geresz Józef: *Z dziejów Podlasia*, „Echo Katolickie” 2011, nr 28-52 ; 2012, nr 1-25.
363. Giczela Piotr: *Tu, gdzie Dwernicki pokonał Geismara*, „Tygodnik Siedlecki” 2010, nr 24. (Bitwa pod Stoczkiem).
364. Gnat-Wieteska Zbigniew: *Iganie*, Pruszków 1997.
365. Gnat-Wieteska Zbigniew: *Stoczek*, Pruszków 1996.
366. Gnat-Wieteska Zbigniew: *Wawer - Dębe Wielkie*, „Rocznik Mińskomazowiecki” z. 17, 2009.
367. Goczałowski Stanisław Wojciech: *Wspomnienia lat ubiegłych. T. 1*, Kraków 1862. (Bitwa pod Liwem)
368. Gomółka Marcin: *Powstanie listopadowe na Ziemi Łukowskiej*, „Nasz Łuków” 2014.
369. Góral Marian: „*Oto dziś dzień krwi i chwały*”, „Tygodnik Siedlecki” 1986, nr 16, s. 7. (Bitwa pod Iganiami i Domanicami).
370. HB: *Generalowie powstania listopadowego*, „Gazeta Łosicka” 2010, nr 11.
371. Hirschberg Aleksander: *Bibliografia powstania narodu polskiego z r. 1830-1831, wspólnie z gronem akademików lwowskich ułożył A. Hirschberg*, Lwów 1882.
372. Hordejuk Sławomir: *Konstanty Arceki (1804-1874). Zapomniany oficer powstania listopadowego*, „Głos Piszczaca” 2017, nr 2.
373. Hordejuk Sławomir: *Tatarzy bialscy w powstaniu listopadowym*, „Kniaża” 2015, nr 7.
374. Hordejuk Sławomir: *Tatarzy bialscy w powstaniu 1830-1831*, „Echo Studzianki” 2013, nr 3.
375. *Iganie: pieczęć między wiekami*, wstęp Tomasz Nasiłowski ; posłowie Artur Ziontek, Iganie 2017.
376. *Iganie : 177. rocznica bitwy*, Siedlce 2008.
377. *Iganie 1831: była to tylko błyskawica*, [w:] Marek Nowicki, *Śladami polskich bitew*, Warszawa 2004.
378. *Iganie wczoraj i dziś : praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Iganie 2014.
379. Jabłonowski Stanisław: *Wspomnienia o baterii pozycyjnej artylerii konnej gwardii królewsko-polskiej*, Poznań 1860. (M. in. o bitwie pod Iganiami).
380. Jabłońska-Deptuła Ewa: *Przystosowanie i opór : zakony męskie w Królestwie Kongresowym*, Warszawa 1983. (Biskup podlaski Beniamin Szymański).
381. Jakubik Marian: *Cmentarze północnej części województwa siedleckiego, cz. III*, „Zeszyty Metodyczne. Vademecum działacza kultury” t. IV, cz. II, 1982. (Epidemia cholery w 1831 r. podczas powstania listopadowego).
382. Jarski Zygmunt: *Iganie : ze szkicami sytuacyjnymi i podobiznami dowódców*, Poznań 1926.
383. Jaszowski Józef: *Pamiętnik dowódcy raketników konnych*, Warszawa 1968. (Bitwa pod Liwem).
384. JGR: *W rocznicę powstania listopadowego*, „Tygodnik Siedlecki” 1980, nr 48, s. 4.
385. JO: *Powstanie listopadowe - między Wisłą a Bugiem*, „Wieści Sokołowskie” 2011, nr 49.
386. Jurzyk Martyna: *Cholera w Wojsku Polskim podczas powstania listopadowego - niechciany skutek Bitwy pod Iganiami*, [w:] *Iganie wczoraj i dziś : praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Iganie 2014.
387. Kalbarczyk Michał: *Bitwa pod Stoczkiem Łukowskim w dniu 14.02.1831 r.*, „Roczniki Wyższej Szkoły Biznesu i Administracji w Łukowie” nr 10, 2014.
388. Kalinowski Szczepan: *Powstanie listopadowe na Podlasiu 1830-1831*, „Gościńiec Bialski” 2004, nr 6.
389. Kaproń Marian: *Koń w polskiej wojskowości*, Warszawa 2018. (M. in. O działaniach zbrojnych w powstaniu listopadowym i styczniowym w regionie podlaskim).

390. Kasyk Marcin: *"Grzmia armaty" ...nie tylko pod Stoczkiem: 185. rocznica powstania listopadowego*, „Wspólnota Bialska” 2015, nr 47.
391. Kicka Natalia: *Pamiętniki*, Warszawa 1972. (Epidemia cholery w 1831 r.).
392. Klaczyński Adam: *Patrzcie na Iganie!*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 1.
393. Kledzik Maciej: *Legenda i prawda o bitwie pod Stoczkiem*, „Stolica” 1985, nr 8.
394. Kołaczkowski Klemens: *Wspomnienia jenerała Klemensa Kołaczkowskiego. Ks. 5. Od końca lipca do 22 listopada 1831 r.*, Kraków 1900. (Biskup Beniamin Szymański).
395. Kołodziejczyk Arkadiusz : *Bitwy i potyczki pod Liwem w powstaniu listopadowym. Luty, kwiecień 1831*, [Siedlce 1988].
396. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Bitwy pod Liwem w kwietniu 1831 roku*, [w:] *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831 : w 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
397. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Liw 1831*, Pruszków 1998.
398. Kopczyński Michał: *Gen. Dwernicki pod Stoczkiem*, „Mówią Wieki” 2017, nr 2.
399. Kopczyński Michał: *Pod Stoczkiem i Boremlem : boje gen. Dwernickiego*, „Mówią Wieki” 2011, nr 11.
400. Kopówka Edward: *Pamiętajmy o Iganicach*, „Extra : Gazeta Siedlecka” 2005, nr 3.
401. Kor: *Zwycięska bitwa*, „Echo Katolickie” 2011, nr 50. (Dmowski, Rafał, Bitwa pod Iganiami 10 kwietnia 1831 r. Wybór źródeł)
402. Kossarzecki Krzysztof: *1831 Iganie*, Warszawa 2014.
403. Kowalski Marian, Zieliński Kazimierz: *Zwycięska bitwa oręża polskiego pod Międzyrzecem i Rogoźnicą (29.VIII. 1831 r.)*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 2, 1970. ; t. 35, 2004.
404. Kozłowski Karol: *Album Wojska Polskiego z 1831 roku : zawierające dwanaście tablic odręcznie kolorowanych rysunku Jul. Kossaka, W. Eliasza, W. Mottego i innych artystów*, wydał Karol Kozłowski, Poznań 1886. (Iganie).
405. Kozolubski Juliusz : *Dywizja ułanów w osłonie (29.XI.1830 -9.II.1831)*, „Bellona” t. 25, 1927. (M.in. działania na południowym Podlasiu).
406. Krajewski Wojciech: *Kule broni palnej powstania listopadowego 1830-1831. Analiza pocisków odnalezionych na polu bitwy pod Grochowem, Iganiami, Ostrołęką i na terenie Reduty Ordona w Warszawie*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831 : dzieje, historiografia, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015.
407. Krasuski Mariusz: *Operacje wojskowe gen. Hieronima Ramorino w czasie Powstania Listopadowego*, Siedlce 2003. Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. J. Wojtasika.
408. Krasuski Mariusz: *Rosjanie na śniadanie, czyli bitwa pod Domanicami*, „Tygodnik Siedlecki” 2014, nr 14.
409. Krasuski Mariusz: *Śladami Powstania Listopadowego na Podlasiu : w 175 rocznicę bitwy pod Iganiami : katalog wystawy 6.IV - 28.V.2006*, Siedlce 2006.
410. Krasuski Mariusz: *Udział płk. Hieronima Ramorino w Bitwach pod Wawrem i Iganiami*, [w:] *Szkice z dziejów powstania listopadowego - w 180. rocznicę bitwy pod Iganiami (1831-2011) : praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Siedlce 2011.
411. Kraushar Aleksander: *Generalowa Sowińska i Klementyna Hoffmanowa w czasach powstania listopadowego i po kapitulacji Warszawy. Karta z dziejów „Związku Patriotycznego Dobroczyńności Pań Polskich w latach 1831-1833*, Lwów 1917.
412. Kruszewski Ignacy Marceli: *Pamiętniki z roku 1830-1831 ś. p. generała Ignacego Skarbka- Kruszewskiego (herbu Habdank), byłego dowódcy 5-go pułku ułanów polskich, podczas emigracji dowódcy dywizji lekkiej kawaleryi w wojsku belgijskiem wydanych przez córkę Karolinę z Kruszewskich Grabiańską w Krakowie 1890*, Warszawa 1930. (Bitwa pod Liwem).

413. *Księga miejsc pamięci narodowej powiatu mińskiego: praca zbiorowa*, pod red. Leszka Celeja, Mińsk Mazowiecki 2009.
414. Kucharski Wojciech: *Wpływ zwycięstwa pod Stoczkiem na morale armii Królestwa Polskiego w wojnie polsko-rosyjskiej 1831 roku*, [w:] : *Powstanie listopadowe 1830-1831 : dzieje, historiografia, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015.
415. Kuć Bogdan: *Z dziejów Cyganki*, Cyganka 2010. (Potyczka 18 lutego 1831 r.).
416. Kuć Bogdan, Majszyk Jan: *Dębe Wielkie i okolice w czasie Powstania Listopadowego*, Dębe Wielkie 2011.
417. Kuligowski Janusz: *Działania wojenne pod Mińskiem Mazowieckim w powstaniu listopadowym*, [w:] *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831 : w 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
418. Kuligowski Janusz: *Miejsca pamięci narodowej związane z powstaniem listopadowym w powiecie mińskim*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830–1831. Dzieje – historiografia – pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015.
419. Kuligowski, Janusz: *Walki pod Mińskiem Mazowieckim w Powstaniu Listopadowym*, „Rocznik Mińskomazowiecki” 1997-1998, z. 4, cz. I.
420. Kuligowski Janusz: *Walki pod Mińskiem Mazowieckim w 1831 r.*, [w:] *Szkice z dziejów powstania listopadowego - w 180. rocznicę bitwy pod Iganiami (1831-2011) : praca zbiorowa* pod red. Rafała Dmowskiego, Siedlce 2011.
421. „Kurier Polski”, nr 484 z 19 IV 1831. (Bitwa pod Liwem).
422. Kuziak Dariusz: *Tam gdzie Polacy uderzyli*, [w:] *Iganie wczoraj i dziś : praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Iganie 2014.
423. Lewandowski Damian: *Echa bitwy pod Stoczkiem*, „Seroczyński” nr 2, 2012.
424. Lewiński Jakub: *Jenerała Jakuba Lewińskiego Pamiętniki z 1831 roku*, Poznań 1895.
425. Łoś Roman: *4 bateria artylerii lekkokonnej majora Józefa Bema w bitwie pod Iganiami*, „Artyleryjskie Zeszyty Popularnonaukowe” 1984, nr 42.
426. Łoś Roman: *Działalność gen. Józefa Bema podczas powstania listopadowego*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” t. 30, 1988. (Bitwa pod Domanicami).
427. Łoś Roman: *O dowodzeniu w powstaniu*, [w:] *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831 : w 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
428. Łubieński Roger: *General Tomasz Pomian hrabia Łubieński. T. 2*, Warszawa 1899. (Działania wojenne w kwietniu 1831 r. w okolicach Siedlec).
429. Maciejowski Ignacy: *Pod rozkazami jen. Dwernickiego. Wspomnienia z r. 1831*, „Tygodnik Ilustrowany” 1921, nr 2-14.
430. Majewski Wiesław: *Dębe Wielkie - Iganie 1831*, Warszawa 1969.
431. Majewski Wiesław: *Grochów 1831*, Warszawa 1982.
432. Majewski Wiesław: *Sztuka wojenna powstania listopadowego na tle sztuki wojennej przełomu XVIII-XIX w.*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831 : geneza - uwarunkowania - bilans - porównania : [międzynarodowe sympozjum, Warszawa, 29.XI-2.XII.1980 r.]*, pod red. Jerzego Skowronka i Marii Żmigrodzkiej, Wrocław 1983. (Działania wojsk polskich w regionie siedleckim).
433. Maksymiec Stanisław: *Bitwa pod Liwem*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 16, s. 8.
434. Maksymiec Stanisław: *Niewykorzystana szansa: 165 rocznica bitwy pod Iganiami*, „Kurier Siedlecki” 1996, nr 15.
435. Markowski F.: *Kommissya Województwa Podlaskiego : Do Wszystkich XX. Proboszczów i Administratorów Parafii wszelkiego wyznania w Województwie Podlaskiem. [Inc.:] Doniesienia Rządowe już uwiadomiły mieszkańców o chwalebném*

- przy Boskiej pomocy całego Królestwa Polskiego Powstaniu [...] : Siedlce dnia 11. Grudnia 1830 r., Siedlce 1830.*
436. Mazek Roman: *General Dwernicki odpoczywa w Parysowie*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 20, 2015.
 437. Mazurek Janusz: *Bitwa pod Iganiami w obiektywie Janusza Mazurka*, „Tygodnik Siedlecki” 2008” nr 15.
 438. Mierosławski Ludwik: *Powstanie narodu polskiego w roku 1830-1831*, t. 1, Paryż 1845. (Ważniejsze trakty strategiczne w regionie siedleckim w okresie powstania).
 439. Mierosławski Ludwik: *Rozbiór krytyczny kampanii 1831 roku i wynioskowane z niej prawidła do wojny narodowej. Oddz. 1*, Paryż 1845. (Znaczenie strategiczne regionu siedleckiego).
 440. Mierzwiński Henryk: *Duchowieństwo diecezji podlaskiej a powstanie listopadowe*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 1993, nr 3.
 441. Mierzwiński Henryk: *Stosunek duchowieństwa Diecezji Janowskiej czyli podlaskiej do powstania listopadowego*, [w:] *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831. W 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
 442. Misiak Adam: *Marzenie o wolności : o okolicznościach wybuchu powstania listopadowego, szansach jego powodzenia i ocenach*, z Adamem Misiakiem, nauczycielem historii w siedleckim "Elektryku", rozm. przepr. Andrzej Sprycha, „Echo Katolickie” 2011, nr 47.
 443. MLS: *Zrewitalizowali*, „Echo Katolickie” 2017, nr 51-52. (Dot. pomnika upamiętniającego bitwę pod Iganiami).
 444. *Niemi świadkowie dwóch wieków historii Polski*, Tygodnik Siedlecki”, <http://www.tygodniksiedlecki.com/g7060-niemi.swiadkowie.dwoch.wiekow.historii.polski-4211-1.htm>, dostęp 2018.03.18. (M.in. rozmowa z Mariuszem Krasuskim, komisarzem wystawy w Muzeum Regionalnym w Siedlcach "Reduty polskiej wolności").
 445. Nowaliński Leszek: *January Suchodolski - pierwszy polski malarz batalista*, Spotkania z Zabytkami, 2012, nr 9-10.
 446. *Obchody 100. rocznicy wybuchu powstania listopadowego*, [w:] Załączny Jolanta, *Tradycje patriotyczne elementem kształtowania zbiorowej świadomości historycznej w II Rzeczypospolitej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2017. (M.in. budowa pomnika bitwy pod Iganiami).
 447. Ochman Marcin: *Sieć rzeczna wschodniego Mazowsza a działania wojenne w okresie styczeń-maj 1831 r.*, „Rocznik Liwski” t. 8, 2015. (Referat z konferencji naukowej Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie: Bitwa na Liwskich Mostach 9-15 kwietnia 1831 r., Liw 15-04-2015).
 448. Olkowicz Andrzej: *Powstanie listopadowe w okolicach Węgrowa*, „Tygodnik Siedlecki” 1985, nr 49, s. 3.
 449. Orpiszewski Ludwik: *Kilka wspomnień*, „Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu” R. 2, 1867-1868. (Bitwa pod Liwem).
 450. *Pamiętali*, „Kurier Siedlecki” 2002, nr 16. (Rocznica bitwy pod Iganiami 10 IV 1831 r.).
 451. Panasiuk Agnieszka: *Powstańcy w Białej Podlaskiej*, „Tygodnik Podlaski” 2008, nr 47.
 452. Patelski Józef: *Wspomnienia wojskowe Józefa Patelskiego z lat 1823-1831*, wyd. i przypisami opatrzył Bronisław Gembarzewski, Wilno 1921. (Bitwa pod Liwem, działania w regionie Mińska Mazowieckiego).

453. Patoleta Jan: „*Armaty pod Stoczkiem zdobywała wiara...*”, „Tygodnik Siedlecki” 1986, nr 8, s. 4.
454. Pawłowski Bronisław: *Dwernicki*, Poznań 1927.
455. Pawłowski Bronisław: *Od konfederacji barskiej do powstania styczniowego. Studia z historii wojskowości*, Warszawa 1962.
456. Pawłowski Bronisław: *Setna rocznica powstania listopadowego 1830-1930* [Dokument z mikrofilmowany].
457. Pawłowski Bronisław: *Stoczek*, Lwów 1934.
458. Pawłowski Bronisław: *Źródła do dziejów wojny polsko-rosyjskiej 1830/31*, Warszawa t. 1, 1931. (Strategiczne znaczenie Siedlec i okolicy. Po wybuchu powstania 2900 żołnierzy armii polskiej rozlokowanych było na Podlasiu, z tego 10% w Siedlcach, bitwa pod Stoczkiem).
459. Pawłowski Włodzimierz: *Powstańczy niedoczyn*. „Nowe Echo Podlasia” 1991, nr 6, s. VI.
460. *Powstanie listopadowe na Podlasiu 1830-1831. Zbiór materiałów*, pod red. Jerzego Flisińskiego, Biała Podlaska ; Lublin 1993.
461. *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831. W 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
462. *Polak nie sługa... : dwa pamiętniki z wojny polsko-rosyjskiej 1830-1831*, [oprac. Piotr Nowogródzki], Siedlce 2014.
463. Polonus J., *Chodźwa trzepać Moskala... Niech nam Polski nie kala... : myśląc Ojczyzna*, „Źródło” (Kraków) 2012, nr 8.
464. *Powstanie listopadowe 1830-1831 : dzieje, historiografia, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2015.
465. Prądyński Ignacy: *Bitwa pod Iganiami*, „Nowe Echo Podlasia”, 1991, nr 6. (Fragment „*Pamiętnik historyczny i wojskowy o wojnie polsko-rosyjskiej w roku 1831*”).
466. Prądyński Ignacy: *Pamiętniki generała Prądyńskiego. T. 2*, Kraków 1909. (Bitwa pod Iganiami).
467. Prądyński Ignacy: *Pamiętnik historyczny i wojskowy o wojnie polsko-rosyjskiej w roku 1831*, Kraków 1894. (M.in. o bitwie pod Iganiami).
468. Prądyński Ignacy: *"Zaprzepaszczone szanse" : wybór myśli politycznych i społecznych*, wybrał i wstępem opatrzył Jerzy Robert Nowak, Kraków ; Wrocław, 1985. (M. in. o działaniach wojennych w regionie Siedlec w 1831 r.).
469. *Przewodnik po polach bitew wojny polsko-rosyjskiej 1830-1831 r.*, pod red. Ottona Laskowskiego ; oprac. Adam W. Englert, Juljusz Kozolubski, Stanisław Płoski.
470. Przyborowski Walery: *Pod Stoczkiem : powieść historyczna z roku 1831 r.*, Warszawa 1911.
471. Puzyna Józef: *Z dziennika księcia Józefa Puzyny : grzmia pod Stoczkiem armaty : fragm.*, oprac. Adam Budzyński, „Wiadomości Kulturalne” 1996, nr 7.
472. Puzyrewski Aleksander: *Wojna polsko-rosyjska 1831 r.*, Warszawa 1899. (zawiera m.in. opis bitwy pod Iganiami).
473. Ratajczyk Leonard: *Plany i realizacja polskiej ofensywy na Siedlce oraz jej znaczenie dla losów powstania listopadowego*, [Siedlce 1983].
474. Ratajczyk Leonard: *Plany i realizacja polskiej ofensywy na Siedlce oraz jej znaczenie dla losów powstania listopadowego*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831 : geneza - uwarunkowania - bilans - porównania : [międzynarodowe sympozjum, Warszawa, 29.XI-2.XII.1980 r.]*, pod red. Jerzego Skowronka i Marii Źmigrodzkiej, Wrocław 1983.
475. Ratajczyk Leonard: *Zaprzepaszczone szanse ofensywy wiosennej w Powstaniu Listopadowym*, „Zeszyty Naukowe WAP. Seria Historyczna” 1966, nr 14.

476. *Relacja Prądzyńskiego o bitwie pod Iganiami*, [w:] *Polska w latach 1795-1864 : wybór tekstów źródłowych do nauczania historii*, wybór i oprac. Izabella Rusinowa, Warszawa 1986.
477. [Seria pocztówek „Iganie 1831-2011”], Siedlce 2011.
478. Roguski Mirosław: *Śladami napoleońskiej legendy : oficerowie i żołnierze powstania listopadowego z powiatu węgrowskiego i dawnej ziemi liwskiej*, „Rocznik Liwski” t. 8, 2015.
479. Rybiński Maciej: *Moje przypomnienia od urodzenia. Pamiętniki Macieja Rybińskiego, ostatniego wodza naczelnego powstania listopadowego*, Wrocław 1993.
480. Sawicki L.: *Ofensywa siedlecka*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 24, s. 9.
481. Sawicki L.: *Podlasie w Powstaniu Listopadowym (1830-1831)*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 21, s. 8,
482. Szczaniecki Ludwik Paweł: *Pamiętniki Ludwika Szczanieckiego : pułkownika wojsk polskich*, z rękopismów wyd. Stanisław Szczaniecki, Poznań 1863. (Walki w regionie Mińska Maz.).
483. [Seria pocztówek "Iganie 1831-2011"], Siedlce 2011.
484. Siudalski Stefan Jerzy: *Broń czasów powstania listopadowego*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 21, 2016.
485. Smitt Friedrich von: *Istorija pol'skago vozstanija i vojny 1830 i 1831 godov F. Smita. [T. 2]*, Sanktpeterburg 1863. (Iganie).
486. *172 rocznica bitwy pod Iganiami*, „Kurier Siedlecki” 2003, nr 16.
487. Skarbek Jan: *Województwo lubelskie w powstaniu listopadowym 1830-1831. Cz. 1*, Lublin 2011.
488. Sokolnicki Michał: *Wojna polsko-rosyjska w roku 1831* [Dokument z mikrofilmowany], Warszawa 1981.
489. Sokolnicki Michał: *Wojna polsko-rosyjska w roku 1831*, Poznań 1919. (Zawiera mapy i reprodukcje związane z miejscowościami: Kałuszyn, Bojmie, Iganie, Domanice, opisy bitew).
490. Staniszewski Michał: *1831 Stoczek*, Warszawa 2015.
491. Strychalski Jerzy: *Bitwa pod Dębem Wielkim. (31 III 1831)*, Siedlce 1986.
492. Strychalski Jerzy: *Bitwa pod Dobrem : 14.III.1831*, Siedlce 1988.
493. Strychalski Jerzy: *Bitwa pod Domanicami. (10 IV 1831)*, Siedlce 1986.
494. Strychalski Jerzy: *Bitwa pod Iganiami. (10.IV.1831)*, Siedlce 1985.
495. Strychalski Jerzy: *Bitwa pod Stoczkiem. (14.II.1831)*, Siedlce 1985.
496. Strychalski Jerzy: *Operacyjne znaczenie Podlasia w wojnie polsko-rosyjskiej 1831 roku*, „Szkice Podlaskie” z. 2, 1986.
497. Strzeżek Tomasz: *Battle of Iganie, April 10, 1831*, [w:] *Polish battles and campaigns in 13th-19th centuries*, [sci. ed. Grzegorz Jasiński, Wojciech Włodarkiewicz], Warszawa, 2016.
498. Strzeżek Tomasz: *Bitwa pod Domanicami 10 kwietnia 1831 roku - epizod z dziejów kawalerii polskiej w powstaniu listopadowym*, [w:] *Czyn zbrojny w dziejach narodu polskiego : studia ofiarowane profesorowi Januszowi Wojtasikowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. Piotra Matusaka, Marka Plewczyńskiego i Marka Wagnera, Siedlce 2004.
499. Strzeżek Tomasz: *Działania korpusu gen. Umińskiego nad Narwią i jego udział w polskiej ofensywie na szosie brzeskiej w marcu i kwietniu 1831 roku*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” t. 35, 1993. (Bitwa pod Sokołowem Podl.).
500. Strzeżek Tomasz: *Iganie 1831*, Warszawa 1999.
501. Strzeżek Tomasz: *Kawaleria Królestwa Polskiego w powstaniu listopadowym: mobilizacja i podstawy funkcjonowania w wojnie*, wyd. 2, Olsztyn 2010.

502. Strzeżek Tomasz: *Polska ofensywa wiosenna w Powstaniu Listopadowym - bitwy pod Liwem*, Olsztyn 1994.
503. Strzeżek Tomasz: *Polska ofensywa wiosenna w 1831 roku : zaprzepaszczona szansa powstania listopadowego*, Olsztyn 2002.
504. Strzeżek Tomasz: *Polska ofensywa wiosenna w 1831 roku – geneza, przebieg, skutki*, [w:] *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831 : w 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
505. Strzeżek Tomasz: "Przypadkowe krwawe zdarzenie" powstania listopadowego : bitwa pod Liwem 14-15 kwietnia 1831 roku, „Echa Przeszłości” t. 13, 2012.
506. Strzeżek Tomasz: *Stoczek - Nowa Wieś 1831*, Warszawa 2010.
507. Strzeżek Tomasz: *Walka o Liwskie Mosty w powstaniu listopadowym*, „Rocznik Liwski” t. 8, 2015.
508. Strzeżek Tomasz: *Zapomniane bitwy powstania listopadowego: zmagania o przeprawę pod Liwem w lutym i pierwszej dekadzie kwietnia 1831 roku*, „Echa Przeszłości” t. 11, 2010.
509. Szanowni Koledzy! [Inc.:] *Na II-im naszym ogólnokoleżeńskim zjeździe uchwaliliśmy zebrać się na zjazd trzeci dnia 11 kwietnia 1831 roku, w setną rocznicę bitwy w Iganiach pod Siedlcami [...] : Warszawa, w kwietniu 1928 r., Koło Siedlczan, Warszawa 1928.*
510. *Szkice z dziejów powstania listopadowego-w180.rocznicę bitwy pod Iganiami (1831-2011) praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Siedlce 2011.
511. *Śladami powstań narodowych*, [w:] Sławomir Kordaczuk, *Powiat garwoliński : przewodnik subiektywny*, Warszawa 2016.
512. Śladkowski Wiesław: *Powstania listopadowego bitwy i potyczki w Lubelskiem i na południowym Podlasiu*, „Studia Łęczyńskie” t. 2-3, 2010-2011.
513. Śliwiński Artur: *Powstanie listopadowe*, Warszawa 1920. (Bitwa pod Wawrem, Dębem Wielkim i Iganiami).
514. Tokarz Waclaw: *Armia Królestwa Polskiego (1815-1831)*, Pruszków 1917.
515. Tokarz Waclaw: *Wojna polsko-rosyjska 1830-1831 z atlasem*, Warszawa 1930.
516. Tokarz Waclaw: *Wojna polsko-rosyjska : 1830 i 1831 [Dokument z mikrofilmowany]*.
517. Towarzystwo Przyjaciół Mińska Mazowieckiego: *Powstanie Listopadowe na Ziemi Mińskiej w 177 rocznicę wybuchu : katalog wystawy grudzień 2007 - styczeń 2008*, [red. i aut. kat.: Janusz Kuligowski], Mińsk Mazowiecki 2007.
518. Trąbski Maciej: *Drugi pułk ułanów armii Królestwa Polskiego : organizacja i działania bojowe (1815-1831)*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2013, nr 4.
519. *W dni krwi i chwały : 150. Rocznica bitwy pod Dębem Wielkim*, „Tygodnik Siedlecki” 1981, nr 16, s. 2.
520. *W kręgu zainteresowań naukowych profesora Tadeusza Mencla*, pod red. Albina Kopruckowniaka, Lublin 1999.
521. Warmiński Jan: *Biała na Podlasiu w powstaniu listopadowym*, [w:] *Ojczyzna i wolność. Prace ofiarowane Profesorowi Janowi Ziółkowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Anna Barańska, Witold Matwiejczyk, Ewa M. Ziółek, Lublin, 2000.
522. Warmiński Jan: *Duchowieństwo województwa podlaskiego w powstaniu 1830-1831*, [w:] *Państwo, Kościół, niepodległość*, pod red. Jana Skarbka, Jana Ziółka, Lublin 1986.
523. Warmiński Jan: *Dzieje miasta Białej na Podlasiu w powstaniu listopadowym 1830/31 roku*, „Szkice Podlaskie” z. 7, 1999.
524. Warmiński Jan: *Obwód bialski w powstaniu listopadowym 1830/31 roku*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 10, 2002.
525. Warmiński Jan: *Obwód radzyński ze szczególnym uwzględnieniem Międzyrzeczczyzny w powstaniu listopadowym 1830-1831 roku*, „Rocznik Międzyrzeczki” t. 12/13, 1980/1981.

526. Warmiński Jan: *Siedlce w okresie powstania listopadowego*, „Rocznik Mazowiecki” t. 8, 1984.
527. Warmiński Jan: *Stan badań naukowych nad udziałem województwa podlaskiego w powstaniu listopadowym 1830-1831 roku*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 70, 1998.
528. Warmiński Jan: *Wkład województwa podlaskiego w powstaniu 1830-1831 r. Mobilizacja*, „Rocznik Lubelski” t. 22, 1980.
529. Warmiński Jan: *Województwo podlaskie w powstaniu listopadowym*, „Rocznik Lubelski” t. 25/26, 1983/1984.
530. Warmiński Jan: *Województwo podlaskie w powstaniu listopadowym*, „Zeszyty Metodyczne” z. 2, 1980.
531. Warmiński Jan: *Województwo podlaskie zapleczem dla armii rosyjskiej w powstaniu listopadowym 1830/31 roku*, „Szkice Podlaskie” z. 13, 2005.
532. Warmiński Jan: *Wybrane zagadnienia z powstania listopadowego 1830-1831 roku : województwo podlaskie ; Losy jeńców rosyjskich*, Lublin 1998. (Zbiór artykułów naukowych wydanych drukiem w różnych czasopismach w l. 1974-1998).
533. Warmiński Jan, *Żydzi województwa podlaskiego w powstaniu listopadowym 1830-1831 r.*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” nr 4, 1980.
534. Warmiński Jan: *165 lat temu grzmiały pod Stoczkiem armaty*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 7.
535. Welik Grzegorz: *Dzieje Siedlec prostym językiem opisane*, „Kurier Siedlecki” 1997, nr 50, s. 9 ; nr 52, s. 7. (Bitwa pod Iganiami).
536. Welik Grzegorz: *Folwark i pomnik w Iganiach*, [w:] *Szkice z dziejów powstania listopadowego - w 180. rocznicę bitwy pod Iganiami (1831-2011) : praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Siedlce 2011.
537. Welik Grzegorz: *Wojenna chwała*, „Nasza Gmina” nr 1, 2011. (Bitwa pod Iganiami).
538. Węda Łukasz: *Bitwa pod Rogoźnicą*, „Gościniec Biały” 2010, nr 12.
539. Wężyk Władysław: *Kronika rodzinna*, Władysław Wężyk ; oprac. i wstępem poprzedziła Maria Dernałowicz, Warszawa 1987.
540. Wężyk Franciszek: *Powstanie królestwa polskiego w roku 1830 i 1831 : pamiętnik spisany w roku 1836*, Kraków 1895. (Bitwa: Wawer, Dębe Wielkie, Iganie).
541. Więch-Tchórzewska Wanda: *Miejsca pamięci powstania listopadowego na południowym Podlasiu*, [w:] *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831. W 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997. Więch-Tchórzewska Wanda: *Obchody rocznic powstania listopadowego na Podlasiu*, „Zeszyty Metodyczne” z. 3, 1981.
542. Wiśniewski Stanisław: *Choć armaty już nie grzmiały...*, „Tygodnik Siedlecki” 1980, nr 26, s. 1, 4.
543. Witeczuk Włodzimierz: *Bitwa pod Iganiami – krótki opis zdarzeń*, „Kurier Siedlecki” 1993, nr 13.
544. Wocial Andrzej: *Kałuszyn w powstaniu listopadowym*, [w:] *Podlasie w powstaniu listopadowym 1830-1831. W 165 - rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego wzdłuż szosy siedleckiej*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Siedlce 1997.
545. *Wojna od Stoczka do Ostrołęki*, [w:] Władysław Zajewski, *Powstanie listopadowe 1830-1831*, Warszawa 2012.
546. Wojtasik Janusz: *Polska ofensywa wiosenna. Bitwy pod Wawrem, Dębem Wielkim i Iganiami*, [w:] *Od potęgi przez upadek do odrodzenia : z dziejów politycznych i wojskowych Polski (XVI wiek - 1918 r.)*, Siedlce 2003.

547. Wojtasik Janusz: *Uzbrojenie a sztuka wojenna w powstaniu listopadowym (1830-1831)*, [w:] *Szkice z dziejów powstania listopadowego - w 180. rocznicę bitwy pod Iganiami (1831-2011) : praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Siedlce 2011.
548. Wojtasik Janusz: *Z myślą o Niepodległej... : polskie powstania narodowe i próby powstańcze w latach 1795-1914*, Warszawa 2013.
549. Woźnica Kamila, Krasuski Mariusz, Nasiłowski Tomasz: *Iganie 1831*, Siedlce 2014.
550. *Wybór źródeł do powstania listopadowego*, oprac. i przygot. do dr. Józef Dutkiewicz, Wrocław 1957. [Dokument z mikrofilmowany].
551. *Zbiór pamiątek do historii powstania polskiego z roku 1830-1831*, Lwów 1882.
552. Ziółek Artur: *Literackie echo bitwy pod Iganiami w "Tęsknocie" Maurycego Gosławskiego*, [w:] *Szkice z dziejów powstania listopadowego - w 180. rocznicę bitwy pod Iganiami (1831-2011) : praca zbiorowa*, pod red. Rafała Dmowskiego, Siedlce 2011.
553. Ziółek Jan : *Kampania wiosenna w powstaniu listopadowym*, „Res Historica” t. 20, 2005.
554. Ziółek Jan: *Pomoc materialna duchowieństwa rzymskokatolickiego dla powstania listopadowego 1830-1831*, „Studia Płockie” t. 2, 1974.
555. Żywczyński Mieczysław: *Geneza i następstwa encykliki „Cum Primum” z 9 VI 1832. Watykan i sprawa polska w latach 1830-1831*, „Rozprawy Historyczne Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” z. 1, 1935, z. 1.
556. Żywczyński Mieczysław: *Sprawa Gutkowskiego (1832-1839)*, „Rocznik Lubelski” t. 1, 1958.

Okres międzypowstaniowy 1831-1863 r.

557. Barszczewska Alina, Śmiałowski Józef: *Z dziejów partyzantki Józefa Zaliwskiego w roku 1833 w Królestwie Polskim*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” t. 8, cz. 1, Warszawa 1961. (Działania w regionie podlaskim).
558. Berg Nikołaj Wasyliewicz: *Pamiętniki o polskich spiskach i powstaniach 1831-1862*, Kraków 1880. (Spisek Pantaleona Potockiego).
559. Bobryk Witold: *Bohater z Cisia*, „Tygodnik Siedlecki” 2017, nr 29.
560. Bobryk Witold: *Pantaleon Potocki z Cisia*, „Echo Katolickie” 2018, nr 11.
561. Chojnacki Andrzej: *Antoni Kuszell i Michał Kuszell - legenda i rzeczywistość*, [w:] *Kosów Lacki : studia i materiały z dziejów miejscowości. T. I*, red. Artur Ziółek ; przy współpracy Moniki Samuel, Siedlce 2011.
562. Chojnacki Andrzej: *Przykłady osadnictwa wojskowego w regionie siedleckim po upadku powstania listopadowego*: „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 18, 2012.
563. Demidowicz Tomasz: *Rada Powiatowa Bialska 1861-1863*, „Rocznik Białskopodlaski” t. 5, 1997.
564. Demidowicz, Tomasz: *Województwo podlaskie (1831-1837)*, „Rocznik Białskopodlaski” t. 7, 1999.
565. „Demokrata Polski” z d. 21 III i 4 IV 1846 r.
566. Dmowski Rafał: *Biskup podlaski Jan Marceli Gutkowski (1776-1863) - zarys biografii*, [w:] *Na ścieżkach mazowieckiej i podlaskiej krainy : księga poświęcona pamięci Profesora Arkadiusza Kołodziejczyka : praca zbiorowa*, pod red. Tadeusza Skoczka, Warszawa 2015.

567. Dmowski Rafał: *Siedlce w XIX wieku - zarys problematyki badawczej*, [w:] *Aleksandra Ogińska i Siedlce w trzech pamiętnikach z XIX wieku*, teksty opracowali i wstępem opatrzyli Rafał Dmowski i Artur Zióntek. Siedlce 2006.
568. Dobrzański Józef: *Tragizm pomyłki : rzecz o Pantaleonie Potockim z Cisia*, „Siedlce” nr 2, 1975.
569. *Dokumenty dotyczące ataku na Siedlce*, [w:] *Tragiczne przedwiośnie : lata 1845-1846*, [red. tomu Mariusz Kulik], Warszawa 2015. (Zawiera: protokoły zeznań w Komisji Śledczej w Cytadeli Warszawskiej, 15/27 lutego 1846 r. Pantaleona Potockiego, Karola Ruprechta, Władysława Żarskiego, Stanisława Kociszewskiego oraz raport Audytoriatu Polowego Armii Czynnej dla Iwana Paskiewicza w sprawie Karola Ruprechta, Pantaleona Potockiego, Jana Lityńskiego, Michała Mireckiego, Andrzeja Deskura i Stefana Dobrycza i ataku na Siedlce, 28 lutego 1846 r.).
570. „Gazeta Warszawska” 28.II. 1846, nr 57.
571. Geresz Józef: *Z dziejów Podlasia*, „Echo Katolickie” 2012, nr 26-52 ; 2013, nr 1-12.
572. Giller Agaton: *Historja powstania narodu polskiego w 1861-1864 r. T. 4*, Paryż 1871.
573. (Spisek Potockiego, atak na Siedlce, egzekucja).
574. Kalinowski Szczepan: *Rektor Akademii Duchownej*, „Słowo Podlasia” 2012, nr 46. (Wojciech Ossoliński).
575. *Kilka kwestii dotyczących dziejów wsi Cisie-Zagrudzie*, [w:] Włodzimierz Witczuk: *Szkice do dziejów zachodnich przedproży Siedlec, Cisie-Zagrudzie 2002-2015*.
576. „Kurier Warszawski” z d. 17.III.1846 r. (Stracenie P. Potockiego).
577. Limanowski Bolesław: *Historja ruchu rewolucyjnego w Polsce w 1846 r.*, Kraków 1913. (O Pantaleonie Potockim).
578. *Napad na Siedlce* (Gazeta Warszawska 28 II 1846 nr 57, [w:] Kieniewicz Stefan: *Rewolucja polska 1846 roku : wybór źródeł*, Wrocław [1950]).
579. LK: *Jedyny taki bohater : historia, której nie znamy*, „Życie Siedleckie” 2009, nr 13. (Pantaleon Potocki).
580. Minkowska Anna: *Organizacja spiskowa 1848 roku w Królestwie Polskim*, Warszawa 1923.
581. Ossoliński Grzegorz: *Wiktor Ossoliński (1790-1860)*, „Ciechanowiecki Rocznik Muzealny” t. 5, z. 1, 2009.
582. *Pantaleon Potocki*, [w:] Witczuk Włodzimierz: *Szkice do dziejów zachodnich przedproży Siedlec, Cisie-Zagrudzie 2012*.
583. Pawliszczew Mikołaj: *"Tygodnie Polskiego Buntu 1861-1864" Mikołaja I. Pawliszczewa*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2002, nr 1.
584. Przyborowski Walery: *Historia dwóch lat 1861-1862*, t. I-V, Kraków 1892-1896.
585. Rzemieniuk Florentyna: *Powstanie w Siedlcach*, „Tygodnik Siedlecki” 1993, nr 19, s. 7. (Pantaleon Potocki).
586. Szczerbatow Aleksiej Grigoriewicz: *Rządy księcia Paskiewicza w Królestwie Polskiem (1832-1847)*, Warszawa 1900. (O spisku P. Potockiego).
587. Szumowski Bartosz: *Więzienna historia Siedlec*, „Tygodnik Siedlecki” 2014, nr 22. (Wśród osadzonych byli m.in. Pantaleon Potocki i Władysław Rawicz).
588. *Urzędowe obwieszczenie władz rosyjskich o napadzie na Siedlce, 22 lutego 1846 r.*, [w:] *Polska w latach 1795-1864 : wybór tekstów źródłowych do nauczania historii*, wybór i oprac. Izabella Rusinowa, Warszawa 1986.
589. Welik Grzegorz: *Dzieje Siedlec prostym językiem opisane*, „Kurier Siedlecki” 1998, nr 3, s. 9. (Pantaleon Potocki).
590. Welik Grzegorz: *Egzekucja Pantaleona Potockiego (17 marca 1846 r.)*, „Kurier Siedlecki” 2008, nr 3.

591. WB: *Rocznica Powstania Trójzaborowego*, dokument elektroniczny, dostęp 2018.02.24
592. http://www.siedlce.pl/index.php?option=16&action=news_show&news_id=5678&menu_id=0.
593. Wilkońska Paulina: *Moje wspomnienia o życiu towarzyskiem na prowincji w Kongresówce. Cz. I*, Poznań 1875. (dot. Pantaleona Potockiego).
594. Witczuk Włodzimierz: *Pantaleon Potocki, człowiek przez siedlczan zapomniany*, „Kurier Siedlecki” 1993, nr 8, s. 6.
595. *Wybitne postacie regionu*, [w:] Boczukowa, Beata, *Edukacja regionalna na południowym Podlasiu: uwarunkowania i perspektywy*, Siedlce 2011. (P. Potocki, S. Brzóska).
596. Zadrożny Tomasz: *Pantaleon Potocki powstaniec z Cisia*, „Prestiż” 2017, nr 2.
597. Ziółek Jan: *Nieudana próba powstania siedleckiego w 1846 r.*, „Studia Płockie” t. 8, 1980.

Powstanie styczniowe 1863 r.

598. (ae): *Bitwa pod Mszanną*, „Podlaskie Echo Katolickie” 2003, nr 5.
599. (ae): *Powstanie styczniowe na ziemi łosickiej*, „Podlaskie Echo Katolickie” 2004, nr 3.
600. AF: *Epizody z powstania styczniowego 1863 roku*, „Życie Siedleckie” 2013, nr 4.
601. AF: *Pamięć przez pokolenia*, „Życie Siedleckie” 2015, nr 5.
602. AF: *Podlascy bohaterowie*, „Życie Siedleckie” 2016, nr 5. (Wystawa "Szlak bojowy ks. Stanisława Brzóska w powstaniu styczniowym").
603. AF: *Walczyli o naszą wolność : jak przebiegało powstanie styczniowe na ziemi łosickiej*, „Życie Siedleckie” 2009, nr 5.
604. [Afisz] : [Inc.:] *Komitet Budowy Pomnika Ks. Brzózki podaje do wiadomości, że w dniu ... 1928 r. o godzinie 11-ej rano odbędzie się odsłonięcie i poświęcenie pomnika Ks. Brzózki w Leśnictwie Dąbrówka [...]*, Komitet, Dąbrówka 1928.
605. *Aresztowany za kazanie. Kapelan generałem. Ginę za naszą ukochaną Polskę... Nieugięty rycerz Podlasia*, „Źródło” (Kraków) 2012, nr 53.
606. *Atak na Radzyń : przygotowania w zaścianku*, [oprac. Artur Rogalski], Radzyń Podlaski 2013.
607. Anna: *Powstanie Styczniowe na Podlasiu. 10 wybranych miejsc do odwiedzenia*, <http://bialystoksubiektywnie.com/blog/2018/02/23/powstanie-styczniowe-na-podlasiu-10-miejsc/>, dostęp 2018.06.05.
608. AWAW: *Z Janowa na Sybir*, „Echo Katolickie” 2015, nr 19. (Tablica poświęcona duchownym zesłanym na Sybir zaangażowanym w powstanie styczniowe).
609. AW: *Oftara życia*, „Echo Katolickie” 2017, nr 48. (Prelekcja poświęcona kapłanom diecezji siedleckiej, którzy złożyli swoje życie w obronie Kościoła i ojczyzny).
610. Bańkowski E.: *Z dziejów powstania styczniowego na Podlasiu: spisy powstańców*, [w:] *Rok 1863. Za naszą wolność i waszą. W 75-lecie powstania styczniowego*, Warszawa 1938.
611. Bartelski Lesław M.: *Łuna: opowieść z roku 1863*, Warszawa 1965.
612. Bender Ryszard: *Biała na Podlasiu w akcji przedpowstaniowej 1861-1863 : (przyczynek do badań)*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 15, 2007.
613. Bender Ryszard: *Sprawa ks. Stanisława Brzóska w 1861 r.*, „Zeszyty Naukowe KUL” z. 3, 1962.
614. Benedyktowicz Ludomir: *W sześćdziesiątą rocznicę styczniowego powstania 1863-1923 r.*, [w:] Rafał Dmowski, *Kalendarium działań zbrojnych na pograniczu Mazowsza*

- i Podlasia podczas powstania styczniowego*, Warszawa-Siedlce 2013. (Wiersz opublikowany w : Weterani 1863 r. w sześćdziesiątą rocznicę powstania, Warszawa 1923 r.).
615. Benedyktowicz Ludomir: *Wspomnienia, listy, wypisy*, „Konteksty” nr 1, 2013.
616. Berg Mikołaj Wasyliwicz: *Zapiski o powstaniu polskiem 1863 i 1864 roku i poprzedzającej powstanie epoce demonstracji od 1856 r.* T. 2, Kraków 1898. (Wybuch powstania w Siedlcach i okolicy, bitwa pod Węgrowem).
617. BG: *W 150. rocznicę stracenia ks. gen. Stanisława Brzóska*, „Życie Siedleckie” 2015, nr 20.
618. BG: *Z Łukowa do Sokółowa*, „Życie Siedleckie” 2016, nr 21. (Sztafeta Niepodległości śladami ks. generała Stanisława Brzóska).
619. Białynia Chołodecki Józef: *Księga pamiątkowa opracowana staraniem Komitetu Obywatelskiego w czterdziestą rocznicę powstania r. 1863/1864*, Lwów 1904. (Zawiera m.in. Spis kółka polskiego oficerów w Petersburgu w r.1860/1861, spis słuchaczy Polskiej Szkoły Wojskowej w Genui i Cuneo 1861/1862, listę wyższych oficerów i samoistnych dowódców oddziałów powstańczych, wykaz bitew i potyczek w latach 1863-64, etapów i pół etapów od granic Austrii do wschodnich krańców Syberii, listę powstańców straconych w latach 1863-1864, w granicach Królestwa Polskiego, oraz listę duchowieństwa deportowanego w tym okresie nad jezioro Bajkał, zbiór biogramów uczestników powstania).
620. Bieguński Marcin Jan: *Pamiętnik rodziny Marcina Jana Bieguńskiego*, Siedlce 2008.
621. Bieliń Zdzisław: *Bohaterki w czarnych sukniach. Lublinianki i podlasianki w powstaniu 1863-1864*, Lublin 2015.
622. Bieliń Zdzisław: *Zwycięzca spod Żyrzyna. General Michał Heydenreich-Kruk (1831-1886)*, Lublin 2006.
623. Biłgorajski Franciszek: *Kroniczka z lat 1863—66 przez naocznego świadka*, „Dziennik Poznański” 1867, nr 205. (O bitwie pod Siemiatyczami).
624. Biłgorajski Franciszek: *Pamiętniki o sprawie chłopskiej w 1863 roku*, Wrocław 1956.
625. *Bitwa pod Siemiatyczami 1863*, [S.l. : s.n., ante 1906]. (Pocztówka"ze zbioru Jarosława Pieniążka we Lwowie").
626. (BLM): *Tam, gdzie stały szubienice... : odsłonięto tablicę, upamiętniającą Józefa Berlińskiego oraz nieznanych powstańców styczniowych*, „Tygodnik Siedlecki” 2013, nr 6.
627. Bobryk Witold: *Przełomowy rok 1863...* z dr. Witoldem Bobrykiem, historykiem (UPH w Siedlcach), rozm. przepr. Krzysztof Mazur, „Tygodnik Siedlecki” 2013, nr 4.
628. Bobryk Witold: *Poszli nasi w bój bez broni*, „Echo Katolickie” 2015, nr 13.
629. Bobryk Witold: *Przed 150 rocznicą stracenia ks. Stanisława Brzóska*, „Echo Katolickie” 2015, nr 13.
630. Bobryk Witold: *Upamiętnili kapelana*, „Echo Katolickie” 2017, nr 22.
631. *Bohaterowie polscy powstania styczniowego w obrazkach cieniowych : dla młodzieży polskiej w pięćdziesięciolecie rocznicę*, wydał Franciszek Barański, Lwów 1913.
632. *Bohaterowie powstania styczniowego*, „Gościniec Biały” 2013, nr 1.
633. *Bohaterowie roku 1863*, „Tygodnik Siedlecki” 1988, nr 4, s. 1, 3.
634. *Bohaterska postawa chłopca z Dębego Wielkiego Ludwika Walesiaka, podczas powstania styczniowego 1863 r.*, „Rocznik Mińskomazowiecki” t. 22, 2014.
635. *Bohaterstwo powstańców styczniowych na Podlasiu*, „Gościniec Biały” 2011, nr 1.
636. Bohun Tomasz: *Partyzanci powstania styczniowego*, „Mówią Wieki” 2003, nr 1.
637. Borowski E., *Ks. Stanisław Brzóska*, [w:] *Drohiczyn. Miasto-Diecezja-Ludzie*, Drohiczyn 1999.

638. Borowski Konstanty: *Wspomnienia powstańca i sybiraka z 1863 roku*, [w:] Starorypiński Zygmunt, Borowski Konstanty: *Między Kamieńcem i Archangielskiem : dwa pamiętniki powstańców z 1863 roku*, Warszawa 1986. (Organizacja powstania).
639. Borys Andrzej: *Prasa podlaska z lat 1923-1933 o powstaniu styczniowym*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 1993, nr 3.
640. Borys Andrzej: *Prasa podlaska z lat 1923-1933 o powstaniu styczniowym*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
641. Boś Ryszard: *140 lat temu... w styczniu*, „Gościniec Biały” 2003, nr 1.
642. Boś Ryszard: *Udział mieszkańców Janowa i okolic w Powstaniu Styczniowym 1863 r.*, „Nowiny Janowskiej Gminy” 2002, nr 1.
643. Brodowski Bolesław: *Zbrojny czyn powstańców podlaskich w roku 1863*, Łuków 1925.
644. Brzeziński Stanisław : *Powstanie styczniowe na Podlasiu Południowym*, „Gazeta Łosicka” 2013, nr 2.
645. Brzosko-Szydłowska Anna: *Ksiądz Stanisław Brzóska - "Naczelnny Kapelan i Jenerał" w powstaniu styczniowym na Podlasiu. Rys biograficzny, udział w walce zbrojnej, legenda*, „Ciechanowiecki Rocznik Muzealny” t. 9, 2012.
646. Buława Adam: *Działalność Ludwika Żychlińskiego na Podlasiu podczas powstania styczniowego 1863-1864 r.*, „Zeszyt Naukowy, Muzeum Wojska w Białymstoku” z. 17, 2004.
647. Buława Adam: *1863. Życie obozowe powstańców styczniowych*, z dr Adamem Buławą, adiunktem Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Instytut Nauk Historycznych UKSW w Warszawie, rozm. przepr. Jakub Pacan, <http://powstaniestyczniowe.nck.pl/?p=1498>, dostęp 2018.05.13.
648. Buszczyński Stefan: *Ks. Stanisław Brzóska*, [w:] *Obrona spotwarzonego narodu. Z. 1, Powszechny ruch ludowy przed powstaniem ; Styczniowe 1863 roku powstanie*, Kraków 1888.
649. Cabaj Jarosław: *Prasa siedlecka z lat trzydziestych XX. wieku o powstaniu i powstańcach 1863 r.*, [w:] *Społeczeństwo polskie i wojsko: studia i materiały*, [praca zbiorowa pod red.: Katarzyna Maksymiuk, Dorota Wereda, Arkadiusz Zawadzki], Siedlce 2016.
650. Caban Wiesław: *Chłopi w powstaniu styczniowym*, „Mówią Wieki” 2013, nr 1.
651. Chankowski Stanisław: *Rola Franciszka Ksawerego D'abancourt we wzajemnych kontaktach Lubelszczyzny z Galicją Wschodnią w okresie powstania styczniowego*, „Rocznik Lubelski” t. 6, 1963.
652. Chojecki Ryszard: *Władysław Czarkowski (1831-1863). Lekarz powstaniec 1863 roku*, „Gazeta Łosicka” 2001, nr 1.
653. Całka Stanisław: *Rycerze Wolności i Niepodległości. W 150. rocznicę wybuchu Powstania Styczniowego nieco osobistych refleksji i okruchów wspomnień*, „Rocznik Mińskomazowiecki” t. 22, 2014.
654. Cederbaum Henryk, *Powstanie styczniowe : wyroki Audytoryatu Polowego z lat 1863, 1864, 1865 i 1866*, Warszawa 1917. (Zawiera odpisy zaginionych dziś dokumentów, dotyczących zarówno samego Rawicza, jak i powstania styczniowego).
655. Celiński Stanisław: *Bohaterowie Podlasia*, „Tygodnik Siedlecki” 1986, nr 4, s. 4.
656. Chądzyński Zbigniew: *Wspomnienia powstańca z lat 1861-1864*, Warszawa 1963. (Władysław Cichorski).
657. Chomiuk Janusz: *Bohater czy zdrajca? : Roman Rogiński*, „Słowo Podlasia” 2000, nr 4.

658. Chyra-Rolicz Zofia: *Kobiety w powstaniu styczniowym*, [w:] *Powstanie styczniowe z różnych stron widziane*, red. nauk. Violetta Machnicka, Siedlce 2016.
659. Chyra-Rolicz Zofia: *Powstanie styczniowe na Podlasiu. Stosunek kobiet do walk powstańczych*, [w:] *Postawy i aktywność kobiet w czasie powstania styczniowego 1863-1864: (na tle polskich konspiracji i działalności powstańczej doby zaborowej)*, pod red. Teresy Kulak, Joanny Dufrant, Moniki Piotrowskiej-Marchewy, Wrocław 2013.
660. Chyra-Rolicz Zofia: *Trakt brzeski jako przykład strategicznego rozwiązania w zakresie infrastruktury transportowej*, [w:] *Z badań nad problemami współpracy transgranicznej*, red. M. Ciechocińska, Siedlce 2000.
661. Ciemniowska Waleria: *Władysław Rawicz : dramat w 4 aktach, 5 odsłonach z czasów powstania 63 r. osnuty na tle zdarzeń prawdziwych*, Lwów 1917.
662. Cieślak Franciszek: *Walki powstańcze na Lubelszczyźnie 1863-1864 - wybór źródeł*, [w:] *W kręgu zainteresowań naukowych profesora Tadeusza Mencla*, pod red. Albina Kopruckowniaka, Lublin, 1999. (M.in. teksty raportów z terenu pow. bialskiego, radzyńskiego, siedleckiego).
663. Cygan Jerzy M.: *Beniamin Szymański, kapucyn, biskup podlaski*, „Szkice Podlaskie” z. 5, 1996.
664. Cygan Jerzy M.: *Biskup Beniamin Szymański wobec powstania styczniowego*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
665. Cygan Jerzy M.: *Biskup podlaski Beniamin Szymański wobec powstania styczniowego i księdza Stanisława Brzóska (na podstawie biskupich listów okólnych)*, [w:] *Epilog styczniowej insurekcji 1863 roku*, red. Eugeniusz Niebelski, Lublin 2006.
666. Cygan Jerzy M.: *Stosunek biskupa Beniamina Szymańskiego do powstania styczniowego w świetle nowych publikacji*, Biała Podlaska 1993. (Materiały z sesji popularno-naukowej odbytej w dniu 20.01.1993 r. w Białej Podlaskiej).
667. Cygan Jerzy M., Michałowski Grzegorz: *Raport Tymczasowej Komisji Wojskowo-Śledczej z 1865 roku o sprzyjaniu powstaniu styczniowemu przez biskupa Beniamina Szymańskiego i duchowieństwo diecezji janowskiej*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 1995, nr 2.
668. Cymerman Joanna: *Represje władz carskich wobec duchowieństwa Diecezji Podlaskiej po powstaniu styczniowym*, „Szkice Podlaskie” z. 10, 2002.
669. *Czas pamiętania: opracowanie, wybór i układ utworów* Justyna Anna Kopeć, Agnieszka Goławska, Siedlce 2006.
670. Czech W.: *Bohater Podlasia ks. Stanisław Brzóska*, „Łącznik” 1934, nr 7/8.
671. Czetwertyński-Światopełk Włodzimierz: *Na wozie i pod wozem (1837-1917) : wspomnienia z lat ubiegłych wnukom i wnuczkom opowiedziane*, Poznań [1939]. (O działalności spiskowej przedpowstaniowej, z zesłania na Syberię, oraz życia rodzinnego na Podlasiu i w Warszawie).
672. *Człowiek a historia : ludzie i wydarzenia : praca zbiorowa*, red. Maria Lawrenz, Bożena Sadurska, Paulina Tompa, Piotród Trybunalski 2015. (M., in. o Władysławie Rawiczu i ks. Stanisławie Brzósce).
673. Czmocho Marian: *Historia wciąż żywa*, „Gazeta Łosicka” 2013, nr 2.
674. Czubaśzek Krzysztof: *Zapomniany ojciec Gedeon*, „Tygodnik Siedlecki” 2017, nr 7. (Szabrański Władysław).
675. Dąbrowski Jerzy: *Zapomniany bohater Powstania Styczniowego*, „Nasza Polska” 2013, nr 31. (Władysław Czarkowski).
676. Dąbrowski Stanisław Jan: *Bohater Podlasia ks. Gen. Stanisław Brzóska - ordynariusz połowy Wojska Polskiego*, „Wschód” 2011, nr 5.

677. Demidowicz Tomasz: *Dokudów - zarys dziejów*, Biała Podlaska, 2010.
678. Deskur Bronisław: *Dla moich wnuków*, wstęp i opracowanie Z. Mańkowski, [w:] *Powstanie styczniowe na Lubelszczyźnie. Pamiętniki*, pod red. T. Mencla, Lublin 1966.
679. Dmowski Rafał: *Kalendarium działań zbrojnych na pograniczu Mazowsza i Podlasia podczas powstania styczniowego*, Warszawa-Siedlce 2013.
680. Dmowski Rafał: *Polityka zaborców wobec Kościoła katolickiego w Polsce w drugiej połowie XIX wieku*, [w:] *Rota w panoramie dziejów Polski*, red. J. Gmitruk, Warszawa 2011. Dmowski Rafał: *Powstanie styczniowe na pograniczu Mazowsza i Podlasia*, „Prestiż” 2013, nr 1.
681. Dmowski Rafał: *Powstanie Styczniowe w Sokołowie Podlaskim i okolicach w historiografii*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t.1 , 2013.
682. Dmowski Rafał: *Przebieg powstania styczniowego na terenie województwa podlaskiego. Stan badań*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19, 2014.
683. Dmowski Rafał: *Teren działań powstańczych podczas Powstania Styczniowego*, „Prestiż” 2015, nr 1.
684. Dmowski Rafał: *To Białki pod Siedlcami a nie Białka pod Parczewem : przyczynek do losów Aleksandra Głowackiego w Powstaniu Styczniowym*, „Bocznica” nr 33, 2013.
685. Dmowski Rafał: *Używał pseudonimu generał Brzeziński*, z dr. Rafałem Dmowskim, z Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UP-H w Siedlcach, rozm. przepr. AS, „Echo Katolickie” 2012, nr 3. (ks. Stanisław Brzóska).
686. Dmowski Rafał: *Zapomniane potyczki Powstania Styczniowego na terenie gminy Siedlce (w Stoku Lackim i Białkach)*, [w:] *Nauka młodych w drodze do zrównoważonego rozwoju: nauki humanistyczne*, red. Adam Bobryk, Ewelina Obrępańska, Siedlce 2013.
687. Dobroński Adam: *Bitwa siemiatycka 6-7 luty 1863 r. Zniszczenie pałacu ks. Anny Jabłonowskiej*, [w] *Księżna Anna z Sapiehów Jabłonowska (1728-1800). W 200. rocznicę zgonu*, red. A. Wołek, Z.J. Wójcik, Siemiatycze 2001.
688. Dobroński Adam: *Powstanie styczniowe. Bitwa siemiatycka (6 lutego 1863 r.)*, Siemiatycze 1989.
689. Dobrowolski Tomasz : *Leon Frankowski*, „Gazeta Łosicka” 2009, nr 2 ; nr 3.
690. Dobrowolski Tomasz: *Osoby związane z Powstaniem Styczniowym*, „Gazeta Łosicka” 2008, nr 3 ; nr 4.
691. Dobrowolski Tomasz: *Władysław Czarkowski*, „Gazeta Łosicka” 2009, nr 2 ; nr 3.
692. Dobrowolski Tomasz: *Władysław Czarkowski, Leon Frankowski, Adam Szymański - bohaterowie romantyczni*, [w:] *Dzieje Ziemi Łosickiej : szkice biograficzne*, pod red. Arkadiusza Indraszczyka, Warszawa-Łosice 2008.
693. Dobrowolski Tomasz: *Ziemia Łosicka w powstaniu styczniowym*, [w:] *Ziemi Łosickiej drogi do niepodległości: materiały z konferencji naukowej odbytej w Łosicach, 15 listopada 2002 roku*, pod red. Arkadiusza Indraszczyka, Warszawa ; Łosice 2004.
694. Dobrowolski Tomasz: *Ziemia łosicka w okresie powstania styczniowego : (cz.1-3)*, „Gazeta Łosicka” 2001, nr 2 ; nr 3 ; nr 4.
695. Domański Ryszard: *W 140. rocznicę śmierci Bohatera narodowego Księdza Brzóska*, „Gazeta Powiatowa” 2005, nr 11.
696. *Drogi Polaków do niepodległości : w 150. rocznicę powstania styczniowego*, redakcja Wiesław Caban, Lidia Michalska-Bracha, Wiktoria Śliwowska, Warszawa 2015.
697. Dudowa Halina: *Uroczysko dwóch pomników*, Warszawa 1974.
698. Dunin-Wąsowicz Krzysztof: *Marcin Borelowski "Lelewel"*, „Annales Universitatis Mariae Curie - Skłodowska. Sectio f. Historia” t. 48, 1993.

699. Dunin-Wąsowicz Krzysztof: *Marcin Borelowski "Lelewel" blacharz - pułkownik powstania 1863 r.*, Warszawa 1964.
700. Dydycz Antoni Pacyfik: „*Pan da ci pokój po twych cierpieniach*” : homilia ks. bp. Antoniego Pacyfika Dydycza wygłoszona podczas Mszy św. odprawionej 29 maja 2008 r. w Sokołowie Podlaskim z okazji pośmiertnego odznaczenia ks. gen. Stanisława Brzóska przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Kaczyńskiego, „*Nasz Dziennik*” 2008, nr 127.
701. Dydycz Antoni Pacyfik: *Trzy miłości : Kościół - Ojczyzna - Rodzina : kazania patriotyczne*, Szczepieszyn 2013.
702. *Dziedzictwo powstania styczniowego : pamięć, historiografia, myśl polityczna : zbiór studiów*, red. nauk. Alicja Kulecka, Warszawa 2013.
703. Dzieńo Mariusz, Zwierzyński Franciszek, *Poszli w pole...* „*Co Słyszać?*” 2003, nr 5.
704. (ee.): *Powstanie styczniowe. Gmina Biała Podlaska*, „*Wiadomości Gminne*” 2001, nr 1.
705. *Epilog styczniowej insurekcji 1863 roku*, red. Eugeniusz Niebelski, Lublin 2006.
706. Erlach Franz L. von: *Partyzantka w Polsce w r. 1863 w świetle własnych obserwacji, zebranych na teatrze walki od marca do sierpnia 1863 roku*, Warszawa 1918.
707. Frankowski Jacek: *Ludomir Benedyktowicz (1844-1926): artysta niezłomny*, „*Konteksty*” nr 1, 2013.
708. Frelek Henryk: *Rzecz o Romualdzie Traugutcie*, „*Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej*” z. 19, 2013.
709. Frelek Henryk: *Zapomniani bohaterowie*, „*Życie Garwolina*” 2004, nr 18. (Opuszczone groby powstańców styczniowych w powiecie garwolińskim).
710. Fręchowicz Tadeusz: *Cerkiew greko-katolicka na terenie diecezji podlaskiej za rządów biskupa Beniamina Szymańskiego. Studia i materiały historyczne*, Rzym 1981.
711. Fręchowicz Tadeusz: *Duszpasterska działalność Beniamina Szymańskiego biskupa podlaskiego*, [w:] *Studia z historii Kościoła w Polsce*, t. 1, red. E. Wyczawski, Warszawa 1972.
712. Fręchowicz Tadeusz: *Ksiądz Stanisław Brzóska ostatni wódz powstania styczniowego*, „*Rocznik Międzyrzecki*” t. 14/15, 1982/1983.
713. Fręchowicz Tadeusz: *O ks. Brzósce ostatnim powstańcu 1863 r.*, „*Tygodnik Powszechny*” 1985, nr 20.
714. Gajowniczek Zygmunt Tomasz: *Powstanie styczniowe na pograniczu Mazowsza, Podlasia i Lubelszczyzny : przebieg, ślady i pamięć powstania w wiejskiej gminie Latowicz : studium przypadku*, Latowicz ; Wielgolas 2015.
715. Gajowniczek Zygmunt Tomasz: *Udział Latowiczan w Powstaniach Narodowych*, „*Zeszyty Historyczne Latowicza*” Vol. 1, cz. 3, 1999.
716. Garbaczewski J.: *Zakonnicy ze Skórcza – powstanie styczniowe*, „*Tygodnik Siedlecki*” 1993, nr 4, s. 6.
717. Garbaczewski Jerzy : *Mokobody w Powstaniu Styczniowym*, „*Tygodnik Siedlecki*” 1996, nr 5, s. 19.
718. Garbaczewski Jerzy: *Nieznani powstańcy: w rocznicę powstania styczniowego*, „*Kurier Siedlecki*” 1995, nr 4, s. 5.
719. Garbaczewski Jerzy: *Powstańcy Podlasia 1863*, Siedlce 2017.
720. Garski J.: *Ostatni powstaniec*, „*Tygodnik Siedlecki*” 1993, nr 4, s. 6. (Feliks Bartczuk).
721. Geresz Józef: *Z dziejów Podlasia*, „*Echo Katolickie*” 2013, nr 13-52 ; 2014, nr 1-52 ; 2015, nr 1-19.

722. Geresz Józef: *Kpt. Konstanty Jarocki - sławny międzyrzecki powstaniec 1863 r. (kilka faktów do biografii)*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 40, 2010.
723. Geresz Józef: *Szkic do portretu Karola Krysińskiego*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 27/28, 1995/1996.
724. Geresz Józef: *Szkic do portretu Karola Krysińskiego*, [w:] *Podlaski powstaniec : rzecz o Karolu Krysińskim*, Międzyrzec Podlaski 2008.
725. Gesket Siergiej Dawidowicz: *Wojennyje diejstwija w carstwie polskom 1863 godu : naczalo wozstania (janwar, fewral i pierwaja połowina marta)*, red. Aleksandr Kazimirowicz Puzyrewski, Warszawa 1894. (Bitwa pod Węgrowem).
726. Giczela Piotr: *Cała prawda z aktu chrztu : gdzie się urodził Franciszek Wilczyński, adiutant ks. S. Brzóska, bohatera powstania styczniowego?*, „Tygodnik Siedlecki” 2016, nr 5.
727. Gienza Zbigniew: *Powstanie styczniowe na Polesiu 1863*, „Zeszyty Muzealne” t. 9, 1999.
728. (Dot. także południowego Podlasia).
729. Giller Agaton: *Władysław Rawicz*, [w:] *Polska w walce. Zbiór wspomnień i pamiątek z naszego wyjarzemia*, wyd. A. Giller, Kraków 1875.
730. Gisges Jan Maria: *Czerwony pułkownik : 1829-1863 : rzecz o Marcynie Borelowskim "Lelewelu"*, Warszawa 1975.
731. Gmitruk Janusz: *"Gdy Polska powstanie inaczej będzie..." : chłopska legenda powstań narodowych*, „Niepodległość i Pamięć” nr 1-2, 2013.
732. Gmitruk Janusz: *Kwestia chłopska w powstaniu styczniowym*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
733. Gnat-Wieteska Zbigniew: *Lata manifestacji i walki (1861 - 1864)*, Garwolin 1984.
734. Gnat-Wieteska Zbigniew: *W rocznicę Powstania Styczniowego*, „Głos Garwolina” 2001, nr 1.
735. Gnat-Wieteska Zbigniew: *Wierni Bogu, bliźnim i ojczyźnie*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
736. Gnat-Wieteska Zbigniew: *Z dziejów powiatu garwolińskiego - tradycje patriotyczne : 470 lat Powiatu Garwolińskiego*, Garwolin 2009.
737. Gołębski Piotr Edward: *Powstaniec styczniowy – artysta malarz bez rąk*, „Kurier Wnet” 2017, nr 31, <http://wnet.fm/kurier/wziety-artysta-malarz-bez-rak-powstaniec-styczniowy-przyjaciel-brata-alberta-chmielowskiego-ludomir-benedyktowicz/>, dostęp 2018.06.01.
738. Gołubiew Zofia, Banach-Kielanowska, Gabriela, Róg Rafał : *Powstanie styczniowe : publikacja towarzysząca wystawom w 150. rocznicę wybuchu powstania styczniowego "Artyści - świadkowie powstania styczniowego 1863 roku" oraz "Portrety, symbole, broń - w rocznicę styczniowego zrywu", styczeń - maj 2013 = The January Uprising 1863-1864 : the publication accompanying exhibitions on the 150th anniversary of the outbreak of the January Uprising : Artists - Witnesses to the January Uprising of 1863 and Portraits, Symbols, Arms - On the Anniversary of the January Uprising, January - May 2013*, tł. Marta Herudzińska-Oświecimska, Kraków 2013.
739. Gomółka Marcin: *Powstanie styczniowe na ziemi łukowskiej*, „Echo Katolickie” 2018, nr 2.
740. Gontarz Bożena: *Symbol oporu w sytuacji beznadziejnej*, „Życie Siedleckie” 2015, nr 25. (Wystawa o ks. Brzósce w Senacie z inicjatywy senatorów Marii Koc i Waldemara Kraski).
741. Gontarz Bożena: *Zamordowali księdza, ale nie zabili pamięci...*, „Życie Siedleckie” 2013, nr 22.

742. Góra Bronisław: *Węgrów i okolice w powstaniu styczniowym 1863-1864 roku*, [w:] *Czyn zbrojny w dziejach narodu polskiego*, pod red. Piotra Matusaka, Marka Plewczyńskiego i Marka Wagnera, Siedlce, 2004.
743. Góra Stanisław: *Działalność powstańcza Romana Rogińskiego na Podlasiu*, „Rocznik Białostocki” t. 6, 1965.
744. Góra Stanisław: *Partyzantka na Podlasiu : 1863-1864*, Warszawa 1976.
745. Góra Stanisław: *Udział ludności Międzyrzeczyzny w powstaniu styczniowym*, „Rocznik Międzyrzeczki” t. 8, 1976.
746. Góra Stanisław: *Wysilek zbrojny województwa podlaskiego w powstaniu styczniowym*, [w:] *Powstanie styczniowe 1863-1864 : materiały sympozjum z okazji 120 rocznicy wybuchu powstania styczniowego*, [red. nauk. Janusz Wojtasik, Warszawa 1984.
747. Górská Maria: *Gdybym mniej kochała : dziennik lat 1889-1895*, Warszawa 1996. (Dzień egzekucji Wł. Rawicza).
748. Grabiec J. [Dąbrowski Józef]: *Rok 1863*, Poznań 1913.
749. Grabowska-Nowicka Marzena: *Pieszny rajd turystyczno-krajoznawczy "Szlakiem Powstańców Styczniowych 1863"*, „Rocznik Konstanyński” t. 5, 2014.
750. Grafik R.: *Konferencja popularno-naukowa w 150 rocznicę śmierci ks. Stanisława Brzóska i Franciszka Wilczyńskiego*, „Nowa Gazeta Łukowska” 2015, nr 6.
751. Groniowski Krzysztof: *Leon Kot- zapomniany partyzant [1863]*, „Mówią Wieki” 1960, nr 8.
752. Groniowski Krzysztof: *Oddział księdza Brzóska*, „Przegląd Historyczny” 1959, nr 4.
753. Groniowski Krzysztof: *Wieś lubelska w okresie upadku powstania styczniowego*, „Rocznik Lubelski” t. 6, 1963.
754. Grudzień Janusz: *Ostatni powstaniec roku 1863. Sensacyjne odkrycie Mariana Jakubika*, „Tygodnik Siedlecki” 1984, nr 20. (Feliks Bartczuk).
755. Grudzień Janusz: *Piłsudski o Powstaniu Styczniowym*, „Tygodnik Siedlecki” 1991, nr 4, s. 5.
756. Grudzień Janusz: *Powstańczy ślad*, „Tygodnik Siedlecki” 1987, nr 3, s. 7.
757. Grzegorek Leopold: *Ludomir Benedyktowicz 1844-1926 powstaniec podlaski 1863 r. – malarz bez rąk*, Siedlce 1979.
758. HB: *Brat ubogich*, „Gazeta Łosicka” 2011, nr 1. (św. Albert Chmielowski).
759. HB: *Ludwik Lutyński 1844 – 1913*, „Gazeta Łosicka” 2010, nr 10.
760. Halicz Emanuel: *Ksiądz Brzóska. Hierarchia kościelna a Powstanie Styczniowe*, „Zeszyty Historyczne” z. 54, 1980.
761. Hołod Ryszard: *Dowódcy oddziałów Powstania Styczniowego na terenie Południowego Podlasia*, „Ziemia Parczewska” R. 12, 2013, wyd. specjalne.
762. Hordejuk Lucyna: *Powstaniec i literat rodem z Dubowa: wspomnienia: 160 rocznica urodzin Józefa Barwińskiego*, „Słowo Podlasia” 2009, nr 49.
763. I.T.D.: *Powstanie styczniowe na Podlasiu: udział miasta Łosic*, „Gazeta Łosicka” 1994, nr 1 ; 1998, nr 3/4; nr 5.
764. Jabłonowski Władysław: *Pamiętniki z lat 1851-1893 : wybór*, Wrocław 1967. (M.in. o bitwie pod Węgrówem i Siematyczami).
765. Jabłoński Henryk: *Struktura cywilnej organizacji prowincjonalnej w Królestwie Polskim w dobie powstania styczniowego*, „Przegląd Historyczny” t. 34, 1937/1938.
766. Jadczyk Karol: *Dowódcy powstania styczniowego : portret zbiorowy*, Łódź 2016.
767. JAG: *Pamięć o bohaterach wciąż żyje*, „Echo Katolickie” 2017, nr 1.
768. JAG: *Szli śladami powstańców*, „Echo Katolickie” 2016, nr 4.
769. JAG: *Wdzięczność i pamięć*, „Echo Katolickie” 2016, nr 1.
770. Jagnieża, Artur: *Ostatni żołnierz powstania styczniowego*, „wSieci” 2016, nr 4.
771. J.D: Ks. *Dominik Stępkowski*, „MTM Mordy Twoje Miasto” 2000, nr 1.

772. Jakubik Jan: *Ceranów dawniej i dziś*, wstęp i opracowanie Artur Zióntek, Siedlce 2005, s. 49-50. (Udział duchowieństwa w powstaniu).
773. Jakubik Marian : „*Janko Sokół*” : w rocznicę bitwy pod Węgrowem, „Tygodnik Siedlecki” 1989, nr 6, s. 1, 4.
774. Jakubik Marian: *Moja Najjaśniejsza Rzeczypospolita Polska*, „Tygodnik Siedlecki” 1985, nr 25.
775. Jakubik Marian: *Weteran z 1863 r. honorowym żołnierzem Armii Krajowej*, „Kierunki” 1985, nr 4. (Feliks Bartczuk).
776. Jankowska Małgorzata: *"Lisowczyk" na ziemi podlaskiej. 150 rocznica wybuchu powstania styczniowego*, „Wspólnota Regionalna” 2013, nr 11. (Deskur, Bronisław).
777. Janowski Aleksander: *Pamięci bohatera powstania x. Stanisława Brzóska. W 65 rocznicę męczeńskiej śmierci 1865-1930*, Warszawa 1930.
778. Janowski Józef Kajetan: *Pamiętniki o powstaniu styczniowym*, t. 1-3, Lwów 1923.
779. Jastrzębski Stanisław: *Ksiądz generał i inni : bohaterowie powstania styczniowego byli pierwszymi żołnierzami wyklętymi*, „Tygodnik Siedlecki” 2017, nr 21. (Konferencja popularnonaukowa o bohaterach powstania styczniowego).
780. Jastrzębski Stanisław: *Pamięci księdza generała*, „Tygodnik Siedlecki” 2017, nr 22.
781. Jastrzębski Stanisław: *Trzy ważne słowa : powiat węgrowski po raz pierwszy świętował rocznicę powstania*, „Tygodnik Siedlecki” 2018, nr 5.
782. Jastrzębski Stanisław: *Tu leżą nasze bohaterzy... : pomnik bitwy powstańczej z 1863 roku*, „Tygodnik Siedlecki” 2014, nr 4. (Bitwa pod Węgrowem).
783. Jaszczolt Tomasz: *"Gloria victis" : 150. rocznica Powstania Styczniowego ; rozm. przepr. ks. Mariusz Boguszewski*, „Niedziela” 2013, nr 4, dod. „Niedziela Podlaska”.
784. Jaworski Jacek: *Powstańcza artyleria na Podlasiu i Litwie w 1863 roku*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski” t. 13, 2013.
785. (jj): *Dyktator stoi w parku*, „Tygodnik Siedlecki” 2014, nr 37, s. 12. (Pomnik R. Traugutta w Żelechowie).
786. JPK: *Na powstańczym szlaku*, „Życie Siedleckie” 2017, nr 4.
787. JO: *Bohater Podlasia*, „Wieści Sokołowskie” 2012, nr 22.
788. JO: *"Honorując powstańców styczniowych, splacamy dług wobec wielu pokoleń Polaków..." : (z uchwały Senatu RP, ustanawiającej rok 2013 Rokiem Powstania Styczniowego)*, „Wieści Sokołowskie” 2013, nr 6.
789. JO: *Nieznani powstańcy Ziemi Sokołowskiej*, „Wieści Sokołowskie” 2018, nr 6.
790. JO: *Sztafeta Niepodległości śladami ks. generała Stanisława Brzóska*, „Wieści Sokołowskie” 2016, nr 19.
791. JO: *W Bibliotece Miejskiej o pomniku Księdza Brzóska*, „Wieści Sokołowskie” 2015, nr 28.
792. jp): *Uda się, jeśli gmina pomoże : Krasnodęby-Sypytki chcą odnowić pomnik księdza Brzóska*, „Tygodnik Siedlecki” 2008, nr 17 ; nr 23, dod. "Tygodnik Siedlecki w Powiatach".
793. (jp): *Pamiętają o księdzu Brzósce*, „Tygodnik Siedlecki” 2015, nr 30.
794. J.R: *W hołdzie powstańcom*, „Tygodnik Siedlecki” 2002, nr 24, dod. (Odsłonicie Pomnika Powstańców Styczniowych w Woli Wodyńskiej).
795. (jul): *Dowódca powstania, żołnierz, patriota*, „Gazeta Współczesna” 2013, nr 205. (Kazimierz Maciej Kobyliński).
796. Jurkowski Antoni: *Spotkanie - dysputa o powstaniu styczniowym*, „Gazeta Węgrowska” 2003, nr 8.
797. Józwik Anna: *Podsumowanie roku powstania styczniowego*, „Gościniec Biały” 2013, nr 11.

798. Kaczmarek Zofia: *Kolano i okolice w powstaniu styczniowym*, „Ziemia Parczewska” 2006, nr 12.
799. Kalbarczyk Michał: *Kalikst Ujejski (1838-1863)*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 17, 2011.
800. Kalbarczyk Michał: *Plk Marcin Borelowski i jego udział w walkach powstańczych na ziemi garwolińskiej*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
801. Kalicka Manula: *Dyktator przegranej insurekcji*, „Polityka” 2013, nr 1. (Romuald Traugutt).
802. Kalinowski Szczepan: *Biskup zesłańcem syberyjskim*, „Słowo Podlasia” 2012, nr 38.
803. Kalinowski Szczepan: *Bitwy Powstania Styczniowego*, „Gościniec Bialski” 2005, nr 1.
804. Kalinowski Szczepan: *"Ginę za naszą ukochaną Polskę". Legenda ks. Stanisława Brzóska*, „Ciechanowiecki Rocznik Muzealny” t. 9, 2012.
805. Kalinowski Szczepan: *Chwała Bohaterom : miejsca pamięci narodowej powstania styczniowego w powiecie bialskim. Przewodnik historyczny*, Biała Podlaska 2016.
806. Kalinowski Szczepan: *Komisarz rządu narodowego na województwo podlaskie*, „Gościniec Bialski” 2014, nr 2.
807. Kalinowski Szczepan: *Ksiądz Brzóska, kapelan i żołnierz*, W: *Kalendarz Podlaski 2003 2002*
808. Kalinowski Szczepan: *Legenda księdza Stanisława Brzóska*, „Tygodnik Podlaski” 2015, nr 21.
809. Kalinowski Szczepan: *Legenda powstania na Podlasiu w okresie II Rzeczypospolitej*, „Gościniec Bialski” 2013, nr 11.
810. Kalinowski Szczepan: *Legendarny kapelan*, „Słowo Podlasia” 2013, nr 2.
811. Kalinowski Szczepan: *Ks. Stanisław Brzóska, który nad życie Boga i Ojczyznę ukochał, żyje w wiernej pamięci Podlasia*, „Moja Rodzina Moja Parafia” 2013, nr czerwiec.
812. Kalinowski Szczepan: *Powstanie styczniowe na Ziemi Konstantynowskiej*, „Rocznik Konstantynowski” t. 4, 2013.
813. Kalinowski Szczepan: *Powstanie styczniowe w powiecie bialskim*, Biała Podlaska ; Międzyrzec Podlaski 2013.
814. Kalinowski Szczepan: *Roman Rogiński bohater czy zdrajca?. 143 rocznica Powstania Styczniowego*, „Gościniec Bialski” 2006, nr 1.
815. Kalinowski Szczepan: *Upamiętnienie powstania 1863 roku w powiecie bialskim*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 45/46, 2016.
816. Kalinowski Szczepan: *Waleczny tylko na polu bitwy*, „Słowo Podlasia” 2013, nr 3.
817. Kalinowski Szczepan: *Wybitny dowódca powstania*, „Słowo Podlasia” 2013, nr 5.
818. Kamiński Łukasz: *Stara wieś królewska*, „Tygodnik Podlaski” 2008, nr 31. . (Gmina Kąkolewnica w powstaniu styczniowym).
819. Kamiński Marek Kazimierz: *Skład personalny terenowych placówek organizacji cywilnej w powstaniu styczniowym*, „Przegląd Historyczny” t. 62, z. 4, 1971.
820. Kamiński Tadeusz: *Władysław Rawicz: patroni siedleckich ulic*, *Kurier Siedlecki*” 1991, nr 5.
821. Kapinos Katarzyna: *Bitwa o Kodeń, czyli triumf powstańców*, „The Kraszak Times” R. 6, 2014/2015, nr 2.
822. Karbownik Henryk: *Kontrybucja duchowieństwa rzymskokatolickiego w guberni lubelskiej w latach 1863-1865*, „Roczniki Nauk Prawnych” t. 3, 1993.
823. Karbowski Bogdan: *„Ja Polak życiem całym”*, „Tygodnik Siedlecki” 1985, nr 47, s. 5. (Ludomir Benedyktowicz).

824. Karpińska Katarzyna, Gontarz Bożena: *Musimy powracać do historii : uroczystości w 143. rocznicę śmierci ostatniego komendanta powstania styczniowego na Podlasiu, księdza generała Stanisława Brzóska*, „Życie Siedleckie” 2008, nr 23.
825. Kasprzyk Artur: *Etos rycerski w powstaniu styczniowym na przykładzie postawy ks. Stanisława Brzóska*, „Konspekt” (Kraków) 2013, nr 4.
826. Kazimierski Józef: *Udział duchowieństwa rzymskokatolickiego i greckokatolickiego Podlasia w powstaniu styczniowym (1862-1865)*, [w:] *Powstanie Styczniowe na Południowym Podlasiu. Praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów-Warszawa 1994.
827. Kieniewicz Stefan: *Polskie straty w powstaniu styczniowym*, „Mówią Wieki” 2003, nr 1-3.
828. KIN: *Szóstka pod sztandarem Brzóska*, „Życie Siedleckie” 2006, nr 128. (Nadanie patrona Publicznemu Gimnazjum nr 6 w Siedlcach).
829. Klarner Izabela: *Władysław Rawicz*, „Siedlce” t. 2, 1975.
830. Kobylarz Wojciech Stanisław: *Broń myśliwska w rękach powstańców styczniowych na Południowym Podlasiu*, „Bialskopodlaski Rocznik Łowiecki” 2014, nr 2.
831. Kobylarz Wojciech Stanisław: *Broń myśliwska w rękach powstańców styczniowych na Południowym Podlasiu*, „Echa Polesia” 2016, nr 3.
832. Kołęda Kamila: *Do walki z zaborcą stanęli z kosami i gorącymi sercami*, „Słowo Podlasia” 2013, nr 5.
833. Kołęda Kamila: *Tam , gdzie herbowi chodzili za pługiem: z wizytą w dawnym zaścianku szlacheckim*, „Słowo Podlasia” 2008, nr 36.
834. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Bitwa pod Węgrowem 3 lutego 1863 r. jako przykład improwizowanych działań powstańczych*, [w:] *Działania nieregularne w Polsce i Europie*, red. S. Jaczyński, H. Królikowski, W. Włodarkiewicz, Warszawa 2007.
835. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Bohater Podlasia – Władysław Rawicz (1832-1863)*, „Niepodległość i Pamięć” 1995, nr 2.
836. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Bohater Podlasia : w 130 rocznicę śmierci Władysława Rawicza*, „Tygodnik Siedlecki” 1993, nr 48, s. 8.
837. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Tymoteusz Łuniewski (1847-1905) ziemianin, pisarz rolniczy, patriota, właściciel Korytnicy*, Korytnica 2009.
838. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Władysław Rawicz - naczelnik cywilny województwa podlaskiego*, [w:] *Powstanie Styczniowe na Południowym Podlasiu. Praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów-Warszawa 1994.
839. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Władysław Rawicz 1832-1863 - naczelnik cywilny województwa podlaskiego w powstaniu styczniowym*, „Rocznik Bialskopodlaski” t. 8/9, 2000/2001.
840. Kołodziejczyk Arkadiusz, *Władysław Rawicz – naczelnik cywilny województwa podlaskiego*, [w:] *Powstanie Styczniowe na Południowym Podlasiu : praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów 1994.
841. Kołodziejczyk Arkadiusz, Swat Tadeusz: *Węgrów 1863*, wyd. 2, Pruszków 2013.
842. Kołodziejczyk Małgorzata: *Apostołowie prawdy: wystawa i promocja książki*, „Echo Katolickie” 2015, nr 47. (Dot. wystawy i promocji książki Romana Wiszniewskiego "Święta pamięć Narodu Polskiego-ksiądz Stanisław Brzóska").
843. Kołodziejczyk Małgorzata: *Serce powstańczego Podlasia: upamiętnili ks. Stanisława Brzóska*, „Echo Katolickie” 2018, nr 40, s. 30.
844. Kopówka Edward: *W szczerym polu srebrne ptaszę...*, „Extra : Gazeta Siedlecka” 2005, nr 1.

845. Kopruckowiak Albin: *Tadeusz Mencil - historyk powstania styczniowego w Lubelskiem i na Podlasiu*, „Annales Universitatis Mariae Curie - Skłodowska. Sectio f. Historia” t. 48, 1993.
846. Korczak Aneta: *To dopiero było widowisko!*, „Życie Siedleckie” 2018, nr 6.
847. Kordaczuk Sławomir: *Między Mszanną a Chotyczami*, „Echo Katolickie” 2008, nr 29. (Dot. pomnika powstańców styczniowych odrestaurowanego z inicjatywy Środowiska Żołnierzy Oddziału "Zenona" w Mszannie).
848. Kordaczuk Sławomir: *Powstanie styczniowe na Podlasiu. Katalog wystawy*, Siedlce 1993.
849. Kordaczuk Sławomir: *Powstańcy z Szydłowina: bohaterowie Podlasia*, „Nowe Echo Podlasia” 1997, nr 17, s. 8.
850. Kordaczuk Sławomir: *Waleczne rodziny: bohaterowie Podlasia*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 3.
851. Kordaczuk Sławomir: *Rawicz i inni*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 8 ; nr 9.
852. *Powstanie Styczniowe : materiały i dokumenty. [T. 11], Korespondencja namiestników Królestwa Polskiego styczeń-sierpień 1863 r.*, [red. S. Kieniewicz, I. Miller, Wrocław 1974, dokument nr 9. (Bitwa pod Węgrowem ; Wyrok na Wł. Rawiczu).
853. *Kosynierzy zaatakowali rosyjski garnizon. Wybuch powstania styczniowego*, „Wspólnota Regionalna” 2011, nr 4.
854. Kosieradzki Dariusz: *Był ostatnim dowódcą*, „Życie Sokołowa” 2004, nr 21.
855. Kosieradzki Dariusz: *Dąb Powstańców w Lesie Przędzieckim*, „Gazeta Sokołowska” 2002, nr 13.
856. Kosieradzki Dariusz: *Oddał życie za Ojczyznę : historia cywilnego naczelnika powstania styczniowego*, „Życie Siedleckie” 2009, nr 7. (Władysław Rawicz).
857. Kosieradzki Dariusz: *Opowieść z Sypytek : jak zdradzono księdza Brzóske w Krasnodębach*, „Gazeta Sokołowska” 2001, nr 9.
858. Kosieradzki Dariusz: *Wiara, męstwo i kosy przeciw armatom*, „Życie Sokołowa” 2006, nr 23.
859. Kosieradzki Dariusz: *Złożyli ofiarę za wolność ukochanej Ojczyzny : przed kolejną rocznicą wybuchu Powstania Styczniowego na Podlasiu*, „Życie Siedleckie” 2009, nr 2.
860. Kostecki Włodzimierz: *Ks. Leonard Szymański - zapomniany bohater powstania styczniowego*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
861. Kostecki Włodzimierz: *Ostatni adiutant Romualda Traugutta : przyczynek do dziejów drobnej szlachty podlaskiej*, „Gens” 2003/2004.
862. Koszel-Pleskaczuk Bożena: *Kamień i pióro - formy upamiętnienia walczących w powstaniu styczniowym na Podlasiu*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 20, 2012.
863. Koszyła Zygmunt: *Udział lekarzy w powstaniu styczniowym na Podlasiu*, „Roczniki Akademii Medycznej im. J. Marchlewskiego w Białymstoku” R. 8, 1962.
864. Kot Anna: *Ksiądz Stanisław Brzóska - bohater walk powstańczych na Podlasiu*, [w:] *Człowiek a historia: ludzie i wydarzenia*, red. Maria Lawrenz, Bożena Sadurska, Paulina Tompa, Piotrków Trybunalski 2015.
865. Kot Anna: *Szlakiem miejsc pamięci ks. Brzóska*, „Echo Katolickie” 2015, nr 18.
866. Kowalski Marian: *Medale, odznaki, biżuteria i medaliony powstania styczniowego 1863-1983*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 14-15, 1982-1983.
867. Kowalski Marian, Sroka J, *Upamiętnione miejsca walki i męczeństwa południowego Podlasia (cz. I-V)*, „Rocznik Międzyrzecki” 1974-1978, T. 6-10, (cz. V).
868. Kowalski Franciszek : *Przyczynek do monografii mego pradziadka Grzegorza Kowalskiego*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 1, 1969.
869. Kozaczyńska Beata: *140 rocznica powstania styczniowego na Podlasiu*, „Podlaskie Echo Katolickie” 2003, nr 4.

870. Koziarz F.: *Marsz ks. Stanisława Brzóska*, „Gazeta Powiatu Łukowskiego” 1931, nr 6.
871. Kozłowska Hortulana Anna: *Powstanie styczniowe i bitwa węgrowska we wspomnieniach s. Hortulany Anny Kozłowskiej*, [oprac.] Artur Ziótek, „Rocznik Liwski” t. 8, 2015.
872. Kozłowski Eligiusz: *Bibliografia Powstania Styczniowego*, Warszawa 1964.
873. Kozłowski Eligiusz: *Od Węgrowska do Opatowa: 3.II.1863-21.II.1864. Wybrane bitwy z powstania styczniowego*, Warszawa 1962.
874. Kozłowski Eligiusz, Wrzosek Mieczysław: *Historia oręża polskiego 1795-1939*, Warszawa 1984. (Bitwa pod Węgrowem).
875. Koźmiński Karol: *Ostatni wódz : opowieść o ks. Stanisławie Brzósce*, Warszawa 1963.
876. Koźmiński Karol: *Ostatni żołnierz powstania 1863 r. W 90 rocznicę śmierci ks. Stanisława Brzóska i Franciszka Wilczyńskiego*, "Za Wolność i Lud" nr 5, 1955.
877. Kraiński Jacek Zenon: *Ludomir Benedyktowicz jako powstaniec i jego tragedia (1844-1926)*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
878. Krajewska Anna Maria: *Partia ks. Brzóska. O "Kryjakach" Marii - Jehanne Wielopolskiej*, „Guliwer” 2013, nr 3.
879. Kraushar Alexander: *Echa przeszłości. Szkice, wizerunki i wspomnienia historyczne z ilustracjami*, Warszawa 1917. (Bitwa pod Węgrowem, Roman Rogiński).
880. Krawczak Tadeusz: *Do końca wierny sprawie : o kałuszyńskich współpracownikach ks. Brzóska*, „Rocznik Kałuszyński” z. 8, 2008.
881. Krawczak Tadeusz: *Działalność powstańcza księdza generała Stanisława Brzóska*, [w:] *Powstanie Styczniowe na Południowym Podlasiu. Praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów-Warszawa 1994.
882. Krawczak Tadeusz: *Ksiądz generał Stanisław Brzóska. Kapelan i dowódca*, Pruszków 1995.
883. Krawczak Tadeusz: *Kształtowanie świadomości narodowej wśród ludności wiejskiej Podlasia w latach 1863-1918*, Biała Podlaska 1982.
884. Krawczak Tadeusz: *Nieznani powstańcy styczniowi z Podlasia*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie na terenie województwa siedleckiego” z. 6, 1989.
885. Krawczak Tadeusz: *Podlascy więźniowie Cytadeli Warszawskiej*, „Niepodległość i Pamięć” 1998, nr 3.
886. Krawczak Tadeusz: *W szlacheckim zaścianku*, Warszawa ; Siedlce 1993. (Represje carskie na mieszkańcach Podlasia).
887. Krawczak Tadeusz: *Węgrowskie wątki w działalności ks. generała Stanisława Brzóska*, [w:] *Węgrów, Dzieje - Społeczeństwo – Kultura*, red. nauk. Franciszek Midura, Aleksy Chmiel, Węgrów 2011.
888. Krawczak Tadeusz: *Źródła do dziejów wsi podlaskiej w archiwach parafialnych, cz. I*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie na Terenie Województwa Siedleckiego” 1977, z. 1 ; cz. II, 1982, z. 3 ; cz. III, z. 4.
889. Kryński Edward: *Ksiądz Paweł Krajewski (1820- 1898). Proboszcz i kanonik janowski, powstaniec, zesłaniec syberyjski*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2015, nr 3.
890. Ks. Wawrzyniec Lewandowski: [w:] Czesław Pietrasik, *Ku chwale Ojczyzny*, Siedlce 2012.
891. *Ksiądz Brzóska. Bohater podlaski 1863 r.* „Podlasiak” 1928, nr 4-5.
892. *Ku czci ks. Stanisława Brzóska, Franciszka Wilczyńskiego i powstańców poległych na Podlasiu : jednodniówka na uroczystość odsłonięcia pomnika w Sokolowie Podlaskim dnia 23 maja 1925 roku*, [red. odp. Stanisław Raczyński], Sokółów Podlaski 1925.
893. *Ku czci ks. Stanisława Brzóska, Franciszka Wilczyńskiego i walczących o wolność poległych na Podlasiu: jednodniówka na uroczystość nadania odznaczeń państwowych*

- przez Prezydenta RP Pana Lecha Kaczyńskiego dnia 29 maja 2008, red. odpowiedzialny: Piotr Miller, Sokołów Podlaski 2008.
894. Kubicki Paweł Franciszek: *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915 : materiały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich, zakonnych i prywatnych. Cz. 1, Dawne Królestwo Polskie. T. 2, Diecezja: lubelska z podlaską i płocką*, Sandomierz 1933.
 895. Kuć Bogdan: *Grób Kazimierza Kobylińskiego w Siennicy!*, „Mińskie Zeszyty Muzealne” z. 3, 2014.
 896. Kuk Arkadiusz: *Pamięć wiecznie żywa*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
 897. Kukawski Jan: *Początek Powstania Styczniowego w powiecie bialskim*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2012, nr 4.
 898. Kulikowski Janusz Selim: *Powiesili generała, ale nie księdza. O ostatnim dowódcy powstania styczniowego na Podlasiu*, „Wspólnota Regionalna” 2012, nr 6.
 899. Kurach Michał: *400 strzelców pokonało stacjonujących w mieście Kozaków: powiat garwoliński w Powstaniu Styczniowym*, „Twój Głos” 2016, nr 4.
 900. Kurach Michał: *Ksiądz Anastazy Buczwiński*, „Twój Głos” 2013, nr 37. (Sylwetka wikariusza parafii w Łaskarzewie w okresie Powstania Styczniowego).
 901. Kurach Michał: *Ksiądz Józef Szummer*, „Twój Głos” 2013, nr 44. (Prezentacja ks. Józefa Szummera posługującego w parafiach powiatu garwolińskiego: Goźlin, Wilczyska, Żelechów), aktywnie zaangażowanego w działania Powstania Styczniowego).
 902. Kurach Michał: *Walenty Lewandowski*, „Twój Głos” 2012, nr 26.
 903. Kuraś Marek: *Kultywowanie tradycji powstania styczniowego i jego uczestników na Podlasiu w okresie międzywojennym (1918-1939)*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” t. 2, 2002.
 904. Kurenda Andrzej: *Powstanie styczniowe w powiecie bialskim*, „Rocznik Międzyrzecki” R. 43/44, 2014.
 905. Kurenda Andrzej: *Rajd rowerowy śladami powstańców styczniowych*, „Rocznik Międzyrzecki” R. 43/44 , 2013/2014.
 906. Kurenda Andrzej: *Uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej w 145 rocznicę wybuchu powstania styczniowego*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 40 2010.
 907. Kurkówna Halina: *Dwie drogi : Podlasie [!] w walce o wolność 1863-1865, S.I.], 1937 [i.e. 1944]*.
 908. Kurpeta Grzegorz: *Sławatycze i okolice w czasie Powstania Styczniowego*, „Nadbużańskie Sławatycze” R. 13, 2012.
 909. Kusyk Marcin: *Rosyjski boa dusiciel czyli Piłsudski o powstaniu styczniowym*, „Wspólnota Regionalna” 2013, nr 10.
 910. Kuziak Dariusz: *Kiedy Piłsudski zabłądził do Siedlec*, „Tygodnik Siedlecki” 2014, nr 45. (Dot. odczytu wygłoszonego przez J. Piłsudskiego 20 stycznia 1924 r. o wielkości powstania styczniowego i jednej z pamiątek po Rządzie Narodowym, pieczęci, odnalezionej w Siedlcach).
 911. Kuziak Dariusz: *Stary Dwór, czyli koniec powstania*, „Tygodnik Siedlecki” 2011, nr 31.
 912. Kuziak Dariusz: *Władysław Rawicz : Był wierny. Poszedł*, „Tygodnik Siedlecki” 2013, nr 47.
 913. las24: *Uroczystości pod Dębem Straceń*, „Gminne Wieści” nr 52, 2016, s. 23.
 914. Lenkiewicz Antoni: *Weterani Powstania Styczniowego 1863 r. odznaczeni Krzyżem Niepodległości*, Wrocław 1998.
 915. Leszczak Mirosław: *Bohater powstania*, „Tygodnik Siedlecki” 1986, nr 31, s. 7. (Władysław Czarkowski).

916. Leszczak Mirosław: *Gdzie jest powstańcza mogiła : W 126 rocznicę siemiatyckiej bitwy [6-7 lutego 1863 r.]*, „Gazeta Współczesna” 1989 , nr 33.
917. Lewandowska Dorota: *Źródła do dziejów powstania styczniowego na Mazowszu i Podlasiu w porozbiorowym zasobie AGAD ze szczególnym uwzględnieniem raportów z pól bitewnych*, [w:] *Powstanie styczniowe na Mazowszu Północno-Wschodnim i Podlasiu w dokumentach archiwalnych*, pod red. Doroty K. Rembiszewskiej i Józefa Łupińskiego, Łomża 2015.
918. Lewandowski Damian: *Tego dnia...*, „Lamus” nr 32, 2008.
919. Lewandowski Damian: *Powstańcy styczniowi naszej okolicy*, „Seroczyński” nr 3, 2013.
920. Lewandowski Michał: *Ks. Wawrzyniec Lewandowski - powstaniec styczniowy*, „Seroczyński” nr 3, 2013.
921. Lewandowski Walenty: *Pamiętnik pułkownika Walentego Lewandowskiego naczelnika cywilnego i wojennego woj. podlaskiego i lubelskiego*, [w:] *Sprawozdanie z zarządu Muzeum Narodowego Polskiego w Rapperswilu za rok 1908*, Paryż 1909.
922. Lewicki Feliks: *Węgrów : obrazem historycznym pamięci przyjaciela Emila Leclere, zmarłego w Warszawie w 1876 r.*, Stanisławów 1881. (Bitwa pod Węgrowem).
923. Lewicki Wojciech: *Prawie równi bogom*, „Gościniec Biały” 2013, nr 5.
924. Liniewski Józef Seweryn: *Pamiętniki o powstaniu styczniowym*, Warszawa 1925.
925. Litwiniuk Sławomir: *Miejsca pamięci narodowej w powiecie białym*, [w:] *Podlaski powstaniec. Rzecz o Karolu Krysińskim*, Międzyrzec Podlaski 2008.
926. Lubczyński, Krzysztof: *"Hańba tobie, polski biskupie"*, „Trybuna „ 2008, nr 144.
927. Łaniec Stanisław: *Partyzanci żelaznych dróg roku 1863 : kolejarze i drogi żelazne w powstaniu styczniowym*, Warszawa 1974. (M.in. w regionie węgrowskim)
928. Ługowski Bolesław: *Główna kwatera u Rogińskiego: powstanie styczniowe w Białej Podlaskiej. Cz. 1*, „Wspólnota Regionalna” 2010, nr 3.
929. Ługowski Bolesław: *Nieudana zasadzka w Sycynie: powstanie styczniowe w Białej Podlaskiej. Cz. 4*, „Wspólnota Regionalna” 2010, nr 6.
930. Ługowski Bolesław: *Runął plan Rogińskiego: powstanie styczniowe w Białej Podlaskiej. Cz. 2*, „Wspólnota Regionalna” 2010, nr 4.
931. Ługowski Bolesław: *Zacięta walka na przedmieściach: powstanie styczniowe w Białej Podlaskiej. Cz. 3*, „Wspólnota Regionalna” 2010, nr 5.
932. *Łuków i okolice w XIX i XX w.*, red. R. Turkowski, Łuków 1989.
933. Łuniewski Tymoteusz: *Wyjątki z pamiętnika Ś.P. Tymoteusza Łuniewskiego, dotyczące się pobytu w gimnazjum siedleckim (1857-1866)*, [w:] *Księga pamiątkowa Siedlczan : (1844-1905) : wraz z pamiętnikami zjazdów w r. 1920 i 1925*, Warszawa 1927.
934. Łysiak Tomasz: *Wyklęty roku 1863*, „Gazeta Polska” 2015, nr 21.
935. Majewski J.S.: *Pomniki powstań na Podlasiu*, „Gazeta Łukowska” 1926, nr 1.
936. Makowski Marek: *Udział drobnej szlachty podlaskiej w walkach powstania styczniowego*, [w:] *Szlachta podlaska od połowy XIX wieku do III Rzeczypospolitej*, [red. i wybór zdjęć Sławomir Kordaczuk], Siedlce 2004.
937. Maksymiuk Urszula: *Siedlecka młodzież walczy o polską szkołę*, „Tygodnik Siedlecki” 1980, nr 5, s. 6.
938. Malarski Jacek: *Kodeń w powstaniu styczniowym*, „Echo Katolickie” 2013, nr 3.
939. Malczuk Beata: *Ksiądz Brzóska żyje w pamięci łosiczan*, „Słowo Podlasia” 2016, nr 5. (Wystawa "Szlak bojowy ks. Stanisława Brzóska w powstaniu styczniowym").

940. Malik Jakub: *Leon, Oleś i ciotka Domicela. Udział braci Głowackich w powstaniu styczniowym. (Rekonstrukcje i domysły)*, [w:] *Rok 1863 w kilku odsłonach*, red. Eugeniusz Niebelski, Lublin 2016. (Bolesław Prus i rodzina).
941. Maliszewska Helena: *Ksiądz Stanisław Brzóska*, „Pamiętnik Lubelski” t. 1, 1930.
942. Maliszewski Edward.: *Wodzowie powstania styczniowego. Ksiądz Stanisław Brzóska*, „Żołnierz Polski” 1925, nr 3.
943. Maliszewski Jerzy: *Powstanie styczniowe. Notatki biograficzne uczestników*, Warszawa 1932.
944. Maliszewski Jerzy: *Sybiracy zesłani i internowani za udział w powstaniu styczniowym : z oryginalnymi ilustracjami*, Warszawa 1930.
945. Maliszewski Jerzy: *Udział Aleksandra Głowackiego (Bolesława Prusa) w Powstaniu Styczniowym*, Warszawa 1933.
946. Maliszewski Jerzy: *Władysław Rawicz w powstaniu styczniowym na Podlasiu*, Warszawa 1935. (Zawiera m.in. listę uczestników powstania styczniowego straconych w latach 1863 - 1865 w województwie podlaskim).
947. Małyszek Dariusz: *Co nowego o Powstaniu Styczniowym?*, „Studia Polonijne” t. 29, 2008.
948. Marcinkowska Jadwiga: *Rok 1863*, [Lublin] 1916.
949. Market Anna Eliza: *Gloria victis–tradycje Powstania Styczniowego w Drugiej Rzeczypospolitej*, Pruszków 2004. (Feliks Bartczuk).
950. Matosek Marianna: *Służba zdrowia w powstaniu styczniowym*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
951. [*Materiały do życiorysu Władysława Rawicza i powstania w siedleckim*], 1868. (Zawiera: odpisy (ręką A. Gillera) pism władz powstańczych do Komisarza Rządu Narodowego w woj. podlaskim z okresu od 29 IX 1863 do 15 III 1864, dotyczących aresztowania Rawicza przez władze rosyjskie, śledztwa przeciwko niemu i egzekucji (karty 1-6) ; odpisy informacji prasowych o sprawie Rawicza z dzienników francuskich i polskich emigracyjnych od 28.11.1863 do 3.01.1864 (karty 7-18) ; fragment relacji NN o życiu Rawicza, brulion listu A. Gillera do matki Wł. Rawicza i list Stanisława Kostki Jasińskiego do Agatona Gillera z 28 IX 1868 (zawiera obszerną relację biograficzną o Wł. Rawiczu).
952. Matosek Mirosław: *Bitwy i potyczki powstania styczniowego na terenie powiatu łukowskiego*, „Zeszyty Łukowskie” nr 20, 2008.
953. Matosek Mirosław: *Pułkownik i ksiądz – rzecz o Walentym i Wawrzyńcu Lewandowskich*, [w:] *Powstanie styczniowe z różnych stron widziane*, red. nauk. Violetta Machnicka, Siedlce 2016.
954. Matosek Mirosław: *Pułkownik Lewandowski i kapłan Lewandowski*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z 19, 2013.
955. Matosek Mirosław: *Pułkownik Walenty Teofil Lewandowski zapomniany naczelnik w powstaniu styczniowym*, „Roczniki Wyższej Szkoły Biznesu i Administracji w Łukowie” nr 10, 2014.
956. Matosek Mirosław: *W mundurze i w sutannie :rzecz o pułkowniku Walentym Lewandowskim i księdzu Wawrzyńcu Lewandowskim - bohaterach powstania styczniowego*, „Zeszyty Łukowskie” nr 25, 2018.

957. Matusak Piotr: *Tradycja powstania styczniowego w Polsce podziemnej 1939-1945*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
958. Mazek Roman: *Powstanie styczniowe na terenie gminy Parysów*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskie” z. 19, 2013.
959. Mączka Dorota: *Powstanie styczniowe na terenie wschodnich powiatów województwa mazowieckiego*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 21, 2013.
960. MD: *Ostatni bohater powstania : wystawa poświęcona ks. Brzósce*, „Echo Katolickie” 2015, nr 28.
961. Mencil Tadeusz: *Piąty oddział województwa lubelskiego Kajetana Cieszkowskiego-Ćwieka w powstaniu styczniowym*, „Rocznik Lubelski” t. 6, 1963.
962. Mencil Tadeusz: *Walenty Lewandowski i początki powstania styczniowego na Podlasiu*, „Rocznik Lubelski” t. 6, 1963.
963. Michaluk Dorota: *Powstanie styczniowe w świetle akt metrykalnych parafii rzymskokatolickiej w Bielsku Podlaskim*, „Białostoczczyzna” 1989 , nr 1.
964. *Miejsca pamięci*, [w:] Mielniczek Jan, *Węgrów : miasto moje, a w nim...*, Wyd. 2, Węgrów 2017. (Bitwa pod Węgrowem).
965. Mierzwiński Henryk: *Ludność żydowska południowego Podlasia wobec powstania styczniowego*, „Annales UMCS Sect.F,” vol. 48, 1993.
966. Mierzwiński Henryk: *Żydzi podlascy a powstanie styczniowe*, Biała Podlaska 1994.
967. Mierzwiński Henryk: *Żydzi podlascy a powstanie styczniowe*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
968. Migdalski Antoni: *Wspomnienia rotmistrza kawalerii narodowej z 1863/1864*, wstęp i opracowanie W. Śladkowski, [w:] *Powstanie styczniowe na Lubelszczyźnie. Pamiętniki*, red. T. Mencil, Lublin 1966.
969. Mikulski Jan: *Prace dotyczące dziejów powstania styczniowego na terenach ziemi siedleckiej*, „Życie Podlasia” 1936, nr 3.
970. Milanowicz Henryk: *Powstanie Styczniowe w naszej okolicy. Bitwa pod Kolanem*, „Ziemia Parczewska” R. 12, 2013, wyd. specjalne.
971. Milanowicz Henryk: *Walka i opór - Podlasie wobec zaborcy rosyjskiego*, „Rocznik Parczewski” t. 2, 2007.
972. Mischczak Jolanta: *Brogos i powstańcy*, „Podlaskie Echo Katolickie” 2003, nr 4. (Opowieść o skarbie powstańczym).
973. MLS: *Pamięci powstańców styczniowych*, „Echo Katolickie” 2017, nr 22.
974. (mo): *Franciszek Wilczyński pochodził z Łazów. Odkryli akt urodzenia bohatera Powstania Styczniowego*, „Wspólnota Bialska” 2016, nr 4.
975. Mojski Michał Bartosz: *Ksiądz Stanisław Brzóska - bohater Ziemi Łukowskiej i Podlasia*, „Zeszyty Łukowskie” nr 20, 2008.
976. Mościcki Henryk: *Dwa pomniki Tadeusza Rejtana i ks. Stanisława Brzóska*, „Kurier Warszawski” 1928, nr 152.
977. Mościcki Michał: *"Polonia" Jana Matejki*, „Scena 24” 2016, nr 9.
978. MLS: *Pamięci powstańców styczniowych*, „Echo Katolickie” 2017, nr 22.
979. MS: *General, a bez broni...* , „Echo Katolickie” 2009, nr 3. (ks. Gen. Stanisław Brzóska).
980. Nadowski Bolesław: *Węgrów w powstaniu styczniowym 1863 r.*, „Tygodnik Siedlecki” 1983, nr 2, s. 5.
981. Niebelski Eugeniusz: *Duchowieństwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1863 roku i na zesłaniu w Rosji*, Lublin 2002.
982. Niebelski Eugeniusz: *Dzień kaźni ks. Stanisława Brzóska, ostatniego dowódcy powstania 1863 roku*, „Kwartalnik Historyczny” 1994, nr 2.

983. Niebelski Eugeniusz: *Karol Krysiński - bohater czy zdrajca ?*, „Annales Universitatis Mariae Curie - Skłodowska. Sectio f. Historia” t. 48, 1993.
984. Niebelski Eugeniusz: *Korespondencja dyrektora KRSWiD Władimira Czerkaskiego z biskupem podlaskim Beniaminem Szymańskim w sprawie powstania księdza Brzóska*, [w:] *Epilog styczniowej insurekcji 1863 roku*, red. Eugeniusz Niebelski, Lublin 2006.
985. Niebelski Eugeniusz: *Ksiądz rozbójnik Stanisław Brzóska (1832-1865)*, „Chrześcijanin w Świecie” 1989, nr 2.
986. Niebelski Eugeniusz: *Legenda księdza powstania Stanisława Brzóska*, [w:] *Epilog styczniowej insurekcji 1863 roku*, red. Eugeniusz Niebelski, Lublin 2006.
987. Niebelski Eugeniusz: *"Na Bóg żywy, Bracia, nie zasypiajmy sprawy!"*. *Rzecz o ks. Stanisławie Brzósce (1834 - 1865)*, Lublin 1995.
988. Niebelski Eugeniusz: *Nieprzejednani wrogowie Rosji. Duchowieństwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1863 roku i na zesłaniu*, Lublin 2002.
989. Niebelski Eugeniusz: *Ostatni powstańcy 1863 roku w Lubelskiem i na Podlasiu*, „Przegląd Historyczny” z. 3, 1988.
990. Niebelski Eugeniusz: *Ostatni wysiłek zbrojny i represje*, [w:] Niebelski Eugeniusz, *Nieprzejednani wrogowie Rosji : duchowieństwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1863 roku i na zesłaniu*, Lublin 2008.
991. Niebelski Eugeniusz: *Polscy lekarze zesłańcy 1863 roku na Syberii*, „Studia Polonijne” t. 30, 2009. (Bitwa pod Węgrowem).
992. Niebelski Eugeniusz: *Słownik lubelskich i podlaskich księży uczestników powstania 1863 roku*, Lublin 2011.
993. Niebelski Eugeniusz: *Umundurowanie i wyposażenie powstańców w Lubelskiem i na Podlasiu w latach 1863-1864*, „Roczniki Humanistyczne” t. 29, 1981.
994. Niebelski Eugeniusz: *Uzbrojenie oddziałów powstańczych w Lubelskiem i na Podlasiu w latach 1863-1864*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” t. 23, 1981.
995. Niebelski Eugeniusz: *Wobec roku 1863 : księży w powstaniu styczniowym i ich losy*, Lublin 2016.
996. Niebelski Eugeniusz: *Zmierzch powstania styczniowego w Lubelskiem i na Podlasiu (1864 - 1872)*, Lublin 1993.
997. Niedbalski Aleksander: *Noc styczniowa na Podlasiu*, „Gazeta Podlaska” 1923, nr 3.
998. Niemirka Bogusław: *Działalność publiczna Feliksa Grzymały (1872-1950)*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 18, 2012.
999. Niemirka Bogusław: *Dzieje rodu Doria-Dernałowiczów*, „Mińskie Zeszyty Muzealne” nr 1, 2012.
1000. Niemirka Bogusław: *Echa powstania styczniowego na Podlasiu na kartach ksiąg metrykalnych*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19, 2014.
1001. Niemirka Bogusław: *Ksiądz Stanisław Brzóska - ostatni dowódca Powstania Styczniowego. W 150. rocznicę śmierci*, Siedlce ; Warszawa 2015.
1002. Niemirka Bogusław: *Powstańcy styczniowi regionu sokołowskiego w świetle spisów represjonowanych*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t.1, 2013.
1003. Niemirka Bogusław: *Rosyjskie spisy represjonowanych powstańców styczniowych w zasobie Archiwum Państwowego w Siedlcach*, [w:] *Powstanie styczniowe na Mazowszu Północno-Wschodnim i Podlasiu w dokumentach archiwalnych*, pod redakcją Doroty K. Rembiszewskiej i Józefa Łupińskiego, Łomża 2015.
1004. Niemirka Bogusław: *Spisy represjonowanych powstańców styczniowych z obszaru powiatu siedleckiego (w granicach sprzed 1863 r.)*, „Rocznik Liwski” t. 6, 2012/2013.
1005. Niemojewski Jerzy: *Leon Frankowski: komisarz cywilny i organizator wojskowy woj. lubelskiego w latach 1862-1863*, Warszawa 1937.

1006. Nieścioruk Tadeusz: *Ocalająca pamięć : w bieżącym roku obchodzimy 152 rocznicę wybuchu powstania styczniowego, w którym znaczny udział mieli mieszkańcy ziemi łosickiej*, „Echo Katolickie” 2015, nr 5.
1007. Nieścioruk Tadeusz: *Pamięć pokoleń : powstanie styczniowe na ziemi łosickiej*, „Echo Katolickie” 2017, nr 4.
1008. Nieścioruk Tadeusz: *Szlakiem ks. Stanisława Brzóska*, „Echo Katolickie” 2016, nr 4. (Wystawa "Szlak bojowy ks. Stanisława Brzóska w powstaniu styczniowym").
1009. *Nieugięty rycerz Podlasia*, „Echa Polesia” 2014, nr 1, s. 73-76.
1010. Noiński Emil: *Polskie Termopile : bitwa pod Węgrowem 3 lutego 1863 roku w historiografii, tradycji i świadomości Polaków*, [w:] *Powstanie styczniowe w pamięci zbiorowej*, redakcja naukowa Agnieszka Kawalec, Jerzy Kuzicki, Rzeszów 2017.
1011. *Notatnik biograficzny (sylwetki osób sławnych, wyjątkowych i zasłużonych)*, [w:] Sławomir Kordaczuk, *Powiat łosicki: przewodnik subiektywny*, Warszawa 2014.
1012. Nowara Bożena: *Rocznica powstania styczniowego*, „Nowe Echo Podlasia” 2000, nr 3.
1013. Nowicka Barbara: *Bitwy i potyczki Powstania Styczniowego na Podlasiu*, „Ziemia Parczewska” R. 12, 2013, wyd. specjalne.
1014. Nowicka Barbara, Wroński Krzysztof: *Powstanie Styczniowe na Ziemi Parczewskiej - ciekawostki z przeszłości*, „Ziemia Parczewska” R. 12, 2013, wyd. specjalne.
1015. *Obchody 154. rocznicy Bitwy pod Węgrowem*, „Węgrowskie Bądźmy Razem” nr 12, 2017.
1016. Odowska Danuta: *Pamięci bohaterów powstania styczniowego z Grochowa*, „Gazeta Sokołowska” 2001, nr 10.
1017. Odziemczyk Jacek: *Ksiądz Stanisław Brzóska - ostatni dowódca Powstania Styczniowego*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 1, 2013.
1018. Odziemczyk Jacek: *Miejsca Pamięci Narodowej związane z powstaniem styczniowym na terenie powiatu sokołowskiego*, *Sokołowski Rocznik Historyczny*, t. 1, 2013.
1019. Odziemczyk Jacek, Ziótek Artur: *Feliks Bartczuk : ostatni weteran powstania styczniowego*, Siedlce 2013.
1020. Odziemkowski Janusz: *Pod Węgrowem i Siemiatyczami. Podlasie w powstaniu styczniowym*, „Dziennik Ludowy” 1983, nr 19.
1021. *Ofiary*, „Podlasiak” 1923, nr 22. (Dot. składek na budowę pomnika ks. Brzóska w Sokołowie Podl.).
1022. *Oficerowie-weterani uczestnicy powstania narodowego 1863 r.*, „Rocznik Oficerski” 1923.
1023. *"Ojczyźnie niósł wolności dar..."*, [zebrały i przedm. opatrzyły Urszula Kierylak-Piwko, Jolanta Korzeniowska-Cierebiej, Katarzyna Kudelska ; Szkoła Podstawowa nr 4 w Sokołowie Podlaskim], Sokołów Podlaski 2003.
1024. Okoń Marek: *Powstanie styczniowe w Łukowskiem*, „Słowo Podlasia” 1999, nr 4 ; nr 5.
1025. Okońska Alicja: *Paleta z mazowieckiej sosny : powieść biograficzna o Ludomirze Benedyktowiczu*, Warszawa 1968.
1026. Oksza J. (Kisielewska Julia): *Powstanie styczniowe 1863 r.*, Warszawa 1916.
1027. Olędzki A.: *W szkołach siedleckich w okresie powstaniowego fermentu (1861-1870)*, [w:] *Księga Pamiątkowa Siedlczan (1844-1905) wraz z pamiątkami zjazdów w r. 1920 i 1925*, Siedlce 1927.
1028. Olkowicz Andrzej: *Bitwa pod Węgrowem w okresie powstania styczniowego*, „Tygodnik Siedlecki” 1981, nr 3, s. 6.

1029. Olkowicz Andrzej: *Po powstaniu, przed powstaniem : Węgrów i okolice lat 1834-1863*, „Tygodnik Siedlecki” 1987, nr 5, s. 6.
1030. Olkowicz Andrzej: *Spoleczeństwo Podlasia w czasie powstania styczniowego. Cz. 1*, „Wieści Węgrowskie” 2010, nr 1. ; Cz. 2, nr 2/3.
1031. Olszański Józef: *Grzegorz Kowalski powstaniec międzyrzecczyzny z 1863/64 roku*, „Rocznik Międzyrzecki” t.1, 1969.
1032. Onyszczyk Jarosław: *Bitwa kodeńska z 1863 roku. noc zwycięstwa powstańców*, „Gościńiec Biały” 2013, nr 3.
1033. Onyszczyk Jarosław: *Bitwa pod Janówką (Sławatyczami)*, „Gościńiec Biały” 2013, nr 6.
1034. Onyszczyk Jarosław: *Kodeń w okresie Powstania Styczniowego (1863-1864)*, Warszawa ; Kodeń 2013.
1035. Onyszczyk Jarosław: *Kodeńska noc zwycięstwa. Dzieje Kodnia w okresie Powstania Styczniowego*, Warszawa ; Kodeń ; Bydgoszcz 2015.
1036. Onyszczyk Jarosław: *Postawa społeczeństwa białskiego wobec wybuchu Powstania Styczniowego*, „Gościńiec Biały” 2013, nr 4.
1037. Onyszczyk Jarosław: *Tajemnica kodeńskiej mogiły*, „Gościńiec Biały” 2013, nr 11.
1038. Onyszczyk Jarosław: *Władysław Miketta, nieznan bohater Powstania Styczniowego*, „Gościńiec Biały” 2013, nr 6.
1039. Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Podlachiensis. *Catalogus Cleri Saecularis ac Regularis Dioecesis Podlachiensis pro Anno 1858*, Warszawa 1958. (ks. S. Brzóska).
1040. Orzechowska Elżbieta: *Powstańcza działalność Walerego Wróblewskiego na Podlasiu i w Lubelskiem w latach 1863-1864*, „Rocznik Lubelski” t. 20, 1977.
1041. Orzechowska Elżbieta: *Walery Wróblewski na Podlasiu i w Lubelskiem w latach 1863-1864*, „Summarium” 1973, nr 2.
1042. *Ostatni Buntownik 1865, czyli rzecz o ks. Stanisławie Brzósce*, „Echo Katolickie” 2017, nr 42.
1043. Ostromecka Jadwiga: *O ks. Stanisławie Brzósce w Sokołowskim Ośrodku Kultury*, „Niedziela” 2015, nr 44, dod. Niedziela Podlaska.
1044. Ostromecka Jadwiga: *Otwarcie wystawy w Senacie RP o ks. Stanisławie Brzósce*, „Niedziela” 2015, nr 28, dod. Niedziela Podlaska. (Wystawa z inicjatywy senatorów Marii Koc i Waldemara Kraski).
1045. Pacan Jakub: *Ostatni walczący powstaniec - ks. Stanisław Brzóska*, <http://www.frona.pl/a/ostatni-walczacy-powstaniec-ks-stanislaw-brzoska,51798.html>, dostęp 2018.05.14.
1046. *Pamiętki z pól bitewnych powstania styczniowego przechowywane w zbiorach kolekcjonerów powiatu garwolińskiego*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1047. *Pamięć o bitwie siemiatyckiej*, „Niedziela” 2015, nr 8, dod. Niedziela Podlaska, s. II.
1048. Panasiuk Agnieszka: *Ksiądz Stanisław Brzóska: najdzielniejszy powstaniec*, „Tygodnik Podlaski” 2009, nr 3.
1049. Parafiańczyk Danuta: *"Szlak bojowy ks. Stanisława Brzóska w powstaniu styczniowym"*, „Gazeta Łosicka” 2016, nr 1. (Wystawa)
1050. Patoleta Jan: *Synowie tej ziemi*, „Tygodnik Siedlecki” 1984, nr 2, s. 7. (Władysław Rawicz).
1051. (PGL): *Młodzież pobiegła do Sokołowa*, „Tygodnik Siedlecki” 2016, nr 22. (Sztafeta Niepodległości śladami ks. generała Stanisława Brzóska).
1052. *„Pieśń ujdzie cało”*. *Historia i legendy ziemi sokołowskiej*, praca zbiorowa pod red. W. Kwiek, Sokołów Podlaski 2008.
1053. Pietrzak Józef Stanisław: *Księża powstańcy 1863 r.*, Kraków 1916.

1054. Piłsudski Józef: *22 stycznia 1863*, Poznań 1914.
1055. Pińczuk-Nakoneczna J.: *Powstanie styczniowe*, „Głos Międzyrzecki” 1994, nr 3.
1056. Piotrowski Wiesław: *Powstanie styczniowe w okolicach obecnego Poleskiego Parku Narodowego*, „Zeszyty Muzealne” t. 10, 2000. (Dot. także południowego Podlasia).
1057. Plandowski Radosław: *Podlasie w powstaniu styczniowym*, „Tygodnik Podlaski” 2008, nr 3.
1058. Płachno Artur: *Pamięci kapelana powstania*, „Echo Katolickie” 2008, nr 23.
1059. Płoski Stanisław: *Działania Rogińskiego w powstaniu styczniowym*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” t. 10, 1938.
1060. Płoski Stanisław: *O stosunku ludności Podlasia do powstania styczniowego*, „Przegląd Socjologiczny” t. 7, 1939.
1061. *Podlascy bohaterowie Powstania Styczniowego*, [w:] Tadeusz Nieścioruk, *Muzeum Historii i Tradycji Waldemara Kosieradzkiego*, Łosice 2017.
1062. Podlaski Józef: *Tu było serce Powstania Styczniowego*, „Tygodnik Podlaski” 2016, nr 3.
1063. *Podlaski powstaniec : rzecz o Karolu Krysińskim, praca zbiorowa*, Międzyrzec Podlaski 2008.
1064. „Polityka”. Wydanie Specjalne, [red. nac. Jerzy Baczyński], „Pomocnik Historyczny” 2013, nr 1. (Powstanie styczniowe 1863. Klęska i chwała).
1065. Polkowski B.: *Bohater Podlasia ks. Stanisław Brzóska*, „Głos oficera, podoficera, szeregowca rezerwy” 1925, nr 1.
1066. Polkowski B.: *Książd Brzóska. Bohater podlaski 1863 r.*, „Iskry” 1929.
1067. Polniak Edward: *Ludomir Benedyktowicz, bezręki artysta malarz*, „Nasza Polska” 2013, nr 12.
1068. Polonus J.: *Nieugięty rycerz Podlasia*, „Źródło” (Kraków). 2017, nr 27.
1069. *Polska w pieśni 1863 r. : antologia*, zebr. i ułożyli Stanisław Lam i Adam Brzeg-Piskozub, Lwów 1913.
1070. Polski Adam, Kasprzak Andrzej: *W hołdzie przeszłości. Miejsca pamięci powstania styczniowego w województwie lubelskim*, Lublin ; Fajslawice 2012.
1071. *Polskie Termopile : bitwa węgrowska w poezji i tradycji narodowej*, [red. Izabela Perczyńska, Roman Postek], Węgrów 2003.
1072. Pomarański Stefan: *Ostatnia kampania gen. Kruka-Heydenreicha*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” t. 5, 1932.
1073. *Pomniki bojowników o niepodległość 1794-1863*, [tekst oprac. Henryk Mościcki], Warszawa 1929.
1074. [*Portret Władysława Rawicza*], [fotografia przed 1863 r.].
1075. *Postawy i aktywność kobiet w czasie powstania styczniowego 1863-1864 : (na tle polskich konspiracji i działalności powstańczej doby zaborowej)*, pod red. Teresy Kulak, Joanny Dufurat, Moniki Piotrowskiej-Marchewy, Wrocław 2013.
1076. *Potyczki i bitwy powstania 1863 r. w świetle akt metrykalnych*, [w:] *Rawicz i inni... : katalog wystawy archiwalnej : w 150 rocznicę stracenia naczelnika województwa podlaskiego Władysława Rawicza*, oprac. Artur Rogalski, Siedlce 2013.
1077. Powierza Paweł: *Wspomnienia z powstania styczniowego 1863 roku : testament moralny autora*, Białystok 1996. (M. in. o organizacji struktur cywilnych powstania na Podlasiu).
1078. *Powstanie styczniowe*, „Młodzież z Podlasia”, styczeń-luty 1931, nr 3.
1079. *Powstanie styczniowe. Sprawy, regiony, ludzie*, Lublin 1993.
1080. *Powstanie styczniowe na Lubelszczyźnie. Pamiętniki*, pod red. Tadeusza Mencla, Lublin 1966.

1081. *Powstanie styczniowe na Mazowszu Północno-Wschodnim i Podlasiu w dokumentach archiwalnych*, pod red. Doroty K. Rembiszewskiej i Józefa Łupińskiego, Łomża 2015.
1082. *Powstanie Styczniowe na Południowym Podlasiu. Praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów ; Warszawa 1994.
1083. *Powstanie styczniowe na Ziemi Bialskiej. Bitwy*, „Gościniec Bialski” 2013, nr 1.
1084. *Polskie Termopile : bitwa węgrowska w poezji i tradycji narodowej*, [red. Izabela Perczyńska, Roman Postek], Węgrów 2003.
1085. *Powstanie styczniowe : fotografie*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 1, 2013.
1086. *Powstanie 1863 : podlaskie epizody*, red. Mariusz Zemło, Radosław Dobrowolski, Supraśl 2014.
1087. *Powstanie Styczniowe : materiały i dokumenty*. [T. 6], *Zbiór zeznań śledczych o przebiegu powstania styczniowego*, red. Stefan Kieniewicz i I. S. Miller, Wrocław 1965. (Przesłuchania m.in. ks. Brzóska i W. Rawicza).
1088. *Powstanie styczniowe 1863-1864 jako improwizowana wojna partyzancka : studia i szkice*, red. nauk. Janusz Wojtasik, Warszawa 2004.
1089. *Powstanie styczniowe 1863-1864 : walka i uczestnicy, represje i wygnanie, historiografia i tradycja*, pod red. Wiesława Cabana, Wiktorii Śliwowskiej, Kielce 2005.
1090. *Powstanie styczniowe w biografii wpisane : sześć pamiętników z Lubelszczyzny*, zebrał i oprac. Zdzisław Bieleń, Lublin 2015. (M.in. S. Brzóska, B. Deskur).
1091. *Powstanie styczniowe w pamięci zbiorowej*, redakcja naukowa Agnieszka Kawalec, Jerzy Kuzicki, Rzeszów 2017.
1092. *Pamięć o powstaniach XIX wieku i ich uczestnikach*, [w:] Załączny Jolanta: *Tradycje patriotyczne elementem kształtowania zbiorowej świadomości historycznej w II Rzeczypospolitej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2017. (M. in. o bohaterach podlaskich i najstarszym weteranie).
1093. *Postawy i aktywność kobiet w czasie powstania styczniowego 1863-1864 : (na tle polskich konspiracji i działalności powstańczej doby zaborowej)*, pod red. Teresy Kulak, Joanny Dufurat, Moniki Piotrowskiej-Marchewy, Wrocław 2013.
1094. *Powstanie styczniowe z różnych stron widziane*, red. nauk. Violetta Machnicka, Siedlce 2016.
1095. *Powstańczy szlak oddziału Walentego Lewandowskiego*, [w:] Czesław Pietrasik, *Ku chwale Ojczyzny*, Siedlce 2012.
1096. Pożarowski Jacek: *Bohater Powstania Styczniowego z Podlasia. 145 rocznica śmierci ks. Stanisława Brzóska*, „Wspólnota Regionalna” 2010, nr 22.
1097. Pożarowski Jacek: *Krwawy bój powstańców: wspomnienie pewnej styczniowej nocy*, „Wspólnota Regionalna” 2008, nr 47-48. (Radzyń Podlaski).
1098. Pożarowski Jacek: *Powstanie styczniowe w powiecie radzyńskim. Walki powstańcze 1863-1864*, Radzyń Podlaski 2011.
1099. Pożarowski Jacek: *W ataku zdobyli 100 sztuczerów i proch: wybuch powstania styczniowego na południowym Podlasiu*, „Wspólnota Regionalna” 2011, nr 5.
1100. *Prace uczniów szkół ponadgimnazjalnych powiatu garwolińskiego przygotowane na Powiatowy Konkurs Historyczno-Literacki Szkół Ponadgimnazjalnych pt. "Powstanie styczniowe na terenie powiatu garwolińskiego"*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1101. *Program uroczystości odsłonięcia pomnika ks. Stanisława Brzóska, Fr. Wilczyńskiego i poległych na Podlasiu*, [Sokołów 1925].
1102. Pruszek Tomasz Adam: *Polski Barbizończyk : losy i dzieło Ludomira Benedyktowicza*, Warszawa 2013.
1103. Pruszek Tomasz Adam: *Związki Ludomira Benedyktowicza (1844-1926) z Warszawą i Mazowszem*, „Almanach Muzealny” t. 6, 2010.

1104. *Przemówienie przewodniczącego zjazdu, prof. Antoniego Ponikowskiego przy odsłonięciu pomnika powstańców 1863 roku w Siedlcach dn. 31 maja 1925 r.*, [w:] *Księga pamiątkowa Siedlczan : (1844-1905) : wraz z pamiątkami zjazdów w r. 1920 i 1925*, Warszawa 1927. (Egzekucja W. Rawicza).
1105. Przedpełski B., *Pamięci powstańców Łukowian*, „Gazeta Łukowska” 1926, nr 2.
1106. Przyborowski Walery: *Dzieje 1863 roku*, t. I-V, Kraków 1897-1917. (Noc styczniowa 1863 r. w regionie siedleckim, T. I)
1107. Przyborowski Walery: *Noc Styczniowa z 22 na 23 stycznia 1863 : powieść z moskiewskiej niewoli*, Warszawa 1932.
1108. Przyborowski Walery: *Ostatnie chwile powstania styczniowego : na podstawie autentycznych źródeł*, T. I-IV, Poznań-Kraków 1887-1888. (o ks. Brzósce, t. I).
1109. Purski Jerzy: *Nowe przyczynki do życiorysu Władysława Czarkowskiego lekarza i powstańca z 1863 r.*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” t. 56, 1993.
1110. Pycka Justyna: *Jego duch wciąż tu jest : Krasnodęby Sypytki wciąż pamiętają Stanisława Brzóske*, „Tygodnik Siedlecki” 2008, nr 22.
1111. Pycka Justyna: *Sokołowscy bohaterowie*, „Tygodnik Siedlecki” Tygodnik Siedlecki” 2018, nr 8. (Prelekcja historyka-regionalisty Jacka Odziemczyka).
1112. Rabek J.: *Siedlce w okresie powstania styczniowego. Ze wspomnień lat dziecięcych*, „Gazeta Podlaska” 1924, nr 214.
1113. Rakoczy Eustachy: *Paulini leśnianańscy wobec powstania*, [w:] *Powstanie Styczniowe na Południowym Podlasiu. Praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów-Warszawa 1994.
1114. Ratajczyk Leonard: *Polska wojna partyzancka : 1863-1864 : Okres dyktatury Romualda Traugutta*, Warszawa 1966.
1115. Ratajczyk Leonard: *Urzędowy wykaz potyczek wojsk carskich w Królestwie Polskim w 1863-1864*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1962, t. 8, cz. 2.
1116. *Rawicz i inni... : w 150 rocznicę stracenia naczelnika województwa podlaskiego Władysława Rawicza : katalog wystawy archiwalnej*, oprac. Artur Rogalski. Siedlce 2013.
1117. R.G.: *II Pieszy Rajd Powstańczy im. ks. Stanisława Brzóske w 154 rocznicę Powstania Styczniowego*, „Nowa Gazeta Łukowska” 2017, nr 2.
1118. R G.: *Pierwszy Pieszy Rajd Powstańczy im. ks. Stanisława Brzóske w 150 rocznicę Powstania Styczniowego*, „Nowa Gazeta Łukowska” 2016, nr 2.
1119. Riabinin Jan: *Lublin i Lubelskie w przededniu powstania styczniowego: (na podstawie źródeł archiwalnych)*, Lublin 1925.
1120. Rogiński Roman: *Roman Rogiński powstaniec 1863 r. Zeznania i wspomnienia*, Warszawa 1983.
1121. Rogiński Roman: *Z pamiętnika Romana 1859 – 1863*, Kraków 1898.
1122. Rogiński Roman: *Z powstania styczniowego w Siedleckiem*, „Młodzież z Podlasia” 1923, nr 1-2.
1123. Roguski Mirosław: *Tymoteusz Łuniewski : od powstańca do pozytywisty : powstanie styczniowe w pamiętniku Łuniewskiego*, „Rocznik Liwski” t. 7, 2014.
1124. Roguski Mirosław: *Udział drobnej szlachty z powiatu węgrowskiego w powstaniu styczniowym. Tradycje powstańcze w okolicach Sokołowa i Węgrowa*, [w:] *Powstanie styczniowe na Mazowszu Północno-Wschodnim i Podlasiu w dokumentach archiwalnych*, pod redakcją Doroty K. Rembiszewskiej i Józefa Łupińskiego, Łomża 2015.
1125. Roguski Mirosław: *Węgrowscy Spartanie*, <http://gwio.pl/wegrowscy-spartanie/>, dostęp 2018.03.02.
1126. *Rok 1863 : za naszą wolność i waszą : w 75-lecie powstania styczniowego*, Warszawa 1938.
1127. *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.

1128. *Rok 1863 w kilku odsłonach*, redakcja Eugeniusz Niebelski, Lublin 2017.
1129. Romanowski Wojciech: *Kapelan i generał wojsk narodowych*, „Tygodnik Siedlecki” 1984, nr 52, s. 6. (ks. S. Brzóska).
1130. Rombel Mariusz: *Bitwy pod Dziecinowem i Zambrzykowem*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1131. Rombel Mariusz: *Konfidenci rosyjscy w Powstaniu Styczniowym na przykładzie Powiśla Garwolińsko – Otwockiego*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 20, 2015.
1132. Rombel Mariusz: *Patriotyczna działalność duchowieństwa okolic Goźlina w XIX w.*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1133. Rombel Mariusz: *Powstańcze epizody pod Sobieniami*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1134. *Romuald Traugutt : Dyktator Powstania Styczniowego, Mieszkaniec Żelechowa w latach 1845-1853*, Żelechów 2014. (Folder okolicznościowy wydany z okazji 170-tej rocznicy przybycia Romualda Traugutta do Żelechowa).
1135. Rostkowski Zbigniew: *Książę Sergiusz G. Golicyń Firs : dziedzic starowiejski*, Warszawa 2010. (Zabiegi w sprawie łaski dla Wł. Rawicza).
1136. Ruciński Edward: *Bohater Powstania ks. Stanisław Brzóska*, [w:] *Ku czci Ks. Stanisława Brzóska, Franciszka Wilczyńskiego i powstańców poległych na Podlasiu „Jednodniówka na uroczystość odsłonięcia pomnika w Sokołowie Podlaskim dnia 23 maja 1925 roku”*.
1137. Ruczaj Zbigniew: *Bohaterowie styczniowi - o wypadkach z Powstania Styczniowego 1863 roku na Ziemi Podlaskiej z okazji rocznicy 150-lecia wybuchu powstania*, „Drohiczynski Przegląd Naukowy” nr 5, 2013.
1138. Rusin Joanna: *Traugutt – bohater narodowego mitu*, „Mówią Wieki” 2003, nr 1.
1139. Ruszczyk Marek: *Cudzoziemskie rodowody Polaków. Z Pikardii do Polski*, „Mówią Wieki” 1979, nr 4. (Bronisław Deskur - dowódca oddziału powstańczego 1863 r. na Podlasiu).
1140. Rutkowska Małgorzata: *Bohaterowie przywracani pamięci*, „Nasz Dziennik” 1918, nr 191, s. 4. (Bitwa pod Węgrowem).
1141. Ryszkowska H.: *Ks. Stanisław Brzóska*, „Gazeta Podlaska” 1923, nr 3.
1142. Rzemieniuk Florentyna: *Przyczynek do udziału unitów w powstaniu styczniowym*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
1143. Rzemieniuk Florentyna: *Władysław Rawicz – bohater Podlasia*, „Tygodnik Siedlecki” 1993, nr 4, s. 6.
1144. Rzemieniuk Florentyna: *Władysław Rawicz – powstaniec podlaski*, „Tygodnik Siedlecki” 1993, nr 5, s. 6.
1145. Sawicka Stanisława: *Kartka z dziejów powstania [18]63 r. na Podlasiu : Władysław Rawicz*, Siedlce 1925.
1146. (sej): *W rocznicę bitwy : Węgrów pamięta o powstaniu styczniowym*, „Tygodnik Siedlecki” 2017, nr 7.
1147. Sidorowicz Roman: *Pamięć o powstaniu styczniowym*, „Rocznik Międzyrzecki” R. 43/44, 2013/2014.
1148. Siedlanowski Paweł, Łukasiewicz Magdalena, *Podniosła uroczystość w Doldze*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 34, 2003. (Odsłonięcie pomnika powstańców 1863 roku).
1149. Siekierska Anna, Wyczółkowska-Łotocka Barbara: *Podlaskim Szlakiem ks. Stanisława Brzóska*, Biała Podlaska 1998.
1150. Sielski Ryszard, *O ostatnim partyzancie. Powstanie styczniowe na Podlasiu*, „Tygodnik Podlaski” 2011, nr 2.

1151. Sielski Ryszard: *Represje w odwecie: ziemia Bialska po Powstaniu Styczniowym*, „Tygodnik Podlaski” 2010, nr 4.
1152. Sielski Ryszard: *Sukces pierwszego dnia - atak na Kodeń : początek powstania styczniowego na południowym Podlasiu*, „Tygodnik Podlaski” 2010, nr 3.
1153. Sielski Ryszard: *Ziemia bialska. Biała Podlaska po powstaniu styczniowym*, „Tygodnik Podlaski” 2011, nr 4.
1154. Sielski Ryszard: *Zubożały szlachcic dowodził tysiącem sprzyśięzonych. Wojskowy naczelnik powiatu bialskiego*, „Tygodnik Podlaski” 2009, nr 4. (Roman Rogoziński).
1155. Sienkiewicz Henryk: *We mgle*, [S.l. : s.n., 1912]. (Opowiadanie o oddziale ks. Brzóska).
1156. Sikora Dariusz: *Rocznica wybuchu powstania styczniowego na Ziemi Bialskiej*, „Gościniec Bialski,” 2016 , nr 1.
1157. Siudalski Stefan Jerzy: *Broń czasów powstania styczniowego*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1158. Skibiński Karol: *Powstańcom styczniowym - pro memoria*, „Nadbużańskie Sławatycze” R. 13, 2012.
1159. Skibniewska Karolina: *150. rocznica stracenia ks. Brzóska*, „Niedziela” 2015, nr 25, dod. Niedziela Podlaska.
1160. Skowronek Jerzy: *Powstanie styczniowe na Podlasiu*, Biała Podlaska 1986.
1161. Skowronek Jerzy: *Rok 1863 na Podlasiu - refleksje podlaskie i uniwersalne*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwńskiego, Siedlce 1998.
1162. Skrzymowski Tomasz: *Podlaski generał*, „Życie Warszawy” 2003, nr 223.
1163. Skrzypczak Jerzy: *Maksymilian Oborski z Proszewa na Podlasiu, dwaj jego synowie i rok 1863*, [w:] *Rok 1863 w kilku odsłonach*, red. Eugeniusz Niebelski, Lublin 2016.
1164. Skrzypczak Jerzy: *Między Podlasiem, Syberią i Galicją : Oborscy w powstaniu styczniowym i ich losy*, [w:] *Powstanie styczniowe w pamięci zbiorowej*, redakcja naukowa Agnieszka Kawalec, Jerzy Kuzicki, Rzeszów 2017.
1165. Skrzypczak Jerzy: *Z Podlasia do Mielca : Oborscy w powstaniu 1863 roku i ich późniejsze losy*, Mielec 2013.
1166. Smółko Zbigniew: *Nieudany szturm powstańców na Radzyń. 153 rocznica Powstania Styczniowego*, „Wspólnota Bialska” 2016, nr 4.
1167. Smółko Zbigniew: *Noc styczniowa na Podlasiu: powstańcom udało się zająć Kodeń i Łomazy. Radzyń odparł atak*, „Wspólnota Bialska” 2017, nr 3.
1168. Smółko Zbigniew: *Ostatnia modlitwa żołnierzy Krysińskiego. Co stało się z powstańczym sztandarem*, „Wspólnota Bialska” 2016, nr 22.
1169. Smółko Zbigniew: *Powstańcze dzieje Bolesława Prusa*, „Wspólnota Bialska” 2016, nr 34.
1170. Sobiech Ewa: *Powstanie styczniowe na terenie województwa podlaskiego 1863-1865. Chronologiczny wykaz bitew i potyczek powstańczych*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 14/15, 1982/1983.
1171. Sobieraj Sławomir: *Etos powstania styczniowego jako fundament koncepcji odrodzenia państwa i narodu w twórczości Stefana Żeromskiego*, „Inskrypcje” z. 2 2016.
1172. Sosnowska Liliana: *Pamiętnikarze powstania styczniowego na Lubelszczyźnie i ich wspomnienia – uwagi wstępne*, „Rocznik Lubelski” T. \$1, 2015.
1173. Sprycha Andrzej, *Bojownik w sutannie*, „Echo Katolickie” 2012, nr 3.
1174. Sprycha Andrzej: *Chwała bohaterom*, „Echo Katolickie”, 2011, nr 3. (Zawiera rozmowę ze Sławomirem Kordaczukiem).
1175. *Stanisław Brzoska – ksiądz-generał – Naczelny kapelan Powstania Styczniowego (1)*,
1176. <https://forumemjot.wordpress.com/2013/01/21/stanislaw-brzoska-ksiazd-general-naczelny-kapelan-powstania-styczniowego-1/>, dostęp 2018.05.13

1177. *Stanisław Brzóska – ksiądz-general – Naczelnny kapelan Powstania Styczniowego* (2),
1178. <https://forumemjot.wordpress.com/2013/01/24/stanislaw-brzoska-ksiazd-general-naczelnny-kapelan-powstania-styczniowego-2/>, dostęp 2018.05.13
1179. Stankiewicz Adam: *Powstańcze opowieści : cz. 1, 2*, „Gazeta Węgrowska” 2001, nr 5 ; nr 10.
1180. Stankiewicz Adam: *Stosunek mniejszości żydowskiej rejonu węgrowskiego do powstania styczniowego*, „Gazeta Węgrowska” 2001, nr 6.
1181. Stankiewicz Adam: *23 maja 1865 r. w Sokołowie*, „Gazeta Węgrowska” 2003, nr 21.
1182. Stankiewicz Adam: *Andrzej Rawicz*, „Gazeta Węgrowska” 2003, nr 4.
1183. Stankiewicz Adam: *Duchowieństwo polskie w powstaniu styczniowym*, „Gazeta Węgrowska” 2003, nr 5.
1184. Stankiewicz Adam: *Ignacy Mystkowski*, „Gazeta Węgrowska” 2003, nr 7.
1185. Stankiewicz Adam: *Od Węgrowa po Mingosy*, „Gazeta Węgrowska” 2000, nr 13.
1186. Stankiewicz Adam: *Od Węgrowa do Siemiatycz*, „Gazeta Węgrowska” 2000, nr 6.
1187. Stankiewicz Adam: *Węgrów po bitwie 3.02.1863 r.*, „Gazeta Węgrowska” 2000, nr 6.
1188. Stankiewicz Adam: *Likwidacja obozu powstańczego w Węgrowie*, „Gazeta Węgrowska” 2000, nr 4.
1189. Stankiewicz Adam: *Obóz powstańczy w Węgrowie*, „Gazeta Węgrowska” 2000, nr 3.
1190. Stankiewicz Adam: *Powstanie styczniowe w tradycji mieszkańców wsi regionu węgrowskiego*, „Gazeta Węgrowska” 1999, nr 2.
1191. Stankiewicz Adam: *Ziemia sadowieńska w tradycji powstania styczniowego*, „Gazeta Węgrowska” 1999, nr 2.
1192. Starorypiński Zygmunt, Borowski Konstanty: *Między Kamieńcem i Archangielskiem. Dwa pamiętniki powstańców z 1863 roku*, Warszawa 1986. (Dot. Podlasia).
1193. Stawicki Robert: *Weterani 1863 r. i tradycja Powstania Styczniowego w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2014.
1194. Steć Marlena: *Nie pomogła łaska cara*, *Życie Siedleckie*” 2013, nr 7. (Egzekucja Władysława Rawicza).
1195. *145 rocznica powstania styczniowego : materiały z sesji historycznej zorganizowanej w dniu 31.01.2008 roku*, [zespół red. Longin Kowalczyk, Agnieszka Szaniawska, Cezary Miazek], Łuków 2008.
1196. *150. rocznica egzekucji księdza Stanisława Brzóska*, <http://dzieje.pl/aktualnosci/rocznica-egzekucji-ksiedza-stanislaw-brzoski>, dostęp 2018.05.14.
1197. Strokowa Jadwiga: *Ostatni!!...*, Erie, PA. : nakł. i dr. B. Weiner, [non ante 1909]. (opowiadanie o ks. S. Brzósce).
1198. Strumph Wojtkiewicz Stanisław: *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1963.
1199. Strychalski Jerzy: *Bitwa obronna w Staninie : 14 marca 1863 r.*, [Siedlce, [1988]].
1200. Strychalski Jerzy: *Bitwa pod Węgrowem 3.II.1863*, Siedlce 1984.
1201. Strychalski Jerzy: *Bitwa pod Żelazną : (25.08.1863 r.)*, Siedlce : Muzeum Okręgowe, 1993.
1202. Strychalski Jerzy: *Powstanie styczniowe (1863-1865) : bitwy i potyczki na terenie województwa siedleckiego*, Siedlce 1986.
1203. Strzyżewska Zofia: *Zesłańcy Powstania Styczniowego z Królestwa Polskiego. Wykaz nazwisk z akt w zasobie Archiwum Akt Dawnych*, Warszawa 2001.
1204. Stupnicki Hipolit: *Imionospis poległych i straconych ofiar powstania roku 1863 i 1864*, Lwów 1865.
1205. Sulej Mirosław: *Kodnianie w powstaniu styczniowym*, [w:] *Ojczyzna i wolność. Prace ofiarowane Profesorowi Janowi Ziółkowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Anna Barańska, Matwiejczyk Witold, Ziółek Ewa M., Lublin 2000.

1206. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 7, dod. s. VII. (ks. Leon Przesmycki).
1207. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 9, dod. s. V. (ks. Leonard Szymański).
1208. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 10, dod. s. V. (ks. Tomasz Wojciech Nowacki).
1209. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 11, dod. s. VII. (ks. Michał Dominik Żółtowski).
1210. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 13, dod. s. VII. (ks. Paweł Krajewski i Józef Rozwadowski).
1211. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 18, dod. s. XI. (ks. Józef Szummer).
1212. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 32, dod. s. XI. (ks. Jan Chyczewski i Dominik Stępkowski).
1213. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 33, dod. s. VI. (ks. Stanisław Brzóska).
1214. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 34, dod. s. V. (ks. Walenty Nawrocki).
1215. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 35, dod. s. VI (ks. Alfons Rempalski).
1216. Sulej Mirosław: *Księża podlascy w powstaniu styczniowym*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 36, dod. s. V. (Reformaci węgrowscy – Celestyn Godlewski, Ignacy Makulec i Kandyd Racinowski).
1217. Sulej Mirosław: *Rys historyczny wydarzeń „nocy styczniowej” w Kodniu w 1863 r. (cz. I)*, „Nowe Echo Podlasia” 1999, nr 5, dod. s. VII.
1218. Sułkowski Leon Sulima: *Ze wspomnień starego weterana*, opr. Tomasz Dobrowolski, „Gazeta Łosicka” 2010, nr 1.
1219. Sułkowski Leon Sulima: *Ze wspomnień starego weterana : 1863. Z. 1*, Warszawa 1917.
1220. Swat Tadeusz: *Bitwa pod Węgrowem 3 lutego 1863 roku na tle innych bitew powstania styczniowego*, [w:] *Powstanie Styczniowe na Południowym Podlasiu. Praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów-Warszawa, 1994.
1221. Swat Tadeusz: *Gloria victis: mogiły z okresu Powstania Styczniowego 1863-1864 roku na ziemiach polskich*, Pruszków 2004.
1222. Swat Tadeusz: *Mogiły, miejsca straceń i pamiątki powstania styczniowego na południowym Podlasiu*, [w:] *Powstanie Styczniowe na Południowym Podlasiu. Praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów-Warszawa 1994.
1223. Swat Tadeusz: *Podziemna prasa na Podlasiu w okresie powstania styczniowego*, [w:] *Prasa podlaska w XIX - XX wieku. Szkice i materiały. Praca zbiorowa. T. 1*, pod. red. Dariusza Grzegorzczuka i Arkadiusza Kołodziejczyka, Siedlce 2000.
1224. Swat Tadeusz: *Źródła do dziejów powstania styczniowego na Południowym Podlasiu*, [w:] *Źródła do dziejów regionu. I Siedlecka Sesja Archiwalna*, pod red. Urszuli Głowackiej-Maksymiuk i Grzegorza Welika, Siedlce 2002.
1225. Szarek Jarosław: *Ginę za Polskę*, „Nasz Dziennik” 2015, nr 119, dod. Magazyn nr 140. (Ks. S. Brzóska).
1226. Szarek Jarosław: *Powstanie styczniowe. Zryw wolnych Polaków*, Kraków 2014.
1227. Szarek Jarosław: *Noc styczniowa*, „Nasz Dziennik” 2016, nr 17, s. 19.
1228. Szczygielska Małgorzata: *Adiutant wiekuisty : Franciszek Wilczyński (1842-1865)*, Łuków 2017.

1229. Szelski L.: *Ze wspomnień szkolnych (1863-1870)*, „Życie Podlasia” 1925, nr 22. (O Władysławie Rawiczu).
1230. Szkutnik R.: *Bohater ziemi podlaskiej*, „Łącznik” 1933, nr 6.
1231. Szpotański S.: *Ludzie styczniowi. Ksiądz Stanisław Brzóska*, „Kurier Warszawski” 1933, nr 160.
1232. Sztelmach Michał: *Świadectwo pamięci : w hołdzie wielkiemu Polakowi*, „Echo Katolickie” 2014, nr 39. (Romuald Traugutt).
1233. Szubarczyk Piotr: *Powstanie Styczniowe*, <http://hej-kto-polak.pl/?p=85598>, dostęp 2018.05.13
1234. Szudejko Romuald: *Bohater z Krasówki: Powstanie styczniowe na Podlasiu*, „Gościniec Bialski” 2008, nr 1. (Aleksander Szaniawski).
1235. Szudejko Romuald: *Krysiński- bohater i tulacz : rok Karola Krysińskiego na Podlasiu*, „Gościniec Bialski” 2008, nr 4.
1236. Szudejko Romuald: *Powstanie styczniowe na Podlasiu: Aleksander Szaniawski-bohater z Krasówki (gm. Łomazy, „Łomaskie Strony” 2011, nr 2.*
1237. Szum Ernest: *Bitwa siemiatycka w powstaniu styczniowym*, Biała Podlaska-Siemiatycze 2012.
1238. Szum Ernest: *Jak carski generał podlaskich chłopów klasowo uświadamiał*, „Głos Siemiatycz” 2012, nr 5, s. 11 (Represje Mianiukina).
1239. Szum Ernest: *Na powstańczym szlaku Romana Rogińskiego*, „Słowo Podlasia” 2014, nr 3.
1240. Szum Ernest: *Pułkownik Władysław Cichorski „Zameczek”. Studium przywództwa*, „Studia z Dziejów Wojskowości” t. I, 2012.
1241. Szum Ernest: *Z Białej do Siemiatycz : udział partii Romana Rogińskiego w drugim dniu bitwy siemiatyckiej (7 lutego 1863 r.)*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2012, nr 4.
1242. Szumowski Bartosz: *Trochę inni powstańcy : czasem archiwiści znajdują w dokumentach coś, czego się nie spodziewali...*, „Tygodnik Siedlecki” 2015, nr 3.
1243. Szwedo Bogusław: *Powstańcy styczniowi odznaczeni Orderem Wojennym Virtuti Militari*, Mińsk Mazowiecki-Warszawa-Tarnobrzeg 2012.
1244. *Śladami powstań narodowych*, [w:] Sławomir Kordaczuk, *Powiat garwoliński : przewodnik subiektywny*, Warszawa 2016.
1245. Śladkowski, Wiesław: *Miejsce straceń powstańców 1863 roku w Lublinie : Leon Frankowski, Kazimierz Bogdanowicz i inni*, Lublin 1993.
1246. Ślipiec Jeremiasz: *Bitwa pod Węgrowem (3.02.1863) jako jedna z największych batalii powstania styczniowego*, [w:] Węgrów, *Dzieje - Społeczeństwo – Kultura*, red. nauk. Franciszek Midura, Aleksy Chmiel, Węgrów 2011.
1247. Śliwiński Artur: *Powstanie styczniowe*, Wyd. 2, Warszawa 1921.
1248. Świątecki Piotr: *Ksiądz generał*, „Tygodnik Solidarność” 2015, nr 21.
1249. Świeszczakowska Hanna: *Wielka koncentracja około Węgrowa...*, „Tygodnik Siedlecki” 2013, nr 8. (Bitwa pod Węgrowem).
1250. *Święta pamięć narodu polskiego : ksiądz Stanisław Brzóska*, [red. Roman Wiszniewski], Bydgoszcz [2015].
1251. Tennenbaum A.: *Bohater Podlasia ks. Stanisław Brzóska*, „Żołnierz Polski” 1938, nr 3.
1252. Tłomacki Andrzej: *Powstanie styczniowe w Kodniu i okolicach (1863-1864). Fakty i mity*, „Goniec Terespolski” 2011, nr 1.
1253. Tomaszewski Norbert: *Bitwa pod Węgrowem 3 II 1863*, [w:] *Podlasie. Materiały krajoznawcze*, Białystok 1989.
1254. Tomczyk Józef: *Organizacja cywilno-wojskowa powstania styczniowego w Lubelskiem i na Podlasiu* [Dokument z mikrofilmowany], Siedlce 1983.

1255. Tomczyk Józef: *Organizacja cywilno-wojskowa powstania styczniowego w Lubelskiem i na Podlasiu*, „Rocznik Lubelski” t. 6, 1963.
1256. Tomczyk Józef: *Organizacja cywilno-wojskowa powstania styczniowego*, „Rocznik Lubelski” t. 4, 1963.
1257. Tomczyk Józef: *Przywódcy powstania styczniowego w lubelskiem i na Podlasiu : Leon Frankowski*, ks. Stanisław Brzóska, Lublin 1992.
1258. Truszczyński Marek: *Ks. Stanisław Brzóska - ostatni kapelan powstania styczniowego*, [w:] *Powstanie styczniowe na Mazowszu Północno-Wschodnim i Podlasiu w dokumentach archiwalnych*, pod redakcją Doroty K. Rembiszewskiej i Józefa Łupińskiego, Łomża 2015.
1259. Turyk Ryszard: *Rok 2008 rokiem Karola Krysińskiego w powiecie bialskim*, „Gościniec Bialski” 2008, nr 2.
1260. Tyszkiewicz C.: *Bohaterowie Podlasia. W 68 rocznicę powstania 1863 roku*, „Głos Podlasia” 1931, nr 4.
1261. *W czterdziątą rocznicę powstania styczniowego 1863-1903*, Lwów 1903. (Ludomir Benedyktowicz).
1262. *W hołdzie przywódcom powstania styczniowego na Podlasiu w 120 rocznicę ich śmierci*, Sokołów Podlaski 1985.
1263. *W pamięci naszej : w 130 rocznicę stracenia ks. St. Brzóska i Fr. Wilczyńskiego*, Sokołowskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne ; Sokołowski Ośrodek Kultury ; [red. Władysław Piecyk], Sokołów Podlaski 1995.
1264. *W 60-tą rocznicę stracenia wojewody podlaskiego Władysława Rawicza*, „Żołnierz Polski” 1923, nr 48.
1265. WA: *Patriotyczna postawa - wzorem do naśladowania*, „Echo Katolickie” 2014, nr 31. (Wawrzyniec Lewandowski).
1266. WA: *Pamięć, która zobowiązuje*, „Echo Katolickie” 2015, nr 23. (Sztafeta Niepodległości śladami ks. generała Stanisława Brzóska).
1267. WA: *W 150 rocznicę śmierci kapłana*, „Echo Katolickie” 2014, nr 31. (Wawrzyniec Lewandowski).
1268. Wachowicz Barbara: *Boży artyści*, „Nasz Dziennik” 2013, nr 55. (św. Albert Chmielowski, Ludomir Benedyktowicz).
1269. Wachowicz Barbara: *Dla nas nie ma róż!*, „Nasz Dziennik” 2013, nr 61. (Marcin Borelowski, Mieczysław Romanowski).
1270. Wachowicz Barbara: *Przysięga księdza Brzóska*, „Nasz Dziennik” 2013, nr 49.
1271. Walewska Maria: *Z dziejów powstania styczniowego : trzy wspomnienia*, Warszawa 1928. (O Władysławie Rawiczu).
1272. Warowny Piotr: *Władysław Rawicz (1832-1863) - naczelnik cywilny województwa podlaskiego*, [w:] *Człowiek a historia: ludzie i wydarzenia*, red. Maria Lawrenz, Bożena Sadurska, Paulina Tompa, Piotrków Trybunalski 2015.
1273. Wasilewski Stefan: *Milknące echa powstańczej tragedii*, „Niepodległość i Pamięć” nr 1, 2007.
1274. Waśkiel Marek: *Bitwa o Siemiatycze - 6-7 luty 1863 r.*, „Podlasie” 1989, [nr] 3.
1275. Wąsowski Grzegorz: *Krótką refleksją o paralelności na marginesie tekstu prof. A. Nowaka o Powstaniu Styczniowym, czyli rzecz o "uziemionych" politykach i dzielnych kowalach*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 1, 2013, s. 137-149. (Dot. eseju z tygodnika "W sieci" nr 2, 2013).
1276. Welik Grzegorz: *Dzieje Siedlec prostym językiem opisane*, Kurier Siedlecki” 1998, nr 8,-10, s. 9.

1277. Welik Grzegorz: *Grochów – z dziejów miejscowości i jej mieszkańców*, [w:] *Historia i tradycja ziemi najbliższej. Grochów w gminie Sokołów Podlaski*, Sokołów Podlaski 2005.
1278. Welik Grzegorz: *Krótkie Dzieje Diecezji Podlaskiej czasów niewoli*, „Kurier Siedlecki” 1999, nr 23.
1279. Welik Grzegorz: *Marszem, śpiewem i tańcem*, „Kurier Siedlecki” 1999, nr 45. (Obchody Święta Niepodległości 11 Listopada w Siedlcach w okresie międzywojennym)
1280. Welik Grzegorz: *Noc styczniowa (22/23 I 1863 r.)*, „Kurier Siedlecki” 2008, nr 1.
1281. Welik Grzegorz: *Podlasie w powstaniu styczniowym*, „Kurier Siedlecki” 1994, nr 3.
1282. Welik Grzegorz: *Powiedzcie moim rodzicom, że umieram szczęśliwy... :w 130 rocznicę śmierci Władysława Rawicza*, „Kurier Siedlecki” 1993, nr 44, s. 6.
1283. Welik Grzegorz: *Spis właścicieli ziemskich guberni siedleckiej*, „Prace Archiwalno – Konserwatorskie” z. 11, 1999.
1284. Welik Grzegorz: *Władysław Rawicz - tragiczny bohater Powstania Styczniowego*, „Kurier Siedlecki” 2014, nr 1.
1285. Welik Grzegorz: *Władysław Rawicz z Grochowa - tragiczny bohater Powstania Styczniowego*, „Sokołowski Rocznik Historyczny” t. 1, 2013.
1286. Welik Grzegorz: *Ziemiaństwo i szlachta podlaska wobec powstania styczniowego*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
1287. Werner Bogusław: *Przemówienie Bogusława Wenera podczas odsłonięcia pomnika ks. Lewandowskiego w Seroczynie*, „Ziemia Siedlecka” nr 27, 1938.
1288. Werner Bogusław: *Zapisy w materiałach Bogusława Wenera dotyczące powstania styczniowego*, „Seroczyński” nr 3, 2013.
1289. Węgrzynek Bożena: *Myśląc o Powstaniu Styczniowym*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1290. Węgrzynek Bożena: *Nad mogiłą*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1291. Węgrzynek Zbigniew: *Bitwa pod Uścieńcem*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1292. Węgrzynek Zbigniew: *Niemieccy koloniści wobec powstania styczniowego*. „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 19, 2013.
1293. Wiech Stanisław: *Rosyjskie stereotypy polskich kapłanów - spiskowców, powstańców, wrogów Rosji, cara i prawosławia*, [w:] *Rok 1863 w kilku odsłonach*, redakcja Eugeniusz Niebelski, Lublin 2017.
1294. Wieliczka-Szarek Joanna, Szarek Jarosław: *Ginę za naszą ukochaną Polskę*, „Źródło” (Kraków) 2014, nr 29.
1295. Wielopolska Maria Jehanne: *Kryjaki : o sześćdziesiąt trzecim roku opowieść*, Kraków 1914.
1296. Więch-Tchórzewska Wanda: *Obchody rocznic powstania styczniowego na Podlasiu*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
1297. Winiarz Adam: *Powstanie styczniowe w województwie podlaskim na tle innych województw Królestwa Polskiego*, „Ciechanowiecki Rocznik Muzealny” t. 9, 2012.
1298. Wiszniewski Roman: *Stanisław Brzoska kapłan i powstaniec*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 41 ; nr 46
1299. Wiśniewski Stanisław: *Powstanie styczniowe w miastach na przygranicznych rubieżach Lubelszczyzny i Podlasia*, [w:] *Powstanie styczniowe 1863-1864. Walka i uczestnicy, represje i wygnanie, historiografia i tradycja*, red. Wiesław Caban, Wiktoria Śliwowska, Kielce 2005.

1300. Witzuk Włodzimierz: *Okolice Maciejowic, Żelechowa i Garwolina w dobie powstania styczniowego : opowieść o trzech maciejowskich kapłanach i pewnym pułkowniku rodem z Łaskarzewa, Siedlce ; Maciejowice* 1997.
1301. Witzuk Włodzimierz: *22 stycznia*, „Kurier Siedlecki” 1992, nr 2, s. 9.
1302. Władysław Rawicz, [w:] *Polska w walce. Zbiór wspomnień i pamiątek z dziejów naszego wyjarzemia*, wydał A. Giller, t. II, Kraków 1875.
1303. Wnuk Michał: *Piętnastoletnia rocznica Odrodzenia Niepodległości Państwa Polskiego*, „Głos Społeczny” 1933, nr 6. (Ocena roku 1863 na Podlasiu z perspektywy lat 30-ych XX w.).
1304. Wo: *V Sztafeta Niepodległości śladami ks. generała Stanisława Brzóska*, „Gminne Wieści” nr 55, 2017.
1305. Wo: *II Pieszy Rajd Powstańczy*, „Gminne Wieści” nr 54, 2017.
1306. Wo: *IV Sztafeta Niepodległości śladami ks. generała Stanisława Brzóska*, „Gminne Wieści” nr 51, 2016.
1307. Wo: *I Pieszy Rajd Powstańczy im. ks. Stanisława Brzóska*, „Gminne Wieści” nr 50, 2016.
1308. Wo: *Uroczystości pod Dębem Straceń*, „Gminne Wieści” nr 56, 2017.
1309. Wo: *Uroczystości w Lesie Mroczkowskim*, „Gminne Wieści” nr 48, 2015.
1310. Wocial Andrzej: *Powstanie styczniowe 1863 r. w powiecie stanisławowskim*, „Rocznik Mińskomazowiecki” z. 5, 1999.
1311. Wodzyńska Maria: *Portret powstańca*, „Tygodnik Siedlecki” 1987, nr 3, s. 7.
1312. Wojda Jacek: *Prześladowania Kościoła Katolickiego za ziemiach polskich w dobie powstania styczniowego w świetle raportu Konsulatu Francji w Warszawie z 1869 roku*, „Civitas et Lex” nr 4, 2016.
1313. Wojda Jacek Ludwik: *Prześladowanie Ojczyzny : ks. Stanisław Brzóska i jego wrogowie w świetle raportu konsulatu Francji w Warszawie z 1865 roku*, Siedlce 2016.
1314. Wojdyga Piotr: *Grzegorz Wojdyga i jego oddział powstańczy 1863-1864 r.*, „Rocznik Mińskomazowiecki” z. 18, 2010.
1315. Wojdyga Piotr: *Pamięci powstańców styczniowych*, „Rocznik Mińskomazowiecki” t. 21, 2013.
1316. Wojtasik Janusz: *Aspekty militarne powstania styczniowego*, [w:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod. red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998.
1317. Wojtasik Janusz: *Bitwa pod Węgrowem 3 lutego 1863 r.*, „Rocznik Liwski”, t. 3, 2007. (Materiały z II sesji archiwalno-historycznej "Dzieje Ziemi Liwskiej i powiatu węgrowskiego", Węgrów, Liw).
1318. Wojtasik Janusz: *Powstańcy 1863-1864 na zesłaniu syberyjskim*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 11, 2003.
1319. Wojtasik Janusz: *Wybuch powstania 22 stycznia 1863 r. i pierwsze wielkie bitwy powstańcze na Podlasiu*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 15, 2007. (Bitwa pod Węgrowem i Siemiatyczami).
1320. Wojtczuk Bogdan, Wiśniewski Stanisław: *W hołdzie powstańcom styczniowym*, „Tygodnik Siedlecki” 1980, nr 22, s. 6.
1321. Wojtowicz Wanda, Frankowska Grażyna, Sztelmach Michał: *Romuald Traugutt : Dyktator Powstania Styczniowego : mieszkaniec Żelechowa w latach 1845-1853*, Żelechów 2014.
1322. Woyno Jacek: *Z dziejów Polskiej Organizacji Wojskowej na Podlasiu (1914-1918)*, „Szkice Podlaskie” t. 7, 1999.
1323. Woźniak Sławomir: *"Poszli nasi w bój bez broni..." : kosynierzy i strzelcy pod Korytnicą w roku 1863*, „Nasz Wspólny Powiat” 2005, nr 5.

1324. Wrona Stanisław Tadeusz: *Chłopi w powstaniu styczniowym*, „Przegląd Historyczny” t. 34, 1937/1938.
1325. Wronowski Napoleon: *Węgrów-Siemiatycze*, [w:] *W czterdziątą rocznicę Powstania Styczniowego 1863-1903*, Lwów 1903. (Okrucieństwo wojsk rosyjskich wobec mieszkańców Siemiatycz i okolic).
1326. *Wspomnienie o parczewskich powstańcach 1863 roku*, „Wspólnota Bialska” 2016, nr 6.
1327. *Wybuch powstania styczniowego na Podlasiu 22 stycznia 1863 r.*, [w:] *Polska w latach 1795-1864 : wybór tekstów źródłowych do nauczania historii*, wybór i oprac. Izabella Rusinowa, Warszawa 1986.
1328. *Wykazy aktów zgonów z lat 1863-64*: [w:] *Rawicz i inni... : katalog wystawy archiwalnej : w 150 rocznicę stracenia naczelnika województwa podlaskiego Władysława Rawicza*, oprac. Artur Rogalski, Siedlce 2013.
1329. Wysocki Henryk: *Pomnik powstańca : pamięć o ks. Wawrzyńcu Lewandowskim w Seroczynie nie zginęła*, „Tygodnik Siedlecki” 2013, nr 44.
1330. *Wystawa poświęcona ks. Stanisławowi Brzósce w Senacie RP*: „Wieści Sokołowskie” 2015, nr 24.
1331. Wyszomirski Tomasz: *Bitwa pod Węgrowem stoczona przez powstańców z wojskami carskimi 3 II 1863 r. w świetle relacji jej uczestnika Stanisława Krzemieniowskiego*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, 1962, t. 8, cz. 2.
1332. Wyszomirski Tomasz: *Z przeszłości Węgrowa*, mps w posiadaniu Biblioteki Miejskiej im. A. Cieszkowskiego w Węgrowie.
1333. *Za naszą i waszą wolność. Śladami historii*, „Gazeta Łosicka: 2008, nr 1.
1334. Zabielski Ludwik: *Materiały archiwalne o udziale chłopów Lubelszczyzny w powstaniu styczniowym*, „Rocznik Lubelski” t. 6, 1963.
1335. Zabielski Ludwik: *Rok 1863. Czyn i tradycja*, Lublin 1993.
1336. Zachoszcz W.: *Huknęły strzały ... Bohaterskim cieniem ks. Brzóska*, „Gazeta Powiatu Łukowskiego” 1930, nr 2.
1337. Zadrożny Tomasz: *Gdy pamięć ludzka gaśnie dalej mówią kamienie : 155 rocznica Powstania Styczniowego*, „Prestiż” 2018, nr 1.
1338. Załączny Jolanta: *Tradycje patriotyczne elementem kształtowania zbiorowej świadomości historycznej w II Rzeczypospolitej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa 2017.
1339. Zaniewski Jan: *Żydzi na Podlasiu w 1863 r.*, [w:] *W czterdziątą rocznicę Powstania Styczniowego 1863-1903*, Lwów 1903.
1340. Zawistowski Tomasz: *Orły weteranów Powstania Styczniowego*, „Pamięć.pl” 2013, nr 1.
1341. Zieleńkiewicz Michał St. de: *Książdz generał Stanisław Brzóska, legendarny przywódca Powstania Styczniowego*, <http://blogmedia24.pl/node/63533>, dostęp 2018.05.13.
1342. Zieliński K.: *Bitwa pod Węgrowem 3 II 1863*, „Żołnierz Polski” 1931.
1343. Zieliński K.: *W Radzyniu padły pierwsze strzały w 1863 r.*, „Światowid” R. 1933, nr 5.
1344. Zieliński Stanisław: *Bitwy i potyczki 1863-1864. Na podstawie materiałów drukowanych i rękopiśmiennych Muzeum Narodowego w Rapperswilu*, Rapperswil 1913.
1345. Ziontek Artur: *Bartczuk, Benedyktowicz, Rawicz i nieznane pamiątki ... : regionalne pokłosa wydawnicze 150. rocznicy powstania styczniowego*, „Rocznik Liwski” t. 7, 2014.
1346. Ziontek Artur: *Nie tylko dla historyków*, „Kultura Siedlecka” 2014, nr 1. (Publikacja Rafała Dmowskiego: *Kalendarium działań zbrojnych na pograniczu Mazowsza i Podlasia podczas powstania styczniowego*).
1347. Ziontek Artur: *Poetycki testament pokolenia. Trzy wiersze "powstańcze" Ludomira Benedyktowicza*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 19, 2014.

1348. Ziótek Artur: *Wokół pomników Bronisława Deskura*, „Rocznik Mińskomazowiecki” t. 21, 2013.
1349. Żeromski Stefan: *Uroda życia*”, Warszawa 2001.
1350. Żywczyński Mieczysław: *Kościół i duchowieństwo w powstaniu styczniowym (stan badań w zarysie)*, „Przegląd Historyczny” t. 34, z. 2, 1937-1938.
1351. *Żywe pomniki bohaterstwa : ostatni z 1863 roku*, pod red. Władysława Dunin-Wąsowicza, Warszawa 1933.
1352. *1863: Katalog miejsc pamięci powstania styczniowego w województwie podlaskim*, red. Iwona Górka, Białystok 2013.

Okres postyczniowy 1867-1918 r.

1353. Aleksandrowicz Piotr: *Diecezja siedlecka czyli podlaska : w 150 rocznicę erekcji 1818-1968 : przyczynki i materiały do dziejów diecezji siedleckiej czyli podlaskiej*, Siedlce 1971.
1354. Barszczewska-Michałowska Jadwiga: *Walka o nową szkołę na terenie Siedlec*, Siedlce 2004.
1355. Bender Ryszard: *Angielskie źródła do dziejów unii w Lubelskiem i na Podlasiu w X IX w.*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 15, 1967.
1356. Błoński Bernard: *Bibliografia o Unitach Podlaskich za lata 1990-2016*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” 2016, Numer Specjalny.
1357. Błoński Bernard: *Bibliografia o Unitach Podlaskich za lata 1990-2015*, [w:] *Dwudziestolecie beatyfikacji Męczenników z Pratulina*, [red. Roman Wiszniewski ; poszczeg. części oprac. Jan Babik, Bernard Błoński, Andrzej Filipuk, Henryk Jakubowicz, Marek Kot, Jacek Guz, Kazimierz Korszniewicz, Jacek Sereda, Siedlce ; Bydgoszcz 2016.
1358. Błyskosz Józefat: *Pamiętnik Podlasiaka z minionych dni : od roku 1904 do roku 1918*, Warszawa 2017.
1359. Bobryk Adam, Kochan Izabela: *Ślady przeszłości : historia i teraźniejszość prawosławia na południowo-zachodnim Podlasiu w świadomości społecznej*, Siedlce 2010.
1360. Borzym Julian: *Pamiętnik podlaskiego szlachcica*, ; [red., oprac. słownika i indeksu, korekta Dorota K. Rembiszewska], Łomża 2009.
1361. Brewczyński Jacek: *Rocznice...*, „Tygodnik Siedlecki” 1988, nr 46, s. 5.
1362. Bukowiecka Zofia: *Z dziejów prześladowania Unii na Podlasiu*, Warszawa 1917.
1363. *Burzenie kościołów przez moskali*, Kraków 1904.
1364. Byczyński Stanisław: *Męczennicy z Hołubli*, „Nowe Echo Podlasia” 1995, nr 3.
1365. Cabaj Jarosław: *Listopad 1918 roku na Podlasiu*, „Rocznik Ziemi Sarnackiej” Nr 1, 2018.
1366. Cabaj Jarosław: *Postawy ludności Chełmszczyzny i Podlasia wobec kwestii przynależności państwowej swych ziem (1912, 1918-1919)*, „Kwartalnik Historyczny” t. 4, 1992.
1367. Cabaj Jarosław: *Unicy Podlascy wobec ukazu tolerancyjnego z 30 kwietnia 1905 r.*, *Rocznik Białkopodlaski*” t. 4, 1996.

1368. Cabaj Jarosław: *Wkład Augusta Cieszkowskiego w organizację życia naukowego w skali międzyzaborowej*, [w:] *Wybitni przedstawiciele ziemiaństwa podlaskiego w XIX i XX wieku*, [red. i wybór zdj. Sławomir Kordaczuk], Siedlce 2011.
1369. Cabaj Jarosław, Rafał Dmowski, Rafał Roguski: *Piłsudski i Siedlce*, Siedlce 2018.
1370. Celiński Andrzej, Dmowski Rafał: *Zarys dziejów ochrony przeciwpożarowej w mieście Siedlce: 130 lat Siedleckiej Straży Pożarnej*, Siedlce 2007.
1371. Charczuk Wiesław: *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Wiśniewie w latach 1917-2017*, Wiśniew 2017.
1372. Charczuk Wiesław: *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Zbuczynie (1916-2006)*, Siedlce 2010.
1373. Chromiński Jerzy Michał: *Działalność III/IX Okręgu Polskiej Organizacji Wojskowej (Siedlce) w latach 1914-1918 oraz jej wkład w powstanie i organizację 22. Siedleckiego Pułku Piechoty*, „Studia Historyczno-Wojskowe” t. 4, 2014.
1374. Chromiński Jerzy Michał: *Udział III Okręgu Polskiej Organizacji Wojskowej w formowaniu 22. Siedleckiego Pułku Piechoty w 1918 r.*, „Szkice Podlaskie” z. 19/20, 2011/2012.
1375. Cygan Wiktor Krzysztof: *Żołnierze Niepodległości 1863-1938. Słownik Biograficzny. T. 4. Mińsk Mazowiecki-Warszawa-Kraków 2012.*
1376. Demidowicz Tomasz: *Seweryn Józef Zdzitowiecki (1802-1879) : zapomniany pionier chemii rolniczej*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 1998, nr 3.
1377. Dębiński Karol: *Ukaz tolerancyjny z dnia 30 kwietnia 1905 roku w diecezji siedleckiej. Wolność Unitom porzucenia prawosławia*, Warszawa 1918.
1378. Dębski Kazimierz: *Bohaterstwo unitów podlaskich : (1875-1905)*, Warszawa 1993.
1379. *Diecezja siedlecka 1818-2018: studia i materiały z dziejów*, redakcja W. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018.
1380. Dmowski Rafał: *Diecezja siedlecka w historiografii*, [w:] *Diecezja siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja W. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018.
1381. Dmowski Rafał: *Działalność samorządu terytorialnego w Siedlcach podczas I wojny światowej*, [w:] *Tradycje i współczesność samorządu terytorialnego na południowym Podlasiu*, red. Piotr Matusak, Siedlce 2002.
1382. Dmowski Rafał: *Gdy I wojna światowa dotarła do Siedlec*, „Prestiż” 2014, nr 8.
1383. Dmowski Rafał: *Jak walczone o religię w gimnazjum siedleckim w 1902 r.*, „Prestiż” 2013, nr 2.
1384. Dmowski Rafał: *"Kolejowy" protest Unitów Podlaskich w 1883 roku*, „Prestiż” 2016, nr 9.
1385. Dmowski Rafał: *Źródła do dziejów diecezji siedleckiej*, [w:] *Diecezja Siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja ks. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018.
1386. *Dobrowolny powrót Unitów podlaskich na łono Kościoła Prawosławnego*, Kraków 1875.
1387. *Dróżki pratułińskie błogosławionych męczenników Wincentego Lewoniuka i towarzyszy*, [dobór i red. materiałów Robert Mirończuk, Roman Wiszniewski ; oprac. tekstu Bożenna Kondracka], Siedlce 2013.
1388. *Dwór podlaski : tradycja, tożsamość, przyszłość*, [red., wybór Sławomir Kordaczuk], Siedlce 2014.
1389. Dydycz Rafał: *Między Polską a Ukrainą - traktat brzeski na obszarze gminy Sarnaki*, „Rocznik Ziemi Sarnackiej” Nr 1, 2018.
1390. *Dziedzictwo duchowe i materialne szlachty podlaskiej od XIX wieku do III Rzeczypospolitej*, [red. Sławomir Kordaczuk], Siedlce 2006.

1391. *Dzieje Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej w latach 1818-1867*, pod redakcją Edwarda Jarmocha, Sławomira Byliny, Romana Wiszniewskiego, Siedlce ; Bydgoszcz, 2017.
1392. Dziega Franciszek: *Prześladowanie za wiarę unitów w Rudnie*, Rudno 1926.
1393. *Dziedzictwo rewolucji 1905-1907*, pod red. nauk. Anny Żarnowskiej, Arkadiusza Kołodziejczyka, Andrzeja Stawarza i Piotra Tusińskiego. - Warszawa-Radom, 2007.
1394. *Dzieje Stoczka 1800-1918*, „Zeszyty Stoczkowskie” cz. II, 1985.
1395. Filipczuk Józef: *Miejsca pamięci narodowej w Stoczku Łukowskim*, „Zeszyty Stoczkowskie” nr 6, 1991.
1396. Filipczuk Józef: *Uroczystości patriotyczne i rocznicowe do 1918 r.*, „Zeszyty Stoczkowskie” nr 9, 1998.
1397. Flisiński Jerzy: *Geneza i przebieg strajków szkolnych w Białej Podlaskiej w latach 1902 i 1905*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 1, 1993.
1398. Frankowski Jan: *Wycieczka szlakiem unitów na Podlasiu : (Kodeń, Janów Podlaski, Leśna, Biała Podlaska)*, Warszawa 1927.
1399. Frankowski Jan: *Wystąpienie o spolszczenie gimnazjum w Siedlcach w lutym 1905 roku*, [w:] *Księga pamiątkowa Siedlczan : (1844-1905) : wraz z pamiątnikami zjazdów w r. 1920 i 1925*, Warszawa 1927.
1400. Garbaczewski Jerzy: *Bohaterowie ziemi siedleckiej i pld. Podlasia*, Siedlce 2009.
1401. Garbaczewski Jerzy: *I Brygada Legionów w bojach na Podlasiu*, „Kurier Siedlecki” 1995, nr 34, s. 5.
1402. Garbaczewski Jerzy: *Siedlce w I Wojnie Światowej*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 36 ; nr 37.
1403. Garbaczewski Jerzy: *Siedlce w początkach XX wieku*, „Nowe Echo Podlasia” 1996, nr 39 ; nr 41.
1404. Garbaczewski Jerzy: *Z historii POW*, „Tygodnik Siedlecki” 1988, nr 46, s. 5.
1405. Gątarczyk Agnieszka: *Dzieje parafii unickiej w Radzyniu Podlaskim*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” t. 6, 2008.
1406. Gątarczyk Agnieszka: *Realizacja reformy uwłaszczeniowej w dobrach ziemskich Suchowola*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 12, 2004.
1407. Geresz Józef: *Ku Niepodległej :(sierpień 1915 na Południowym Podlasiu)*, Międzyrzec Podlaski 2017.
1408. Geresz Józef: *Przed i po Gietrzwałdzie. Objawienia Maryjne na Płd. Podlasiu w II połowie XIX wieku*, Międzyrzec Podlaski 2018. (M. in. O męczeństwie unitów).
1409. Geresz Józef: *Unici w historii i kulturze Podlasia*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 29/30, 1997/1998.
1410. Geresz Józef: *Unitów podlaskich droga do świętości*, Biała Podlaska 1991.
1411. Geresz Józef: *Wobec cudu nad Wisłą : sierpień 1920 r. na południowym Podlasiu*, Międzyrzec Podlaski 2017.
1412. Geresz Józef: *Z dziejów Podlasia*, „Echo Katolickie” 2015, nr 20-53 ; 2016, nr 1-52, 2017, nr 1-52 ; 2018, nr 1-49.
1413. Geresz Józef: *Z dziejów rozbrojenia okupantów na południowym Podlasiu w listopadzie 1918 roku*, Międzyrzec Podlaski 1998.
1414. Gil Andrzej: *Metryki zgonu ofiar zająć w Drelowie 6 stycznia 1874 r.*, „Nasza Przeszłość” t. 108, 2007.
1415. Gil Andrzej: *Polityczne uwarunkowania powstania diecezji janowskiej czyli podlaskiej*, [w:] *Diecezja siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja W. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018.

1416. Głowacka-Maksymiuk Urszula: *Akta Sądu Okręgowego w Siedlcach z lat 1876-1915 (historia urzędu, system kancelaryjny, zawartość aktowa)*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” t. 11, 1999.
1417. Głowacka-Maksymiuk Urszula: *Dramat unitów podlaskich w dokumentach carskiej administracji*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 3, dod. s. I, IV.
1418. Głowacka-Maksymiuk Urszula: *Gubernia siedlecka w latach rewolucji 1905-1907*, Warszawa 1985.
1419. Głowacka-Maksymiuk Urszula: *PPS i Bunt w latach rewolucji 1905-1907 na terenie guberni siedleckiej : w świetle akt zarządów żandarmerii*, „Rocznik Mazowiecki” t. 6 (1976).
1420. Głowacka-Maksymiuk Urszula: *Rewolucja 1905-1907 w Siedleckiem*, [w:] *Spółeczeństwo siedleckie w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne : praca zbiorowa*, pod red. Józefa Ryszarda Szaflika, Warszawa 1981.
1421. Głowacka-Maksymiuk Urszula: *Towarzystwo Kredytowe Miejskie w Siedlcach (historia, typ kancelarii, zawartość źródłowa akt)*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” t. 12, 2001.
1422. Głowacka-Maksymiuk Urszula: *Walka o polską szkołę : rok 1905 w Siedlcach*, „Kurier Siedlecki” 1995, nr 6.
1423. Głowacka-Maksymiuk Urszula: *Wydarzenia rewolucyjne lat 1905-1907 w Siedlcach*, [w:] *Rewolucja 1905-1907 na Mazowszu i Podlasiu : praca zbiorowa*, [kom. red. Jerzy Antoniewicz et al.], Warszawa 1968.
1424. Głowacka-Maksymiuk Urszula: *Zarządy Żandarmerii w guberni siedleckiej (historia, typ kancelarii, wartość źródłowa akt)*, „Szkice Podlaskie” z. 9, 2001.
1425. Gnat-Wieteska Zbigniew: *Droga do Niepodległości : listopad 1918 roku w garwolińskim*, „Tygodnik Siedlecki” 1994, nr 49, s. 18.
1426. Górak Artur: *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski (1867-1918)*, Lublin ; Radzyń Podlaski, 2006.
1427. Górski Czesław: *Wypadki listopadowe 1918 r. w Międzyrzeczu*, „Niepodległość”, 4, 1932.
1428. Górski Józef: *Ceranów Józefa Górskiego : pamiętniki podlaskiego ziemianina*, oprac. Artur Zióntek, „Szkice Podlaskie” z. 13, 2005.
1429. Górski Józef: *Na przełomie dziejów*, wstęp i oprac. Artur Zióntek ; [tł. z jęz. obcych Antoni Czyż (fr., łac.), Aneta Samuel-Zióntek (ros.), Renata Tarasiuk (niem.)], Siedlce 2006.
1430. Górski Ludwik: *Testament i kodycyłe z 16 kwietnia 1906 r.*, [w:] *W służbie dla Ceranowa : 500-lecie parafii Ceranów : 100-lecie śmierci Ludwika Górskiego*, red. Jolanta Bielińska i Artur Zióntek ; przy współpr. Rafała Dmowskiego, Siedlce, 2008.
1431. Grochowska Wanda: *Ciernistym szlakiem : opowiadanie z czasów prześladowania Unji*, Warszawa 1934.
1432. Grudzewski Józef: *Wspomnienia dotyczące misji jezuickich wśród unitów*, [Polska] 1934.
1433. Grudzień Janusz: *Kawaler Medalu Niepodległości*, „Tygodnik Siedlecki” 1988, nr 49, s. 6. (Julian Putkowski z Olszycy).
1434. Grudzień Janusz: *Pomniki Niepodległej*, „Tygodnik Siedlecki” 1988, nr 47, s. 6.
1435. Grudzień Janusz: *W pierwszym szeregu*, „Tygodnik Siedlecki” 1980, nr 50, s. 4, 6. (Wydarzenia 1905-1907 r. w regionie siedleckim).

1436. Grudzień Janusz: *Wspomnienia z dni listopadowych*, „Tygodnik Siedlecki” 1987, nr 46, s. 6.
1437. Grudzień Janusz: *Zanim przyszła Niepodległa*, „Tygodnik Siedlecki” 1988, nr 46, s. 4.
1438. Gryszko Iwona: *Kostomłoty nad Bugiem : dzieje miejscowości od 1412 r. zapisane na kartach ksiąg oraz w pamięci jej mieszkańców*, Kostomłoty 2012.
1439. Gurda Kazimierz: *Ziemia wiernych ludzi*, z biskupem siedleckim dr. Kazimierzem Gurdą, rozm. przepr. Grzegorz Polak, „Niedziela” 2018, nr 22.
1440. Jakubik Marian: *Węgrów i rok 1918*, „Tygodnik Siedlecki” 1988, nr 47, s. 6.
1441. Jakubowicz Andrzej: *Udział Kościoła i parafii Sarnaki w procesie dążenia do niepodległości Polski w 1918 roku*, „Rocznik Ziemi Sarnackiej” Nr 1, 2018.
1442. Jarmoch Edward, Bylina Sławomir: *Te Deum Laudamus. Biskupi-Duchowieństwo-ruchy religijne Diecezji Siedleckiej w latach 1918-2018*, Siedlce 2018.
1443. Jarmuł Stanisław: *Powiat radzyński : 1861-1914*, Lublin 1961.
1444. Jarmuł Stanisław: *Spółczesność powiatu radzyńskiego w walce o niepodległość Polski w latach 1914-1918*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 29/30, 1997/1998.
1445. Jarosiński Adam: *Uwagi o szpitalnictwie w guberni siedleckiej*, Sterdyń ; Siedlce 2008.
1446. Jaworski Wojciech: *Legalne organizacje społeczne w powiecie radzyńskim do 1914 roku*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” t. 13, 2015.
1447. Jeske-Choński Teodor: *Krwawe łyzy unitów polskich*, Warszawa 1919.
1448. Jurek Jan: *Krzyże i piastowskie orły : przy drogach do wolności*, „Tygodnik Siedlecki” 1989, nr 4, s. 7.
1449. Kalabiński Stanisław: *Walki chłopów w b. guberni siedleckiej w latach rewolucji rewolucji 1905-1907*, [w:] *Rewolucja 1905-1907 na Mazowszu i Podlasiu : praca zbiorowa*, [kom. red. Jerzy Antoniewicz et al.], Warszawa 1968.
1450. Kamiński Marcin: *Między Koroną a Wielkim Księstwem Litewskim : historia Ziemi Podlaskiej ze szczególnym uwzględnieniem Ziemi Drohickej*, „Disputatio : studenckie zeszyty naukowe” nr 1, 2010.
1451. Karbowski Bogdan: *I będę umierać mężnie*, „Tygodnik Siedlecki” 1986, nr 18, s. 6-7. (Erazm Chejło).
1452. Kasjanowicz Eugeniusz: *Niepodległej*, Siedlce 2018.
1453. Kaszinski S.D., Tilinski I.I.: *Gorod Siedlec. Istoriko-statisticzeskij oczerk*, Siedlce 1912.
1454. Kazimierski Józef: *Walka Unitów o zachowanie wiary i polskości na Podlasiu (1836-1905)*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie na Terenie Województwa Siedleckiego” z. 8, 1993.
1455. *Kolej Żelazna Warszawsko-Terespolska 1866*, [wstęp i oprac. podpisów Anna Chylińska-Stańczak], Warszawa 2009.
1456. Kołbuk Witold: *Stefan Żeromski wobec kwestii prześladowania unitów podlasko-chełmskich*, [w:] *Żeromski : piękno i wolność : studia*, idea i układ tomu Jarosław Ławski ; red. nauk. Anna Janicka, Iwona E. Rusek, Grzegorz Czerwiński, Białystok 2015.
1457. Kołbuk Witold: *Wokół kwestii tożsamości narodowej unitów podlaskich*, „Studia Białorutenistyczne” t. 7, 2013.
1458. Kołodziej Edward: *Komitety obywatelskie na Lubelszczyźnie i Podlasiu w latach 1914-1915*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” t. 2, 2002.
1459. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Tymoteusz Łuniewski 1847-1905*, „Zeszyty Korytnickie” t. I, 2009.
1460. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Tymoteusz Łuniewski (1847-1905) - ziemianin, pisarz rolniczy, historyk i archeolog, publicysta*, „Rocznik Mińskomazowiecki” 2006.

1461. Kołodziejczyk Arkadiusz: *Tymoteusz Luniewski (1847-1905) ziemianin, pisarz rolniczy, patriota, właściciel Korytnicy*, Korytnica 2009.
1462. *Komitetu Obywatelskie 1914-1916 : lokalne tradycje w dokumentach*, red. Piotr Frączak, Dorota Matejczyk, Siedlce b.d.
1463. Konefał Jan: *Towarzystwo Opieki nad Unitami (1903-1912)*, „Chrześcijanin w Świecie” nr 114, 1983.
1464. Koprukowniak Albin: *Uwłaszczenie chłopów w dobrach Milanów w powiecie radzyńskim w 1864 roku*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” Vol. 51, 1996.
1465. Kordaczuk Sławomir: *Dzień Niepodległej*, „Niepodległość i Pamięć” nr 1, 2006.
1466. Kordaczuk Sławomir: *Dzień Niepodległej : 13 listopada 2005 roku*, „Niepodległość i Pamięć” nr 2, 2006.
1467. Kordaczuk Sławomir: *Placówki wschodniej części powiatu siedleckiej księgi poewiaków*, „Rocznik Ziemi Sarnackiej” Nr 1, 2018.
1468. Kordaczuk Sławomir: *Powiat siedlecki : przewodnik subiektywny*, Warszawa 2013.
1469. Kordaczuk Sławomir: *Z siedleckiej księgi poewiaków*, „Szkice Podlaskie” z. 6, 1998.
1470. Kordaczuk Sławomir: *Z siedleckiej księgi poewiaków cz. II*, „Szkice Podlaskie” z. 7, 1999.
1471. Kordaczuk Sławomir: *Z siedleckiej księgi poewiaków cz. III*, „Szkice Podlaskie” z. 8, 2000.
1472. Kordaczuk Sławomir, Słupczyński Wiesław: *U progu wolności : Legiony Polskie 1914-1916*, Siedlce 2008.
1473. Korobowicz Artur: *Sąd Okręgowy w Siedlcach 1876-1917*, [w:] *Instytucje sądowe regionu siedleckiego na tle polskich instytucji sądowych od schyłku XVIII do początku XX w.*, Siedlce 2006.
1474. Korzeniewski Bogusław: *Powiat bialski i radzyński u progu niepodległości : (listopad 1918-luty 1919)*, „Rocznik Lubelski” t. 38, 2012.
1475. Kożuchowski Tadeusz: *Moje wspomnienia i przeżycia z pobytu w gimnazjum w Siedlcach od r. 1895-1903*, [w:] *Księga pamiątkowa Siedlczan : (1844-1905) : wraz z pamiątkami zjazdów w r. 1920 i 1925*, Warszawa 1927.
1476. Kostecki Włodzimierz: *Kapłani czterech parafii: Maciejowic, Łaskarzewa, Wargocina i Gończyc w walce o wolność Kościoła i Ojczyzny w latach 1861-1915*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 17, 2011.
1477. Kostecki Włodzimierz: *Sobolew i okolice w latach 1914 – 1915*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 20, 2015.
1478. Koszutski Stanisław: *Walka młodzieży polskiej o wielkie ideały : wspomnienia z czasów gimnazjalnych i uniwersyteckich : Siedlce, Kielce, Warszawa, Kijów, Berlin, Paryż (1881-1900)*, Warszawa 1928.
1479. Kowalczewski Bronisław: *Zarys historii wojennej 22-go pułku piechoty*, Warszawa 1930.
1480. Kozłowski Jan : *Wyżsi urzędnicy gubernialni i powiatowi w Królestwie Polskim w latach 1867-1875*, „Przegląd Historyczny” 1996, z. 4.
1481. Krawczak Tadeusz: *Kształtowanie świadomości narodowej wśród ludności wiejskiej Podlasia w latach 1863-1918*, Biała Podlaska 1982.
1482. Krawczak Tadeusz: *Męczeństwo Unitów Podlaskich na nowo odczytywane. Cz. I-III*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 8, dod. s. V ; nr 9, dod. s. VII ; nr 10, dod. III.

1483. Krawczak Tadeusz: *Spółeczeństwo siedleckie w walce o niepodległość w latach 1914-1918*, [w:] *Spółeczeństwo siedleckie w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne : praca zbiorowa*, pod red. Józefa Ryszarda Szaflika, Warszawa 1981.
1484. Krawczyk Roman: „*Męczeńskie Podlasie*” w *wybranych utworach literatury polskiej na przełomie XIX i XX wieku*, „Szkice Podlaskie” t. 2, 1986.
1485. Kruszewski Andrzej: *Tymoteusz Łuniewski – pozytywista o renesansowych zainteresowaniach*, „Więści Węgrowskie” 2007, nr 264.
1486. *Księga pamiątkowa Siedlczan : (1844-1905) : wraz z pamiątnikami zjazdów w r. 1920 i 1925*, Warszawa 1927.
1487. Kubik Katarzyna: *Kwestia unicka w świetle akt żandarmerii siedleckiej w latach 1876-1906*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie na Terenie Województwa Siedleckiego” z. 7, t. 2, 1991.
1488. Kuć-Staniszevska Anna: *Wspomnienia z okupacji niemieckiej 1915-1918*, Warszawa 1939.
1489. Kuligowski Janusz: *Unicy w zaborze rosyjskim*, „Tygodnik Siedlecki” 1994, nr 7, s. 10.
1490. Kulik Mariusz: *Dyslokacja oddziałów armii rosyjskiej w guberni siedleckiej w latach 1874-1912*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2002, nr 2.
1491. Kurkiewicz Michał, Plutecka Monika: *Rosyjskie pogromy w Białymstoku i w Siedlcach w 1906 roku*, „Komentarze Historyczne” , <http://www.polska1918-89.pl/pdf/rosyjskie-pogromy-w-bialymstoku-i-siedlcach-w-1906-roku,2964.pdf>, dostęp 2018.06.05.
1492. Kurkiewicz Michał, Plutecka Monika: *Zapomniane pogromy*, „Nowe Państwo” 2006, nr 4. (Pogrom Żydów w 1906 r. w Białymstoku i w Siedlcach).
1493. LA: *Przed Gietrzwałdem – Podlasie*, „Echo Katolickie” 2018, nr 28.
1494. LA: *Losy unitów na zesłaniu*, „Echo Katolickie” 2017, nr 38, s. 9.
1495. Lasko Szymon: *Relacja Szymona Lasko o wprowadzeniu prawosławia w parafii unickiej pw. Św. Nikity w Bezwoli*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” t. 4, 2006.
1496. Latawiec Krzysztof: *W służbie imperium... Struktura społeczno-zawodowa ludności rosyjskiej na terenie guberni lubelskiej w latach 1865-1915*, Lublin 2007.
1497. Lesiuk-Klujewska Justyna: *Dążenia do niepodległości i jej obrona*, „Słowo Podlasia” 2018, nr 28.
1498. Lesiuk-Klujewska Justyna: *Miasto wyzwolone przez bohaterską młodzież*, „Słowo Podlasia” 2018, nr 36, s. 28.
1499. Lesiuk-Klujewska Justyna: *Symbole polskości w Neplach*, „Słowo Podlasia” 2018, nr 31, s. 29.
1500. Lesiuk-Klujewska Justyna: *Tuczna jako ostoja polskości*, „Słowo Podlasia” 2018, nr 35, s. 28.
1501. Lesiuk-Klujewska, Justyna: *Wisznicy droga do wolności*, „Słowo Podlasia” 2018, nr 33, s. 29.
1502. Leszczyńska Dominika: *Miejsca pamięci w powiecie radzyńskim*, Radzyń Podlaski 2011.
1503. Lipińska Monika: *Wytrwali unicy*, „Echo Katolickie” 2017, nr 40, s. 14.
1504. Lisowski Zbigniew: *Głos sumienia: unicy podlascy w twórczości Żeromskiego (1-2)*, „Tygodnik Siedlecki” 1995, nr 32, s. 14., nr 34, s. 9.
1505. Lisowski Zbigniew: *Podlasie w nowelistyce Żeromskiego*, „Szkice Podlaskie: t. 2, 1986.
1506. Łapiński Wacław: *Walka o wykłady religij[!]i w języku polskim w gimnazjach siedleckim i bialskim w roku 1902*, Wyd. 2, Siedlce br.

1507. *Łączy nas historia : wiersze na "Dzień Niepodległej"*, [wiersze do dr. wybrał Sławomir Kordaczuk ; biogramy poetów oprac. Mariusz Krasuski], Siedlce 2005.
1508. Lewandowski Jan: *Likwidacja obrządku greckokatolickiego w Królestwie Polskim w latach 1864-1875*, Lublin 1966.
1509. Maciak Stanisława: *Ludwik Górski - mąż wielkiego serca, nieustrudzonej pracy*, <http://niedziela.pl/artykul/18439/nd/Ludwik-Gorski---maz-wielkiego-serca,dostęp2018.06.07>.
1510. Majdowski Andrzej: *O zniesieniu diecezji podlaskiej w świetle rosyjskich źródeł*, „Białostoczczyzna” nr 2, 1994.
1511. Makowski Marek: *Drobna szlachta podlaska w walce o zachowanie tożsamości narodowej, kulturalnej i religijnej w XIX wieku*, [w:] *Dziedzictwo duchowe i materialne szlachty podlaskiej od XIX wieku do III Rzeczypospolitej*, red. Sławomir Kordaczuk, Siedlce 2006.
1512. Maksymiuk Katarzyna: *Dramat podlaskich unitów*, „Kurier Siedlecki” 1996, nr 39.
1513. Maksymiuk Przemysław: *Konspiracje uczniowskie w Siedlcach w latach 1876-1914*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie na Terenie Województwa Siedleckiego” z. 7, t. 1, 1991.
1514. Maksymiuk Przemysław: *Unici Podlascy (cz. I-IV)*, „Nowe Echo Podlasia” 1998, nr 3, dod., s. VII ; nr 4, dod. s. V ; nr 5, dod. s. III ; nr 6, dod. s. III.
1515. Maksymiuk Urszula: *Bojownik 1905 roku*, „Tygodnik Siedlecki” 1981, nr 46, s. 4. (Erazm Chejło).
1516. Maliszewski Maciej, Welik Grzegorz: *Unici podlascy : przewodnik historyczny*, Siedlce 1992.
1517. *Martyrologia Unitów Podlaskich w świetle najnowszych badań naukowych*, [red. prowadzący Jerzy Skowronek, Urszula Maksymiuk], Siedlce 1996.
1518. Matwiejuk Kazimierz: *Dziedzictwo Pratulina*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 4, 1996.
1519. Matwiejuk Kazimierz: *Kult błogosławionych męczenników z Pratulina*, Siedlce 2015.
1520. Matwiejuk Kazimierz: *Papieże obrońcami prześladowanych Unitów*, Siedlce 2015.
1521. Matwiejuk Kazimierz: *Pratulin i jego duchowe dziedzictwo*, Siedlce 2015.
1522. Matyska Eugeniusz: *Z zeznań unitów podlaskich prześladowanych za wiarę w latach 1873-1874*, „Nowe Echo Podlasia” 1997, nr 44, dod. s. III.
1523. Mazur K.: *Czas ucisku (1867-1918)*, „Tygodnik Siedlecki” 1999, nr 12, s. 17.
1524. Mierzwiński Henryk: *Kajetan Sawczuk : podlaski poeta i działacz niepodległościowy (1892-1917)*, Siedlce 2005.
1525. Młynarski Zdzisław: *Męczennicy Podlascy w Pratulinie*, Rzym 1978.
1526. Młynarski Zdzisław: *Polska bibliografia do dziejów męczeństwa unitów na Podlasiu za lata 1874-1990*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 1990, nr 4.
1527. Młynarski Zdzisław: *Tablice ku czci męczenników podlaskich w kościołach diecezji siedleckiej, czyli podlaskiej*, Rzym 1981.
1528. *Modlitewnik Pratuński : uwielbiamy Boga w jego Świętych : błogosławiony Wincenty Lewoniuk i XII towarzyszy, męczennicy z Pratulina*: [opr. Kazimierz Matwiejuk, Piotr Paćkowski (część muzyczna), Pratulina 1996.
1529. *Monografia powiatu radzyńskiego : wydana w 1930 roku dla upamiętnienia ufundowania przez mieszkańców miasta Międzyrzecza i powiatu pomnika na cześć ofiarnej krwi poległych w Międzyrzeczu w 1918 roku w walce o niepodległość członków Polskiej Organizacji Wojskowej*, w oprac. i pod red. B. Międzybłockiego, Międzyrzec Podlaski ; Radzyń Podlaski, 2010.
1530. *Módlmy się z błogosławionymi z Pratulina*: [oprac. Kazimierz Matwiejuk], Siedlce 2013.

1531. Niebelski Eugeniusz: *Metrykalne rejestry śmierci męczenników unickich z 1874 roku w prawosławnych (?) księgach parafialnych*, „Nasza Przeszłość” t. 103, 2005.
1532. Niemirka Bogusław: *Od likwidacji Unii do ukazania tolerancyjnego : 30 lat oporu unitów podlaskich 1875-1905 : katalog wystawy archiwalnej*, Siedlce 1915.
1533. *Nowenna do błogosławionych Wincentego Lewoniuka i dwunastu towarzyszy męczenników z Pratulina*: [oprac. Kazimierz Matwiejuk], Siedlce 2013.
1534. *"Obce rzeczy wiedzieć dobrze jest - swoje, obowiązek"* : wystawa zorganizowana w 100 rocznicę śmierci Zygmunta Glogera (1845-1910), Siedlce 2010.
1535. Okniński Antoni: *Adwokaci siedleccy : o patronach, adwokatach przysięgłych, adwokatach i obrońcach sądowych*, Siedlce 2015.
1536. Osipacz Radosław: *Imperatyw obrony wiary w świadomości unitów podlaskich na przykładzie wiernych z dekanatu włodawskiego w latach 1867–1905*, Warszawa 2011. Praca magisterska napisana na seminarium naukowym z teologii moralnej pod kierunkiem ks. dra Zbigniewa Sobolewskiego na Papieskim Wydziale Teologicznym, Sekcja św. Jana Chrzciciela w Warszawie.
1537. Oziembło Zdzisław: *Wspomnienia byłych unitów*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 29/30, 1997/1998.
1538. Paluszkiwicz Felicjan: *Podlasiacy*, Roma 1978. (Unicy podlascy).
1539. *Przemysł regionu siedleckiego w XIX-XXI wieku*, pod red. Dariusza Grzegorzczuka, Józefa Piłatowicza, Arkadiusza Zawadzkiego, Siedlce 2010.
1540. Piłsudski Józef: *Pisma zebrane* t. IX, Warszawa 1937.
1541. *I wojna światowa w książkach i czasopiśmie okresu międzywojennego : katalog wystawy archiwalnej*, oprac. Artur Rogalski, Siedlce 2014.
1542. *Pocztówki z czasów I Wojny Światowej : katalog wystawy archiwalnej*, oprac. Artur Rogalski, Siedlce 2014.
1543. Polak Grzegorz: *Krótki przewodnik podlaski*, „Niedziela” 2018, nr 23.
1544. Polak Grzegorz: *Niezłomne Podlasie*, „Niedziela” 2018, nr 21.
1545. Pollack Kazimierz: *Ze wspomnień starego dziennikarza warszawskiego*, Warszawa 1961. (Pogrom Żydów w Siedlcach 1906 r.).
1546. *Powtarzaj to dzieciom swoim : scenariusze spektakli poświęconych Unitom Drelowskim - patronom Gimnazjum nr 1 w Drelowie*, [redakcja Ewa Strok, Roman Wiszniewski, Dorota Nieścioruk, Tadeusz Kondraciuk], Siedlce ; Bydgoszcz 2018.
1547. Pruszkowski Józef: *Historia zjawionego i cudownego obrazu Matki Boskiej oraz kościoła i probostwa w Leśny na Podlasiu zabranego na własność prawosławia, ze źródeł urzędowych i autentycznych zebr. i napisał Podlasiak*, Kraków 1897.
1548. Pruszkowski Józef: *Martyrologium czyli Męczeństwo Unii na Podlasiu*. [Cz. 1], z wiarogodnych i autentycznych źródeł zebr. i napisał P.J.K. Podlasiak, Kraków 1905.
1549. Pulcyn Tadeusz: *Kostomłoty : dzieje jedynej w Polsce neounickiej parafii i sanktuarium unitów podlaskich według opowiadania ojca Romana Piętki, marianina*, Warszawa 2004.
1550. Puś Wiesław: *Przemysł ziemiański guberni siedleckiej w latach 1879-1913*, „Zeszyty Wiejskie” z. 19, 2014.
1551. Razdorskij Aleksiej Igoriewicz: *Najpodańsze sprawozdania (otczoty) gubernatorów siedleckich z lat 1867-1912*, [w:] *Ziemia radzyńska 1864-1918*, Radzyń Podlaski 2016.
1552. Razdorskij Aleksiej Igoriewicz: *Przeglądy (obzory) guberni siedleckiej z lat 1870-1911*, [w:] *Ziemia radzyńska 1864-1918*, Radzyń Podlaski 2016.
1553. Roguski Mirosław: *Materiały archiwalne Tymoteusza Łuniewskiego jako źródło do badań nad działalnością naukową, kulturalną i społeczną ziemianstwa polskiego*

- w drugiej połowie XIX wieku, [w:] *Archiwa w nauce, nauka w archiwach*, pod redakcją Doroty Krystyny Rembiszewskiej, Konrada Kazimierza Szamryka, Białystok ; Łomża 2016.
1554. Roguski Mirosław: *Tymoteusz Łuniewski : od powstańca do pozytywisty : powstanie styczniowe w pamiętniku Łuniewskiego*, „Rocznik Liwski” t. 7, 2014.
1555. *Rok 1918 na Podlasiu : praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka i Kazimierza Pindla, Siedlce 2001.
1556. Rozwadowska Dorota: *Działalność Ochotniczej Straży Ogniowej w Radzynie Podlaskim do 1918 r.* „Radzyński Rocznik Humanistyczny” t. 2, 2002.
1557. *Ruch ludowy wobec niepodległości Polski : praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Siedlce 1996.
1558. Ruczaj Zbigniew: *Cud nad Bugiem*, „Drohiczyński Przegląd Naukowy” 2009, nr 1. (Wojna polsko-bolszewicka).
1559. Rzemieniuk Florentyna: *Unici*, „Tygodnik Siedlecki” 1992, nr 42, s. 6.
1560. Safran Anne: *Dziennik Anny Kahan : Siedlce 1914-1916*, [tł. zespół Paweł Buda et al. ; opieka red. Agnieszka Janiszewska], [Siedlce 2011].
1561. Sidorowicz Roman: *Jedna pamięć - dwa pomniki : w 50 rocznicę ponownego odsłonięcia Pomnika Bohaterów Miasta*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 40, 2010. (Historia powstania monumentu poświęconego bohaterom poległym w trakcie "krwawych dni Międzyrzecza" w 1918 r.).
1562. Sidorowicz Roman: *Wydarzenia listopada 1918 roku w naszej pamięci*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 38/39, 2008.
1563. *Siedlce w czasach I wojny światowej : katalog wystawy archiwalnej*, oprac. Artur Rogalski, Siedlce 2014.
1564. Składanowski Marcin: *Współpraca duszpasterska parafii obrządku łacińskiego i wschodniego jako znak skuteczności Unii Brzeskiej. Przykład Bielska Podlaskiego*, „Drohiczyński Przegląd Naukowy” 2014, nr 6.
1565. Skup Władysław: *Wspomnienia aresztowania zjazdu przedstawicieli tajnych kół uczniowskich w r.1900*, [w:] *Księga pamiątkowa Siedlczan : (1844-1905) : wraz z pamiętnikami zjazdów w r. 1920 i 1925*, Warszawa 1927.
1566. Słotwiński Adam: *Unia Podlasko-Chełmska od r. 1875-1885*, Czacza 1893.
1567. Sobolewski Zbigniew: *Na drogach modlitwy z Błogosławionymi Męczennikami z Pratulina*, Siedlce 2005.
1568. Sobolewski Zbigniew: *Wierni prawdzie i jedności : duchowe dziedzictwo męczenników z Pratulina*, Siedlce 2017.
1569. Sowa Justyna: *Męczeństwo Unitów w Pratulinie na płótnie W. E. Radzikowskiego*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 40, 2010.
1570. Stefaniuk Artur: *Miejsca pamięci narodowej w gminie Międzyrzec Podlaski*, „Rocznik Międzyrzecki” t. 36, 2005.
1571. Stępień J: *Wspomnienia z dni listopadowych 1918r.*, „Życie Podlasia” 1934, nr 28, s. 3.
1572. Stopniak Franciszek: *Kościół na Lubelszczyźnie i Podlasiu na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1975.
1573. *Strażacy Podlasia w walce o niepodległość w 1918 roku : 80 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Kotuniu : praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka i Zbigniewa Todorskiego, Siedlce 1999.
1574. Strzelecki Krzysztof: *Ta, co nie zginęła*, „Tygodnik Siedlecki” 1988, nr 44, s. 7.
1575. Strzelecki Krzysztof: *Wycieczka w przeszłość*, „Tygodnik Siedlecki” 1989, nr 41, s. 4.
1576. Szabaciuk Andrzej: *Prześladowania wobec społeczności unickiej po 1875 r.*, [w:] *Diecezja Siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja ks. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018.

1577. Szarek Jarosław: *Niezlomni i niezwycześzeni :aby złamać opór wiernych, Rosjanie stosowali okrutne represje*, „Nasz Dziennik” 2016, nr 21. (M.in. o represjach wobec mieszkańców Hołubli i Próchenek w powiecie siedleckim).
1578. Szczepańczuk Zbigniew: *Jana Matejki obraz męczeństwa Unitów Podlaskich*, „Nowe Echo Podlasia” 1995, nr 3.
1579. Szczepański Jacek: *Landszturm w Generalnym Gubernatorstwie Warszawskim 1915-1918 : formacja głębokich rezerw*, Warszawa ; Pruszków 2012.
1580. Szczepaniak Jan: *Męczennicy z Pratulina*, „Folia Historica Cracoviensia” Vol. 15/16, 2009/2010.
1581. *Szlachta podlaska od połowy XIX wieku do III Rzeczypospolitej*, [red. i wybór zdj. Sławomir Kordaczuk], Siedlce 2012.
1582. Światopełk-Czetwertyński Seweryn: *Franciszek Górski 1858-190 : wspomnienia pośmiertne*, [w:] *W służbie dla Ceranowa : 500-lecie parafii Ceranów : 100-lecie śmierci Ludwika Górskiego*, red. Jolanta Bielińska i Artur Zióntek ; przy współpr. Rafała Dmowskiego, Siedlce, 2008.
1583. Świątkowski Waclaw: *Podlasie. Pięta wycieczka po kraju*, Warszawa 1929.
1584. Tabor Czesław: *O likwidacji ruchu o szkołę polską w Siedlcach w roku 1905-6*, [w:] *Księga pamiątkowa Siedlczan : (1844-1905) : wraz z pamiątnikami zjazdów w r. 1920 i 1925*, Warszawa 1927.
1585. Teodorowicz Mikołaj Iwanowicz: *Siedleckaja Učebnaâ Direkciâ : opisanie učebnych zavedenij i glawnějšyh męstnostej sędleckoj gubernii. T. 2, Uěždy : Radinskij, Konstantinovskij i Sokolovskij*, Siedlce 1906.
1586. Teodorowicz Mikołaj Iwanowicz: *Goroda Radin i Mežiręč'e Sędleckoj gubernii : istoriceskij očerk*, Siedlce 1905.
1587. Todorski Zbigniew: *Droga do Niepodległości przez Straż Ogniwą Ochotniczą*, „Nowe Echo Katolickie” 1997, nr 10, s. 9.
1588. Todorski Zbigniew: *Polska Organizacja Wojskowa i Straż Ogniwą Ochotnicza w Kotuniu w latach 1915 – 1918*, [w:] *Strażacy Podlasia w walce o niepodległość w 1918 roku 80 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Kotuniu: praca zbiorowa*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka i Zbigniewa Todorskiego, Siedlce 1999 s. [79]-87.
1589. Todorski Zbigniew: *Polska Organizacja Wojskowa w Kotuniu w latach 1915 – 1918*, „Szkice Podlaskie” z. 8, 2000.
1590. Todorski Zbigniew: *Wkład Straży Pożarnych w wyzwolenie Polski*, „Strażak Mazowiecki” 2017, nr 3, s. 12.
1591. Todorski Zbigniew: *Zarys dziejów Ochotniczej straży Pożarnej w Kotuniu w latach 1918-2018*, Kotuń 2018.
1592. *Unici podlascy*, „Kurier Siedlecki” 1993, nr 48.
1593. *Unici w poezji polskiej : antologia*, Szczepan Kalinowski (wybór, wstęp i oprac. wierszy), Biała Podlaska 2001.
1594. Urban Jan: *Wśród unitów na Podlasiu : pamiętnik wycieczek misyjnych*, Kraków 1923. *W służbie dla Ceranowa : 500-lecie parafii Ceranów, 100-lecie śmierci Ludwika Górskiego*, red. Jolanta Bielińska i Artur Zióntek ; przy współpr. Rafała Dmowskiego, Siedlce 2008.
1595. U.W.: *Z dziejów POW na Podlasiu*, „Kurier Siedlecki” 1994, nr 44.
1596. W.P.C.: *Podlasie i ziemia chełmska*, Lwów 1914.
1597. Wa: *Z ziemi unickiej*. Cz. 1-43, oprac. na podst. "Z ziemi chełmskiej" Władysława St. Reymonta, „Echo Katolickie”, 2010, nr 3-43.
1598. Wasilewski Leon: *Dzieje męczeńskie Podlasia i Chełmszczyzny*, Kraków 1916.

1599. Welik Grzegorz: *Antyrządowi polscy nacjonaści. Ziemiaństwo guberni siedleckiej na początku XX w. w świetle akt carskiej żandarmerii*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 4, 2004.
1600. Welik Grzegorz: *Budowa linii kolejowej Warszawa-Siedlce : Wiosna 1865 r.*, „Kurier Siedlecki” 2009, nr 2.
1601. Welik Grzegorz: *Charakterystyka siedzib ziemiańskich w guberni siedleckiej na przełomie XIX i XX wieku*, [w:] *Dziedzictwo duchowe i materialne szlachty podlaskiej od XIX wieku do III Rzeczypospolitej*, red. Sławomir Kordaczuk, Siedlce 2006.
1602. Welik Grzegorz: *Czy Oni czasem nie są z Siedlec?*, oprac. Beata Talacha, Ewa Talacha-Koperkiewicz ; historię przygotował Grzegorz Welik, Siedlce 2014.
1603. Welik Grzegorz: *Dwa wieki garnizonu w Siedlcach*, „Tygodnik Siedlecki” 2011, nr 26.
1604. Welik Grzegorz: *Działalność ziemian guberni siedleckiej w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim*, [w:] *Na ścieżkach mazowieckiej i podlaskiej krainy : księga poświęcona pamięci Profesora Arkadiusza Kołodziejczyka : praca zbiorowa*, pod red. Tadeusza Skoczka, Warszawa 2015.
1605. Welik Grzegorz: *Działalność ziemian na wsi podlaskiej (1864-1914)*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie na Terenie Województwa Siedleckiego” z. 8, 1993.
1606. Welik Grzegorz: *Dzieje Siedlec prostym językiem opisane*, „Kurier Siedlecki” 1998, nr 11-52 ; 1999, nr 1-10.
1607. Welik Grzegorz: *Gospodarka wielkiej własności ziemskiej w guberni siedleckiej*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 16, 2008.
1608. Welik Grzegorz: *Inwestycje w Siedlcach w okresie zaborów*, „Kurier Siedlecki” 2007, nr 11, dod. "Jubileusz 460-lecia".
1609. Welik Grzegorz: *11 Listopada*, „Tygodnik Siedlecki” 2011, nr 46.
1610. Welik Grzegorz: *Kółka Centralnego Towarzystwa Rolniczego w guberni siedleckiej*, [w:] *Dla dobra rządu chłopskich dusz...: wiciarz-ludowiec-nauczyciel-uczony : księga poświęcona pamięci Profesora Józefa Ryszarda Szaflika*, red. nauk. Mieczysław Adamczyk, Janusz Gmitruk, Adam Koseski, Warszawa-Kielce-Pułtusk 2010.
1611. Welik Grzegorz: *Kultura i rozrywka w dawnych Siedlcach*, „Kurier Siedlecki” 2007, nr 6, dod. "Jubileusz 460-lecia".
1612. Welik Grzegorz: *Krótkie dzieje Diecezji Podlaskiej czasów niewoli*, „Kurier Siedlecki” 1999, nr 23.
1613. Welik Grzegorz: *Ludwik Górski (1 V 1818 - 11 IV 1908) : (Tekst prelekcji wygłoszonej w Sterdyni 05.09.2004 r.)*, „U nas na Podlasiu” nr 17/18, 2004.
1614. Welik Grzegorz: *Ludwik Górski ze Sterdyni, wzorowy gospodarz*, [w:] *Wybitni przedstawiciele ziemiaństwa podlaskiego w XIX i XX wieku*, [red. i wybór zdj. Sławomir Kordaczuk], Siedlce, 2011.
1615. Welik Grzegorz: *Ochrona przeciwpożarowa w dawnych Siedlcach*, „Kurier Siedlecki” 2007, nr 4, dod. "Jubileusz 460-lecia".
1616. Welik Grzegorz: *Ochrona zdrowia w dawnych Siedlcach*, „Kurier Siedlecki” 2007, nr 10, dod. "Jubileusz 460-lecia".
1617. Welik Grzegorz: *Od powstania styczniowego do rewolucji 1905 r. Stosunek ziemian guberni siedleckiej do najważniejszych wydarzeń politycznych i społecznych w regionie*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 15, 2006.
1618. Welik Grzegorz: *Okruchy historii*, [w:] *Gmina na medal*, Siedlce 2010.
1619. Welik Grzegorz: *Oni potrafili to zrobić : o skutkach I wojny światowej i postawach społeczeństwa naszego regionu*, z dr. Grzegorzem Welikiem, dyr. AP w Siedlcach, rozm. przepr. Emilia Domarecka, „Gazeta Siedlecka” 2012, nr 45.
1620. Welik Grzegorz: *1 maja 1905 roku*, „Kurier Siedlecki” 2009, nr 3.

1621. Welik Grzegorz: *Pierwszy dzień wolności*, „Tygodnik Siedlecki” 2012, nr 46.
1622. Welik Grzegorz: *Pomnik Niepodległości w Siedlcach 11 XI 1930 - 11 XI 1990*, „Kurier Siedlecki” 2009, nr 8.
1623. Welik Grzegorz: *Siedlce u progu Niepodległości : radość i trudne początki*, „Tygodnik Siedlecki” 2009, nr 46.
- Welik Grzegorz: *Siedlce w przededniu Niepodległości*, „Tygodnik Siedlecki” 2008, nr 45.
1624. Welik Grzegorz: *Siedlczanie w wojnie 1920 roku*, „Kurier Siedlecki” 2007, nr 7, dod. "Jubileusz 460-lecia".
1625. Welik Grzegorz: *Siedlecka oświata w czasach niewoli*, „Kurier Siedlecki” 2007, nr 5, dod. "Jubileusz 460-lecia".
1626. Welik Grzegorz: *Spis majątków ziemskich z okolic Radzyna i ich właścicieli w połowie XIX wieku*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” t. 1, 2001.
1627. Welik Grzegorz: *Strajk szkolny (5 luty 1905 r.)*, Kurier Siedlecki” 2008, nr 2.
1628. Welik Grzegorz: *Wskrzeszenie diecezji podlaskiej-24 X 1918 r.* „Kurier Siedlecki” 2009, nr 7.
1629. Welik Grzegorz: *Zanim nastąpiła Niepodległość*, „Tygodnik Siedlecki” 2013, nr 45.
1630. Welik, Grzegorz: *Ziemiaństwo jako fundatorzy obiektów sakralnych i przedsięwzięć charytatywnych na terenach skasowanej diecezji podlaskiej*, [w:] *Diecezja Siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja ks. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018.
1631. Welik Grzegorz: *Ziemiaństwo w akcji gminnej w guberni siedleckiej w czasie rewolucji 1905 roku*, [w:] *Dziedzictwo rewolucji 1905-1907*, pod red. Anny Żarnowskiej, Arkadiusza Kołodziejczyka, Andrzeja Stawarza i Piotra Tusińskiego, Warszawa-Radom 2007.
1632. Welik Grzegorz: *Ziemiaństwo guberni siedleckiej 1867-1912*, Siedlce 2009.
1633. Welik Grzegorz: *Ziemiaństwo guberni siedleckiej w świetle korespondencji do "Gazety Rolniczej"*, [w:] *Szlachta i ziemiaństwo na Mazowszu i Podlasiu w XIX-XX w.*, red. Grzegorz Welik, Siedlce 2006.
1634. Welik Grzegorz: *Ziemiaństwo powiatu konstantynowskiego guberni siedleckiej w latach 1867-1914 – Problemy gospodarcze*, „Rocznik Białkopolski” t. 2, 1994.
1635. Welik Grzegorz: *Życie codzienne ziemian guberni siedleckiej na przełomie XIX i XX w.*, [w:] *Szlachta podlaska od połowy XIX wieku do III Rzeczypospolitej*, [red. i wybór zdjęć Sławomir Kordaczuk, Siedlce 2004.
1636. Welik Grzegorz: *Życie codzienne ziemian guberni siedleckiej w 2 połowie XIX w.*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie” z. 12, 2001.
1637. Welik Grzegorz: *Życie codzienne ziemiaństwa guberni siedleckiej 1867-1914. Wychowanie i wykształcenie*, „Wiadomości Ziemiańskie” nr 19, 2004.
1638. Welik Grzegorz: *Życie codzienne ziemiaństwa guberni siedleckiej 1867-1915. Życie towarzyskie*, „Wiadomości Włościańskie” nr 21, 2005.
1639. Wereda Dorota: *Kościół unicki w dziejach diecezji siedleckiej*, [w:] *Diecezja Siedlecka 1818-2018 : studia i materiały z dziejów*, redakcja ks. Bernard Błoński, Rafał Dmowski, Dorota Wereda, Siedlce 2018.
1640. Wereda Dorota: *Z życia Cerkwi prawosławnej w Siedlcach w drugiej połowie XIX wieku*, „Szkice Podlaskie” z. 7, 1999, s. 155-160.
1641. Wernicki Józef Aleksander: *O prześladowaniu kościoła unickiego : według źródeł moskiewskich*, Lwów 1869.

1642. Węgrzynek Zbigniew: *Szpital w Maciejowicach i Żelechowie oraz punkt opatrunkowy w Pilawie podczas wielkiej wojny*, „Zeszyty Historyczne Ziemi Garwolińskiej” z. 21, 2016.
1643. Więch Stanisław: *Spółeczeństwo Królestwa Polskiego w oczach carskiej policji politycznej (1866-1896)*, Kielce 2002. (Zatrudnieni w zarządzie miejskim Siedlec osoby związane z udziałem w powstaniu styczniowym).
1644. Winter Antoni: *Siedlce i siedlczanie w rewolucji lat 1905-1907*, [w:] *Rewolucja 1905-1907 na Mazowszu i Podlasiu : praca zbiorowa*, [kom. red. Jerzy Antoniewicz et al.], Warszawa 1968.
1645. *Wojenne przygody Władysława Gołbka : 1914-1920 : katalog wystawy archiwalnej*, oprac. Artur Rogalski, Siedlce 2014.
1646. Woyno Jacek : *Z dziejów Polskiej Organizacji Wojskowej na Podlasiu (1914-1918)*, „Szkice Podlaskie” z. 7, 1999, s. 71-81.
1647. Wrzosek Stefan: „*Pluco lancą przebite*”. *O sprawie unitów w literaturze polskiej*, „Rocznik Białkopodlaski” t. 4, 1996.
1648. *Wybitni przedstawiciele ziemiaństwa podlaskiego w XIX i XX w.*, [red. Sławomir Kordaczuk], Siedlce 2011.
1649. *Z pamiętnika księdza unickiego*, Warszawa 1916.
1650. *Z krwawych dni : echa wydarzeń listopadowych 1918 roku podczas rozbrajania Niemców w Międzyrzeczu*, pod red. Czesława Górskiego i Zygmunta Ochnio, [Międzyrzec Podlaski] 1930.
1651. Zbrożek Piotr: *Historia o ucisku kościoła grecko-katolickiego przez Moskali w dyccezyi chełmskiej*, Lwów 1874.
1652. *Ziemia radzyńska 1864-1918*, pod redakcją Agnieszki Gątarczyk i Artura Górkę, Radzyń Podlaski 2016.
1653. Zióntek Artur: *Adam Jarosiński i jego listy ze Sterdyni*, [w:] *Jarosiński Adam, Szkice z nadbużańskiego Podlasia*, Siedlce 2008.
1654. Zióntek Artur: *Ceranów Józefa Górskiego. Pamiętnik podlaskiego ziemianina*, „Szkice Podlaskie” z. 13, 2005.
1655. Zióntek Artur: *Józef Górski (1891-1961) i jego nieznanne pamiętniki*, [w:], Zióntek Artur, *Siedleckie miniatury : eseje o literaturze i kulturze*, Siedlce, 2009.
1656. Zióntek Artur: *Pan na Ceranowie - Józef Górski i jego zapomniane pamiętniki*, [w:] *Małe miasta : zabytki*, red. Mariusz Zemło, Radosław Dobrowolski, Supraśl ; Lublin, 2009.
1657. Zióntek Artur: *Paulina Górská na tle XIX-wiecznej emancypacji*. [cz. 1-2], „Wieści Sokołowskie” 2013, nr 13 ; nr 14.
1658. Zióntek Artur: *100 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Ceranowie 1914-2014*, Ceranów-Radzyń Podlaski 2014.
1659. Zióntek Artur: *Wirów-Mołożew-Czekanów - podlaskie centrum prawosławia*, „Wieści Sokołowskie” 2012, nr 36.
1660. Zióntek Artur: *"Żyłem dla Ceranowa" : Józef Górski, jako spadkobierca tradycji rodzinnych*, [w:] *W służbie dla Ceranowa : 500-lecie parafii Ceranów : 100-lecie śmierci Ludwika Górskiego*, red. Jolanta Bielińska i Artur Zióntek ; przy współpr. Rafała Dmowskiego, Siedlce, 2008.
1661. Żeromski Stefan: *Dwie nowele, Voiron*, [post 1939]. Zawiera: *Poganin ; Do swego Boga*.